

Beslutsinstans: **Kommunstyrelsen**

Datum och tid: Onsdag 24 april 2019 **kl 08:30 - cirka 15.15**

Plats: Furåsen, stora salen, Stigsvägen 2, Färgelanda

Kommunstyrelsens sammanträden är offentliga/öppna för allmänheten när kommunstyrelsen planerar att fatta beslut. Av hänsyn till enskilda personer och företag kan kommunstyrelsen komma att stänga sammanträdet även under delar av den planerade offentliga delen. Efter en sådan stängning är allmänheten välkommen tillbaka.

Besök under dagen:

Förbundschef Hans Därnemyr, Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund (NÄRF) informerar om förbundet organisation och verksamhet kl 13.00-14.30, punkt 17

Henrik Norgren, Polisen, redogör för uppföljningen av Medborgarlöftet 2018, kl 14.40-15.00, Punkt 19

1 **Upprop**

2 **Val av justeringsman**

Justering sker rum på kommunkontoret
2019-04-29 kl 17.00

Beslutärenden

3	Kvartalsrapport mars 2019 inkl prognos	2019/5
4	Finansiering av förlikning mellan Färgelanda kommun och fastighetsägare till Torps Prästgård 1:18 respektive Torps Prästgård 1:23 samt upprustningsbidrag (engångsbelopp) avseende fastigheten Torps Prästgård 1:13	2019/125,
2019/101
5	Yttrande avseende Remiss SOU 2018:74 "Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämnningen för kommuner och landsting"	2019/114
6	Patientsäkerhetsberättelse för skolhälsovården 2018	2019/88

Informationsärende

- 7 **Presentation av enheterna Måltid respektive Teknik**

Beslutsärenden

8	Svar på Motion om att göra det enklare att sortera till återvinning	2019/103
9	Investeringsmedel avseende omläggning av tak samt byte av ventilationsanläggning Ödeborgs skola	2019/130

- 10 **Revidering av Färgelanda kommuns kulturmiljöprogram** **2019/132**
- Informationsärenden**
- 11 **Kommunchefens information**
- 12 **Rapporter**
Förtroendevalda med uppdrag i olika organ har att skriftligen rapportera om beslut/händelser från dessas sammanträden och som kan komma att påverka Färgelanda kommun.
- Inkomna rapporter**
- Samordningsförbundet Väst protokoll 2019-03-15
 - Västvatten AB protokoll 2019-03-18
 - Ungdomsrådets protokoll 2019-03-27
 - BRÅ styrgrupps minnesanteckningar 2019-04-01
- 13 **Anmälan av delegationsbeslut** **2019/11**
- 14 **Meddelanden** **2019/12**
- 15 **Kommunstyrelsens personalutskotts mötesanteckningar 2019-03-25**
- 16 **Kommunstyrelsens arbetsutskotts protokoll 2019-04-17**
- 17 **Presentation av Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund NÄRF**
- Beslutsärende**
- 18 **Ställningstagande till ansvarsfrihet för ledamöter och ersättare i direktionen för Norra Älvsborgs räddningstjänstförbund (NÄRF) och godkännande av förbundets årsredovisning 2018** **2019/104**
- Informationsärenden**
- 19 **Uppföljning av Medborgarlöfte 2018 mellan Polisen och Färgelanda kommun**
- 20 **Övriga ärenden**

Tobias Bernhardsson
Kommunstyrelsens ordförande

Barbro Isaksson
Sekreterare

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 71

Dnr KS 2019-5

Kvartalsrapport mars 2019 inklusive prognos

Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunstyrelsen beslutar att godkänna rapporten och lägga den till handlingarna.

Kommunstyrelsen beslutar att uppdra åt personalutskottet att följa upp kostnadsutvecklingen avseende personal/bemanning.

Kommunstyrelsen uppmanar socialnämnden respektive utbildningsnämnden att vidta åtgärder för att hålla sin budget i balans och bidra till kommunens totala budget.

Yrkanden

Linda Jansson (M) yrkar att kommunstyrelsen även beslutar att uppdra åt personalutskottet att följa upp kostnadsutvecklingen avseende personal/bemanning.

Tobias Bernhardsson (C) yrkar att kommunstyrelsen även beslutar att uppmana socialnämnden respektive utbildningsnämnden att vidta åtgärder för att hålla sin budget i balans och bidra till kommunens totala budget.

Propositionsordning

Ordföranden ställer proposition på Linda Janssons (M) respektive Tobias Bernhardssons (C) tilläggsyrkanden och finner att arbetsutskottet föreslår kommunstyrelsen besluta att även uppdra åt personalutskottet att följa upp kostnadsutvecklingen avseende personal/bemanning samt att uppmana socialnämnden respektive utbildningsnämnden att vidta åtgärder för att hålla sin budget i balans och bidra till kommunens totala budget.

Ärendebeskrivning

För första kvartalet 2019 redovisar kommunen ett negativt resultat med 5 288 000 kr, vilket är 418 000 kr bättre än budget.

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 71

Kommunen prognostiserar en negativ avvikelse jämfört med budget på 20 510 000 kr, vilket skulle innebära ett negativt resultat 2019 på 16 540 000 kr. Den negativa avvikelsen beror till största delen på kostnader i samband med försäljning av fastigheter samt ökande kostnader inom omsorgssektorn.

Avvikelse per sektor/avdelning framgår av Kvartalsrapport (Q1 2019).

Beslutsunderlag

Ekonomiavdelningens tjänsteskrivelse daterad 16 april 2019.
Kvartalsrapport (Q1 2019).

Ekonomichefen informerar.

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen
Diariet

Kommunledningen
Ekonomiavdelningen
Kristina Olsson
0528-567 107
Kristina.olsson@fargelanda.se

Kommunstyrelsen

Kvartalsrapport inklusive prognos 2019

Beslutsförslag

Kommunstyrelsen beslutar att godkänna rapporten och lägga den till handlingarna.

Ärendebeskrivning

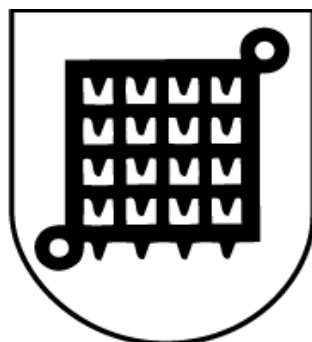
För första kvartalet 2019 redovisar kommunen ett negativt resultat med 5 288 tkr, vilket är 418 tkr bättre än budget.

Kommunen prognostiserar en negativ avvikelse jämfört med budget på 20 510 tkr, vilket skulle innebära ett negativt resultat för 2019 på 16 540 tkr. Den negativa avvikelsen beror till största delen på kostnader i samband med försäljning av fastigheter samt ökande kostnader inom omsorgssektorn.

Avvikelse per sektor/avdelning framgår av bifogad Kvartalsrapport (Q1 2019).

Susanne Korduner
Kommunchef

Kristina Olsson
Ekonomichef

Kvartalsrapport (Q1 2019)

Mar 2019

Innehållsförteckning

Färgelanda kommun.....	3
<i>Sammanfattning</i>	3
<i>Resultaträkning kommunen</i>	4
<i>Ekonomiskt utfall kommunen</i>	4
<i>Investeringsredovisning</i>	5
<i>Slutsats</i>	6
Kommunfullmäktiges förvaltning.....	7
<i>Utfall per sektor</i>	7
Kommunstyrelsens förvaltning & kommunkontor	8
<i>Utfall per sektor</i>	8
<i>Slutsats</i>	9
Avdelning Samhällsutveckling.....	10
<i>Utfall per sektor</i>	10
<i>Slutsats</i>	11
Sektor Omsorg	12
<i>Utfall per sektor</i>	12
<i>Slutsats</i>	13
Sektor Barn & utbildning	16
<i>Utfall per sektor</i>	16
<i>Slutsats</i>	17

Färgelanda kommun

Sammanfattning

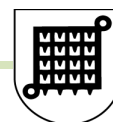
Sammanfattning av rapporten

Utöver delårsbokslut per sista juli och årsbokslut ska kvartalsrapporter, inklusive prognos, upprättas per sista mars och september.

Kvartalsrapporten utformas som en årsprognos över det ekonomiska utfallet för räkenskapsåret. Respektive budgetansvarig gör en bedömning av översiktlig karaktär av enhetens prognos och rapporterar detta med kommentarer till respektive avdelnings-/sektorchef. Sektorchefen gör en samlad analys och prognos för respektive sektor. Kommunchefen gör därefter en samlad bedömning för hela kommunens sammantagna prognos.

Färgelanda kommuns årsprognos visar ett prognostiserat underskott på 20,5 mnkr jämfört med budget, vilket skulle innebära ett negativt resultat för 2019 på ca 16,5 mnkr.

Den negativa avvikelsen beror till största delen på kostnader i samband med försäljning av fastigheter samt ökande kostnader inom omsorgssektorn.

Resultaträkning kommunen

Tabell resultaträkning kommunen

Belopp i tkr	Akkumulerat utfall 201803	Akkumulerat utfall 201903	Akkumulerad budget	Avvikelse budget-utfall
Verksamhetens intäkter	22 484	20 997	18 633	2 364
Skatteintäkter	68 003	70 694	70 154	539
Statsbidrag och utjämning	29 771	29 285	29 086	199
Finansiella intäkter	16	62	165	-103
Summa intäkter	120 274	121 038	118 038	2 999
Personalkostnader	-78 954	-82 502	-75 678	-6 825
Övriga kostnader	-48 254	-40 664	-44 952	4 287
Avskrivningar	-3 018	-3 136	-3 114	-22
Finansiella kostnader	-42	-24	-3	-21
Summa kostnader	-130 268	-126 326	-123 747	-2 581
Extraordinära intäkter				
Extraordinära kostnader				
Periodens resultat	-9 994	-5 288	-5 709	418

Ekonomiskt utfall kommunen

Tabell utfall per verksamhetsområde

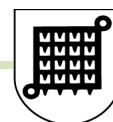
Verksamhetsområde. Belopp i tkr	Ack utfall 201803	Ack utfall 201903	Ack budget 201903	Avvikelse budget-utfall	Budget helår	Prognos avvikelse helår
Kommunfullmäktige	-621	-318	-774	456	-3 094	0
Kommunstyrelse och stab	-12 860	-12 382	-12 255	-128	-47 613	-12 880
<i>- Avdelning Samhällsutveckling</i>	-14 392	-7 282	-7 441	159	-29 930	-330
Sektor Barn och utbildning	-44 263	-41 961	-42 205	244	-168 820	0
Sektor Omsorg	-28 097	-35 591	-32 885	-2 706	-131 540	-7 300
Finansiering	90 240	92 246	89 878	2 369	384 966	0
<i>Eliminering interna budgetposter</i>		-1	-27	24		
Totalt	-9 993	-5 289	-5 709	418	3 969	-20 510

Analys och prognos

För första kvartalet 2019 redovisas ett resultat på -5 288 tkr, vilket är 4 706 tkr bättre än motsvarande period föregående år. Mycket svårt att göra någon djupare analys då det ändrats rapporteringsperiod mellan åren. 2018 gjordes motsvarande rapport per sista april. Siffrorna per mars 2018 är direkt tagna ur ekonomisystemet och således ej fullständigt periodiserade.

Resultatet för perioden avviker positivt jämfört med budget med 418 tkr, med andra ord relativt god budgetföljsamhet för perioden totalt sett. Att intäkter och kostnader inte är jämnt fördelade över året och att budgeten till stora delar är jämnt periodiserad gör det svårt att analysera budgetavvikelsen på kommunnivå.

Återigen har flera verksamheter flyttats mellan sektorer vilket gör det näst intill omöjligt att göra en relevant jämförelse och analys mellan åren. Skolskjuts har flyttats från sektor samhällsutveckling till sektor barn- och utbildning. Färdtjänst, bostadsanpassningsbidrag, socialpsykiatri och daglig verksamhet har förts över från sektor samhällsutveckling till sektor omsorg. Integration/AME har flyttats från sektor samhällsutveckling till kommunstyrelse och stab.

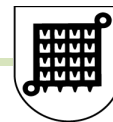

Kommunen prognostiserar en negativ avvikelse jämfört med budget på 20 510 tkr, vilket i så fall skulle innebära ett negativt resultat på 16 540 tkr för helåret.

Sektorernas avvikelser och prognos kommenteras under respektive sektors/avdelnings avsnitt. Finansverksamheten prognostiserar en budget i balans för helåret bland annat utifrån senaste skatte- och pensionsprognos. Prognosen är dock osäker utifrån bland annat aviseringen om att tillväxten förväntas avta, vilket borde innebära en försämrad skatteprognos.

Investeringsredovisning

Kommunstyrelse och Stab	Ack. 201901 - 201903	Helår 2019
Projekt	Utfall	Budget
8231 Exchange, Kluster 2018	31	0
8233 Uppgradering datorer 2019	322	900
8298 Grundram KS, stab	0	100
8299 Grundram IT	0	600
8999 KS, Ej fördelad ram!	0	5 465
Total	352	7 065
KS Avdelning Samhällsutveckling	Ack. 201901 - 201903	Helår 2019
Projekt	Utfall	Budget
8404 Förskola norr	1 934	1 300
8408 Service, Industriplan Högalid	177	200
8443 Fasad Björnhuset	77	77
8455 Upprustning Höjden	4 621	3 600
8460 Brandstationen Högsäter	12	0
8467 Bergvärmeanl Brandstation Färgelanda	7	1 806
8474 Markiser I-hyresfastigheter	8	0
8476 Bidrag Värmepump brandstationen Färgelanda	-47	0
8479 Fastmonterad skivputs, Valboskolan	17	35
8499 SHU, grundram	0	460
Total	6 805	7 478
Barn och Utbildningsnämnden	Ack. 201901 - 201903	Helår 2019
Projekt	Utfall	Budget
8348 Möbler nya fsk Högsäter	166	166
8349 BoU, IKT-plan 2019	286	470
8399 BoU Grundram	0	800
Total	452	1 436
Omsorgsnämnden	Ack. 201901 - 201903	Helår 2019
Projekt	Utfall	Budget
8500 Omsorg, grundram	0	692
8542 Telefoner rehab, Appva	102	102
8543 Sängar Hävesten 2019 (6st)	0	86
Total	102	880

Slutsats

Slutsats och åtgärdsplan

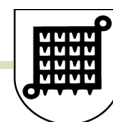
För helåret prognostiseras en negativ avvikelse jämfört med budget på 20 510 tkr, vilket i så fall skulle innebära ett negativt resultat på 16 540 tkr för 2019. Förslag på åtgärder för att nå en budget i balans finns delvis beskrivet under respektive sektors avsnitt.

Enligt kommunallagen ska kommunen ha en god ekonomisk hushållning i sin verksamhet. Minimivån i lagkravet är det så kallade balanskravet, vilket innebär att kostnaderna inte får överstiga intäkterna. För att leva upp till kravet på god ekonomisk hushållning krävs ett positivt resultat, för att också bidra till finansiering av investeringar och framtida pensionsåtaganden.

I god ekonomisk hushållning inryms också att varje generation ska bära kostnaderna för den service den konsumerar samt att bedriva verksamheten på ett kostnadseffektivt och ändamålsenligt sätt.

För Färgelanda kommun innebär god ekonomisk hushållning också att använda befintliga resurser på bästa sätt för att nå fullmäktiges mål samt att hålla det egna kapitalet reellt oförändrat.

Kan konstatera att kommunen står inför mycket stora utmaningar framöver.

Kommunfullmäktiges förvaltning

Utfall per sektor

Resultaträkning

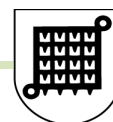
Tabell resultaträkning

Belopp i tkr	Ackumulerat utfall 201803	Ackumulerat utfall 201903	Ackumulerad budget	Avvikelse
Intäkter	33	175	18	157
Kommunbidrag	1 047	774	774	0
Summa intäkter	1 080	949	792	157
Personalkostnader	-321	-275	-414	139
Övriga kostnader	-334	-218	-378	160
Kapitalkostnader	0	0	0	0
Summa kostnader	-655	-493	-792	299
Periodens resultat	425	456	0	456

Ekonomiskt utfall

Tabell utfall per verksamhetsområde

Verksamhetsområde. Belopp i tkr	Ack utfall 201803	Ack utfall 201903	Ack budget 201903	Avvikelse budget-utfall	Budget helår	Prognos avvikelse helår
Kommunfullmäktige	318	150	304	153	1 215	0
Kommunrevision	8	96	113	17	450	0
Överförmyndare	201	169	222	53	887	0
Nämnder, styrelser och Valberedning	94	-97	135	233	542	0
Totalt	621	318	774	456	3 094	0

Kommunstyrelsens förvaltning & kommunkontor

Utfall per sektor

Resultaträkning

Tabell resultaträkning

Belopp i tkr	Ackumulerat utfall 201803	Ackumulerat utfall 201903	Ackumulerad budget	Avvikelse
Intäkter	5 411	4 018	2 553	1 465
Kommunbidrag	11 956	12 255	12 255	0
Summa intäkter	17 367	16 273	14 808	1 465
Personalkostnader	-6 071	-8 304	-6 348	-1 956
Övriga kostnader	-12 028	-7 485	-8 062	577
Kapitalkostnader	-531	-612	-398	-214
Summa kostnader	-18 630	-16 401	-14 808	-1 593
Periodens resultat	-1 263	-128	0	-128

Ekonomiskt utfall

Tabell utfall per verksamhetsområde

Verksamhetsområde. Belopp i tkr	Ack utfall 201803	Ack utfall 201903	Ack budget 201903	Avvikelse budget-utfall	Budget helår	Prognos avvikelse helår
Kommunstyrelse	820	838	894	56	3 576	-11 880
Kommunchef	2 795	2 037	2 449	412	8 389	0
Ekonomikontor	2 060	1 765	2 027	259	7 895	0
Personalkontor	2 035	2 568	2 033	-535	8 334	-1 000
Kansliavdelning	776	929	944	15	3 779	0
Folkhälsoenheten	150	70	110	40	440	0
IT & Kommunikation	1 839	1 941	1 403	-539	5 614	0
Räddningstjänst	2 740	2 233	2 397	164	9 589	0
Totalt	13 215	12 381	12 257	-128	47 616	-12 880

Analys och prognos

Kommunstyrelse

Kringkostnader och restvärde med anledning av försäljningen av Torps skola -880 tkr

Planerad försäljning av fastigheter (Tallbacken och Livsmedelscenter Väst) kommer att generera ytterligare underskott i dagsläget svårt att beräkna men i storleksordningen -11000 tkr

Ekonomi

Avvikelsen jämfört med budget är att härröra till kostnader som ej periodiserats fullt ut och att kostnaderna inte är jämt fördelade över året. Största delen av avvikelse avser kostnader för ekonomisystem. Ersättningsrekrytering kommer även att generera dubbla personalkostnader under april månad. Sammantaget prognostiseras en budget i balans för helåret.

Personal

Avvikelsen för Personalavdelningen härrör från övertagandet av Integrationskontoret och AME, samt att en person är placerad på avdelningen från omsorg, i väntan på utbildning och omplacering. Integration och AME har förhandlats och kommer att reduceras i numerär med 3 personer. Bemanningfunktionen kostar i uppbyggnadsfasen vilket vi är i nu, den kommer dock förhoppningsvis ge besparingar på helheten genom minskad användning av timanställda mm under de närmaste åren.

Slutsats

Slutsats och åtgärdsplan

Kommunstyrelsen

Svårigheter att hitta åtgärder för att få kommunstyrelsen i balans. Här får övervägas möjligheten att använda resultatutjämningsreserven.

Personalavdelningen

De åtgärder som är vidtagna i form av neddragning av personal (3) får inte något genomslag förrän efter uppsägningstidens utgång, dvs i princip nästa år.

Avdelning Samhällsutveckling

Utfall per sektor

Resultaträkning

Tabell resultaträkning

Belopp i tkr	Ackumulerat utfall 201803	Ackumulerat utfall 201903	Ackumulerad budget	Avvikelse
Intäkter	9 007	16 561	14 471	2 090
Kommunbidrag	8 951	7 441	7 441	0
Summa intäkter	17 958	24 002	21 912	2 090
Personalkostnader	-8 671	-8 993	-8 326	-667
Övriga kostnader	-9 654	-12 161	-10 822	-1 339
Kapitalkostnader	-192	-2 689	-2 764	75
Summa kostnader	-18 517	-23 843	-21 912	-1 931
Periodens resultat	-559	159	0	159

Ekonomiskt utfall

Tabell utfall per verksamhetsområde

Verksamhetsområde. Belopp i tkr	Ack utfall 201803	Ack utfall 201903	Ack budget 201903	Avvikelse budget-utfall	Budget helår	Prognos avvikelse helår
Plan & bygg	722	779	800	21	2 874	0
Mark och exploatering	1 762	1 703	1 541	-162	5 979	-1 330
Kultur och fritid	2 780	2 432	2 780	345	11 279	100
Tekniska enheten	1 933	1 510	1 155	-355	4 618	0
Måltid	1 261	829	851	21	3 402	0
Ledning	294	28	317	289	1 778	900
Totalt	8 752	7 281	7 444	159	29 930	-330

Analys och prognos

Enhet plan och bygg förväntas hålla budgeten. Däremot omfördelas resurser inom enheten för att bibehålla bygglovshandläggningens kvalitet, samtidigt som detaljplaneverksamheten inte kommer att kunna utföras i samma utsträckning.

Enhet mark- och exploatering beräknas gå med ett underskott på -1330 tkr. Detta avser -980 tkr för Livsmedelscenter i väst, försäljning av Tallbacken -800 tkr, +250 tkr internhyresfastigheter (minskad beställning av interna tjänster) och +200 tkr för skogsintäkter. Detta i enlighet med beslutade besparingsåtgärder.

Enhet Kultur o Fritid beräknas hålla budget, dessutom ska det ske en besparing på 100 tkr gällande biblioteksverksamheten. Detta i enlighet med beslutade besparingar. Prognosen landar på +100 tkr.

Enhet Teknik beräknas hålla budgeten för 2019.

Enhet måltid Intäkterna har under året balanserats upp för att motsvara faktiska kostnader. Enheten beräknar en budget i balans.

Investeringsredovisning

Tabell över investeringar

Investering	Verksamhetsområde	Status	Belopp, tkr
Högsäters förskola		klar	23 500
Höjden skolan		pågående	24 204
Totalt			47 704

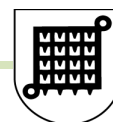
Högsäters förskola är klar och i drift. Vissa planteringsarbeten på utemiljö återstår.

Höjdens skola är pågående, att åtgärda några mindre justeringar efter slutbesiktning. Bidrag utbetalt med 6 400 tkr, dessa är inte med i utfall, då vi inte vet hur stor del som beviljas.

Slutsats

Slutsats och åtgärdsplan

Återstår -330 tkr för att få en budget i balans. Arbetet försättes och åtgärder kommer att presenteras under våren tillsammans med kommunstyrelsens förvaltning.

Sektor Omsorg

Utfall per sektor

Resultaträkning

Tabell resultaträkning

Belopp i tkr	Ackumulerat utfall 201803	Ackumulerat utfall 201903	Ackumulerad budget	Avvikelse
Intäkter	13 321	10 340	8 673	1 667
Kommunbidrag	32 517	32 885	32 885	0
Summa intäkter	45 838	43 225	41 558	1 667
Personalkostnader	-28 226	-28 376	-25 568	-2 808
Övriga kostnader	-16 750	-17 409	-15 849	-1 560
Kapitalkostnader	-165	-146	-141	-5
Summa kostnader	-45 141	-45 931	-41 558	-4 373
Periodens resultat	697	-2 706	0	-2 706

Ekonomiskt utfall

Tabell utfall per verksamhetsområde

Verksamhetsområde. Belopp i tkr	Ack utfall 201803	Ack utfall 201903	Ack budget 201903	Avvikelse budget-utfall	Budget helår	Prognos avvikelse helår
Socialnämnd	0	79	245	166	980	0
Omsorgskontor	2 374	2 327	2 867	540	11 469	1 100
Särskilda boenden	10 180	10 860	9 386	-1 474	37 545	-5 300
Hemtjänst	3 889	4 670	3 996	-674	15 984	-2 000
Hälso- och sjukvård	3 177	3 867	3 541	-326	14 163	-500
Individ och familjeomsorg	5 868	8 219	7 184	-1 035	28 734	-1 800
Enheten för stöd och service	5 550	5 570	5 666	96	22 665	1 200
Totalt	31 038	35 592	32 885	-2 707	131 540	-7 300

Analys och prognos

Omsorgs- och utvecklingskontor

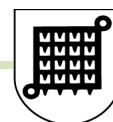
Minskade personalkostnader med anledning av vård av barn under en längre period och budgeterad post för akuta händelser i sektorn bidrar till den positiva avvikelsen. Överskottet används för att täcka upp delar av det underskott som sektorn som helhet visar.

Särskilda boenden

Ramminskningen på Solgården avdelning Rosen med 3 000 tkr. Avdelning Rosen på Solgården är sedan 1 januari 2019 ofinansierad. Prognostiserat underskott 4 500 tkr.

Ökade personalkostnader till viss del med anledning av heltidresan och att nyanställningar ska ske på 100 %. Sjuklönekostnaderna har varit högre än normalt pga. influensaperiod bland anställda under januari och februari månad.

Hemtjänsten

Ökade personalkostnader beror till största delen på utökningen av nattpatrullen med tre årsarbetare vilket motsvarar 1,8 mkr på årsbasis.

Hälso- och sjukvård

Höga personalkostnader.

Individ- och familjeomsorgen

Kostnaderna för placeringar av barn och unga har ökat under Q1. Antalet ärenden gällande våld har ökat. Detta har resulterat i dyra placeringar på institution för att säkerställa skyddet. Behovet av att använda oss av externa familjehem har ökat vid akuta omplaceringar vilket medfört ökade kostnader.

Utbetalt försörjningsstöd har ökat. Ansökningarna har ökat och ansökningarna omfattar ett större antal individer i varje familj än tidigare.

Svårigheter med att frigöra den enskildes egna resurser uppstår då det är brist på sysselsättnings och eller praktikplatser att erbjuda de grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden. Målgruppen riskerar att bli långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd.

Enheten för stöd och service

Redovisar en positiv avvikelse mot budget under förutsättning att ett boendebeslut LSS ej verkställs under 2019.

Investeringsredovisning

Storlek på grundram, tkr

880

Tabell över investeringar inom grundram

Investering	Verksamhetsområde	Status	Belopp, tkr
Telefoner HSV/Rehab, Appva	Hälso- och sjukvård	Klar	102
Sängar Hävesten, 6 st	Särskilda boenden	Klar	86
Totalt			188

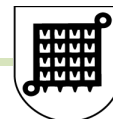
Slutsats

Slutsats och åtgärdsplan

Sammanfattningsvis så står sektor omsorg inför mycket stora utmaningar gällande ökade drifts och personalkostnader i äldreomsorgen, hemtjänsten och hemsjukvården. Ytterligare utmaningar avser ett ökat behov av försörjningsstöd. Även kostnader i samband med placering av barn och unga tenderar att öka.

"Heltidsresan" är utan tvivel bra personalpolitik och ett strävansmål men det är en ekonomisk belastning för verksamheterna och det krävs oerhört mycket mer planering kring ändrade scheman, gemensamma scheman för de särskilda boendena och natten så långt detta är möjligt, kontinuerliga dialoger och möten gällande förändringar, rekryteringsprocesser, nya avtal mm.

Scheman och bemanning ses över för att mer anpassa verksamheterna efter de nya förutsättningarna som heltidsresan innebär. Att erbjuda personal att gå upp och arbeta heltid och att

enbart nyanställa undersköterskor på 100 % medför en ökad kostnad på grund av ett ökat antal övertalig personal som är schemalagd och får resurstid. Denna resurstid för samtlig personal i äldreomsorgen oavsett om man arbetar deltid, väljer att gå upp och arbeta heltid eller blir nyanställd på 100 % kommer att användas i andra verksamheter där behovet finns och kommer att omfatta samtlig anställd personal.

Samtlig personal i äldreomsorgen oavsett sysselsättningsgrad kommer att få vara mycket mera flexibla och få gå dit behovet för tillfället finns och då prioriterat i sektor omsorg. Allt i syfte att minska personalkostnaderna. Detta kommer med största sannolikhet att upplevas som mindre positivt av många anställda och reaktioner är att förvänta.

Särskilda boenden

Förslag på åtgärd är att avdelning Rosen stängs. Personalen varslas och sägs upp. Antalet demensplatser i kommunen minskas med 7 permanenta platser och 1 korttidsplats. Avdelning Rosen får stå tom. De dementa som i dagsläget har beviljade platser flyttas succesivt över till Hävesten 1, 2, 3 och 4 som är i drift när platser blir lediga före nya ansökningar som inkommer till biståndshandläggarna på omsorg- och utvecklingskontoret. En kösituation uppstår med största sannolikhet då antalet platser minskas som i dagsläget är fullbelagda. Hemtjänstens insatser att verkställa ökar med största sannolikhet då tiden i ordinärt boende blir längre innan man får plats på SÄBO likaså gäller detta korttidsplatserna och hemsjukvårdens insatser i ordinärt boende. Oklart om besluten kommer att hinna verkställas inom 3 månader annars får de rapporteras som ej verkställda beslut med risk för att vite kommer att krävas.

Under sommarperioden kommer timvikarier sättas in på lägre tjänstgöringsfaktorer än vad ordinarie personal har vilket kommer innebära en besparing.

Hemtjänsten

1 januari 2019 utökades Nattpatrullen med 3,0 årsarbetare (undersköterskor) för att frigöra leg. HSV personal till att verkställa sjukvårdande insatser i hela kommunen som har ökat sedan den nya lagen om "utskrivning från slutna vården" trädde i kraft. En stor anledning till detta var att säkerställa patientsäkerheten på nattetid. Kostnaden för detta uppgår till ca 1,8 mkr på årsbasis.

Förslag att 3,0 årsarbetare varslas och sägs upp som en åtgärd för att minska personalkostnaderna i hemtjänsten med en ökad risk för att allvarliga vårdskador kan komma att uppstå (Lex Maria).

Om möjligt införs årsarbetstid i hemtjänsten där personal jobbar utefter behov och beslut för att på ett effektivare sätt kunna följa verksamhetens behov och alltid ha rätt antal personal i tjänst där behovet är som störst.

Hälso- och sjukvård

Antalet anställda med olika professioner stäms av mot befintlig beslutad personalbudget.

För att uppnå budget i balans har olika kategorier, som har en avsevärt lägre lön, anställts i Hälso- och sjukvårdsorganisationen, undersköterskor till sjuksköterskegruppen, rehabassistenter till Kommunrehab och Medicinsk sekreterare som dokumenterar för båda grupperna.

Individ- och familjeomsorgen

Försörjningsstödet ökar i Färgelanda kommun och det finns en stor oro för att denna ökning kommer att fortsätta. IFO själva kommer inte att kunna påverka kostnaderna för försörjningsstödet utan har till uppgift att beräkna människors rätt till försörjningsstöd eller inte och om så möjligt ställa krav på motprestation.

Många olika såväl interna/kommunala verksamheter som externa samverkanspartner arbetsförmedlingen och försäkringskassan är på olika sätt involverade i dessa personers framtida utveckling.

Samverkan med arbetsförmedlingen och försäkringskassan genom Samordningsförbundet Väst kommer att vara väsentliga för att få tillgång till möjliga insatser att erbjuda.

Institutionsvård barn- och unga

Kostnaderna för placeringar av barn- och unga som har varit utsatta för våld har ökat under Q1. Några alternativ till dessa placeringar initialt utifrån skyddsbehovet finns inte.

Familjehemsplaceringar

Flera barn och unga har placerats utanför det egna hemmet i externa familjehem.

Arbetet fortsätter med att rekrytera egna familjehem (via avtal i Dalsland). I övrigt planeras för att kunna arbeta med mer omfattande insatser i det egna hemmet på hemmaplan med biståndsbeslut från myndighetsutövande socialsekreterare. En dialog pågår om vilken metod man ska utbilda sig i för detta arbete och vilka arbetstider som ska gälla för familjebehandlarna som arbetar med behandling på hemmaplan.

Enheten för stöd och service

Prognosen för 2019 är ett överskott på 1 200 tkr.

Detta under förutsättning att boendeplats LSS ej behöver verkställas.

Sektor Barn & utbildning

Utfall per sektor

Resultaträkning

Tabell resultaträkning

Belopp i tkr	Ackumulerat utfall 201803	Ackumulerat utfall 201903	Ackumulerad budget	Avvikelse
Intäkter	6 403	5 896	6 104	-208
Kommunbidrag	42 973	42 205	42 205	0
Summa intäkter	49 376	48 101	48 309	-208
Personalkostnader	-27 153	-28 334	-25 605	-2 729
Övriga kostnader	-24 932	-19 259	-22 497	3 238
Kapitalkostnader	-317	-264	-208	-56
Summa kostnader	-52 402	-47 857	-48 310	453
Periodens resultat	-3 026	244	-1	245

Ekonomiskt utfall

Tabell utfall per verksamhetsområde

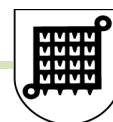
Verksamhetsområde. Belopp i tkr	Ack utfall 201803	Ack utfall 201903	Ack budget 201903	Avvikelse budget-utfall	Budget helår	Prognos avvikelse helår
Nämnd	0	44	105	61	420	0
Barnomsorg	12 000	13 304	11 133	-2 171	44 532	0
Grundskola	15 684	16 110	13 869	-2 242	55 475	0
Gymnasiet	9 514	3 083	8 258	5 174	33 030	0
Ledning	2 802	2 938	3 589	651	14 358	0
Vuxenutbildning	854	794	847	53	3 389	0
Utomkommunal verksamhet fsk- åk 9	5 145	5 687	4 404	-1 282	17 617	0
Totalt	45 999	41 960	42 205	244	168 821	0

Analys och prognos

Budget 2019 för sektor Utbildning är i balans. Dock finns periodiseringsfel åt båda hållen, som i stort tar ut varandra.

Vi kan konstatera följande

- Bidrag/intäkter följer förväntningar mot budget.
- Personal: vi ligger rätt om man mäter på faktisk direkt lön + timlöner (vikarier) + sjuklön, tom lite bättre än budget.
- Köpt verksamhet: antal köpta platser följer budget
- Övriga kostnader enligt budget

Investeringsredovisning

Storlek på grundram, tkr

800

Tabell över investeringar inom grundram

Investering	Verksamhetsområde	Status	Belopp, tkr
Inredning Förskola	Utbildning	Planerad	52
Inredning Bruksskolan	Utbildning	Planerad	102
Inredning Högsäter skola	Utbildning	Planerad	75
Inredning Vuxenutbildningen	Utbildning	Planerad	58
Inredning Fritidshem Valbo	Fritidshem	Planerad	170
Inredning Valbo 7-9	Utbildning	Planerad	148
Inredning Särskolan	Utbildning	Planerad	25
Totalt			630

Slutsats

Slutsats och åtgärdsplan

Sektor Utbildnings verksamhet är i balans, men vi behöver undvika periodiseringsfel för att underlätta uppföljningen. När vi gick in i 2019 innehöll budgeten utmaningar på grund av ökande kostnader för internhyror. Vi lade dessa då centralt, men har därefter sökt ytterligare statsbidrag för redan budgeterad personal, som bör jämna ut resultatet.

Vi har barn med stora särskilda behov som vi räknar med i budgetarbetet. Det kan dock innebära både mer kostnader och mindre över tid. Det handlar då om ökade personalkostnader.

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 75

Dnr KS 2019-125, KS 2019-101

Förlikning och godkännande av förlikningsavtal mellan Färgelanda kommun och fastighetsägare till fastigheterna Torps Prästgård 1:18 och Torps Prästgård 1:23 avseende VA-anläggning för vattenförsörjning samt finansiering av förlikning och upprustningsbidrag (engångsbelopp) avseende fastigheten Torps Prästgård 1:13

Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Arbetsutskottet beslutar att godkänna förlikningsavtal med en ersättning till fastighetsägarna med 80 000 kr per fastighet. Förlikningsavtalet ska undertecknas senast den 31 maj 2019.

Kommunstyrelsen beslutar att bevilja att finansiering av 160 000 kr (ersättning enligt förlikningsavtal) samt 180 000 kr (upprustningsbidrag, engångsbelopp, avseende fastighet Torps Prästgård 1:13), beslut fattat av kommunstyrelsen 20 januari 2016 § 14, dnr 2016-2), totalt 340 000 kr, sker ur kommunstyrelsens ofördelade medel 2019.

Yrkanden

Linda Jansson (M) och Ulla Börjesson (S) yrkar att arbetsutskottet beslutar att erbjuda fastighetsägarna ett fast belopp om 80 000 kr per fastighet och att förlikningsavtalet ska vara undertecknat senast 31 maj 2019.

Tobias Bernhardsson (C) yrkar att arbetsutskottet föreslår kommunstyrelsen besluta att finansiering sker ur kommunstyrelsens ofördelade medel 2019 när det gäller kostnaden utifrån förlikningsavtalet samt tidigare fattat beslut avseende upprustningsbidrag (engångsbelopp) avseende fastighet Torps Prästgård 1:13.

Propositionsordning

Ordföranden ställer proposition på Linda Janssons (M) och Ulla Börjessons (S) respektive Tobias Bernhardssons (C) yrkanden och finner att arbetsutskottet beslutar att godkänna förlikningsavtal med en ersättning till fastighetsägarna med 80 000 kr per fastighet. Förlikningsavtalet ska undertecknas senast den 31 maj 2019. Arbetsutskottet föreslår kommunstyrelsen besluta att bevilja att finansiering av 160 000 kr (ersättning enligt förlikningsavtal) samt 180 000 kr (upprustningsbidrag, engångsbelopp, avseende fastighet Torps Prästgård 1:13), beslut fattat av kommunstyrelsen 20 januari 2016 § 14, dnr 2016-2), totalt 340 000 kr, sker ur kommunstyrelsens ofördelade medel 2019.

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 75

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen beslutar 27 mars § 45 att till kommunstyrelsens arbetsutskott delegera rätten att slutföra förlikningen och godkänna förlikningsavtal mellan Färgelanda kommun och fastighetsägarna till fastigheterna Torps Prästgård 1:18 och Torps Prästgård 1:23 avseende VA-anläggning för vattenförsörjning.

Arbetsutskottet diskuterar storlek på belopp till berörda fastighetsägare samt finansiering av tidigare fattat beslut i kommunstyrelsen den 28 september 2016 § 203 (dnr 2016-537), avseende utförande och bekostande av renovering av befintlig avloppsbeläggning på fastigheten Torps Prästgård 1:13. Det sista utifrån upprättat köpeavtal mellan Färgelanda kommun och aktuell köpare.

Beslutsunderlag

Kommunstyrelsens protokoll 27 mars 2019 § 45.

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen
Diariet

Kommunstyrelsen

KS § 14

Dnr 2016-2

Upprustningsbidrag till Torps bygdegårds ideella förening

Kommunstyrelsens beslut

Kommunstyrelsen beslutar att bevilja Torps bygdegårds ideella förening ett extra upprustningsbidrag för fastigheten Torps Prästgård med 180 000 kronor under förutsättning att kommunfullmäktige godkänner försäljningen av fastigheten till föreningen och att planerade åtgärder genomförs.

Bidraget finansieras ur kommunstyrelsens ofördelade anslag i 2016 års budget.

Reservation

Tobias Bernhardsson (C), Marion Pelli (C) och Maino Svensson (C) reseverar sig mot beslutet.

Peter Johansson (KD) reserverar sig mot beslutet.

Linda Jansson (M) reserverar sig mot beslutet.

Yrkanden

Kenneth Carlsson (L) yrkar att kommunen beviljar extra upprustningsbidrag med 180 000 kronor. I yrkandet instämmer Patrik Rydström (SD) och Tommy Larsson (S).

Tobias Bernhardsson (C) yrkar att kommunen beviljar extra upprustningsbidrag med 300 000 kronor. I yrkandet instämmer Linda Jansson (M) och Peter Johansson (KD).

Propositionsordning

Kommunstyrelsen godkänner att proposition ställs på Kenneth Carlssons med fleras yrkande och Tobias Bernhardssons med fleras yrkande. Efter ställd proposition finner ordföranden att kommunstyrelsen beslutar i enlighet med Kenneth Carlssons med fleras yrkande.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen har i samband med införandet av nytt regelverk för föreningsbidrag fr.o.m. 2015 beslutat att sälja ett antal lokaler/anläggningar till de föreningar som har nyttjanderättsavtal. Föreningarna har getts tillfälle att lämna bud på respektive fastighet.

Torps bygdegårds ideella förening har anmält intresse av att köpa Torps f.d. skola för en köpeskilling av 1000 kronor och kommunstyrelsen har i föregående paragraf föreslagit kommunfullmäktige att godkänna försäljningen till föreningen.

Kommunstyrelsen

Forts KS § 14

Fastigheten är i behov av underhåll och upprustning.

Föreningens kostnadsberäkning för renoveringsarbetena uppgår till 1 760 000 kronor.

Beslutsunderlag

Kommunledningskontoret Ekonomiavdelningens tjänsteskrivelse 2015-12-29.

Ekonomichefen informerar.

Beslutet skickas till:
Ekonomichefen
Kommunchefen
Föreningen
Sektor Kultur och fritid

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 74

Dnr KS 2019-114

Yttrande avseende remiss SOU 2018:74 ”Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämningen för kommuner och landsting”
Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunstyrelsen beslutar att uppdra åt arbetsutskottet att översända yttrande över SOU 2018:74 ”Lite mer lika, Översyn av kostnadsutjämningen för kommuner och landsting”, då kommunstyrelsen inte hinner behandla ärendet inom utsatt tid för yttrandet.

Ärendebeskrivning

Färgelanda kommun har getts tillfälle att lämna yttrande över SOU 2018:74 ”Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämningen för kommuner och landsting.” Sista dag för yttrande är 17 maj 2019.

Den kommunalekonomiska utjämningen består av inkomstutjämning, kostnadsutjämning, strukturbidrag, införandebidrag och regleringsbidrag/-avgift. Regeringen har lämnat uppdrag att utreda och uppdatera kostnadsutjämningen. I direktiven anges att översynen ska överväga om det nuvarande systemet i tillräcklig grad fångar upp större samhällsförändringar och med anledning av detta eventuellt föreslå förändringar i de delmodeller som finns, nya delmodeller eller om delmodeller ska utgå. I uppdraget ingår också att analysera möjligheterna att förenkla utjämningen. Förändringarna föreslås genomföras år 2020, vilket ställer krav på en snabb beredning i regeringskansliet.

Framtagande av yttrade pågår inom förvaltningen men ärendet kommer inte att vara klart för beslut till kommunstyrelsens sammanträde i april. Kommunstyrelsen sammanträder därefter den 22 maj vilket är efter sista datum för yttrandet.

Förvaltningen föreslår att kommunstyrelsen ger arbetsutskottet i uppdrag att besluta om yttrande vid sitt sammanträde den 15 maj. En muntlig dragning av utredningen kommer att ske vid kommunstyrelsens sammanträde i april

Beslutsunderlag

Kommunledningskontorets tjänsteskrivelse daterad 19 mars 2019.

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 74

Beslutet expedieras till:
Kommunstyrelsen
Diariet

Kommunledningskontoret
Kommunsekreterare
Marianne Martinsson
0528-567145
0766-35 29 65
marianne.martinsson@fargelanda.se

Kommunstyrelsen

Yttrande avseende SOU 2018:74 ”Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämnningen för kommuner och landsting”

Beslutsförslag

Kommunstyrelsen beslutar att uppdra åt arbetsutskottet att översända yttrande över SOU 2018:74 ”Lite mer lika, Översyn av kostnadsutjämnningen för kommuner och landsting”, då kommunstyrelsen inte hinner behandla ärendet inom utsatt tid för yttrandet.

Ärendebeskrivning:

Färgelanda kommun har getts tillfälle att lämna yttrande över SOU 2018:74 Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämnningen för kommuner och landsting. Sista dag för yttrande är 17 maj 2019. Betänkandet i sin helhet nås via <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/10/sou-201874/>

Den kommunalekonomiska utjämnningen består av inkomstutjämnning, kostnadsutjämnning, strukturbidrag, införandebidrag och regleringsbidrag/-avgift. Regeringen har lämnat uppdrag att utreda och uppdatera kostnadsutjämnningen. I direktiven anges att översynen ska överväga om det nuvarande systemet i tillräcklig grad fångar upp större samhällsförändringar och med anledning av detta eventuellt föreslå förändringar i de delmodeller som finns, nya delmodeller eller om delmodeller ska utgå. I uppdraget ingår också att analysera möjligheterna att förenkla utjämnningen. Förändringarna föreslås genomföras år 2020, vilket ställer krav på en snabb beredning i regeringskansliet.

Framtagande av yttrade pågår inom förvaltningen men ärendet kommer inte att vara klart för beslut till kommunstyrelsens sammanträde i april. Kommunstyrelsen sammanträder därefter den 22 maj vilket är efter sista datum för yttrandet.

Förvaltningen föreslår att kommunstyrelsen ger arbetsutskottet i uppdrag att besluta om yttrande vid sitt sammanträde den 15 maj. En muntlig dragning av utredningen kommer att ske vid kommunstyrelsens sammanträde i april.

Susanne Korduner
Kommunchef

Beslutet skickas till:
Utredaren
Diariet

Kommunstyrelsen

KS § 48

Dnr KS 2019-88

Patientsäkerhetsberättelse skolhälsovården 2018 i Färgelanda kommun
Kommunstyrelsens beslut

Ärendet bordläggs då föredragande tjänsteman är förhindrad att delta vid dagens sammanträde.

Ärendebeskrivning

Medicinskt ledningsansvarig skolsköterska (MLA) har sammanställt Patientsäkerhetsberättelse för skolhälsovården 2018 för Färgelanda kommun, sektor Barn och utbildning.

Färgelanda kommun är via MLA och verksamhetschef skyldig att varje år upprätta en patientsäkerhetsberättelse av vilken ska framgå:

1. hur patientsäkerhetsarbetet har bedrivits under föregående kalenderår,
2. vilka åtgärder som har vidtagits för att öka patientsäkerheten och
3. vilka resultat som har uppnåtts.

Beslutsunderlag

Sektor Utbildnings tjänsteskrivelse daterad 11 mars 2019.

Patientsäkerhetsberättelse och kvalitetsberättelse för Elevhälsans medicinska insats Färgelanda kommun 2018.

Arbetsutskottets protokoll 20 mars 2019 § 62.

Beslutet expedieras till:

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 62 Dnr KS 2019-88
Patientsäkerhetsberättelse skolhälsovården 2018

Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunstyrelsen beslutar att anta ”Patientsäkerhetsberättelse för skolhälsovården i Färgelanda kommun 2018” och hålla den tillgänglig för den som önskar ta del av den.

Ärendebeskrivning

Medicinskt ledningsansvarig skolsköterska (MLA) har sammanställt Patientsäkerhetsberättelse för skolhälsovården 2018 för Färgelanda kommun, sektor Barn och utbildning.

Färgelanda kommun är via MLA och verksamhetschef skyldig att varje år upprätta en patientsäkerhetsberättelse av vilken ska framgå:

1. hur patientsäkerhetsarbetet har bedrivits under föregående kalenderår,
2. vilka åtgärder som har vidtagits för att öka patientsäkerheten och
3. vilka resultat som har uppnåtts.

Beslutsunderlag

Sektor Utbildnings tjänsteskrivelse daterad 11 mars 2019.
 Patientsäkerhetsberättelse och kvalitetsberättelse för Elevhälsans medicinska insats Färgelanda kommun 2018.

Beslutet expedieras till:
 Kommunstyrelsen
 Diariet

Dnr KS 2019-88

**Patientsäkerhetsberättelse
och kvalitetsberättelse
för Elevhälsans medicinska insats
Färgelanda kommun
2018**

Ansvarig för innehållet

Annika Sandgren

Skolsköterska med medicinskt ledningsansvar

Helena Kronberg

Verksamhetschef

Innehållsförteckning

Sammanfattning

Övergripande mål och strategier

Organisatoriskt ansvar för patientsäkerhetsarbetet

Struktur för uppföljning/utvärdering

Uppföljning genom egenkontroll

Hur patientsäkerhetsarbete har bedrivits samt vilka åtgärder som genomförts för ökad patientsäkerhet

Samverkan för att förebygga vårdskador

Risikanalyser

Hälsa- och sjukvårdspersonalens rapporteringsskyldighet

Hantering av klagomål och synpunkter

Sammanställning och analys

Samverkan med patienter och närstående

Resultat

Övergripande mål och strategier för kommande år

Sammanfattning

I Färgelanda kommun finns 2018 ett elevunderlag för 175-180 % skolsköterska.

Mellan juli – oktober 2018 saknades 75 % skolskötersketjänst. From november har det funnits 175 % skolsköterska. Skolläkare köpts in under hela 2018. Färgelanda kommun har skolpsykolog 50 %.

Elevantalet i Färgelanda kommun totalt under 2018 ca 719 elever varav 618 i kommunal skola.

Utöver de kommunala skolorna i Färgelanda kommun finns två friskolor med totalt 101 elever

- Under hälsosamtalen har det framkommit att elever med psykisk ohälsa fortsatt ligger högt. Under 2018 finns det ett antal elever med svår psykisk ohälsa som påverkar deras skolgång och behov av resurser i skolan. Främst finns dessa elever i åk 7-9 men även i lägre åldrar Fsk – åk 6.
- Vi har två elever i Färgelanda kommun som är så kallade ”hemmasittare”
- Under hälsosamtalen i åk 8 framkommer det att flera flickor väljer bort idrotten.
- Elever uppger att de är trygga på skolan både i år 5 och år 8.
- Ett stort problem är att elever på Valbo 7-9 väljer ofta bort skolmaten, ca 25% äter sällan i matsalen och många av dem väljer helt bort att gå till matsalen. Problemet finns även på Valbo 4-6 men där går alla till matsalen men flera elever äter inget eller mycket lite. Detta problem ses inte på ytterskolorna, Bruksskolan är man nöjd med maten och Högsäterskolan lyfter sin matsal och mat som något mycket positivt.
- Egenkontroll har under året mest varit riktad mot att upprätta en plan för extern läkemedelskontroll. Ett samarbete med Melleruds EMI.
- Arbete fortgår med att utforma skriftliga lokala rutiner inom samtliga identifierade processer i verksamheten.
- Fortsatt svårt att rekquirera skolsköterska med rätt kompetens.
- Under Vt 18 har en frånvarorutin (frånvarotrappa) utarbetats för att jobba mer aktivt med ökad skolnärvaro. Detta har gjorts som en del av projektet ”En skola för alla”. Hittills har frånvarotrappan visat på en tydlighet och gett bra resultat.

Övergripande mål och strategier

SFS 2010:659,3 kap. 1 § och SOSFS 2011:9, 3 kap. 1§

Målsättningen är att främja elevernas hälsa och utveckling. Verksamheten skall företräda eleverna och lyfta fram barnperspektivet samt ha ett hälsofrämjande och förebyggande perspektiv.

Genom ett strukturerat kvalitets- och utvecklingsarbete med egenkontroll, riskanalyser och uppföljningar ska verksamheten hålla hög kvalitet och vårdskador undvikas.

Endast personal med rätt kompetens anställs. För skolsköterskor innebär det att vi kräver att man har

utbildning till specialistsjuksköterska (barnsjuksköterska, distriktssköterska eller skolsköterska).

Organisatoriskt ansvar för patientsäkerhetsarbetet

SFS 2010:659, 3 kap. 9 § och SOSFS 2011:9, 7 kap. 2 §, p 1

Vårdgivaren, Kommunstyrelsen, har det fulla ansvaret för de delar av Elevhälsan i grundskolan och grundsärskolan som lyder under Hälso- och sjukvårdslagstiftning. I detta innefattas den medicinska insatsen med skolsköterska och skolläkare samt delar av psykologens verksamhet som lyder under Hälso- och sjukvårdslagen (HSL).

Till verksamhetschef enligt HSL har vårdgivaren utsett Barn och utbildnings verksamhetschef, Helena Kronberg som i sin tur överlåtit enskilda medicinska ledningsuppgifter till skolsköterska med medicinskt ledningsansvar (MLA) skolsköterska Annika Sandgren.

Struktur för uppföljning/utvärdering

SOSFS 2011:9 3 kap. 2 §

Verksamhetschefen har regelbundna möten, varje månad, med MLA och följer upp verksamhetens patientsäkerhetsarbete. Kvalitets- och utvecklingsfrågor lyfts regelbundet i professionen.

PMO administratör/MLA (skolsköterska) ansvarar för kontroller av loggar i journalsystemet och ansvarar för information- och patientsäkerhetsfrågor.

Uppföljning genom egenkontroll

SOSFS 2011:9, 5 kap. 2§, 7 kap. 2 § p2

Egenkontroll är systematisk uppföljning och utvärdering av den egna verksamheten samt kontroll av att den bedrivs enligt de processer och rutiner som ingår i verksamhetens ledningssystem.

- Metodbok för elevhälsans medicinska insats är inköpt av Göteborgs stad som uppdateras och kompletteras regelbundet.
- Medicinteknisk utrustning kontrolleras regelbundet.
- Rutin för avvikelser följs enligt Göteborgs Metodbok för elevhälsans medicinska insats. Varje skolsköterska är skyldig att rapportera avvikelser och dessa skall lämnas skriftligen till MLA och verksamhetschefen.

Hur patientsäkerhetsarbete har bedrivits samt vilka åtgärder som genomförts för ökad patientsäkerhet

SFS 2010:659, 3 kap. 10 § p 1-2

- Skoläkartjänst har köpts in under hela 2018

- Göteborgs metodbok uppdaterats och kompletterats regelbundet.
- PMO administratör (skolsköterska) har regelbunden kontakt med CGM.
- Elever utan fullständigt personnummer läggs in i datajournalssystemet
- Pappersjournaler har scannats in i datajournalen med målsättning om att så småningom få en papperslös journal i skolan.
- Samtal har förts med arkivansvarig om hur arkiveringen av SHV journaler skall göras. Datajournaler arkiveras i PMO och kommer senare att arkiveras i kommunens e-arkiv.
- Arbete med skriftliga lokala rutiner påbörjades under 2016 och kommer att fortgå.
- Forskning och övrigt nyhetsflöde inom verksamhetsområdet följs.
- MLA och skolläkare har uppdaterat basapotek samt generell och akut delegation av läkemedel.
- En ny blankett för Egenvård har utarbetats för att förtydliga ansvarsbitar när skolan övertar egenvården för elev under skoldagen.
- Fortsatt samarbete med kostchefen och ansvarig i köken för att förenkla hanteringen av anmälan om specialkost och uppdatera den information som fanns.
- Möten och andra samverkansformer med andra vårdgivare som vi samarbetar med
- Regelbundna MLA träffar med MLA i Fyrbodal samt VG-regionen
- Dalslands skolsköterskor har upprättat ett nätverk med syfte att få handledning med hjälp av Hälsokällan
- Utförda vaccinationer registreras i SVEVAC och till Nationella vaccinationsregister, rapporteringen går via PMO och SVEVAC till Nationella vaccinationsregistret. SVEVAC kommer att sägas upp 2019 då en kostnad har tillkommit från årsskiftet för den överföringen. Fortsättningsvis kommer vaccinationer registreras direkt till det Nationella vaccinationsregistret.

Samverkan för att förebygga vårdskador

SOSFS: 2011:9,4 kap. 6 §, 7 kap. 3 § p 3

Skolsköterskor:

- MLA möten i Fyrbodals nätverk samt VG-regionens nätverk
- Möte med BVC för att titta över rutiner vid överlämningar.

Verksamhetschef:

- Västbus lokal ledningsgrupp
- Vårdsamverkan – närsjukvård

Riskanalys

SOSFS: 2011:9, 5 kap. 1 §

Risicanalys är en del av kvalitetsarbetet. Generell risicanalys ska genomföras varje år. Detta gör att risker

identifieras och analyseras och därmed möjlighet att åtgärda brister och förhindra risker.

Identifierade risker:

- På grund av hög arbetsbelastning saknas det fortsatt några skriftliga lokala rutiner inom några områden och någon uppdatering har inte hunnits med.
- Vissa skolsköterskemottagningarna delas med annan personal på skolan.
- Vakanser bland skolsköterskorna innebär risk att kontroller/uppföljningar av elever missas pga hög arbetsbelastning/mindre tid på respektive skola.
- Äldre elever har inte sammanhållen journal, det finns både papper och digitalt journalsystem.
- Flera kommuner väljer bort att registrera vaccinationer i SVEVAC vilket innebär att detta inte är ett tillförlitligt system.

Hälso- och sjukvårdspersonalens rapporteringsskyldighet

SFS 2010:659, 6 kap. 4 § och SOSFS 7 kap. 2 § p 5, HSLF-FS 2017:41

Avvikelser

Särskild blankett finns för personal att inrapportera avvikelser på. Avvikelsen utreds sen av MLA. Eventuellt görs detta tillsammans med den personal som rapporterat avvikelsen. Allvarliga avvikelser rapporteras omgående till verksamhetschef. Vårdgivaren har utsett MLA till anmälningsansvarig enligt Lex Maria. Om skadan är allvarlig gör MLA bedömningen i samband med utredningen om anmälan enligt Lex Maria behöver göras.

Inkomna avvikelser 2018:

Under 2018 inkom 2 stycken avvikelse rapporter. I båda fall har ingen eller ringa vårdskada uppstått. Ingen avvikelse har föranlett Lex Maria anmälan.

Båda avvikelserna handlar om basprogrammet, på grund av hög arbetsbelastning har inte alla hälsosamtal/hälsokontroller hunnits med. Detta kommer att åtgärdas under vårterminen 2019

Klagomål och synpunkter

SOSFS 2011:9, 5 kap. 3 §, 7 kap 2 § p 6

Klagomål och synpunkter tas emot, utreds och analyseras på samma sätt som avvikelser.

Sammanställning och analys

SOSFS 2011:9, 5 kap. 6 §, 7 kap.2 §

- Färre avvikelser rapporteras under 2018 jämfört med tidigare år och båda är av ringa karaktär.
- Inga allvarliga vårdskador har inträffat under året och risken att det ska inträffa i framtiden är låg.

Samverkan med patienter och närstående

SFS 2010:659 3 kap. 4 §

Elevhälsans medicinska insats strävar alltid efter ett samarbete med vårdnadshavare och elev. Eleven skall ha ett medinflytande som med tiden övergår till ett självbestämmande. Samverkan sker med elever och vårdnadshavare för att förebygga vårdskador främst genom kontakt via personliga besök, telefon eller brev i samband med hälsobesök, vaccinationer och utredningar.

Skolsköterskan deltar i föräldramöten i förskoleklass och i åk 7 varje år inför uppstart av läsåret.

Vårdnadshavare har erbjudits att medverka på hälsosamtalet F-klass Bruksskolan och Högsåterskolan. På Valboskolan(Höjden) har alla vårdnadshavare kallats ihop med eleven på hälsosamtalet på grund av att detta har inneburit att eleven får komma till Valboskolans skolsköterskemottagning.

Till alla förskoleklass elever delas en informationsfolder ut med information om elevhälsans medicinska insats, basprogram samt vart de kan vända sig vid synpunkter på verksamheten.

Resultat

SFS 2010:659, 3 kap. 10 § p 3

- Färgelanda Kommun har en god vaccinationstäckning i det Allmänna Nationella vaccinationsprogrammet. Statistik från Närhälsan angående HPV statistik i VG regionen visar att Färgelanda ligger under snittet men här finns en felkälla då ett antal elever väljer att avvakta med HPV vaccination till åk 7. Finns också en osäkerhet ifall vaccinationer på friskolorna räknas in i Färgelanda då de registreras i annan kommun. Kontakt har tagits med Nationella vaccinations register
- Basprogrammet har inte kunnat erbjudas alla elever enligt plan, detta kommer att åtgärdas under VT2019.
- Alla nyanlända har erbjudits första hälsosamtal/besök samt uppvaccinerats i nära anslutning till sin skolstart.
- Fortsatt arbete för att upprätta och implementera fler lokala rutiner.

Övergripande mål och strategier för kommande år

Mål:

- Stärka förutsättningarna för ett gott och säkert arbete som bedrivs av skolsköterskor och skolläkare.
- 100 % av eleverna blivit erbjudna på Hälsobesök
- 100 % av de nyanlända eleverna fått ett första hälsobesök samt kompletterande vaccinationer
- Scanna in och föra ihop resterande pappersjournalen med datajournal i PMO
- Öka medvetenhet och delaktighet i patientsäkerhetsarbetet
- Kunna ta ut statistik från hälsosamtal
- Förbereda koppling med Nationell elevhälsodata bas

Strategier.

- Utveckla dokumentationen
- Fortsätta arbetet med lokala rutiner innehållande kvalitetsmål så att vi har mätbara mål.
- Tillräckligt många rutiner är färdigskrivna med mätbara mål så att vi kan börja genomföra egenkontroll och mätningar av dessa.
- Regelbunden logg kontroll PMO

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 77

Dnr KS 2019-103

Svar på Motion om att göra det enklare att sortera till återvinning
Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunfullmäktige beslutar anse motionen besvarad. Kommunstyrelsen får i uppdrag att utreda möjligheterna kring att införa en fastighetsnära insamling åt kommunens samtliga invånare. Utredningen skall innefatta såväl tillgänglighet (exempel bärighet vägnät) samt ekonomi.

Ärendebeskrivning

Ann-Marie Jacobsson (C) har i en motion (dnr 2018/273) föreslagit att *Färgelanda kommun skall införa fastighetsnära insamling med möjlighet till sortering i exempelvis fyrfackkärl.*

Att införa en fastighetsnära insamling bör utredas utifrån bland annat tillgänglighet och ekonomi.

Arbetsutskottet beslutar 20 mars § 53 KSAU att återremitterar ärendet för att undersöka möjligheten om föreslaget utredningsuppdrag kan samordnas med kommande upphandling av renhållning innan de tar ställning till svar på motionen. Information om pågående upphandling har lämnats vid dagens sammanträde, § 76. En utredning pågår inom Avfall Sverige när det gäller sortering i flerfackskärl. Denna bör avvaktas innan kommunen utreder ett eventuellt införande av fyrfackskärl.

Beslutsunderlag

Arbetsutskottets protokoll 20 mars 2019 § 53.

Enhet Teknisk tjänsteskrivelse daterad 7 mars 2019.

Motion ”enklare att sortera till återvinning” daterad 18 juni 2018.

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 53

Dnr KS 2019-103

Svar på Motion om att göra det enklare att sortera till återvinning

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut

Arbetsutskottet beslutar att återremittera ärendet för att undersöka möjligheten om förslaget utredningsuppdrag kan samordnas med kommande upphandling av renhållning, innan arbetsutskottet tar ställning till svar på motionen.

Yrkande

Tobias Bernhardsson (C) yrkar att ärendet återremitteras för att undersöka möjligheten om förslaget utredningsuppdrag kan samordnas med kommande upphandling av renhållning, innan arbetsutskottet tar ställning till svar på motionen.

Propositionsordning

Ordföranden ställer proposition på Tobias Bernhardssons (C) yrkande och finner att arbetsutskottet beslutar att återremittera ärendet.

Ärendebeskrivning

Ann-Marie Jacobsson (C) har i en motion föreslagit ”att Färgelanda kommun skall införa fastighetsnära insamling med möjlighet till sortering i exempelvis fyrfackkärl”.

Att införa en fastighetsnära insamling bör utredas utifrån bland annat tillgänglighet och ekonomi.

Beslutsunderlag

Enhet Tekniks tjänsteskrivelse daterad 7 mars 2019.
Motion daterad 18 juni 2018.

Beslutet expedieras till:

Kommunchef
Avdelningschef Samhällsutveckling
Diariet

Teknik
Enhetschef
Ulf Nilsson
0528-56 71 51
ulf.nilsson@fargelanda.se

Kommunstyrelsen

Svar på motion om enklare att sortering till återvinning

Beslutsförslag

Kommunfullmäktige beslutar anse motionen besvarad. Kommunstyrelsen får i uppdrag att utreda möjligheterna kring att införa en fastighetsnära insamling åt kommunens samtliga invånare. Utredningen skall innefatta såväl tillgänglighet (exempel bärighet vägnät) samt ekonomi.

Ärendebeskrivning

Ann-Marie Jacobsson (C) har i en motion (Dnr2018/273) föreslagit *att Färgelanda kommun skall införa fastighetsnära insamling med möjlighet till sortering i exempelvis fyrfackkärl.*

Att införa en fastighetsnära insamling bör utredas utifrån bland annat tillgänglighet och ekonomi.

Susanne Korduner
Kommunchef

Maria Wagerland
Avdelningschef Samhällsutveckling

2018-06-18

Motion till kommunfullmäktige Färgelanda Kommun

Enklare att sortera till återvinning

Gör det enklare att vara miljömedveten och sortera sopor. Flera kommuner har infört ett system med fastighetsnära insamling av sorterade sopor. Systemet bygger på att hushållen får 2 soptunnor med 4 fack för tidningar, plast, glas, metall, matavfall, övrigt brännbart + små extrafack för batterier och glödlampor.

Systemet finns redan i ett 50 tal kommuner runt om i landet. En närliggande kommun är Lysekil. Med ett flerfacksystem för sortering hemma slipper hushållen köra olika typer av avfall till återvinningscentralen. Man slipper samla plast och papper i förråd och skåp, det blir lätt väldigt skrymmande. Hushåll som saknar bil kan ha besvär med att transportera till återvinningsstationen om de inte bor nära. Att kunna sortera direkt i soptunnor nära bostaden skulle göra det lättare att återvinna mer.

Jag yrkar:

att Färgelanda kommun skall införa fastighetsnära insamling med möjlighet till sortering i t.ex fyrfackskärl.

Ann-Marie Jacobsson

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 78

Dnr KS 2019-130

**Investeringsmedel till omläggning av tak samt byte av ventilationsanläggning
Ödeborgs skola**
Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunfullmäktige beslutar att bevilja investeringsmedel till omläggning av tak samt byte av ventilationsanläggning Ödeborgs skola med 2 Mkr.

Finansiering sker inom befintlig ram.

Ärendebeskrivning

På Ödeborgs skola finns en ventilationsanläggning samt ett tak som tjänat ut sin tid och är i stort behov av att bytas ut.

Förvaltningens bedömning är att det är ekonomiskt fördelaktigt att utföra båda åtgärderna samtidigt. Att byta ut ventilationsanläggningen kommer även att innebära en energibesparing. Takomläggningen omfattar inte de lägre byggnaderna med sadeltak.

Arbetet beräknas att utföras under sommaren och dialog har förts med verksamheten.

Det totala investeringsbehovet beräknas uppgå till cirka 2 Mkr och finansieras inom befintlig ram.

Beslutsunderlag

Avdelning Samhällsutvecklings tjänsteskrivelse daterad 4 april 2019.

Mark- och exploateringschefen informerar.

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen

Diariet

Avdelning samhällsutveckling
Mark-och exploatering
Avdelningschef
Maria Wagerland
0528-567163
maria.wagerland@fargelanda.se

Kommunstyrelsen

Investeringsmedel till omläggning av tak samt byte av ventilationsanläggning Ödeborgs skola

Beslutsförslag

Kommunfullmäktige godkänner investeringsmedel till projektet med 2 Mkr.

Ärendebeskrivning

På Ödeborgs skola finns en ventilationsanläggning samt ett tak som tjänat ut sin tid och är i stort behov av att bytas ut.

Vår bedömning är att det är ekonomiskt fördelaktigt att utföra båda åtgärderna samtidigt. Att byta ut ventilationsanläggningen kommer även att innebära en energibesparing.

Takomläggningen omfattar inte de lägre byggnaderna med sadeltak.

Arbetet beräknas att utföras under sommaren och dialog har förts med verksamheten.

Det totala investeringsbehovet beräknas uppgå till ca 2 Mkr och finansieras inom befintlig ram.

Susanne Korduner
Kommunchef

Maria Wagerland
Avdelningschef
samhällsutveckling

Beslutet skickas till:

Avdelning Samhällsutveckling

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 79

Dnr KS 2019-132

Revidering av Färgelanda kommuns kulturmiljöprogram
Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunstyrelsen beslutar att godkänna förslaget till reviderat Kulturmiljöprogram för Färgelanda kommun 2019, för samrådskede.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsens ledningsutskott (numera arbetsutskott) beslutar 28 augusti 2017 (§ 154) att uppdra åt förvaltningen att revidera Färgelanda kommuns kulturmiljöprogram, antaget av kommunfullmäktige 15 februari 2006 (§ 5).

Kulturmiljöprogrammet är ett kunskapsunderlag avseende kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer i Färgelanda kommun. Kravet på att underhålla sin fastighet, varsamhetskravet och förbudet mot förvanskning enligt plan- och bygglagen (PBL) 8 kap 14-17 §§ gäller oavsett om en fastighet är utpekad i kulturmiljöprogrammet eller ej.

Programmet är en revidering av kommunens nuvarande Kulturmiljöprogram som antogs 2006. Under 2017 och 2018 har Plan- och byggkontoret inventerat samtliga i programmet utpekade fastigheter. Inventeringen har resulterat i att programmet har kompletterats med bilder samt en beskrivning av varje objekt och vilka värden som finns. Inventeringen har även resulterat i att några av de tidigare utpekade fastigheterna har utgått från dokumentet då de av olika anledningar bedöms ha förlorat sina värden. Ett resultat har också varit att ett mindre antal fastigheter har tillkommit.

Beslutsunderlag

Avdelning Samhällsutvecklings tjänsteskrivelse daterad 2 april 2019.
Förslag till Kulturmiljöprogram 2019 Färgelanda kommun.

Plan- och byggchefen informerar.

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen
Diariet

Samhällsutveckling
Bygglöshandläggare/kommunantikvarie
Anette Larsson
0528 - 56 71 65

Kommunstyrelsen

Anette.larsson@fargelanda.se

Revidering av kulturmiljöprogram

Beslutsförslag

Kommunstyrelsen beslutar att godkänna förslaget till reviderat Kulturmiljöprogram för Färgelanda kommun 2019, för samrådskede.

Ärendebeskrivning:

Kulturmiljöprogrammet är ett kunskapsunderlag avseende kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer i Färgelanda kommun. Kravet på att underhålla sin fastighet, varsamhetskravet och förbudet mot förvanskning enligt plan- och bygglagen 8 kap 14-17 §§ gäller oavsett om en fastighet är utpekad i kulturmiljöprogrammet eller ej.

Programmet är en revidering av kommunens nuvarande Kulturmiljöprogram som antogs 2006. Under 2017 och 2018 har Plan- och byggkontoret inventerat samtliga i programmet utpekade fastigheter. Inventeringen har resulterat i att programmet har kompletterats med bilder samt en beskrivning av varje objekt och vilka värden som finns. Inventeringen har även resulterat i att några av de tidigare utpekade fastigheterna har utgått från dokumentet då de av olika anledningar bedöms ha förlorat sina värden. Ett resultat har också varit att ett mindre antal fastigheter har tillkommit.

Susanne Korduner
Kommunchef

Maria Wagerland
Avdelningschef Samhällsutveckling

Beslutet skickas till:
Plan- och byggkontoret

Färgelanda kommun

KULTURMILJÖPROGRAM 2019

Innehållsförteckning

INLEDNING	2
KULTURMILJÖVÅRDENS LAGSTIFTNING	5
STRATEGI.....	9
HISTORISK UTVECKLING	10
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA MILJÖER.....	44
BROAR	104

INLEDNING

Människan har bott och verkat i trakterna kring Färgelanda kommun i flera tusen år. De spår och lämningar som har avsatts i landskapet spänner från vår tidiga förhistoria fram till dagens moderna samhälle. Dessa spår skänker den omgivande miljön en djup historisk dimension och ger oss kunskap om vår historia och om människors villkor under olika tider och förhållanden.

För att ge berörda möjlighet att hantera vårt kulturarv på bästa sätt är det viktigt att kommunens kulturhistoriskt värdefulla miljöer och byggnader identifieras, beskrivs och värderas.

Kulturmiljöprogrammets struktur

Kommunens kulturhistoriska miljöer, bebyggelsemiljöer och byggnader presenteras i kommunens kulturmiljöprogram från 2006, ”*Färgelanda kommun Kulturmiljöprogram*”. Plan- och byggkontoret, Färgelanda kommun har fått i uppdrag att revidera detta kulturmiljöprogram och den nu genomförda revideringen har bl a resulterat i en identifiering och aktualitetsprövning av de kulturmiljöer samt fastigheter som är utpekade i programmet. Inom ramen för projektet har kulturmiljöprogrammet också kompletterats med en identifiering av de aktuella fastigheternas bevarandevärda karaktärsdrag.

Syfte

Kulturmiljöer med bevarade strukturer från olika tidsperioder och sammanhang ger oss en möjlighet att känna tillhörighet och förankring i vår hembygd. Kulturmiljöprogrammet i Färgelanda kommun är ett kunskapsunderlag som har till syfte att tillgängliggöra kommunens kulturmiljöer samt att öka kunskapen och förståelsen för den kulturhistoriska bebyggelsen. Dessutom är syftet med kulturmiljöprogrammet att utgöra ett stöd i samband med vård och underhåll av enskilda byggnader och bebyggelsemiljöer.

Syftet med kulturmiljöprogrammet är också att vara ett verktyg avseende bygdens förädling, utveckling och bevarande samt att beskriva och tydliggöra ortens framväxt från tidig förhistoria fram till dagens moderna samhälle. Avsikten är att programmet ska bli ett användbart och lättillgängligt dokument som fastighetsägare kan använda inför förändring och underhåll av sina byggnader. Det kan även användas vid handläggning av till exempel bygglovärenden. Målsättningen är att programmet ska användas i samband med kommunens övergripande samhällsutveckling.

Metod

Den byggnadsinventering som har genomförts inom ramen för revideringen av kulturmiljöprogrammet och som till största delen genomfördes under 2017-2018 är en selektiv inventering av kommunens byggnadsbestånd där arbetet har utgått från de kulturhistoriskt värdefulla fastigheterna som är utpekade i kommunens kulturmiljöprogram från 2006. Detta innebär att kommunens byggkategorier och byggnadsgrupper representeras genom ett urval av byggnader. Genom fältstudier har de aktuella kulturmiljöerna och fastigheterna dokumenterats och utvärderats. Fältarbetet har kompletterats med arkivstudier samt diskussioner med bl a fastighetsägare, brukare och intresserade och/eller berörda organisationer.

Delar av informationen avseende fastigheterna är hämtad från *Älvsborgs läns museiförening, Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, 1975*. Exempel på sådan information är byggnadernas byggår och byggnadstyper. Information är också hämtad från rapporten

”Gårdar i Dalsland – en bebyggelsehistorisk översikt”. Viss information avseende historik och värdering för kommunens byggnadsminnen och kyrkor, är hämtad från Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister. De fastigheter som finns med i det reviderade kulturmiljöprogrammet är också registrerade i Bebyggelseregistret.

Inom ramen för inventeringsarbetet har endast ett selektivt urval skett av kommunens moderna byggnader. Detta innebär att kulturmiljöprogrammet behöver kompletteras med en systematisk översyn av det moderna byggnadsbeståndet.

Tidigare ställningstaganden

I Färgelanda kommuns kulturmiljöprogram från 2006, har 15 kulturmiljöer och 395 fastigheter utvärderats som kulturhistoriskt värdefulla. Med utgångspunkt i kommunens kulturmiljöprogram har en bearbetad version tryckts i bokform ”Färgelandaboken En kulturhistorisk översikt”. Färgelanda kommuns kulturmiljöprogram från 2006 bygger dels på kommunens kulturmiljöprogram från 1986; *Program för kulturminnesvård, Färgelanda kommun* och dels på rapporten; *Älvsborgs läns museiförening, Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, 1975*. I inventeringen från 1975 dokumenterades så gott som samtliga fastigheter i kommunen. Arbetet resulterade i att ca 2 300 fastigheter dokumenterades och registrerades och att 111 av dessa fastigheter utvärderades som kulturhistoriskt värdefulla.

Kulturhistorisk värdering av bebyggelsen

I Riksantikvarieämbetets rapport ”Plattform Kulturhistorisk värdering och urval” beskrivs en metod och ett förhållningssätt för hur värderings- och urvalsfrågor avseende vårt gemensamma kulturarv kan hanteras. Förenklat går metoden ut på att undersöka om en byggnad besitter kulturhistoriska, estetiska, ekonomiska, ekologiska eller sociala värden. I rapporten framgår också att plattformen kan ses som ett komplement till de vedertagna metoder som används idag, t ex Axel Unnerbäcks ”Kulturhistorisk värdering av bebyggelse”.

I Unnerbäcks värderingsmodell redovisas en metod för att systematiskt definiera en byggnads kulturhistoriska värde. Metodens första steg utgörs av en identifiering av vilket eller vilka grundmotiv som motiverar ett bevarande. I metoden definieras grundmotiven i följande två kategorier av värde:

Dokumentvärde:

- Byggnadshistoriskt värde
- Byggnadsteknikhistoriskt värde
- Arkitekturhistoriskt värde
- Samhällshistoriskt värde
- Socialhistoriskt värde
- Personhistoriskt värde
- Teknikhistoriskt värde

Upplevelsevärde:

- Arkitektoniskt värde
- Konstnärligt värde
- Patina
- Miljöskapande värde
- Identitetsvärde
- Kontinuitetsvärde
- Traditionsvärde

Symbolvärde

Ovanstående värden vägs samman med hur välbevarad det aktuella objektet är, vilken kvalitet objektet besitter, dess pedagogiska värde samt hur sällsynt eller representativt objektet är i ett lokalt, regionalt och nationellt perspektiv.

Byggnader med särskilt kulturhistoriskt värde

Den sammanvägda bedömningen i värderingsprocessen resulterade i att de fastigheter som besitter ett särskilt kulturhistoriskt värde pekas ut i kulturmiljöprogrammet.

I vissa fall kan också de utpekade fastigheterna vara så värdefulla att det kan vara motiverat att byggnaden skyddas med q- och/eller k-bestämmelser i detaljplan eller områdesbestämmelse enligt Plan- och bygglagen. Vidare är en byggnadsinventering inte ett statistiskt dokument vilket innebär att en byggnads värde alltid måste beaktas i t ex ett bygglovsbeslut.

I kommunen finns ett flertal fastigheter som har ett kulturhistoriskt värde men som inte är utpekade i kulturmiljöprogrammet. Förvanskningsförbudet och kravet på varsamhet och underhåll enligt Plan- och bygglagens, 8 kap §§ 14-17 gäller oavsett om en fastighet är utpekad i kommunens kulturmiljöprogram eller ej. För ytterligare information om Plan- och bygglagens bestämmelser, se avsnittet "Kulturmiljöns lagstiftning".

KULTURMILJÖVÅRDENS LAGSTIFTNING

Nedan följer en kortare genomgång av delar av den lagstiftning som är med och styr hanteringen av vårt kulturarv.

Begreppet ”K-märkt” används allmänt för bebyggelse och miljöer med ett utpekat kulturhistoriskt värde, begreppet äger dock ingen juridisk innebörd. K-märkt är alltså ett allmänt använt samlingsbegrepp för många olika typer av utpekanden eller lagskydd avsedda att bevara bebyggelse och miljöer av kulturhistoriskt intresse.

Plan- och bygglagen (PBL)

Plan- och bygglagen (PBL), har ett framtidsinriktat perspektiv. Den syftar till att främja goda sociala levnadsförhållanden och en god långsiktig hållbar livsmiljö för såväl människorna i dagens samhälle som för kommande generationer. Att värna kulturvärdena är ett sätt att säkerställa en långsiktigt hållbar livsmiljö.

Kulturmiljö avser den av människan påverkade fysiska miljön. Det kan gälla allt ifrån enskilda objekt till stora landskapsavsnitt. Den breda helhetssynen på kulturmiljön och kulturvärdena präglar i hög grad plan- och bygglagen. På ett flertal ställen i förarbetena betonas vikten av att slå vakt om även mera ”alldagliga” miljöer och att värna kvaliteterna i vardagslandskapet och det lokala perspektivet.

I plan- och bygglagens andra kapitel preciseras ett antal allmänna intressen. Där anges bland annat att man ska ta hänsyn till stads- och landskapsbilden och platsens natur- och kulturvärden. Befintliga karaktärsdrag ska respekteras och tas tillvara. Ytterligare krav på byggnader, tomter och allmänna platser finns i plan- och bygglagens åttonde kapitel. Där finns bland annat ett förbud mot att förvanska särskilt värdefulla byggnader och att ändringar av alla byggnader ska göras varsamt. Kommunen har ansvar för all myndighetsutövning enligt PBL.

8 kap 13 § Förvanskning

Enligt plan- och bygglagen har byggnader, bebyggelseområden och allmänna platser som anses vara särskilt värda att bevara ett förstärkt skydd. Dessa får inte förvanskas. För att en byggnad ska betraktas som särskilt värdefull krävs det att byggnadens värde är så stort att dess bevarande kan sägas utgöra ett verkligt allmänt intresse. Detta gäller inte bara enskilda byggnader av monumental karaktär eller stort historiskt värde, utan också byggnader och bebyggelsemiljöer som representerar olika tidsepoker eller något karaktäristiskt från skilda sociala miljöer. Bestämmelsen gäller också enskilda byggnader som i sig kanske inte är så värdefulla men som blir det genom samhörigheten i en grupp, ett kvarter eller liknande. En byggnad kan också vara särskilt värdefull om den i sig utgör en källa till kunskap om äldre material och teknik. De byggnader och miljöer som beskrivs i detta kulturmiljöprogram kan sägas omfattas av förvanskningförbudet, då de bedöms ha ett särskilt kulturhistoriskt värde.

8 kap 14 § och 17 § Underhåll och varsamhet

Enligt plan- och bygglagen ska alla ändringar av en byggnad utföras varsamt så att man tillvaratar byggnadens värden och kvaliteter. Hänsyn ska tas till byggnadens karaktärsdrag. Vidare ska dess tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara. Det kan avse sådant som byggnadsmaterial, takutförning, färgsättning, form och byggnadens samspel med omgivningen. Det handlar inte bara om trohet till originalets utseende, utan även mot den teknik och material med vilket det har åstadkommit.

Kravet gäller *alla* byggnader och vid alla ändringar, såväl vid tillbyggnad som vid ombyggnad samt övriga ändringar. Det gäller såväl invändigt som utvändigt och oberoende av om en åtgärd är bygglovs- eller anmälningspliktig eller inte. Varsamhetskravet gäller också vid flyttning av byggnad.

2 kap 6 § Att tillföra ny bebyggelse i värdefulla miljöer

Alla nya byggnader ska utformas och placeras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden samt natur- och kulturvärdena på platsen. Nya byggnader ska också bidra till en god helhetsverkan.

Kravet gäller vid såväl nybyggnad som ändring. Bedömningen av anpassningskravet i det enskilda fallet måste alltid grundas på en tolkning av platsens värden och kvaliteter samt hur dessa påverkas av den aktuella åtgärden. I vissa situationer kan en ny byggnad behöva underordna sig den befintliga bebyggelsen. I andra fall kan anpassningen ligga i placeringen, volym och fasadmateriell medan den nya byggnadens formspråk mycket väl kan vara modernt.

Detaljplan och områdesbestämmelser

Byggnader, områden eller miljöer som är särskilt värdefulla ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt och som därför inte får förvanskas kan skyddas av kommunerna genom detaljplaner eller områdesbestämmelser. Detaljplaner och områdesbestämmelser gäller för ett avgränsat område och används som ett verktyg avseende bebyggelsens utformning och användning. De bestämmelser som läggs in i detaljplan eller områdesbestämmelse är juridiskt bindande och innefattar både rättigheter och begränsningar för förändringar i området.

Skydd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse/miljöer markeras ofta med bokstäverna q, k, r och/eller n. q- bestämmelser innebär att byggnaden har ett särskilt kulturhistoriskt värde och att den därmed inte får förvanskas. Vad som inte får förvanskas preciseras i planbeskrivningen genom skyddsbestämmelser. Här kan till exempel bestämmelser för hur den befintliga utformningen ska bevaras anges. Även ej bygglovspliktiga åtgärder kan regleras med q som till exempel ändring av interiör. k- bestämmelser innebär att vid ändring måste byggnadens karaktär och dess kulturhistoriska värden tillvaratas. I planbeskrivningen preciseras varsamhetsbestämmelserna, som exempelvis kan vara bestämmelser för vilken kulör som ska användas vid ommålning av en fasad eller hur fönster och balkonger ska vara utformade. r-bestämmelser förekommer ibland separat eller parallellt med andra beteckningar och anger att det föreligger ett rivningsförbud på fastigheten. Rivningsförbud kan ibland omfattas av q och det brukar specificeras i planbeskrivningen. n-bestämmelser förekommer också ibland när det handlar om vegetation av kulturhistoriskt intresse. Det kan röra sig om att skydda enstaka träd, alléer eller liknande. Dessa bestämmelser bör kombineras med bestämmelser om marklovplikt.

Kulturmiljölagen (KML)

KML innehåller bl a bestämmelser om hantering av fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen.

Enligt 1 kap 1 § KML delas ansvaret för kulturmiljön av alla. ”Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas”.

Alla fornlämningar skyddas enligt KML. Skyddet innebär att det är förbjudet att skada eller ändra en fornlämning genom att t ex täcka över den eller ta bort den utan tillstånd från Länsstyrelsen. Länsstyrelsen har tillsyn och Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturmiljöarbetet i länet respektive landet.

Information om kända fornlämningar kan hämtas i Kulturmiljöregistret via Riksantikvarieämbetet. I systemet finns bl a information om lokalisering och lämningstyp. Det går också bra att vända sig till plan- och byggkontoret vid Färgelanda kommun för att få närmare information om en aktuell fornlämning i kommunen.

En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av Länsstyrelsen. Det är också Länsstyrelsen som ger tillstånd till ändringar avseende ett byggnadsminne.

I Färgelanda kommun återfinns följande två byggnadsminnen:

- Ödeborgs fornsal (Brattefors 1:10 i Ödeborgs socken)
- Vinnsäter hembygdsgård (Vinnsäter 1:33 i Järbo socken)

Som framgår ovan är våra kyrkliga kulturminnen skyddade enligt KML. Skyddet avser de kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser som är tillkomna före 1940.

Miljöbalken (MB)

MB har som syfte att stödja en hållbar utveckling så att nuvarande och kommande generationer ges möjlighet att leva i en god och hälsosam miljö.

Riksintresse för kulturmiljövården

Enligt MB:s första kapitel ska värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas. Detta kan t ex ske genom att en miljö utpekats som Riksintresse för kulturmiljövården. De utpekade miljöerna kan variera i både storlek och kulturhistoriskt innehåll. Miljöerna kan omfatta allt från små bebyggelsemiljöer som speglar en speciell historisk epok till vidsträckta landskapsavsnitt som präglats av en lång tids utveckling. Riksintresseområden ska spegla landets historia och kan till exempel utgöras av jordbruksbyar, stadskärnor, arbetarbostäder och förhistoriska gravfält. Riksantikvarieämbetet är den myndighet som har till uppgift att peka ut riksintresseområden för kulturmiljövården. Utpekandet av de aktuella miljöerna sker i dialog med länsstyrelse och kommun samt i samråd med Boverket.

I Färgelanda kommun återfinns följande två utpekade riksintresseområden:

Råggård [P 12] (Råggårds sn)

Valbodalen [P 13] (Färgelanda, Högsäters, Järbo, Torps och Ödeborgs sn)

Miljökonsekvensbeskrivning (MKB)

I enlighet med MB finns det bestämmelser om när en MKB ska upprättas. Exempel på när det kan finnas anledning att upprätta en MKB kan vara upprättande av planer och program och vid prövning av åtgärder eller tillstånd till verksamheter. I en miljökonsekvensbeskrivning ska bland annat de direkta och indirekta effekterna på kulturmiljö och landskap beskrivas.

Kulturresevat

Enligt 7 kap MB är det möjligt att skydda utvalda områden. Detta kan t ex ske genom att utpeka värdefulla kulturpräglade mark- eller vattenområden som kulturresevat. Avsikten med kulturresevat är att erbjuda en möjlighet att skydda och vårda värdefulla kulturpräglade landskap. Inom ett kulturresevat kan hela områdets materiella och immateriella natur- och kulturvärden skyddas. Kulturresevatet kan därmed omfatta allt från byggnader, anläggningar och lämningar till den aktuella platsens verksamheter och traditioner. Färgelanda kommun har för närvarande inget utpekat kulturresevat.

Biotopskyddsområde

Skydd av områden kan också rikta sig mot ett område med speciella livsmiljöer för växter och djur s k biotopområde. Enligt MB är följande biotoper skyddade i hela landet:

- Allé
- Källa med omgivande våtmark i jordbruksmark
- Odlingsröse i jordbruksmark
- Pilevall
- Småvatten våtmark och i jordbruksmark
- Stenmur i jordbruksmark
- Åkerholme

Inom ett biotopskyddsområde får det inte utföras verksamhet eller åtgärd som kan medföra skada på biotopens naturmiljö. Den som planerar att utföra verksamhet eller åtgärd i ett biotopskyddsområde måste därför utreda om verksamheten eller åtgärden kan komma att skada den aktuella naturmiljön i biotopen. Om en utredning visar att naturmiljön kan skadas av en aktuell verksamhet eller åtgärd, kan dispens från biotopskyddsbestämmelserna sökas hos Länsstyrelsen som kan ge dispens i ärendet om det finns särskilda skäl till detta.

(Information om kulturmiljövårdens lagstiftning är hämtad från Boverkets hemsida)

STRATEGI

Kulturmiljöprogrammet är ett kunskapsunderlag avseende kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer i Färgelanda kommun. Kunskapsunderlaget innehåller flera delar, en översiktlig beskrivning av bygdens historia, en presentation av utvärderade kulturmiljöer en byggnadsinventering samt en förteckning över broar som tillmätts ett kulturhistoriskt värde.

Den övergripande målsättningen med kulturmiljöprogrammet är:

- att kulturmiljöprogrammet ska användas i kommunens samhällsplanering som t ex i samband med kommunens bygglovshandläggning.
- att ge stöd och riktlinjer för vård och underhåll av bebyggelsen.
- att bevara de kulturhistoriska värdena och den biologiska mångfalden i odlingslandskapet
- att bruka, bevara och förmedla kulturmiljön

Andra generella mål är:

- att integrera kulturmiljöprogrammet i det pedagogiska arbetet i skolorna och på andra håll
- att kulturmiljöprogrammet skall utgöra en grund för det kulturturistiska arbetet med syfte att utveckla besöksnäringen utifrån kommunens natur- och kulturvärden
- att kulturmiljöprogrammet skall utgöra en grund för den fysiska planeringen
- att öka informationsinsatsen till fastighetsägare och brukare

Alla nya byggnader ska utformas och placeras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden samt natur- och kulturvärdena på platsen. Nya byggnader ska också vara med och skapa en god helhetsverkan. De utvärderade miljöerna i kulturmiljöprogrammet bör ses som områden där man inför konkreta exploateringsåtgärder, bör göra fördjupade studier av det specifika området. Dessa kan innehålla analyser och rekommendationer som är kopplade till de aktuella förutsättningarna. Det kan t ex vara aktuellt med en arkeologisk utredning eller en analys av odlingslandskapet med hjälp av historiskt kartmaterial.

Ansvar för kulturmiljövården delas idag av alla, stat, kommun, museum, intresseorganisationer och enskilda. En samverkan mellan dessa aktörer är väsentlig för att kunna säkerställa kulturhistoriska intressen. Den inledande bestämmelsen i Kulturmiljölagen (KML) slår dessutom fast att "Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö" samt "Ansvar för detta delas av alla".

HISTORISK UTVECKLING

Inledning

Färgelanda kommun utgörs av en blandad jordbruks - och skogsbygd. Marken är kuperad och domineras av berg med lersediment i sänkor och dalgångar. Området ligger huvudsakligen under högsta kustlinjen och tillhör den s k Dalformationen. Berggrunden har givit upphov till dalgångar med sjöar i såväl nord-sydlig som öst-västlig riktning. Jordarterna varierar och är en viktig faktor för jordbrukets lokalisering och utveckling.

Jordbruksmarken i kommunen är koncentrerad till Valbodalen, vilken sträcker sig som ett dominerande stråk i nord-sydlig riktning. Här finns också den mesta bebyggelsen och huvudvägen, länsväg 172. Valbodalens betydelse framgår också av att tre av kommunens fyra tätorter, inklusive centralorten Färgelanda är belägna här. Två av kommunens tätorter präglas av industrins utveckling, Stigen och Ödeborg.

Kännetecknande för kommunen är bl a det stora antalet fornlämningar, med koncentration till Valbodalen, vars bebyggelse karaktäriseras av relativt stora gårdar placerade i höjdlägen. Även längs Lerdalsälven i västra delen av kommunen finns en karaktäristisk dalgångsbebyggelse, mer koncentrerad än i Valbodalen.

Naturgeografiska förutsättningar

För cirka 15 000 år sedan täcktes hela landskapet av ett flera kilometer tjockt istäcke som pressade ner jordskorpan drygt 100 meter. Isen låg till en början helt stilla och fastfrusen i underlaget. Så småningom blev klimatet varmare och isen började långsamt smälta och för cirka 11.000 år sedan hade isen dragit sig tillbaka från större delen av Dalslandsregionen. Vissa lokala isrester fanns troligen kvar här och var, eftersom klimatet inte riktigt hade stabiliserat sig.

Landskapet genomgick nu stora och ständiga förändringar, smältvattnet fick vattennivån att stiga och tillfälligtvis dränka den framväxande landmassan, ett stadium som dock snabbt fick omvänd verkan allteftersom istäcket släppte greppet. Valboåsen väster om Kroppefjäll och längs Valbodalens östra sida, är ett bevis för att en stor nord-sydlig isälv runnit genom Dalsland för cirka 11.000 år sedan. Isälven mynnade i södra delarna av Färgelanda och Valboåsen byggdes upp av det material som älven transporterade och lämnade av nära iskanten. Håvestens gravfält vid Ödeborg ligger på en av de mest imponerande kullarna på Valboåsen men även Högsäter och Rösäter ligger på denna åsbildning.

Det är svårt att föreställa sig det nuvarande landskapet som ett bistert ishav där kalvis och isflak flöt omkring mellan de kala och karga öarna och skären. För cirka 10.000 år sedan hade landhöjningen nått så långt att det fanns några större sammanhängande landområden. Tre stora sund dominerade nu områdena mellan nuvarande Vänern och havet, varav det nordligaste direkt berörde de södra delarna av det som idag är Färgelanda kommun. Detta sund gick från nuvarande Munkedal över Ellenösjön och Rådaneshöjningen in mot Vänern, ett sydligt sund gick ut via Göta Älv och mellan dessa sund fanns ytterligare ett som sträckte sig från Byfjordens utlopp vid Uddevalla och in mot Vänersborg.

Marina gränsen (MG) eller Högsta kustlinjen (HK) kallas den nivå som havet maximalt nådde upp till efter den senaste nedisningen. För Dalsland varierar denna nivå från ca 130 m.ö.h. i de sydligaste delarna till ca 170 m.ö.h. längst i norr. Eftersom stora delar av Färgelanda kommun ligger under 100 meters nivån innebär detta att större delen av dagens landmassa var översvämmad. Endast de högst belägna delarna smälte fram direkt under isen och kom att utgöra de första öarna och skären i området. Landhöjningen pågår än idag med cirka 2 mm per år i området.

Redan under ishavsklimatet invandrar de första växterna. De slår rot i det kala landskapet och efterhand bildas en örtrik tundravegetation bestående av dvärgbjörk vide, lavar, malört och mållor. Den s.k. postglaciala värmetiden som inträder för ca 10.000 år sedan kommer med varierande styrka att vara i ca 6.000 år. Under denna relativt långa tid händer otroligt mycket med landskapet. Sjöarna i området isoleras från havet som drar sig allt längre västerut genom landhöjningen. För ca 9.000 år sedan breder hasseln ut sig liksom rönn, asp, sälg och hägg. Även den lägre växtligheten med olika örter, bär och buskar breder ut sig. I de öppna ljusa skogarna vandrar älg, uroxe, björn, varg, lo, rådjur, kronhjort och vildsvin. Det är också från slutet av den här perioden som vi har de första säkra spåren av människan inom området.

Inlandsisen formade landskapet

Isens framväxt och tillbakagång åstadkom en total förändring av landskapet. Jordskorpan slipades av, räfflades, jordarter transporterades omkring och avlagrades t.ex. i långsträckta höjdryggar, moräner eller lerslätter. Ett landskap med olika förutsättningar för mänsklig anpassning och utnyttjande skapades. Hur människan sedan under årtusendena kom att använda naturresurserna kan avläsa i allt från stenålderns boplatser till lämningar från vårt industriella samhällsbyggande.

Berggrunden i Färgelanda kommun utgörs till övervägande delen av äldre urberg, i väster består den av grå gnejs men övergår mot öster i gnejsliknande graniter. I områdets östligaste del, som sammanfaller med Kroppefjäll, är berggrunden uppbyggd av gnejser, graniter samt Kappebo- och Dalformationerna. Ett flertal sprickdalar och förkastningar sträcker sig genom berggrunden, företrädesvis i nord- sydlig riktning. De lösa jordarterna är i Lerdal och Valbodalen uppbyggda av sedimentära leravlagringar medan övriga områden är täckta av moränavlagringar med inslag av finsediment i sprickdalar och djupa dalgångar. I norr genomkorsas området av den mellansvenska israndzonen, vilken sträcker sig från södra Finland till Osloområdet.

Terrängen i Färgelanda kommun är starkt kuperat, vilket även gäller Kroppefjäll, trots dess karaktär av högplatå. Kommunen präglas av sjöar och relativt breda dalgångar med nord-sydlig riktning, vilka skär in i de omgivande, delvis fjällartade, skogsområdena. Antalet sjöar är påfallande många i de östra, västra och södra delar. I såväl söder som norr finns ett flertal mossområden t.ex. Öjemossen och Tvetanemossen, av vilka de i norr är mest framträdande i landskapet.

Jordarterna inom kommunen varierar och är en viktig faktor för var och hur jordbruket utvecklats i kommunen. Färgelanda kommun tillhör västkustens berg- och lerområden. Marken är kuperad och domineras av berg med lersediment i sänkor och dalgångar. Området ligger huvudsakligen under högsta kustlinjen. Morän- och lertäcket är delvis tunt. Längs dalgångarnas sidor finns moränplatåer. Lera och finmo hittar man i dalgångarna i områden

som en gång utgjorde sjö- eller havsbotten. I övrigt dominerar kalt berg med ett tunt, kanske bara 0,5 meter tjockt, eller osammanhängande jordtäckte på berg, oftast morän.

Färgelanda kommun är en blandad skogs- och jordbruksbygd. Den senare omfattas huvudsakligen av Valbodalen där en koncentration av ren jordbruksbebyggelse finns. Skogen, som huvudsakligen utgörs av gran och tall, men inslag av lövskog finns också, är ett viktigt komplement till jordbruket. Bebyggelsen och åkermarken är främst koncentrerad till dalstråken.

Följande karaktärisering kan göras av landskapet i Färgelanda kommun och dess bebyggelse:

Öppet, odlingslandskap med utskiftad jordbruksbebyggelse

Valbodalen, sträcker sig i närmast nord-sydlig riktning genom kommunen och är en sammanhängande jordbruksbygd. Valboån slingrar sig från Järbo socken i norr ner till Ellenösjön i Torps socken i söder. Karaktäristiskt för området är det kuperade odlingslandskapet med välskötta åkrar och betesmarker med inslag av löv- och barrskogsdungar. De relativt stora gårdarna är vanligen placerade i krönlägen, vilket sätter sin prägel på landskapet. Inom Valbodalen är även större delar av kommunens mer betydande tätorter belägna. Även längs Lerdalsälven förekommer ett sammanhängande öppet odlingslandskap vilket sluttar starkt ned mot älven. I den trånga dalgången brukas de lägre delarna som åkermark medan de högre belägna områdena används som betesmark. Bebyggelsen ligger spridd på de övre delarna av dalgångens sidor. Jordarterna består huvudsakligen av lera och finmo samt morän/moränplataer längs dalgångarnas sidor.

Landskap med omväxlande skog och uppodlade mindre enheter

I anslutning till det öppna landskapet och insprängt i västra delens höglänta skogsområden finns mindre jordbruksenheter. Här är mindre och oregelbundna åkrar, betesmarker och skogspartier vanliga. De små brukningsenheterna dominerar och gårdsbebyggelsen är här mera terrängbunden och ofta grupperad efter den s.k. västsvenska gårdstypen. Jordarterna består huvudsakligen av lersediment i sänkor och dalgångar samt morän/moränplataer längs dalgångarnas sidor.

Tätbebyggelse

Inom kommunen finns fyra utpräglade tätorter som Stigen, Ödeborg, Högsäter och Färgelanda. Dessa har en varierad bebyggelse av en- och flerfamiljshustyp uppförda framförallt från sekelskiftet och framåt i tiden.

Övrigt landskap

Utpräglade skogs- och mossområden där även östra delen av Kroppefjäll ingår. Består av gles bebyggelse med enstaka småbruk och torp och utgör arealmässigt de största områdena i kommunen. Skogsmarken är oftast uppdelad på skiften som ligger under gårdarna i de uppodlade områdena. Kvar från nyodlingsverksamheten under 1800-talet finns enstaka mindre brukningsenheter. Jordarterna domineras av kalt berg vilka täcks av ett tunt osammanhängande jordtäckte på berg, oftast morän.

FÖRHISTORISK TID

Äldre stenåldern, tiden före 3.000 f Kr

I isavsmältningens spår följer relativt snart växter och djur. Hur länge det sedan dröjer innan de första människorna kommer till området är svårt att säga, kanske dröjde det något eller några årtusenden. I de avslutande skedena av istiden var området ett kargt och blåsig tundralandskap med isiga hedar och isbelagda vattenytor. Även under somrarna var förhållandena säkert besvärliga, då jordlagren ofta var starkt uppblötta och svårforcerade. Om människan redan så här tidigt besökte området har vi i dagsläget inga indikationer på, om så var fallet har det säkert varit små grupper som förmodligen endast gjorde kortare jaktuppehåll i området.

Benämningen stenålder har vi fått genom att huvuddelen av de redskap som återstår från perioden är tillverkade av sten. Naturligtvis användes även redskap av andra material som t ex trä, ben och horn. Dessa föremål har dock inte bevarats i samma utsträckning. Den äldre stenåldern kan delas upp i Paleolitikum och Mesolitikum. Den förstnämnda perioden sträckte sig fram till ca 9000 f Kr och finns ytterst sparsamt representerad i Västsverige över huvudtaget. Mesolitiska inslag är mycket vanligare och förekommer på många håll i Västsverige, särskilt i kustzonerna. Inom kommunen är perioden i ytterst sparsamt företrädd.

Mesolitikum brukar indelas i tre undergrupper sk kulturgrupper. Dessa har fått sina namn efter boplatserna där de först påträffades. Äldst är den sk *Hensbackakulturen före* – ca 7000 f Kr, påträffad vid Hensbacka i Munkedal i mellersta Bohuslän, nära Färgelanda kommun. Denna efterföljs av *Sandarnakulturen*, ca 7000 - 5000 f Kr, en stor och fyndrik boplatz vid Sandarna i Göteborg. Yngst är *Lihultskulturen*, ca 5000 - 3000 f Kr, påträffad vid Näsinga i norra Bohuslän.

Fyndmaterialet från äldre stenåldern utgörs nästan uteslutande av redskap och restavfall efter flinta, kvarts och bergart. Perioden är inom kommunen liksom i andra liknande områden så dåligt känd att den endast representeras av några få lösfunna redskap, inga av dessa fyndplatser är officiellt utgrävda utan fynden härrör nästan uteslutande från ytplockning. Dessa fyndomständigheter kan vara en indikation på att det finns boplatser i området.

De första människorna som kom till trakten levde som jägare, fiskare och samlare. De bodde säsongvis på olika platser inom sitt revir för att bäst kunna utnyttja de olika naturtillgångarna. Man byggde hyddor eller vindskydd beroende på årstid och på vilken typ av boplatz man tänkt sig, om den skulle vara tillfällig eller av mer permanent art. På boplatzen tillverkade man redskap som yxor, skrapor och andra eggverktyg. Man anlade också eldstäder och kokgropar (dvs gropar som fylldes med heta stenar) När boplatzen övergavs lämnades hyddan att förfalla. Spår från matberedning, trasiga redskap och avfall från redskapstillverkningen blev kvar på platsen och kan grävas fram av dagens arkeologer. Vanligen kan man inte se boplatserna ovan jord, men där växttäckets har eroderat, i plöjd åkermark, på stränder eller i andra markstörningar kan man påträffa de här spåren. Genom att titta på det insamlade fyndmaterialet kan man göra en grov datering utifrån den redskapstypologi som är utarbetad sedan länge och på så sätt komma fram till en relativ datering.

Dessa tidiga invandrare har följt havsfjordarna och vattendragen inåt land. Spåren av den tidens människor är också starkt knutna till sjöar och vattendrag, ofta ligger boplatserna direkt på stranden. Typiska lägen är skyddade vikar med långgrunda stränder, gärna då belägna på

lite sluttande sandig och moig mark. De äldsta fynden som påträffats inom kommunen är två skivvyxor från Horntveten i Färgelanda socken strax intill Valboån, Dessa är förmodligen från Hensbackatid, ca 9.000 – 7.000 f Kr. Bättre representerat inom området är den senare Lihultstiden, ca 5.000 – 3.000 f Kr, från vilket det finns ett flertal fynd av sk Trind- och Lihultsyxor, av vilka flertalet är påträffade längs Valboån och vid sjöar som t ex Ellenesjön och Rådaneshön.

Det närbelägna Hästefjordsområdet som ligger strax sydväst om kommungränsen finns en mycket stor koncentration av boplatser från just den senmesolitiska Lihultstiden. Naturmässigt och topografiskt hänger detta område nära samman med de södra delarna av kommunen vilket antyder att det förmodligen kan finns liknande koncentrationer i dessa delar av området.

Yngre stenåldern, tiden 3.000 - 18/1500 f Kr.

Traditionellt talar man om att människorna nu övergår till jordbruk och boskapsskötsel. I själva verket var det en mycket lång process. Fortfarande några årtusenden framåt, tycks det främst vara jakten och fisket som bestämde var man bosatte sig. Systemet med säsongsboplatser av fångstkaraktär kom att leva kvar länge än. Från andra håll har det visat sig att de strandbundna äldre boplatserna även innehåller material från yngre stenåldern. Det renodlade fångstsamhället går troligen mycket långsamt över i ett blandsamhälle där jordbruket så småningom får en allt starkare ställning vid sidan av jakten och fisket.

Vad det lider utvecklas jordbruket och boskapsskötsel så att bosättningens varaktighet kan utsträckas. Man bygger allt större och stabilare hus, s k långhus och anlägger små åkerlappar i anslutning till husen, i den gallrade skogen betar får, getter, grisar och nötkreatur. Idag finns oftast inga synliga spår av boplatserna, men liksom tidigare kan man genom fynd av redskap eller avfall få en fingervisning om var boplatserna låg. Man använder fortfarande flinta, kvarts och bergart, men nu slagna med en annan teknik.

Typiska redskap är t ex slipade yxor, flathuggna dolkar, spjutspetsar, skärar, skafthålsyxor m m. Även keramik börjar användas nu. Det tidiga jordbruket bedrevs som svedjebruk, vilket gjorde att odlingsytorna flyttades med jämna mellanrum inom reviret. De första sädeslagen som odlades var enkla former av vete (enkörn och emmer) och korn. I stort sätt ligger boplatserna i liknande lägen som under föregående period, kanske lite längre upp från stranden eftersom antalet lösfynd av typiska redskap har ökat i andra topografiska lägen, fortfarande strandnära men inte nödvändigtvis strandbundna, vilket då kan tolkas som att man nu i större utsträckning kompletterar det ursprungliga näringsfånget jakt och fångst med viss odling.

Den ökade bundenheten till boplatserna skapade så småningom nya sociala mönster med släktgrupper och territorier, ett uttryck för detta kan vara framväxten av de sk megalitgravarna (storstensgravar) som börjar anläggas under perioden. Äldst är dösarna, följt av gånggrifterna och slutligen hällkistorna. Dessa gravanläggningar är också de första ännu synliga gravmonumenten. Av dessa gravtyper är endast hällkistor kända från trakten och det finns ett flertal av dessa inom kommunen. *T ex vid Skällsäter i Järbo socken, Höghult i Torp socken, Öxnäs och Brasäter i Högsäters socken, Norra Rådane nära Rådaneshön och väster om Vriner vid Ödeborg, samt även i Steneryr i Råggård socken. I Glumserud i Färgelanda döljer sig en hällkista i en hög på ett gravfält från järnåldern.* Huvuddelen av dem är undersökta.

Hällkistor är familjegravar som består av rektangulära rum av resta hällar, innehållet brukar vara tämligen likartat eller - om man så vill - starkt traditionsbundet: flintdolkar, spjutspetsar, hjärtformiga pilspetsar, skäror, skifferhängen och någon gång också skafthålsyxor och lerkärl.

Utbredning

Rent allmänt kan man se hur prickarna breder ut sig på spridningskartan för stenålderslämningarna. Detta ger en uppfattning om bebyggelselägen och hur de grupperar sig inom kommunen. Om detta är representativt för något allmänt bebyggelsemönster under stenåldern är svårt att säga, eftersom många av markeringarna på den ekonomiska kartan bara utgörs av lösfynd från framförallt den yngre stenåldern. Denna typ av fynd av enstaka art har dock en svag ställning som boplotsindikerande fynd och det finns inte några direkta bevis för att det verkligen skett en bosättning på platsen. Därför medtages inte fyndplatser i den här genomgången där man påträffat mindre än tre flintavslag eller två redskap. Påpekas bör dock att man tar hänsyn till lösfyndsplatser i olika exploateringssammanhang eftersom de trots allt kan vara indikatorer på att bosättning skett på platsen. Mer säkert boplotsindikerade är de platser där man funnit redskap och avfall från redskapstillverkningen. Den samlade bilden från perioden indikerar ändå att stenåldern är relativt väl representerad, särskilt den yngre delen. Erfarenhetsmässigt vet vi dock att antalet lämningar i verkligheten mångfalt överstiger vad som är känt, detta har med all tydlighet visat sig med de nyregistreringar som skett bara de senaste åren framför allt i Ödeborgs och Torps socknar.

Större koncentrationer av stenålderslämningar finns t ex strax väster om Rubbestad vid Valboån, längs sjöar som Ellenesjön, Rådaneshöjden, Långhalmen osv. Förövrigt är bilden av lämningarna mer spridd inom kommunen men det är framförallt längs Valboån och dess biflöden som man kan påträffa stenålderslämningar, men även vid moss och myrmarker, mindre sjöar och vattendrag. Vid exploatering i den här typen av miljöer är det inte ovanligt att påträffa ytterligare stenålderslämningar både av äldre och yngre karaktär.

Flintan

Flintan var stenålderns och även delar av bronsålderns vanligaste och kanske viktigaste redskapsmaterial, vid sidan av trä, ben och horn. Flintan finns inte naturligt i dessa trakter utan har rivits ur sin kritbädd av inlandsis och hav. Flintstycken har sedan transporterats hit med isberg och havsis från bl a Jylland i Danmark, här avsattes den på olika nivåer i kusttrakterna. Denna flinta som också fortfarande kan plockas på det sättet längs våra havskuster var tillräcklig för den äldre stenåldersmänniskan.

Under den yngre stenåldern uppkom behovet (med det begynnande jordbruket) av större och bättre redskap som även skulle slipas, då räckte inte strandflintan till, varken i storlek eller kvalitet. Nu börjar man i stället att importera och bedriva handel med flintan från bl a Sydskandinavien flintgruvor. Som handelsvara förekom flintan även som färdig produkt, men också som halvfabrikat.

Bronsåldern, ca 1800 - 500 f Kr.

Människan blev långsamt alltmer bofast i första hand som ett resultat av jordbrukets utveckling, där boskapsskötsel kom att dominera. Klimatet var något varmare än idag och djuren kunde gå ute hela året. Bronsåldersmänniskan bosatte sig i områden där man kunde utnyttja flera olika naturresurser, eftersom man fortfarande var starkt beroende av jakt, fångst och insamling. Under bronsåldern blir bruket att använda metaller vid föremålstillverkningen allt vanligare, vid sidan av andra material, dock inte på långt när var mans ägodel. Det är framförallt brons man lär sig att använda. Brons är en legering av koppar och tenn, två metaller som inte kunde utvinnas här i Norden utan fick importeras från kontinenten. Genom importen utvecklas också varuutbytet med andra folk och kulturer.

Genom utgrävningar från andra håll i Norden har man kunnat skapa sig en ganska bra bild av hur bronsåldersmänniskans hus kan ha sett ut. De verkar främst vara av två typer, långhus och sk grophus. Långhuset kan vara 15 - 30 m långa med stolpburna tak och väggar tätade med lera. De var i regel uppdelade i en bostadsdel och förråds- eller boskapsdel. Grophuset var oftast runda ca 5 - 10 m i diameter och hade en bestämd funktion som antingen bostad eller förråd. Åkermarken låg i anslutning till bebyggelsen och bestod främst av lättbearbetade sandiga jordar, där det odlades främst korn och vete. De tyngre jordarna och skogen användes som bete.

Under större delen av bronsåldern var ensamgården den förhärskande bebyggelseformen. Bebyggelsen har också varit ganska spridd över kommunen och av halvpermanent karaktär dvs bebyggelsen har flyttat allteftersom marken utarmats. Övervägande delen av bronsålderns boplatslämningar är ej synliga idag utan finns under marken och kan i många fall dölja sig dels i yngre stenåldersmaterial, dels under järnåldersbebyggelsen .

Sten från eldstäder och kokgropar blev så småningom skärvig dvs sönderbränd. Dessa rensades bort med jämna mellanrum och kastades i stora högar tillsammans med allsköns skräp som keramikskärvor, benrester, knackstenar, gjutformsfragment m.m. Dessa skärvstenshögar tillsammans med åkerterrasser, små stenröjda ytor, kan i bästa fall utgöra de enda synliga resterna av en boplat. Två boplatslämningar har av fornlämningsinventeringen med någon säkerhet daterats till bronsåldern. Båda dessa eventuella bronsålderslokaler är belägna vid Bröttegården i Ödeborgs socken. Det finns dock inga säkert kända eller arkeologiskt undersökta bronsåldersboplatser inom kommunen. Att de finns där råder det ingen tvekan om. Det visar om inte annat periodens gravar och hållristningar, vilka är kända på flera håll inom kommunen.

Bronsålderns gravformer speglar tydligt olika gravskick och trosuppfattningar. Från början av perioden begraver man de sina obrända men från mitten av perioden övergår man alltmer till att bränna de döda. Vanliga bronsåldersgravar är rösen, stensättningar och sk storkhögar (finns ej inom området). Rösena är äldst och ofta av ansenlig storlek, gärna exponerade i höga krönlägen. De kan innehålla ben från både brända och obrända individer. Från yngre bronsåldern blir den lägre och flackare stensättningen allt vanligare, dessa är inte lika monumentala som föregångarna. Stensättningar är med få undantag brandgravar. Smycken och dräkt detaljer samt föremål för den personliga hygien som kammar, rakknivar, pincetter och keramik har i regel följt de döda.

Dessa gravanläggningar förekommer dels ensamliggande, dels i mindre grupperingar. Typiska gravlägen är skogsbundna morän- och bergshöjder, gärna i anslutning till dalgångar, sjöar och vattendrag. I Färgelanda kommun finns flera rösen och stensättningar, och bara i Valbodalen finns ett 15 tal rösen, varav röset vid Dagsholm i Ödeborg är Dalslands näst största

gravanläggning från bronsåldern. Andra rösen finns t ex vid bikullen i Torp, Öne i Högsäter samt i Öjemossens närhet inom Järbo och Råggårds socknar. En annan typ av lämningar som vittnar om bronsåldersmänniskans religiösa liv är hällristningarna. I kommunen fanns inga kända figurristningar fram till 1987 då fornlämningsinventeringen påträffade ett antal skeppsrisingar vid Brötegården i Ödeborg. Däremot finns flera lokaler inom kommunen med älvkvarnar även sk skålgropar, små runda gropar som är inknackade i berg eller på jordfasta större stenar. Som vanligt finns väldigt få kända boplatser från den här tiden men av erfarenhet vet man att boplatserna är belägna i närheten av gravplatserna. Från arkeologiska undersökningar av boplatser i andra landskap vet man att bronsåldersboplatserna påfallande ofta ligger i brytningszonerna mellan moränmark och lerslätten, gärna i nära anslutning till vattendrag eller sjöar. Detta är ett mönster som med all säkerhet även är applicerbart inom Färgelanda kommun. Man kan nu även skönja en tendens, utifrån gravarnas belägenhet där man tydligare än tidigare kan ana att lokaliseringen av bebyggelsen flyttat längre upp på land, bort från stränderna. Fortfarande märker man en tydlig orientering till vattendragen och dalgångarna, men också till moss- och myrmarker.

Bronsåldersbygdens expansion inom kommunen märks tydligast genom starka koncentrationer av gravar och skålgropar, framför allt i Högsäters socken. Även i Ödeborgs socken är spåren från bronsåldern ganska många.

Järnåldern, ca 500 f Kr - 1050 e Kr

Järnåldern är den sista av de tre förhistoriska perioderna och den kan grovt indelas i äldre, 500 f Kr - 500 e Kr, respektive yngre järnålder, 500 e Kr - 1050 e Kr. Perioden är förknippad med järnet som efter hand blev det mest dominerande materialet vid tillverkning av redskap och andra produkter. Järnåldern är också den period som lämnat flest spår efter sig. Man kan tydligt se på kartan hur det sker en markant ökning av antalet fornlämningar jämfört med tidigare perioder. Under järnåldern påbörjades också vad som kom att bli den största förändringen någonsin av naturlandskapet. Ett alltmer stationärt jordbruk grundlades, skogarna glesades ut och ett öppnare landskap växte fram med åkrar, ängar, hagar, hägnader och vägar.

I början av järnåldern inträdde en markant klimatförsämring vilket framtvängde en omläggning av det tidigare nästan helt boskapsinriktade jordbruket. Boskapen kunde inte längre gå ute året om utan fick stallas på vintern. Och eftersom människor och djur fick samsas om utrymmet blev också bostadshusen större. En följd av detta blev också att allt större ängsarealer togs i anspråk för att kunna producera mer foder.

Omkring Kristi födelse förbättrades klimatet och jordbruket fick ett uppsving. En successiv övergång från svedjebbruk till ensäde skedde och nya grödor såsom råg infördes. Från de stallade djuren erhöles stora mängder gödsel som kontinuerligt kunde tillföras jorden. Årdret kom alltmer till användning och man började bruka samma åker år efter år utan träda. Under denna del av järnåldern började också olika former av markindelning att uppträda. Ett exempel på detta är stensträngar som delade in åkern i olika jordlotter. Möjligen hade detta med ägande och nyttjanderätter att göra. Från denna tid finns också de första spåren av indelning i inägomark med åker och äng samt utmark med skog.

Den yngre järnåldern karakteriseras bland annat av att den odlade arealen utökades till slättbygderna och i ådalarna. Kulturlandskapets fördelning mellan öppen till halvöppen mark och sluten skog i slutet av järnåldern torde ganska väl överensstämma med det nuvarande.

Järnåldersboplatserna är liksom bronsålderns boplatser svåra att identifiera eftersom de inte lämnat särskilt många synbara spår efter sig. I stor utsträckning beror detta på att boplatserna ligger i liknande lägen som dagens och därmed blivit överlagrade av den sentida bebyggelsen. Många har säkert också blivit bortodlade. I vissa fall kan synbara spår, som exempelvis röjningsrösen, stensträngar och fossila åkerformer m m, påvisa att boplatser funnits i närheten. Slutsatserna om bebyggelsens utbredning måste dock i de allra flesta fall baseras på de synliga gravlämningarna eftersom man kan anta att dessa indikerar närliggande boplatser.

De tidiga bebyggelseenheter var inte särskilt stora. Vanligen bestod de av en till två gårdar som med jämna mellanrum lämnades allteftersom jorden utarmades. Bostäderna bestod ofta av rektangulära långhus där alla funktioner såsom bostad, stall och förråd var samlade under ett och samma tak. Mot slutet av äldre järnåldern skedde en påtalig förändring i bebyggelsemönstret från att tidigare varit spridd till en mer samlad bebyggelse i vissa kärnområden. Bebyggelseenheter övergick sakta från en och tvågårdsenheter till mindre byenheter. Exempel på sådana kärnområden finns runt Ödeborg och vid Tångelanda norr om Högsäter. Förklaringen till detta kan bl a vara en utveckling mot mer intensiva brukningsmetoder, befolkningstillväxt samt framväxandet av en mer centralstyrd administrativ maktapparat lär ha varit starkt bidragande orsaker.

Kontakten mellan järnåldersgravfälten och den nutida jordbruksbygden är påfallande. Många gravfält visar genom sitt samband med den nutida bygden att bebyggelse och odling fortsatt på samma plats till våra dagar. Detta understryker sambandet mellan järnåldersbebyggelsens landvinningar och det sentida kulturlandskapet.

Fornborgar

Under järnåldern började man inom vissa områden att anlägga en kategori av försvarsanläggningar som ofta benämns fornborgar. Dessa fornborgar är lokaliserade till bergskrön och har ofta anlagda stenvallar där branterna är mera lättillgängliga. I Färgelanda kommun finns fyra kända fornborgar: Borråsberget vid Krokvattnet öster om Ödeborg, Kvarnkullen vid Norra Rån öster om Färgelanda, Borråsberget strax söder om Tollsvattnet i Färgelanda samt på ett berg sydväst om Höghult i Lerdal.

Gravar

Det dominerande gravskicket under järnåldern var olika former av brandgravar. Typiska gravformer är den jord- och stenfyllda stensättningen som förekommer i en mängd olika varianter, resta stenar, domarringar, små och stora högar. Alla dessa olika gravtyper finns mångfaldigt representerade inom kommunen. Flertalet av dem förekommer längs bergsryggar och långsträckt moränåsar i såväl skogsbygden som i själva odlingsmarken. En del av dessa gravar är också arkeologiskt undersökta och har lämnat ett rikt och viktigt fyndmaterial efter sig.

Att Valbodalen haft en mycket speciell betydelse under järnåldern visas av att ungefär 1/3 av Dalslands 140 järnåldersgravfält är belägna längs dalens sidor och krönlägen. Vid Vrine i Ödeborg finns också Dalslands största gravfält. Där finns 85 synbara gravar, varav flera ända upp till 30 meter långa långhögar. Andra exempel på stora gravfält är Ättehögs kullen vid

Håvesten i Ödeborg med högar, stensättningar och resta stenar. Vid Ättehögarna i Råggård finns ett flertal högar av närmast monumental karaktär. Vidare kan nämnas gravfältet vid Åkesäter sydväst om Högsäter där ett 30-tal högar och skeppsformiga stensättningar är belägna. Många av dessa är så kallade höggravfält och representerar sista skedet i den förhistoriska gravbyggartraditionen innan bygden kristnades.

Boplatser

En fornlämningstyp som vi ständigt återkommer till är begreppet boplatz. Inom arkeologin intar boplatserna en särställning, eftersom de bäst kan spegla människans vardagliga aktiviteter. Boplatsernas storlek och omfattning är alltid svåra att avgöra eftersom de i ytan oftast saknar någon synlig avgränsning. Boplatserna inom kommunen utgör inget undantag eftersom ingen av dem blivit arkeologiskt undersökt. Därför kan boplatserna vara både större och mindre än angivelserna i fornlämningsregistret, eftersom de här i regel har en fiktiv uppskattad begränsning, ett faktum som kan skapa problem i exploateringssammanhang.

Vad är då en boplatz? En boplatz är oftast en plats där man funnit t ex bearbetad flinta, keramik eller i bästa fall anläggningar och konstruktioner som t ex eldstäder kokgröpar eller stolphål.

För arkeologen behöver inte begreppet boplatz alltid vara en plats där man bott eller verkat under längre tid, utan det kan röra sig om en högst tillfällig jakt-, fångst- eller flintslagningsplats. Platsens närmare funktion kan bara redas ut genom arkeologiska undersökningar.

MEDELTID OCH NYARE TID

Medeltid, ca 1050 - 1530

Medeltiden kom i många avseenden att bli en förändringens tid. En framväxande kungamakt och bildandet av ett rike Sverige kom att påverka det förhistoriska samhället och människors livsvillkor på ett genomgripande sätt. En process inleddes där landet indelades i administrativa enheter, landskapslagar fastställdes, mynt börjar användas som betalningsmedel, skattläggning av jord, uppkomsten av ett ståndssamhälle, tekniska landvinningar, är bara några exempel på förändringar. Bildandet av kungariket Sverige gick hand i hand med kristnandet. Kyrkan och dess organisation fick stor betydelse och inflytande redan tidigt. Trosskiftet var precis som riksbildandet en process, som på ett individuellt plan började redan under yngre järnåldern. I landskapsbildningen tillkom ett nytt inslag – kyrkplatsen.

Dalslands äldsta medeltid är på grund av ett bristfälligt källmaterial till stora delar höljt i dunkel. Efter upprepade gränstvister erkändes Dalsland, eller Dal som det kallades, som svensk provins under Västergötlands domsaga på 1200-talet. Landskapet indelades juridiskt och administrativt vid samma tid i härader. Enligt den västgötska lagsagan fanns 38 härader varav 5 på Dal.

Det äldsta förvaltningssystemet i Sverige var primitivt. Kungamaktens gods, som gick under benämningen Uppsala öd, bestod av kungsgårdar spridda över landet. Av den äldre västgötalagen framgår att lagsagan indelades i 8 skon, var och en med en kungsgård som

förvaltningscentrum. Detta äldre system kom under 1200-talet att ersättas av en indelning av landet i slottslän. Med undantag av en kortare period under Axevalla län, kom stora delar av Dalsland, i samband med anläggandet av Dalaborg 1304, att höra till Dalaborgs län. Den politiska situationen i Sverige kom under 1300-talet emellertid att leda till att antalet slottslän eller fögderier ökade i antal. Valbo härad räknades i början av 1400-talet sålunda inte till Dalaborg utan till Ekholmens län, uppkallat efter borgen Ekholmen, belägen norr om dagens Trollhättan.

Kyrka och socken

I sin Historia om Hamburgs stift skriver Adam av Bremen att ” mellan Norge och Sverige bo värmlänningarna, finnvederna och andra som alla nu är kristna”. Adams beskrivning ger en bild av förhållanden under 1000-talet. Hur väl källan egentligen beskriver kristnandet av Dalsland är svårt att värdera, men att den nya läran vid tiden var väl utbredd är troligt. Dal hörde under medeltiden till Skara stift. De äldsta skriftliga beläggen på kyrksocknar i Färgelanda kommun härstammar från 1300-talet, men kyrkplatserna är äldre än så. När en fullständig sockenorganisation för Dalsland var genomförd är inte närmare känt. Men med ledning av bevarade dopfuntar i landskapets kyrkor torde man kunna räkna med en sådan för Dal på 1200-talet. Kyrksocknar var organisatoriskt indelade i s k gäll, sedan 1500-talet benämnda pastorat. Vid reformationstiden var Högsäters kyrka moderförsamling i ett sådant med Järbo, Lerdal, Råggård och Rännelanda som annex. Färgelanda gäll och kyrka hade vid motsvarande tidpunkt Ödeborg och Torp som annex.

De äldsta kyrkorna uppfördes här, liksom på andra håll i landet, av trä, antingen i stavverkskonstruktion eller som timmerkyrkor. Dessa var byggda med långhus och litet kor. Kyrkorna var tornlösa, och istället använde man sig av klockstaplar för kyrkklockorna. Av medeltidens kyrkobyggnader finns inte mycket kvar inom Färgelanda kommun. Av kyrkorna i Färgelanda, Ödeborg, Torp, Rännelanda, Råggård, Lerdal, Järbo, Högsäter, är endast stenkyrkorna i Ödeborg, och troligen Järbo, av medeltida ursprung. I Ödeborgs kyrka är det den västra delen av kyrkan som har murverk från denna tid. I Järbo kyrka anses medeltida delar ingå i långhuset. Stenkyrkor fanns också i Högsäter och Färgelanda på medeltiden. Kyrkorna var av romansk planform med långhus och ett litet kvadratisk kor i öster. Kyrkorna var tornlösa.

I Dalsland byggdes redan på 1200-talet flera kyrkor av tegel, något som i sig är anmärkningsvärt. Tegel som byggnadsmaterial har dock inte kommit till användning i landskapets västra delar. Istället användes marksten som mursten. Övriga socknar har haft sina äldsta kyrkor uppförda av trä. På grund av det bristfälliga materialet går det inte att säga något klart om stilinfluenser i kyrkobyggnandet. Dopfuntarnas material och ornamentik antyder dock att det har förekommit kontakt med norskt område. Bruk av västportal, såsom i Högsäters gamla kyrka, är också ett framträdande drag i de norska stenkyrkorna.

Av stenkyrkorna särskiljer sig just Högsäters. Den gamla kyrkan, som revs 1908, utmärkte sig arkitektoniskt med utsmyckning av huggen sten. Den ursprungliga västportalen hade en huggen utsmyckning i sandsten. Bågåverstycket, med bildframställning och repstavsornamentik, är bevarat och dateras till omkring 1200. Långhuset skall också ha haft kalkmålningar från 1300-talet. Ödeborgs kyrka förefaller också i äldre tid utmärkt sig från övriga men på ett annat sätt än arkitektoniskt. Uppgifter gör gällande att kyrkan var en s k

offerkyrka. Vad denna tradition egentligen står för och hur långt tillbaka i tiden den går är obekant.

Om de äldsta kyrkorna i Färgelanda kommun byggts av gemenskaper eller privatpersoner känner vi inte till. Att det privata intresset för att bygga kyrkor under äldre medeltid kunde vara stort är känt från flera landskap, inte minst Västergötland. Det finns uppgifter som i detta sammanhang är intressant för kyrkorna i Råggård och Rännelanda. Kyrsocknarna bär inte naturnamn utan är namngivna efter gårdar. Kyrkorna är också uppförda på mark hörande till enskilda fastigheter. Förhållandet mellan gård och kyrka samt namnbruket kan antyda att det bakom kyrkorna i Råggård och Rännelanda ursprungligen står privata intressen.

Bebyggelse

För att bilda sig en uppfattning om den medeltida landsbygdens bebyggelse i Färgelanda kommun, är i brist på arkeologiska undersökningar, jordeböcker från 1540-talet ett värdefullt källmaterial. I dess böcker upptas skattebärande gårdar, och ur dessa kan man också få jordägandestrukturen beskriven. Jorden indelades i kamerala kategorier, såsom jordnaturer, i skatte-, krono- och frälsejord. Frälsegårdar ägdes antingen av kyrkliga institutioner eller av privatpersoner som utförde såsom rusttjänst till kronan. Kronojorden ägdes av kronan medan självägande bönder ägde skattejorden. Man får naturligtvis vara försiktig att överföra 1540-talets bebyggelse till medeltida förhållanden. Inte minst med tanke på den dramatiska förändring landsbygden genomgår under en period från omkring 1300-talets mitt och cirka hundra år fram i tiden. Under denna period sker inte bara i Dalsland utan i stora delar av Norden en omfattande ödeläggelse av bebyggelse. Man brukar tala om den senmedeltida agrarkrisen, orsakad av sjukande befolkningstal till följd av bl.a. digerdöden. Krisens följdverkningar på landsbygdens bebyggelsemönster, med nedlagda bebyggelseenheter och ett förändrat markutnyttjande, måste beaktas i sammanhanget. Men många av de gårdar som finns upptagna i jordeböckerna torde ha ett ursprung i åtminstone 1400-tal.

Om man studerar gårdarnas utbredning i landskapet så är det tydligt att den medeltida landsbygden i stora drag överensstämmer med huvudbygderna under järnåldern. Bebyggelsen koncentrerar sig till Valboåns dalgång, Lerdal och trakterna kring Rännelanda. En expansion utanför huvudbygderna förefaller ske i större utsträckning först under 1500- och 1600-talen.

I jordeböckerna och bevarade diplom (medeltida skriftliga urkunder) känner vi många medeltida gårdar till namnet. Men bristen på arkeologiska undersökningar gör att vi praktiskt taget inget vet om hur bebyggelsen tog sig ut. På Husön, en liten halvö i Ellenösjön, finns dock lämningar efter en gård som troligen har rötter i medeltiden. Husön ligger på ägor till herrgården Ellenö. Husön omnämns inte med säkerhet i medeltida källmaterial, men Ellenö, eller rättare sagt Elne, nämns i källorna år 1415, då gården köps av Johan Knutsson, en man av börd. Byggnadslämningarna på Husön skulle kunna vara den medeltida föregångaren till den nuvarande Ellenö gård. Gårdar av detta slag hör annars till undantagen. Möjligen kan man i gårdsnamnet spåra en motsvarande betydelsefull medeltida gård i Ödeborgs socken. Brötegården, i närheten av kyrkan i Ödeborg, har i sitt namn förleden Bröte, vilket kan härledas etymologiskt ur ordet bryte. Bryte kallades på medeltiden förvaltare av gårdar under frälseägo. De medeltida godscomplexen bestod ofta av ett antal gårdar under en gemensam sätesgård. I många fall kom godsen att bli stora. Brukningsenheterna kunde vara geografiskt sett spridda, och för drift och förvaltning, var bryten nödvändig. Brötegården finns också i äldsta jordebok upptagen som frälsehemman om ett mantal.

Det historiska odlingslandskapet

Med det historiska landskapet menas det landskap som kom att präglade den svenska landsbygden under cirka 1.000 år. Från omkring år 800 till omkring år 1800. Det var under yngre järnålder (runt 500 f Kr) som vårt nutida odlingslandskap började ta form. Då etablerades också inägo- och utmarksgränsen runt gårdar och byar. Typiskt för detta landskap var att odlingen präglades av fasta bebyggelselägen, vinterstallning av boskapen, regelbundet gödslade åkrar samt en påtaglig varaktighet i markanvändningen. Detta var ett generellt mönster som gick igen i samtliga byars och ensamgårdars uppbyggnad och organisation i hela landet. Det bröts sönder först i och med laga skiftets införande.

De västsvenska områdena har präglats av ett mångfacetterat och variationsrikt odlingslandskap. I Dalsland dominerade ensamgårdar men löst grupperade byformer förekom också. Med betoning på landskapets västra delar, har sannolikt redan tidigt utvecklats ett särägosystem som var en naturlig följd av ensamgårdsbebyggelsen.

Det historiska landskapet var ett "*mulens och liens landskap*" där man hade mycket boskap, bedrev slätter och åkerbruk. Kring gårdar och byar låg inägorna med ängar och åkrar. Dessa var stängslade för att djuren inte skulle komma åt att beta och trampa ned. Varje bonde ägde sin del av marken. Utanför inägorna låg utmarken med skogar, hedar, kärr- och strandängar. Denna utmark användes samfällt av alla för bete, jakt, fiske och här hämtades också ved, gärdesgårdsvirke och byggnadstimmer.

Ängen gav vinterfoder - hö till kreaturen och växtligheten utnyttjades maximalt. Det var inte ovanligt att ängen utanför fullåkersbygderna upptog fyra till sex gånger så stor yta som åkern. Förutom ängens hö användes också trädens löv som vinterfoder till framförallt getter och får men även nöt och hästar kunde få lövfoder när det var ont om hö. Efter slåttern släpptes djuren in för att efterbeta ängsmarkerna. Den dyrbara gödseln räckte inte till ängen och detta i kombination med den ständigt återkommande slåttern gav mycket magra marker. Dessa marker kom att utveckla en artrik flora där många för oss klassiska blommor såsom slättegubbe, kattfot och jungfrulin trivdes. Ängen har också kallats bondens skönaste kulturprodukt.

Idag odlas fodret på åkermarken s.k. vallodling, och ängen som markslag har i princip försvunnit. I "Ängs- och hagmarksinventeringen" för Färgelanda kommun har man beskrivit gamla slättermarker som än idag är värdefulla betesmarker. Bl a finns kring Ellenösjön stora områden med betade strandängar vilka under 1800-talet utgjorde stora slätterängar. På många platser i Lerdalsälvens dalgång finns raviner som har ett förflutet som slätterängar, vilka idag betas som hagmarker eller växer igen.

Åkern var det viktigaste ägoslaget, den som gav det effektivaste kaloriuttaget. Korn, råg och havre var viktiga grödor. I Färgelanda var fram till 1700-talet ensåden den dominerande brukningsformen, d.v.s. hela åkerarealen odlades varje år. Ofta låg åker och äng samlat i ett gärde men det förekom också "rena" åker- och ängsgården samt ibland separata ängsgården. Under 1700-talet blir i Valbodalen tre- och firsåden vanligt förekommande.

Ensädet krävde god tillgång till gödsel eftersom man inte hade någon återkommande träda när jorden fick vila och återhämta sig. Inom åkergården var marken indelad i smala jordlotter där varje bonde ägde sin teg. Alla skulle ha del av bra och dålig jord och varje brukare kunde ha åkrar på många olika platser inom gårderna. I samband med hemmansklyvning vid arvsskiften delades åkrarna på längden vilket medförde allt smalare och smalare tegar. Systemet innebar att sådd och skörd måste ske samtidigt för alla och detta var en av de saker som byalaget reglerade.

Ett viktigt komplement till odlingen på inägomarken var det vandrande åkerbruket på utmarken i form av svedjeåkrar. Av domstolsprotokoll framgår att svedjande förkom i Dalsland i början av 1600-talet. Flera personer blir åtalade för att olovligen ha anlagt svedjor eller slarvat med elden. Detta betyder sannolikt att svedjandet som fenomen går mycket långt tillbaka i tiden. På svedjorna såddes råg eller vete.

I det äldre odlingslandskapet var det den samfällda utmarken/skogen som var betesmark under sommaren. Närmast bebyggelsen och i vissa större områden blev skogen hårt utnyttjad och fick hagmarksprägel. Skogen var en viktig resurs och statsmakterna har sedan 1600-talet visat stor omsorg om dess fortbestånd. Bete, svedjebruk och avverkning tärde dock hårt på skogen. Vid 1700-talets slut klagas i landshövdingeberättelser över de stora, kala och ofruktsamma ljungmarker som uppstått där skogen tidigare frodades. Vid gravfältet Tingskulle i Rösäter finns fortfarande denna naturtyp kvar och den betas än idag. Järnbrukens behov av bränsle och den framväxande sågindustrin ökade trycket ytterligare på skogen under 1700-1800-talen. Den samfällda utmarken började också delas upp på de enskilda markägarna vilket ökade möjligheten för uttag utöver husbehovet. Bl.a. berättas det att Järbo sockens del av Kroppefjäll, kallad Järbofjället, hade skövlats på timmerskog redan under första hälften av 1800-talet (Sjöbeck).

Under 1700-talets senare del och 1800-talet förändras jordbruket och det är bl.a. införandet av foderväxter eller vallodling som skapar förutsättningar för ett modernt intensivare cirkulationsjordbruk. Tekniska nymodigheter börjar dyka upp, t.ex. järnplögen. Det är samtidigt som de stora skiftena av jordbruksmarken startar i Sverige och förebådar den agrara revolutionen. Dessa generella drag förefaller som antytts ovan stämma väl in på förhållandena i Färgelanda kommun.

Bygden under 1500 – 1700-talen

I efterdyningarna av den medeltida nedgången av jordbruket hade många gårdar lagts öde. Denna ödeläggelse tycks ha varit särskilt omfattande i Dalsland. I Dalsland kom ödegårdarnas åkermarker att delades upp mellan de kvarvarande gårdarna och de användes framförallt som slätter- och betesmarker.

När jordbruket började expandera igen under 1500- och 1600-talen kom många ödegårdar helt eller delvis att återbesättas. Detta medförde senare en osäkerhet om ägandet mellan gårdar och byar då ödegårdarnas markanvändning förändrats genom århundradena. De tvister som detta orsakade speglas i domstolsprotokoll och ledde även till problem i samband med de stora jordskiftena under 1700- och 1800-talen.

Under 1500-talet etablerades i Sverige en stark stadsmakt med effektiv administration under Gustav Vasa. Han uppmuntrade nyetablering av jordbruk och införde viss skattefrihet för dessa nybyggen. Motivet var att öka antalet skattebärande gårdar och därmed öka statens

skatteintäkter. Han tycks även varit kunnig om förhållande i Dalsland och år 1558 skrev han till fogden på Dal att fler gårdar borde etableras här *”att uppå Dal, ännu en hop bönder bliva satta och landet bliva mera brukat, kronan till förbättring, än härtill är skett, item att de hemman, som han uti sin räkenskap kallar torp, måtte sås en hop bjuugg (korn) och havre uppå och efter ägorna och tillfällena bliva skattlagde,”* (Lignell 1851).

Gustav Vasa tog också ”hand om” all jord som bönderna eller frälset inte direkt kunde hävda att de ägde och omvandlade denna till kronojord som kunde arrenderas ut för nyodling till kronobönder. Runt 1550 lade kungen beslag på hemmanen Stigen och Vrine i Färgelanda, då det enligt en angivelse hävdades att kyrkoherden i Floby, Skaraborgs län *”inte var nyttig”* med gårdarna. Vidare krävde kungen bevis år 1551 på vem kvarnen, som stod omgiven av Vrienes ägor tillhörde. Kungen skriver *”Så kunna vi icke veta hvad skäl i hafve till samme qvarn, ...att i vele låta oss få se hvad bevis i derpå hafva kunnen”* (Lignell 1851).

De nya gårdarna var dels nyupptagna enheter (hemmansklyvning), dels torp på utmarker och allmänningar. Torpen kom så småningom att bli nya hemman vanligtvis skattade till $\frac{1}{4}$ mantal. Hemmansklyvningen av gårdarna fortsatte under hela 1600- och 1700-talen. I samband med kartläggningarna inför de första skiftesreformerna i slutet av 1700-talet var det inte ovanlig att det på varje hemman fanns både tre, fyra och fem brukare.

Västra Dalsland saknar större jordbruksbyar såväl under medeltiden som historisk tid och bestod till övervägande del av ensamgårdar. Men det var inte ovanligt att det på varje hemman fanns flera brukare/gårdar så att en ”by” bildades. I den äldsta jordeboken för Dalsland, från år 1540, upptas cirka 800 helgårdar (1 mantal) och 54 halvgårdar ($\frac{1}{2}$ mantal). De senares fåtalighet är påfallande. Utöver dessa fanns det även många ej skattelagda gårdar och torp upptagna på utmarker och allmänningar. I en förteckning år 1546 över antalet torp och nybyggen som tillkommit 1540-1546 upptas 146 gårdar för Dalslands del. Dessa blev under 1600-talet nya hemman om vanligen $\frac{1}{4}$ mantal (Edestam 1960). År 1564 hade det totala antalet hemman i Dalsland på detta vis ökat till cirka 1400 hemman.

Enligt *”Ortnamnen i Älvsborg län, Valbo härad”* framgår av jordeböckerna att gårdarna inom de socknar som idag motsvarar Färgelanda kommun under perioden år 1540 – 1600 tillsammans omfattade 203,5 mantal. Övervägande delen av mantalen, 66%, fördelade sig på hemman som brukades av självägande skattebönder (134,5 mantal). I samtliga socknar utom Färgelanda, Torp och Ödeborg var andelen mantal fördelade på skattehemman över 80%. Detta visar tydligt på en stor och stark bondeklass. Även bönder kunde inneha stora jordagods som omfattade flera mantal t.ex. i Järbo socken. Detta var dock inte så vanligt. Antalet kyrkobönder och kyrkotorpare, vilka efter konfiskeringen av kyrkans jordinnehav underställdes staten, uppgick 1564 i Valbo härad till drygt 20%.

Under perioden 1540 -1600 fanns stora delar av den dalsländska frälsejorden inom och i anslutning till Valbodalen i socknarna Torp, Ödeborg och Färgelanda. Dessa tre socknar omfattade tillsammans 82,5 mantal och frälsets jordinnehav utgjorde 40% av dessa (33 mantal). Särskilt framträdande är Ödeborg socken där 55% av mantalen är frälsehemman. I dessa socknar fanns bl a säterierna Dagsholm, Stigen och Olsängen. Motsvarande mantal fördelade på skattehemman i dessa socknar var under denna period 39% och för kyrko- och prebendehemman 20%. Frälsets jordinnehav inom Torp, Ödeborg och Färgelanda kan jämföras med totala andelen mantal fördelade på frälsehemman för de socknar som idag motsvarar Färgelanda kommun vilket utgjorde 21% (43 mantal). Under 1600-talet expanderar det adliga jordägandet ytterligare, främst på bekostnad av de självägande bönderna.

Jordbruket i Dalsland under 1500- och 1600-talen dominerades av boskapsskötsel i kombination med stora ängsmarker för foderproduktion. Åkerbruket kan karaktäriseras som extensivt och var underordnat boskapsskötseln. Både i relation till skördesiffrorna och folkmängden var boskapsstockarna två till tre gånger större än under det sena 1700-talet och framöver. Orsaken till detta finns att söka i de konsekvenser för jordbruk som den medeltida agrarkrisen medförde enligt ovan.

Den dominerande animalieproduktionen visar sig också genom att den vanligaste skattevaran var smör långt in på 1500-talet. Handeln med kor, oxar, smör, ost, talg, hudar och skinn var omfattande och de såldes till både norska och svenska bygder. Anders Lignell omtalar i sin beskrivning av grevskapet Dalsland den blomstrande boskapsskötseln under 1500-talet. Dalsland hyste då förträffliga betesmarker och en rik lövskog. Även hästavel florerade tidigt och Karl IX lät inrätta flera stuterier i Dalsland. Om gården Lerdals stom berättar gamla landskapshandlingar att gården rövades och brändes 1565 men endast fyra år senare erligger prästens landsbo i smörskatt 2 pund, för årliga hästar 2 samt biskops – och kungahästar 2 pund. Det var dock boskapsskötseln som utgjorde allra viktigaste delen i jordbrukets ekonomiska bas under hela 1600-talet, för att under 1700-talets första hälft i vissa bygder ge vika för spannmålsproduktionen (Lignell 1851).

Åkerbruket var under 1500-talet föga utbrett men det rådde en god balans mellan åkerareal och tillgången på gödsel. Enligt Lignell var ensädet då vanligast i Valbo härad vilket innebar att åkern brukades varje år (Lignell 1851). Tack vare den stora tillgången på gödsel kunde bönderna då gödsla åkern ungefär vartannat år. I Dalsland var korn det dominerande sädeslaget, såsom det varit under medeltid, tillsammans med råg och havre. Men det var också vanligt att åkern inom ramen för ensädet, kunde vara indelad i flera särhågnade gårdar, där ett flertal olika grödor odlades (Jansson 1998). I Valbo härad kom det under 1700-talet att bli vanligt med tre- och fyrsäde.

I räkenskaper som redovisar tiodet i Dalsland från 1558 ligger havrens andel på 5 - 6% och i de flesta häraderna dominerar kornet helt. För riket som helhet vid denna tidpunkt utgjorde havren mindre än 2%. Rågens andel av skörden i Dalsland 1558 var ungefär 15%. Då havre är hårdig och klarar sämre jordar var den väl anpassad till Västsveriges fuktigare klimat vilket medförde att detta sädeslag kom att öka allt mer för att nå sin höjdpunkt under 1880-talet i Dalsland. Skördesiffrorna från Dalsland vid 1500-talets slut utgjorde knappt 1% av landets samlade spannmålsproduktion (Edestam 1960).

I sitt lovtal över Dalsland hållet vid Uppsala universitet år 1632, beskriver prosten över Dalsland, Gunno B. Blutherus landskapets jordbruksförhållanden. Han tecknar en bild av Dalsland som en rik och välmående jordbruksbygd som präglas av en kombination av åkerbruk, boskapsskötsel och skogsbruk. Blutherus nämner att stora jordar av getter fanns och att fåraveln var vanlig bland allmogen men även svin och gäss förekom rikligt.

Under 1500-talet utgjorde humle tillsammans med salt en av Sveriges viktigaste importvaror. Det var befolkningens stora ölförbrukningen som gjorde humlen så betydelsefull. Gustav Vasa förordade därför att varje bonde själv skulle anlägga humlegård om cirka 100 –200 stänger per gård. Under 1600-talet hade detta slagit så väl ut att humleimporten upphörde. I början av 1800-talet hade humlen börjat förlora sin betydelse men Lignell berättar att 1814 odlades humle på alla gårdar och ”att Dalskogs humle var känd över hela landet såsom av allra bästa sort, överträffande den från Vadsbo och andra ställen” (Lignell 1814).

Skogsbruket spelade också en betydelsefull roll i Dalsland och gav flera viktiga biprodukter till jordbruket, bl.a. såldes skinn, hudar och virke/ved i ganska stora mängder. Jakt och fiske var också en viktig del i utnyttjandet av skogen men allt sedan medeltiden hade kronan begränsat jakträtterna och vissa djur fick inte jagas alls t.ex. fick inte älg jagas söder om Dalsland. Först år 1808 fick skattebönderna rätt att jaga på egen mark. En mycket betydande timmerutförsel under 1600-talet från Dalsland till Norge försökte kronan att få stopp på genom att ge Åmål stadsprivilegier år 1643.

Det fanns också flera kronoallmänningar och kronoparker med ekskog till skeppsvirke i Dalsland, exempelvis Kroppefjäll. Under 1570-talet hade kronan anspråk på skogen för bl a master. Kroppefjäll utgörs av ett stort sammanhängande bergs- och skogsområde som avgränsar Valbodalen från Dalbosläppen och Vänerbygden. Fjället var ett stort utmarksområde som användes av bönderna på dess båda sidor, bl a mötes både socken- och häradsgrens här i en mittlinje på fjället. Området var långt in på 1800-talet en obefolkad fjällbygd. Kronans intresse för ekskogar ställde till problem för bönderna, då träden ansågs fördärva deras åkrar, ängar och betesmarker (Lignell 1851). Dessutom förekom svedjande, tjärbränning, kolmilor samt löv- och nävertäkt i skogarna.

Den beskrivna utvecklingen kan tyckas lugn och fredlig men Dalsland i egenskap av gränsbygd var vid flera tillfällen under 1500 – 1700-talen en krigsskådeplats. Detta medförde att bönderna i Dalsland tvingades se sina gårdar brända och skövlade och boskapen bortförd. Människorna i Lerdals socken tycks ha drabbats hårt under dessa orostider och om gården Bodane berättas det att den under nordiska sjuårskriget blev rövad och bränd år 1565. Men även under Gyldenlöwefejden drabbades gården och 1678 blev *”tvenne karlar ihjälslagna”* och året därpå återkom fienden och gården blev *”alldeles nedbränd med all åbos husgeråd”* (Lerdal - Vår hembygd). I samband med frederna tvingades bönderna betala lösen, vanligtvis i form av oxar. Men även det egna krigsfolkets ”gästande” tärde på befolkningens egna matförråd. Edestam skriver om Lerdals stom och de förhållanden som kunde råda för en bonde runt 1650. *”Under kriget vid samma tid led han svårt avbräck genom inkvartering av det egna krigsfolket och blev även utsatt för fientligt anfall, då han vid ett par tillfällen måste ta sin tillflykt till skogen.”* (Lerdal - Vår hembygd).

Från och med slutet på medeltiden och fram till tiden före den agrara revolutionens inledning genomgick kulturlandskapet ganska obetydliga förändringar. Människorna hade anpassat sig och skapat en trygg form för jordbruket som fungerade i förhållande till de resurser man hade att tillgå.

Agrara revolutionen

Jordbrukets förändringar under 1700- och 1800-talen brukar kallas ”den agrara revolutionen” och syftar på de odlingstekniska nyheter, hemmansklyvningar och skiften som introducerades. Den agrara revolutionen kom att innebära en total omvandling av landsbygden. Landskapet, den sociala strukturen, bebyggelsen, redskapen och kommunikationerna – allt förändrades.

Genom införande av nya och bättre jordbearbetningsredskap bl.a. järnplog med vändskiva av järn kunde nu de tunga lerjordarna plöjas upp. En omfattande nyodling inleddes. Moderna växtföljder och senare handelsgödsel ändrade både näringsbalanser, de traditionella markslagen och den rumsliga indelningen av landskapet. Bönderna kunde producera ett

överskott som återinvesterades i jordbruket vilket skyndade på utvecklingen. Jordbrukets produktivitetsoökning, folkökningen, ökad efterfrågan på fabriksstillverkade redskap, specialisering och kapitalbildning på landsbygden var faktorer som gynnade den framväxande industrin. De förbättrade kommunikationerna innebar snabbare leveranser av varor både från och till jordbruket.

Runt 1800-talets första hälft är Dalsland en jordbruksbygd i omvandling mot ett storskaligare marknadsanpassat jordbruk. I Landshövdingarnas femårsberättelse för år 1828 berättas det att växelbruk hade införts på de större egendomarna och även ibland hos allmogen. I Dalsland utgjorde havren huvudsädet men även höst- eller vårråg, höst- eller vårvete, korn och blandsäd odlades. Lin odlades mest till husbehov liksom humle. Potatis och kålrot odlades överallt i stor skala. Med hjälp av denna näringsrika knöl kunde två till tre gånger så många människor livnära sig per arealenhet, jämfört med om bara spannmål odlades. Potatisen blev en livsnödvändighet för torpare, backstugusittare och annat fattigfolk.

Skiftena är förmodligen den agrara revolutionens viktigaste uttryck. Med 1757 års förordning om storskifte påbörjas en rad jordreformer i syfte att sammanföra byarnas och gårdarnas många odlingslotter och långsmala tegar till färre och mer rationella brukningsenheter. År 1803 och 1827 förordnas om s.k. enskifte respektive laga skifte. Detta innebar att varje brukningsenhet i en by kom att bilda välavgränsade enheter utan ägoblandning. Samtidigt delades den samfällda utmarken upp på de olika gårdarna. I Dalsland medförde laga skifte att antalet hemman ökade under perioden 1810-1865 med cirka 60%.

Denna upplösning av den tidigare strukturen innebar att bysamhället gick under. Många gårdar flyttades till nybildade brukningsenheter vilka tillkom i samband med skiftesförrättningarna. I lantmäteriakterna från skiftena finns noggranna uppmätningar och beskrivningar av hur byarna såg ut innan skiftet och hur de sedan skulle komma att bli organiserade. Exempel på landskap präglade av denna omvandling hittar man i de centrala odlingsbygderna i Valboåns dalgång vid t.ex. Bandane och vid gårdarna runt Ödeborgs kyrka. Exempel på skiftesstrukturer där den gamla ängsmarken odlats upp till åker finns bl.a. vid Runnsäter och Gässbo men är genomgående för hela kommunen.

Dalsland kännetecknas av den stora ökningen av smågårdar under 1700- och 1800-talen. Under 1700-talet friköptes mycket kronojord av arrendatorerna. Efter 1809 blev all typ av jord tillgänglig för alla och i mitten av 1800-talet ägdes hälften av jorden i Sverige av självägande bönder. Hemmansklyvningen påbörjades under 1700-talet men var mest framträdande t.o.m. 1860-talet. De tidigaste hemmansklyvningarna ägde rum i de trakter där boskapskötseln och skogsbruket dominerade, såsom i Vedbo härad, men det var i slättbygderna som klyvningen gick längst. Den största hemmansklyvningen skedde i de områden där skattejorden dominerade t.ex. i södra Valbobygden.

Den kraftiga expansionen av småjordbruken framtvingades av och möjliggjorde samtidigt en stor befolkningsökning. Folkmängden i Dalslands mer än fördubblades från år 1805 till 1865. Samtidigt ökade andelen hemmansdelar och det var de små brukningsdelarna som dominerade. Jämsides med hemmansklyvningen växte en stor torpar- och backstugegrupp fram och redan på 1830-talet fanns det fler obesuttna än självägande bönder i Dalsland. En bidragande orsak till att de obesuttna skara kunde växa sig så stor var potatisodlingen som fick en allmän spridning runt 1770-talet bland allmogen. Denna befolkningsgrupp kom att bli en viktig källa till arbetskraft inom den framväxande industrin i slutet av 1800-talet.

En bild av hur landskapet kom att se ut ger oss 1890-talets ekonomiska karta som visar landskapet när den agrara revolutionen blivit ett faktum. Där framgår den stora uppodlingsgraden vid århundradets slut och alla de torp och andra lägenheter som beboddes av de obesuttna, de som inte ägde någon egen jord.

För man in alla torpen på en karta kan man se att det var framförallt i socknarna Ödeborg, Färgelanda och Högsäter som många torp och backstugorna etablerades. I dessa socknar fanns det i slutet av 1800-talet närmare 200 backstugor som beboddes av människor som inte hade tillgång till ens en liten åkerlott men i bästa fall kunde föda åtminstone en gris och någon höna. I dessa socknar expanderade jordbruket kraftigt under 1800-talet och här hade man också bruk för mycket arbetskraft. Här fanns också en del skogsområden kvar och marker som kunde användas för de obesuttnas bebyggelse och underlätta deras överlevnad t ex tillgången på ved och bär.

Det är först nu som det även etableras en viss torpbebyggelse på Kroppefjäll. Den stora skogsbygden hade varit obebodd sedan bronsåldern men från denna period har vi en hel del gravar vilket visar att dessa bygder då var bebodda. Det är framförallt i socknarna Högsäter och Färgelandas delar av Kroppefjäll som mycket torp och backstugor etableras. Från Rådaneshöjden i söder och i ett stråk norrut runt sjöarna Nyckelvattnet och Ragnerudsjön togs många torp upp. På Järbofjället längs med vattendrag, tjärn och sjöar kom även en hel del torp att brytas upp.

En annan bidragande orsak som kom att påverka det dalsländska jordbrukets expansion var odlingen av havre som exportvara vilken tog fart under 1830-talet. I England var efterfrågan på havre stor, som foder till de många diligenshästarna i London, och man importerade från Västsverige. Stora arealer ängs- och betesmarker odlades upp. Detta medförde en markant tillbakagång för boskapsskötseln och då intensiteten i odlandet var extremt högt innebar detta att bristen på gödsel ofta var ett stort problem. Genom stora sjösänkingsprojekt och dränering av vattensjuka områden vann man tusentals av ny åkermark. Under 1860-talet var sjöregleringarna av Hillingsättersjön och Ellenösjön de mest omfattande. Störst betydelse fick havreodlingen i södra och norra Valbobygden. År 1880 utgjorde havren 80% av den totala spannmålsproduktionen i Dalsland. Under åren 1805-1900 kom den odlade marken att utökas från cirka 2300 ha till cirka 16000 ha i Valbo härad.

Den ensidiga och intensiva havreodlingen, nötboskapens minskning och den minskade kreaturgödslingen innebar en utarmning av åkermarken med minskade skördar. Från och med 1860-talet drabbades bönderna i Dalsland av missväxtsår speciellt 1867 och 1868 och under 1880-talet medförde den ökade konkurrensen att världsmarknadspriserna på spannmål sjönk. Havren som den viktigaste inkomstkällan hade förlorat sin roll. Vid 1800-talets slut berättas också från många håll i Dalsland om ödelagda havrejordar. Dessa jordar sågs som en slags långtids trädad åkerjord s.k. "svältecker" i Valbobygden.

Havreodlingen kom som inget annat att prägla det dalsländska jordbruket under större delen av 1800-talet. Den utgör därför en av de viktigaste kunskapskällorna för att man skall förstå omvandlingen av den småskaliga odlingsbygden till det kulturlandskap vi möter idag. Detta hindrar emellertid inte att stora områden fortfarande har en ålderdomlig prägel som återspeglar olikheterna inom det agrara kulturlandskapet. Vinnsätters bys lokalisering till en höjdrygg i landskapet ger en föreställning om byarnas karaktär före de stora skiftesreformerna.

En avfolkningsperiod påbörjades under 1870-1915 då en stor emigration till Amerika startar och befolkningmängden i Dalsland minskade med cirka 30%. Under 1890-talet sker en övergång till ett mer rationellt jordbruk med ett ökat intresse för djurhållning. Växelbruk införs allmänt och foderväxter börjar odlas på åkern. Svårast att ställa om var det i de bygder som praktiserade ensäde eller odlingsystem med endast en liten trädesdel, såsom Valbobygden, då tillräckligt stora arealer för växelbruk saknades.

1900-talets industrialisering av jordbruket

Vid ingången av 1900-talet ökade animalieproduktionen och små mejerier anlades bl.a. i Valbodalen. De levererade smör och mjölk till tätorterna. Vid denna tid försvann många arbetstillfällen inom jordbruket för de obesuttna vilket resulterade i övergivna torp och backstugor. Det tycks som att delar av de dalsländska bygderna inte kunde hänga med i utvecklingen mot ett mer modernt jordbruk. Delar av norra Valbo var ännu ett utarmat jordbrukslandskap med magert bete och vidsträckta ljungbelupna åkerfält – den utsugna havrejorden. Särskilt ”gammalmodigt” var det i Lerdals socken, där gamla jordbruksmetoder, redskap, boskaps- och utsädessorter levde kvar länge.

Odlingsmaximum nåddes runt 1920- och 1930-talen. Därefter har en omfattande minskning av åkerareal skett, särskilt utanför slättbygderna. Under perioden 1920-1945 dominerade ett familjedrivet blandjordbruk med både djur och spannmålsproduktion på varje gård. Efter 1950-års rationaliserades jordbruket ytterligare genom motorisering med t.ex. traktorer och självgående skördetröskor, specialgrödor och kemiska produkter av olika slag. Under 1950- och 1960-talen genomgick jordbruket en enorm produktivitetökning samtidigt som avfolkningen av landsbygden ökade dramatiskt.

Jordbruksmarken förändrades genom sammanslagning av mindre åkrar till större enheter för att anpassas till de allt större maskinerna. Landskapet bär på många håll stark prägel av mekaniseringen av jordbruket. Stora mängder odlingsrösen, grindstolpar och stenmurar togs bort. Skog planterades på de sämre åkermarkerna och gränserna mellan skog och öppen mark blev mer markerad. ”Bondens skönaste kulturprodukt”, ången och hagmarkerna, fick träda tillbaka för skogen, åkermarken och vallodlingen.

Under 1970- och 1980-talen ökar användningen av konstgödsel och kemikaliska bekämpningsmedel. Industrisamhällets svenska jordbruk har idag blivit vetenskapligt, rationellt och högproducerande. Allt färre bönder producerar alltmer. Fortfarande dominerar familj jordbruket och specialiseringen har drivits långt. Många gårdar har gjort ett vägval och antingen satsat på djurhållning, mjölkproduktion eller ren spannmålsproduktion. Kapitalinvesteringarna är stora och arbetet kräver allt större kunskaper också teoretiska sådana av bonden.

I slutet av 1990-talet ökade intresse för ett ekologiskt hållbart jordbruk allt mer och i samband med Sveriges anslutning till EU introduceras ”nygamla” produktionsområden i jordbruket. Nya områden är .ex. biologisk mångfald och värdefulla kulturmiljöer, där bonden har blivit en slags kultur- och naturvårdare. Genom att hålla de gamla ängs- och betesmarkerna öppna och genom att underhålla de rester av ett äldre jordbruk som fortfarande finns kvar t.ex. gamla fågator återställs nu ett öppet och tilltalande jordbrukslandskap. Detta är en produkt som går att sälja men som inte ger någon hög ekonomisk avkastning. Köparen är nationen Sverige och produktionen sker för att bevara och synliggöra vårt kulturarv för framtida generationer.

Byggnadstraditioner

Allmogens bebyggelse

Allmogens utformning av sin bebyggelse har varit mycket konservativ. Få förändringar har anammats genom seklen. Bebyggelsen formades och begränsades av hantverkstradition, material, tekniskt kunnande, ekonomiska förutsättningar samt funktionella och sociala behov. Utöver den kulturella präglingens betydelse har till bebyggelsemiljöns utformning och lokalisering också bidragit faktorer som terräng, markbeskaffenhet och näringsinriktning. Grunden för det byggnadsskick vi ännu idag kan se spåren av, lades vid början av medeltiden, d v s ungefär vid 1000-talets början. Den största och viktigaste förändringen som skedde vid denna tid var timringsteknikens införande.

Genom materialvalet och byggnadstekniken åstadkoms mycket av boningshusens traditionella dimensionering ifråga om grundplaner och rumsdispositioner så som dessa återspeglas bl a i fasadernas symmetriska fönstersättningar. Under 1700-talet blev det allt vanligare att brädfodra boningshusen. Genom den kraftiga, stående lockpanelen, det knappa takfallet, och de framskjutande knutarna, åstadkom man den tyngd och markerade materialverkan som är något av den äldre trähusbebyggelsens mest påfallande karaktärsdrag. Detta intryck förstärktes genom det från 1800-talet vanliga bruket att rödfärga husen. Förekomsten av ljusa oljefärger på fasaderna hörde då ännu till landskapets högreståndsinfluerade bebyggelse och var i allmänhet ett uttryck för social status. De ljusa oljefärgerna har sitt ursprung som imitation av stenfasader. De kom att bli mer allmänt förekommande först från 1800-talets slut.

Den äldre jordbruksbebyggelsen i Dalsland tillhör det västsvenska traditionsområdet, som sträcker sig från det småländska höglandet upp mot de värmländska bygderna, och har även sin motsvarighet på andra sidan norska gränsen. Ett av huvuddragen inom detta område är den s k västsvenska gårdstypen, vilken kännetecknas av att man- och fägårdarbyggnaderna är mer eller mindre klart åtskilda. Grupperingen av byggnaderna har här ej, som på många andra håll i landet, medfört någon bestämd eller sluten gårdsanläggning utan byggnaderna har fått en friare placering, anpassade efter terrängen och byns övriga bebyggelse. Ofta utnyttjas vägen som gräns mellan man- och fägård. I Dalsland kan man på många håll se hur man utnyttjat topografien för att markera skillnaden mellan man- och fägård. Boningshusen återfinns på högsta punkten med ekonomibygnaderna längre ner, närmare odlingsmarken.

Från tiden efter jordbrukets skiftesreformer vid 1800-talets mitt märks också en strävan till större regelbundenhet och symmetri bland de normalstora och expanderande gårdarna. Det har tidigare endast kännetecknat landskapets frälse- och kronogårdar. Efter förebilder från i första hand herrgårds- och säterimiljöer men också från större prästgårdar och militära boställen kompletterades ofta manbyggnaderna med flygelbyggnader, vanligtvis en eller ett par bodar och en lillstuga. Exempel från Färgelanda kommun är gårdarna Södra och Norra Kylsäter i Färgelanda socken och Stora Ödeborg i Ödeborgs socken.

Förutom de självägande bönderna med bondgårdar samlade i byar eller i ensamläge fanns på landsbygden också obesuttna vilka bodde på torpställen eller i backstugor på utmarkerna.

På torpen var bostadshuset ofta en enkelstuga med en tillhörande mindre ladugård och några mindre uthus. Backstugorna hade i allmänhet ingen mark att bruka och bestod därför ofta av enbart bostadshuset, vedbod, jordkällare och avträde. Av 1800-talets många torpställen som

funnits i Färgelanda kommun, liksom på många andra håll, återstår idag endast ett fåtal som bevarats i sin helhet. På många platser finns bara rester av bebyggelsen kvar och markerna är igenväxta. En hel del f d torpstugor används dock som fritidhus. Ett exempel på ett torpställe med bevarat bostadshus, ladugård och öppen odlingsmark är Sandbacken i Rud, Rännelanda socken vilket också varit soldattorp. Dessa ingick i indelningsverkets organisation, som existerade 1682–1901, och beboddes av indelta soldater för vars underhåll traktens bönder svarade.

Offentliga miljöer

De mest framträdande av landsbygdens äldre, offentliga miljöer var kyrkplatserna. Förutom kyrkorna finns eller har funnits en eller flera av följande byggnader; prästgård, skola, fattigstuga, klockargård, sockenmagasin och tiondebod. Kring flera av kommunens kyrkor finns denna typ av sockencentrum, ofta med prästgård och skolhus exemplifierade, se utvärderade kulturmiljöer i bl a Råggård och Färgelanda. Vid prästgården i Torp finns en äldre tiondebod bevarad. Förutom ”kyrkskolorna” som finns vid de flesta av kyrkorna finns inom kommunen flera andra äldre skolhus bevarade, bl a vid Steg norr om Rännelanda kyrka, Edstena i Högsäters socken och Pipens småskola, vid Pipeviken, Nyckelvattnet nordost om Stigen, Färgelanda socken.

Andra viktiga äldre offentliga miljöer var tingsplatserna med tingshus och där det ofta också fanns gästgiverier. Långt tillbaka i tiden fanns i Dalsland inga fasta tingsplatser. Tingen hölls på olika gårdar och i olika socknar. Valbo härads första permanenta tingshus uppfördes vid den s k Tingshuskullen vid Rösäter, Högsäter 1694. 1730 flyttades dock tingen härifrån för att efter 1765 permanentas till Tångelanda och det då nyuppförda tingshuset där, vilket var i bruk till omkring 1980. I Rösäter är tingshuset sedan länge borta men det i Tångelanda finns kvar. I en byggnad intill Tångelanda f d tingshus har också funnits gästgiveri.

Byggnadstyper

Enkelstugor och parstugor var de förhärskande byggnadstyperna bland allmogen fram till 1800-talets mitt då de efterhand kom att ersättas med bostadshus på dubbel bredd och korsformig grundplan i de s k västsvenska dubbelhusen. Kommer man sedan in på 1900-talets egnahems- och villabebyggelse har denna ofta korsformiga planlösningar motsvarande de västsvenska dubbelhusen.

Enkelstugor och parstugor

Antalet parstugor i förhållande till enkelstugor har varierat under seklen. Vi har inte tillgång till något historiskt material som kan säga oss hur förhållandena var i Dalsland. Vi får utgå från att Dalsland inte skiljde sig markant från riket i övrigt där enkelstugorna, med rötter tillbaka till medeltiden, varit den dominerande byggnadstypen av dessa två. Även parstugans bakgrund går troligen tillbaka till medeltiden men blev vanligare på 1600- och 1700-talen. Därefter förekom byggnadstypen i stort sett endast på större gårdar. Enkelstugor fick däremot en större spridning på 1700-talet, men framför allt i början av 1800-talet då även enkelstugor i två våningar blev vanliga. Detta är den s k ”Dalslandstugan” en byggnadstyp som mer än någon annan kommit att förknippas med Dalsland. Den började bli vanlig från 1800-talets

början och dess förekomst överensstämmer med jordbrukets högkonjunktur i Dalsland ca 1800-1880.

Dalslandsstugan innebär en enkelstuga i två hela våningar. Byggnadstypen återfinns också i andra delar av landet men har i Dalsland fått en ovanligt stark och väl avgränsad utbredning. Troligt är att vissa äldre låga enkelstugorna påbyggts med en andra våning men som nybyggnad har Dalslandsstugan byggts i två våningar. Med tiden kom också planformen delvis att förändras. Dalslandsstugan förekommer i hela landskapet med en koncentration till vissa områden. I Färgelanda kommun finns en tydlig skillnad mellan norra och södra kommundelen. I de tre södra socknarna, Färgelanda, Ödeborg och Torp finns det få dalslandsstugor, i Ödeborg och Torp endast ett par exempel. I Högsäter, Rännelanda, Järbo och Råggård finns däremot betydligt fler dalslandsstugor. I Lerdals socken är antalet däremot mer begränsat men med fler än i söder. Särskilt intressanta exempel på gårdar med dalslandsstugor är Vinnsäters hembygdsgård i Järbo, Bäckenas i Råggårds socken och Ön vid Härslätt i Rännelanda socken.

Enkelstugans planform, och varianter av denna, var också mycket vanlig på de många torpen som uppfördes under 1800-talet, då i en våning. I vissa fall försågs husen med en tillbyggnad vid gaveln för förvaring av ved och redskap. Även backstugorna var ofta av enkelstugotyp. Byggnadstypen har sitt ursprung som nedgrävda i en sluttning, så att endast en av gavlarna och övre delen av främre långväggen var synlig. Efterhand höjdes byggnaden med ett par på varandra hopfogade stockar och så småningom återstod av den ursprungliga byggnadstypen endast det nedsänkta golvet. En annan betydelse av ordet backe som också gett upphov till backstugorna är att husen var uppförda på en ”backe”, d v s utan odlingsbar jord. Exempel på backstugebebyggelse i Färgelanda kommun är Kvarnbacken i Färgelanda socken och Parken eller ”Teklas” i Torps socken. Ytterligare ett exempel är ”Mor Lenas stuga” vid Kvarnemon, Kåxbo i Lerdals socken.

Den s k parstugan karaktäriseras som byggnadstyp av två vanligtvis lika stora rum, med ett smalare mellanliggande parti bestående av förstuga och kammare. Planen har troligen uppkommit genom att man till en enkelstuga sammanfogat ännu en stuga, vid andra sidan av förstugan. Det rum som ej var vardagsstuga fick ofta benämningen anderstuga, och hade i sin tidigaste form funktionen av oeldat finrum och förrådsutrymme. Under 1800-talet kom det allt mer att utgöra renodlat finrum.

Kunskapen om parstugans utbredning i Dalsland och Färgelanda kommun är begränsad. Byggnadstypen kan ha varit vanligare under 1800-talet än vad som tidigare antagits. I kommunen finns flera parstugor bevarade, företrädesvis i Färgelanda och Högsäters socknar.

I området förekommer också en särskild variant där ena stugan är inredd som ett förvaringsutrymme med gluggar istället för fönster. Ett exempel är mangårdsbyggnaden vid Rösäters hembygdsgård, ditflyttad från den närbelägna gården Småhagarna. Byggnaden är enligt en inristning uppförd 1787.

Bostadshus på dubbel bredd

Under inflytande av den ståndsmässiga bebyggelsen utvecklades under 1700-talet de s k dubbelradhusen och salsbyggnaderna med den fem- eller sexdelade planen. Den sexdelade planen har sitt ursprung från Italien och Frankrike och kom vid 1600-talets mitt till Sverige

som en bostadstyp för samhällets överskikt. Under 1700-talet kom plantypen att användas för officersboställen och prästgårdar och ungefär samtidigt med laga skiftena vid 1800-talets mitt blev byggnadstypen vanlig också på de större bondgårdarna. Exempel på f d militärboställen i Färgelanda kommun av denna typ är Ottersbyn i Torp socken och Järbo-Önne i Järbo. Ett exempel bland prästgårdarna är Högsäters prästgård.

På de medelstora gårdarna blev det västsvenska dubbelhuset vanligt förekommande efter skiftena från 1800-talets mitt och kom att uppföras i relativt stor omfattning fram till ca 1930. Den typiska grundformen kännetecknar hustypen hela tiden, dock med smärre varianter. Planformen är nästan kvadratisk med väggar i korsform som indelar den i fyra lika stora rum med skorstenstocken mitt i byggnaden. Byggnadstypen är vanlig i norra Halland, Västergötland, Dalsland och Bohuslän. Det västsvenska dubbelhuset är rikligt företrätt i Färgelanda kommun och på flera av husen från tiden kring 1900 finns intressanta snickeridetaljer, snickarglädje, möjligen med inflytande från Bohusläns.

1900-talet

Mycket av det ovan beskrivna byggnadstraditionerna har under 1900-talet upphört men finns bevarat i det äldre byggnadsbeståndet. Genom industrialismen, vars utveckling sköt fart i vårt land från 1800-talets slut kom efter hand det som vi uppfattar som det traditionella bondesamhället att försvinna. Samhällsutvecklingen har inneburit en omfattande urbanisering och inflyttning till tätorter och städer och huvuddelen av byggnadsbeståndet i Sverige är uppfört under tiden efter andra världskriget.

De traditionella byggnadstyperna har ersatts av en omfattande villa- och egnahemsbebyggelse och lägenheter i flerbostadshus. Efter hand har också stora delar av bebyggelsen förändrats i relativt stor omfattning genom ökade ekonomiska möjligheter och ökad materiell standard.

Åren efter 1900 uppstod i Sverige en egnahemsrörelse. Den föregicks av en strävan, dels från arbetarhåll, dels från företagare och statliga eller kommunala myndigheter att upplåta mark till mindre bostäder och jordbrukslägenheter samt att på olika vägar förmedla lån till jordköp och husbyggande. Stora statliga lån beviljades av riksdagen för att utbetalas fr o m 1905 som ett konkret resultat av den s k emigrationsutredningen. Huvuddelen av dessa kom att gå till mindre jordbruksfastigheter, småbruk.

Ordet ”egnahem” betyder ursprungligen mindre friliggande bostadslägenhet med eller utan åtföljande jord där boningshuset endast bebos av ägaren, vanligen arbetaren och hans familj. Ofta låg egnahemmen tillsammans på markområden vilka avstyckats från någon gård och delats upp i tomter. Från företagen sida understöddes ofta egnahemsbyggandet parallellt med byggandet av hyreslägenheter för sina anställda. För egnahemsbyggande valde man på många håll att upplåta mark från företagen och även att låna ut pengar.

I Färgelanda kommun finns egnahemsbebyggelse företrädd i de olika tätorterna. I industri- och bruksorterna Ödeborg och Stigen finns också tydliga exempel på bostadsbebyggelse kopplad till företagen, såväl egnahemsbebyggelse som flerbostadshus. Ett exempel på ett tidigt egnahem som småbruk är Sandvallen strax öster om Ödeborgs kyrka, vilket avstyckades från Brötegården på 1910-talet för en arbetarfamilj. Tidiga arbetarbostäder i flerfamiljshus är de s k stenhusen, eller stenbarackerna (1899) i Ödeborg. I Stigen finns flera mindre flerbostadshus i trä uppförda av industrin omkring 1950.

Egnahemsbyggandet kom efter hand att övergå i ett omfattande villabyggande, inklusive olika varianter som radhus och kedjehus. Planlösningar för villa- och egnahemsbyggelsen har i allmänhet haft sitt ursprung i den fyrdelade kvadratiska eller rektangulära planen, liknande de ovan nämnda västsvenska dubbelhusen. Med början från 1920-talet har sedan en stor mängd varianter av standardhus, ”Borohus”, ”Ekjöhus” m m uppförts både i tätorter och på landsbygden.

Kommunikationer

En viktig del av kulturlandskapets struktur hänger samman med våra kommunikationsleder – vattendrag, stigar, lands- och järnvägar. Människans möjligheter att ta sig fram har en avgörande betydelse för kulturbygdens organisation och framväxt. Att kommunikationsstråken i allmänhet är lokaliserade till odlingsbygderna och de befolkningstäta områdena är Färgelanda kommun ett bra exempel på genom Valboåns dalgång.

Vattenvägar

Sedan äldsta tid och långt in i historisk tid har vattendragen varit de viktigaste kommunikationslederna, såväl sommar som vinter. För tyngre landtransporter hade särskilda vintervägar stor betydelse. De gick över frusna sjöar och mossar. I Dalsland framträder sjösystemen i norra delen av landskapet samt Vänerkusten som särskilt betydelsefulla för sjötransporter långt fram i tiden. I Färgelanda kommun har troligen bl a Valboån under förhistorisk tid varit en betydelsefull kommunikationsled liksom sjösystemen med Ellenösjön och Östersjön samt Långhalmen och Rådaneshöjden. Särskilda vinterleder har sannolikt också utnyttjats både under äldre och nyare tid. Timmerflottningsleder har förekommit längs Östersjöns och Ellenösjöns sjösystem vidare västerut längs Valboån och Viksjön mot Munkedal. Även i Valboåns lopp norr om Ellenösjön har flottningsleder förekommit. Uppgifter finns bl a om flotrännor vid Edstenafors och Ödeborg.

Vägar

På land tog man sig ursprungligen fram på gång- och ridstigar som följde lättframkomlig och väl-dränerad mark längs åsar. Lättast var det vintertid då marken var frusen. Spåren efter det äldsta landsvägsnätet är svåraterade. Nutida vägar sammanfaller fortfarande med äldre sträckningar och överlagrar dessa. Ser man till vägnätet i stort innehåller det förhållandevis få helt nya vägar, utom i tätbebyggda områden. Större genomfartsleder följer i allmänhet ungefär samma sträckningar sedan lång tid. Förändringar rör sig ofta om nya sträckningar inom det befintliga vägnätet. Ofta kan man finna flera generationer av samma väg nära varandra. Väggenerationer åskådliggör tydligt förändrade vägbyggnadsmetoder och en allt mindre anpassning och underordning till rådande terrängförhållandena. Många vägar har sina rötter långt tillbaka i tiden.

Till våra äldsta vägminnen hör de s k hålvägarna. Det är gamla färdstråk som genom lång tids användande skurit sig ned i marken. I Färgelanda kommun finns exempel på hålvägar bl a

kring den äldre vägen förbi Rösäter och Högsäters prästgård. Det rör sig om kortare sträckor i anslutning till senare vägar.

Om det medeltida vägnätet är liksom det förhistoriska lite känt. Den äldsta kända landsvägen i Dalsland är den mellan Vänersborg och Åmål, motsvarande nuvarande riksväg 45. Att vägen ansågs vara en angelägenhet för hela landskapet framgår av det faktum att underhållet av vägen ålades hemman från samtliga socknar och häradar i Dalsland fram till 1770-talet. Därefter befriades Valbo (nuvarande Färgelanda kommun) och Vedbo (nuvarande Dals-Ed och Bengtsfors kommuner) häradar från denna skyldighet.

Det äldsta mer utnyttjade färdstråket genom nuvarande Färgelanda kommun är sannolikt vägen över Stigen, längs Valbodalen och längs moränåsen som leder förbi Råggård. En färdsträckning som understryker Valbodalens centrala betydelse för området.

Från medeltiden finns uppgifter om pilgrimslederna som nyttjades för vallfärder under den katolska tiden. Några sådana passerade genom Dalsland mot Olav den heliges grav i Nidaros (Trondheim). De som kom från Bohuslän följde en pilgrimsstig som kan antas ha gått genom Valbo och Vedbo häradar till Edsleskogsleden i Värmland och vidare längs Österdalen i Norge. Pilgrimerna följde troligen de stigar och vägar som fanns i de områden de passerade. Ett belägg för en medeltida vägsträckning är ortnamnet Stigen som finns belagt från 1382. Det kan antas syfta på gammal ridstig och färdled, föregångare till den fortfarande använda vägen från Vänersborg via Stigen mot Högsäter och Ed.

Genom skriftliga källor och äldre kartor ges en betydligt tydligare bild av vägnätets utbredning från 1600-talet och framåt. De där beskrivna vägarna motsvarar till vissa delar det medeltida vägnätet. Att tala om vägar, som vi uppfattar begreppet, kan dock vara missvisande eftersom det ända in på 1700-talet i de flesta fall handlar om gång- och ridstigar. Flera skriftliga källor vittnar om vägarnas dåliga standard och underhåll.

Av kartor över Dalsland från denna tid är lantmätaren Kettel Claesson Felterus kartor mest kända. En detaljrik karta av betydande intresse omfattar Hallands, Göteborgs och Bohuslän, Älvsbogs och Skaraborgs län. Kartan anses vara gjord 1684 och visar de större vägarna, med bärighet för kanon- och trossvagnar. Förutom dessa bör det ha funnits ett finmaskigare nät av stigar och ”sämre vägar”. På kartan framgår den troligen äldre vägsträckningen från leder från Dykälla vid Frändefors förbi Rådanefors och Stigen mot Högsäter, förbi Järbo och Råggård vidare mot Ödskölt och Steneby. Delar av vägsträckningen finns inom kulturmiljöerna vid Rösäter/Högsäters kyrka och Råggårds sockencentrum, se del 2. Sträckningen förbi Råggård följer ett av de ändmoränstråk som passerar Dalsland i nordvästlig-sydostlig riktning och som delvis utgör en slags kulturgräns mellan landskapets norra och södra delar. På Felterus karta finns också en vägsträckning som leder från Uddevalla till Färgelanda, vilken passerar över Valboån mellan Viksjön och Ellenösjön.

Under frihetstiden börjar handel och hantverk att blomstra och nya krav ställdes på vägarna. I byggningsbalken i 1734 års lag reglerades väghållningen både med avseende på vägarnas storlek och vem som var skyldig att underhålla vägarna. Lagen kom sedan att gälla fram till 1891 med vissa justeringar. I 1734 års lag föreskrevs att landsvägar skulle vara 10 alnar breda, d v s knappt 6 meter. Annan farbar väg till ting, kyrka och kvarn behövde endast vara 6 alnar bred, drygt 3 meter. I Dalsland kom Carl Gustaf Löwenhielm, häradshövding 1729-38, att påverka vägarnas utveckling i landskapet. För underhållet av de viktigare vägarna tilldelades varje hemman en bestämd sträcka. Denna låg dock inte alltid i anslutning till den egna gården.

Principen kom sedan att leva kvar ända in på 1900-talet. Gränsen mellan gårdarnas väglotter markerades med särskilda stenar, så kallade väghållningsstenar, vilka finns medtagna i fornlämningsregistret. I Färgelanda kommun finns ca 20 bevarade väghållningsstenar registrerade. Under 1700-talet kom vägnätet i Dalsland att genomgå en ganska omfattande utveckling och ser man på kartor från 1700-talets slut och 1800-talet är likheterna ganska stora med dagens huvudvägar genom kommunen.

En skillnad jämfört med dagens huvudstråk genom Färgelanda kommun, länsväg 172, är dock bl a vägsträckningen söderut från Färgelanda. På en karta över vägnätet i Dalsland 1791-94 finns två huvudvägar markerade i söder. Den ena går förbi Ödeborgs och Torps kyrkor västerut. Den andra går från Färgelanda till Stigen och Rådanefors där den delar sig i en väg mot Frändefors och Dykälla och en väg rakt söderut längs sjön Långhalmens västra sida. Sträckningen söder om Ellenösjön via Ellenösundet tycks ha tillkommit från mitten av 1800-talet. Norr om sundet passerade vägen då Dagsholm, Ellenö, förbi Torps kyrka till Ödeborg.

I norra delen av kommunen finns, då som nu, en vägdelning sydväst om Järbo kyrka. Mot norr leder en föregångare till dagens väg 172 mot Ödskölt och mot nordväst går en äldre väggeneration mot Råggårds kyrka. Söder om nuvarande huvudvägen mellan 172:an och Råggård. Efter Råggård passerar vägen Starlanda, och vid Gillanda möts vägen från Gesäter kyrka vidare mot Rölanda och Ed.

I den gästgiveriförordning som utkom 1649 angavs att vägarna skulle mätas och att varje hel mil skulle utmärkas med milstolpar för de resande. Från 1730-talet utsattes även för varje halv- och fjärdedelsmil stolpar. I Dalsland användes huvudsakligen sten som material för milstolparna. Färgelanda kommun finns sju bevarade milstolpar registrerade i fornlämningsregistret. Gästgiverier inrättades med ungefär två mils mellanrum. Vid 1800-talets mitt fanns sådana vid: Rådaneberg (söder om Rådanefors), Dyrtorp (Färgelanda), Åntorp (vid Torp), Föhlen (mellan Stigen och Hjärtsäter), Tängelanda, Stora Bön i Järbo, och Starlanda nordväst om Råggård.

Under 1800-talet utvecklades vägnätet alltmer. Den industriella utvecklingen från 1800-talets senare hälft, och det stora transportbehov som detta förde med sig krävde förbättrade kommunikationer. Under 1800-talet sattes också vägväsendet under central kontroll. Tidigare hade denna uppgift handlagts lokalt genom så kallade vägmästare och senare av länsstyrelserna. Då statsbidrag började beviljas åt de allmänna vägarna under 1800-talet blev det nödvändigt att inrätta ett ämbetsverk för detta. I 1891 års lag infördes benämningen ”allmän väg”. Vaghållningen blev med den nya lagen en kommunal angelägenhet. Vägunderhållet ålåg som tidigare bönderna på gårdarna som ansvarade för att deras väglotter hölls i farbart skick, ett naturunderhåll. Detta gällde i hela landet ända in på 1920-talet och avskaffades först 1943 genom en ny väglag.

Broar

Naturligt finns ett nära samband mellan broarnas och vägarnas historia. En av de äldsta kända broformerna är de så kallade kavelbroarna som består av trädstammar lagda tätt intill varandra för att överbrygga sankare partier. De första egentliga broarna förekom på platser där vattendragen var tillräckligt smala för att överbryggas. Till en början var det frågan om enkla stockar eller spångar. Enkla broar av stenhällar förekom också vid små spännvidder.

Först under 1700-talet började man i ökad omfattning bygga stenvalvbroar. Till viss del berodde detta på en ny kunglig förordning. Överintendent Carl Hårleman fick befogenhet att granska alla ritningar till anläggningar som skulle uppföras för "publici räkning". Genom att Hårleman förordade välvda stenbroar fick allmogen ytterligare en tyngande plåga då stenvalvbroarna var svårare och mer kostsamma att bygga än träbalkbroar. Byggandet av valvbroar i sten ansågs dock vara en kulturgärning då de var både vackra och hållbara. En stor fördel var också att de genom flera valvslagningar tillät en betydligt större spännvidd än en balkbro. Önskemålet att spara skogarna från skövling betydde också mycket i sammanhanget. Övergången till valvbroar, som torde ha sin förebild redan hos de antika broarna, innebar ett stort steg framåt för brobyggandet i Sverige. Byggandet av stenvalvbroar var en konst som tog lång tid att lära, men efterhand blev broarna alltmer hållbara. Den lokala tillgången på sten avgjorde i stor utsträckning den färdiga brons karaktär. Ingen av de äldre stenvalvbroarna är den andra lik.

Då tekniken att borra och spränga i berg under 1800-talets senare del efterhand blev allt mer utvecklad och vanlig, blev broarna så småningom bättre och mer lika varandra med kvaderhuggna stenar och bättre passning mellan de olika stenblocken. 1900-talets stenvalvbroar är oftast standardmässigt utförda med segmentbåge och kilad sten. De känns igen på sitt mer "arbetade" utseende jämfört med de äldre stenvalvbroarnas grövre karaktär.

Genom industrialismen, från 1800-talets senare del, har brobyggnadskonsten genomgått en omfattande teknisk utveckling. Från 1800-talet kom järn- och stålbroar att efterhand konkurrera ut de äldre brotyperna av trä och sten. Under 1900-talet har sedan betong kommit att bli det förhärskande materialet vid brobyggande. På senare år har tyvärr många stenvalvbroar och andra äldre broar av kulturhistoriskt värde försvunnit och andra åter är rivningshotade. Orsaker är bl a den byggnadstekniska utvecklingen, trafikutvecklingen, kostnadsutvecklingen, ansvarsfrågan och slentriantänkande.

I Färgelanda kommun finns flera exempel på bevarade och värdefulla broar såväl stenvalvbroar som senare typer. En del av dessa finns medtagna i den broinventering som utfördes 1977-78 av Regionmuseum Västra Götaland (då Älvsborgs länsmuseum), "Broar i Dalsland, En kulturhistorisk inventering 1977-78". De då utvärderade broarna finns också redovisade i del 3 i denna rapport.

Järnvägar

För såväl väg- som järnvägstrafiken har Valbodalen utgjort den naturliga lokaliseringen i kommunen. Det var här som Lelånganbanan anlades och invigdes 1895.

1800-talets senare hälft och tiden kring sekelskiftet 1900 var de stora järnvägsbyggenas tid i Sverige. Vid sidan av de statliga stambanorna anlades ett stort antal järnvägar av privata bolag. Dessa järnvägar var ofta smalspåriga, många fick problem med lönsamheten och kom att förstatligas under 1940-talet och läggas ner på 1960-talet, det decennium då biltrafiken definitivt slog igenom i Sverige.

1879 invigdes två viktiga järnvägar genom Dalsland. Dels Bergslagernas järnväg (BJ) mellan Göteborg och Falun som passerade genom Dalsland längs Vänerkusten mellan Vänersborg och Åmål. Dels Fredrikshald-Sunnanå järnväg, som på den svenska sidan vanligen kallades

Dalslands järnväg, vilket senare också blev den officiella beteckningen. Sträckningen genom Dalsland går från Kornsjö via Ed och Bäckefors till Mellerud och ursprungligen ut till Sunnanå hamn öster om Melleruds samhälle. Olika varianter av bansträckningar hade tidigare diskuterats men då dessa sträckningar blev fastlagda förstärktes tankarna på en järnväg för Dalslands inre och norra delar. Näringsidkare i Uddevalla såg gärna att handeln riktades mot deras hamn, och framförallt borde inte norska hamnar användas för dalslänningarnas produkter. Frågan diskuterades under 1870- och 80-talen och 1892 bildades Uddevalla-Lelångens Jernvägsaktiebolag (ULB) dominerat och lett av intressen från Uddevalla.

Lelångenbanan trafikerades 1895-1964 mellan Uddevalla och Bengtsfors, en sträcka på 89 kilometer. Järnvägen var smalspårig med spårvidden 891 mm. Detta var den vanligaste smalspårtypen i Sverige och kallades "trefotabanor" då spårvidden motsvarade tre svenska fot. Lelångenbanan förstatligades 1940. Banans sträckning motsvarar i princip sträckningen av länsväg 172 genom Färgelanda kommun idag. Järnvägen fick här, liksom på många andra platser stor betydelse för samhällsutvecklingen. Påtagligast i kommunen är framväxten av stationssamhällena och tätorterna Färgelanda och Högsäter (se även tätorternas framväxt). Delar av järnvägen finns bevarade på flera platser i kommunen (se bl a kulturmiljön Torp, Ellenö, Ellenösundet i del 2). Förutom brofundament, banvallsträckningar, grindstolpar m m finns stationshusen vid Nättjebacka, Ellenö, Ödeborg, Högsäter och Skällsäter kvar. I Högsäter står också stationsmagasinet kvar. Vid Nättjebacka, Sundsbron och i Ödeborg finns ombyggda f d banvaktstugor. Stationshusen är idag privatbostäder och mer eller mindre ombyggda. De har i allmänhet kvar delar av den speciella utformning som präglade banans stationshus. Vid de olika järnvägarna byggdes i allmänhet typritade stationshus av olika storlekar karaktäristiska för respektive bana. Kännetecknande för stationshusen längs Lelångenbanan är bl a de djupa takutsprängen som även fungerade som perrongtak. Ritningarna till stationerna utfördes av arkitekt Eugen Thorburn, Göteborg 1892.

Industrialisering

Vattenkraft och god tillgång på skog som gav virke och bränsle räknas till de faktorer som haft en avgörande betydelse för den tidiga industriella utvecklingen. Därtill har bra transportmöjligheter varit en väsentlig lokaliseringsfaktor för industrin.

Den industriella utvecklingen i Färgelanda kommun kan lite grovt indelas i tre perioder. Äldst är järnhanteringen, dels en kortare verksamhet vid 1600-talets mitt och sedan från 1700-talets första hälft till 1800-talets senare hälft. Nästa period omfattar de industrier som etablerades i kommunen vid 1800-talets slut och kring sekelskiftet 1900 och som kommit att dominera under en stor del av 1900-talet. De mest framträdande är textilindustrin i Stigen, Ödeborgs bruk och sågverket i Färgelanda. Den tredje och senaste perioden, som inleddes på 1970-talet, domineras av bilkomponenttillverkning. Vid sidan av de här nämnda industrierna har också funnits ett antal mindre företag från 1800-talet och framåt, främst i tätorterna Färgelanda och Högsäter.

Järnhantering

Den tidiga dalsländska industrin dominerades av järnhanteringen. Malmtillgången har varit begränsad men däremot var tillgången till skog och vattenkraft god. För att hushålla med skogen i Bergslagsområdet kom därför Dalslands brukshantering att baseras på förädling av tackjärn från Värmland och Bergslagen. Genom den stora åtgången av träkol vid järnbruken uppstod ett hårt tryck på skogarna. Av rädsla för att helt utarma Bergslagens skogstillgångar strävade därför statsmakterna under 1600-talet mot att förlägga stångjärnssmidet till andra delar av landet. Skogarna i Bergslagen skulle istället reserveras för gruvbrytning och framställning av tackjärn, som sedan transporterades till andra skogsområden för att där smidas till stångjärn. Stångjärnet, smidbart järn uthamrat till stänger, kunde därför exporteras till utlandet.

Dalslands järnbruksepok kom att vara i ca tvåhundra år. Efter en begränsad etablering av några få bruk på 1600-talet infördes under 1700-talet det s k manufakturssmidet dvs förädling av stångjärn till stål, spik, plåt mm, och flera nya bruk anlades. Efterfrågan av järn var under denna tid mycket låg. Dalsland som på 1740-talet producerade 700 ton/år hade 0,5% av världsmarknaden och Sverige som helhet stod för en tredjedel av världsproduktionen. Vid 1700-talets mitt hade den dalsländska bruksbygden sin största omfattning med ett 20-tal järnbruk. Vid 1800-talets början följde en svår kris för den svenska järnhanteringen orsakad av hårdnande konkurrens genom tekniska framsteg. Det nya engelska stenkolsjärnet blev både pris – och kvalitetsmässigt övermäktigt träkolsjärnet. Räddningen blev det s k Lancashiresmidet, infört först i landet på Bäckefors bruk av Carl Fredrik Waern, vilket tillsammans med näringsfrihetens införande gav den dalsländska brukshanteringen ännu en begränsad blomstringsperiod. Den s k bruksdöden, orsakad av nya tekniska metoder och strukturrationaliseringar, innebar dock det definitiva slutet för den dalsländska järnhanteringen vid 1870- och 80-talen. Några av de gamla järnbruken kom sedan att övergå till pappersmassa- och papperstillverkning, vissa för att senare sluta som enbart vattenkraftverk.

Vid 1600-talets mitt gjordes några tidiga försök till gruvdrift för att skapa en bruksrörelse baserad på egna malmförekomster. I Valbo härad bearbetades under 1640- och 50-talen järnmalmsförekomster vid bl a gårdarna Jolsäter i Högsäters socken och Slättäng i Järbo. På båda ställen byggdes också masugnar upp för bearbetning av malmen. Brist på kapital och kunskap, dålig malmtillgång och krigshändelser innebar dock att både gruvdrift och masugnar nedlades efter några år.

Under 1700-talet anlades tre järnbruk inom nuvarande Färgelanda kommun. De två bruken Öxnäs (öster om Tångelanda, vid Valboån) och Rådanefors kom att utgöra en del av Uddevallaborgaren och rådmannen Jöns Kocks brukskomplex Kållerö-Rådanefors-Öxnäs. (Kållerö bruk låg vid Risån på gränsen mellan Västergötland och Bohuslän, mellan Vänersborg och Uddevalla). Det tredje, mindre bruket inom kommunens gränser var Bjuggfors bruk, i nordvästra delen av Färgelanda socken nära Bohusgränsen. Vid Sandviken finns här ett vattendrag mellan sjöarna Sandvikesjön och Strandsjön som nyttjades för ett järnmanufakturverk med tillverkning av knippjärn och spik. Produktionen var liten och lönsamheten blev dålig. Bruket existerade från 1760-talet till 1826. Efter nedläggningen försåldes och förflyttades rättigheterna och inventarierna för att skapa stommen till det nystartade Munkedals järnbruk.

Öxnäs bruk anlades omkring 1730 som det första dalsländska järnmanufakturverket och kom att tillverka bl a knippjärn, spik smidd plåt och stål. Försök gjordes även här att förse bruket med egna malmtillgångar. Brytning skedde förutom i den gamla Jolsätergruvan

bl a vid Stora Bön i Järbo, liksom på Håvestens ägor i Ödeborg. Myrmalm fanns i Järbo liksom sjömalms i Ragnerudssjön och Rådanessjön. Malmutvinningen upphörde dock efter några få år men bruket kom att leva vidare genom inköp av tackjärn från andra bruk. Driften kunde hållas igång till 1867, de sista åren med enbart stångjärnssmide.

Ungefär samtidigt med Öxnäs och Kollerö startade Jöns Kock Rådane-fors bruk vid ett vattenfall mellan Långhalmen och Rådanessjön i Ödeborgs socken vilket blev det mest livskraftiga och omfattande av 1700- och 1800-talens brukrörelser i kommunen. Verksamheten gav här också upphov till en mindre samhällsbildning, vilket inte tycks ha varit fallet vid de andra bruken. Bruket startade sin produktion med ämnesjärn. Verksamheten kom sedan fram till nedläggningen 1895 att omfatta bl a lancashiresmide, gjuteri, tillverkning av järnvägsvagnar och hästskosöm. Liksom på många andra järnbruk kompletterades produktionen med såg och kvarn. I Rådane-fors har också funnits tegelbruk.

Från den äldre järnbrukstiden i kommunen finns få byggnader kvar. Inga verksamhetsbyggnader finns bevarade men däremot de f d bruksherrgårdarna från bruken i Rådane-fors (Rådane-fors herrgård, ca 1800) och i Öxnäs (1785). Spår och ruiner efter verksamhetsbyggnader finns dock vid strömfåran mellan Långhalmen och Rådanessjön och vid Valboån vid Öxnäs. Grundrester finns också efter Bjuggfors bruk. Dessutom finns det upptaget i fornlämningsregistret förekomsten av gruvhål och slaggförekomster bl a vid Slättången i Järbo och Ragnerudssjön.

Industrier från 1800-talets senare hälft och framåt

Liksom för 1700- och 1800-talets järnbruksrörelse i kommunen var även vattenkraften en betydelsefull faktor när textilindustrin etablerades i Stigen genom Stigens yllefabrik 1874 och när Ödeborgs bruk grundades 1898. På båda platserna blev industrin samhällsbildande och bruksorter växte fram. Stigen och Ödeborg är närmare beskrivna i del 2, kulturhistoriskt värdefulla miljöer då delar av samhällena utgör två utvärderade kulturmiljöer.

En viktig lokaliseringsfaktor för industrin från 1800-talets slut var utbyggnaden av järnvägsnätet. I Färgelanda kommun skedde detta genom tillkomsten av Lelångebanan 1895 (se kommunikationer). I anslutningen till järnvägen etablerades Ödeborgs bruk 1898 liksom Färgelanda sågverk 1906, vilka tillsammans med Stigens textilindustri varit de större industriföretagen i kommunen under en stor del av 1900-talet. Järnvägen betydde också mycket för etablerandet av en rad andra verksamheter, bl a de jordbruksanknytna industrierna, mejerier och slakterier.

1960-talet innebar på flera sätt en genomgripande förändring av industri- och samhällsstrukturen i landet. Bilismen slog igenom på allvar, järnvägar lades, vägnätet byggdes ut och bilindustrin expanderade. Flera av de tidigare stora industrigrenarna minskade också kraftigt. Utvecklingen är tydligt avläsbar i Färgelanda. 1964 lades Lelångebanan ner och ungefär samtidigt byggdes väg 172 ut med bl a ny sträckning genom Färgelanda och norrut till Hjärtsäter samt vid Ellenösundet där en nya bron byggdes. Verksamheten i Ödeborg och Stigen förändrades och sysselsättningen minskade. I Färgelanda lades mejeriet ner men sågverket levde vidare till 1990-talets början.

I Färgelanda och Bengtsfors uppfördes stora nya industrianläggningar för tillverkning av fordonskomponenter till bilindustrin. Bakgrunden var bl a regionalpolitiska skäl och de nya

industrierna kom att ersätta traditionella bruken och annan verksamheter. I Bengtsfors uppfördes Volvo Dalslandsverken i mitten av 60-talet för tillverkning av bilsäten. Anläggningen kom sedan att byggas ut ett antal gånger för att i början av 1990-talet övertas av Lear Seating. I Färgelanda uppfördes 1970 ett industrihotell vid vägkorsningen som bildats vid den nya sträckningen av väg 172 genom samhället. Samma år flyttade Volvo in med tillverkning av plastdetaljer. Verksamhet har sedan dess växt i stor omfattning. Fabriken har blivit Färgelandas ojämförligt största industri. Underleverantörsystemet svarar också, både i kommunen i övrigt liksom i Dalsland som helhet, för en stor andel av industriproduktionen.

Tätortsutveckling

Tätortsutbyggnaden i kommunen är en relativt sen företeelse. Det finns inga äldre större bybildningar. På 1890-talets ekonomiska karta framträder tydligt bilden av ett agrart präglat område. En bild som delvis kvarstår efter 1900-talets tätortsutbyggnad. Samhällena är få och små i jämförelse med många andra platser i landet.

Några faktorer har varit avgörande för den tätortsframväxt som ändå skett i kommunen. Förbättringen av kommunikationerna genom järnvägens tillkomst (Lelångenbanan 1895) kan nog sägas vara den mest framträdande. Både Färgelanda och Högsäter har växt fram som typiska stationssamhällen. Även i Ödeborg var järnvägen av stor betydelse för etablerandet av Ödeborgs bruk med tillhörande bruksbebyggelse. Med järnvägen följde kring stationerna etableringar av olika mindre verksamheter som industri, handel, hantverk och hotell.

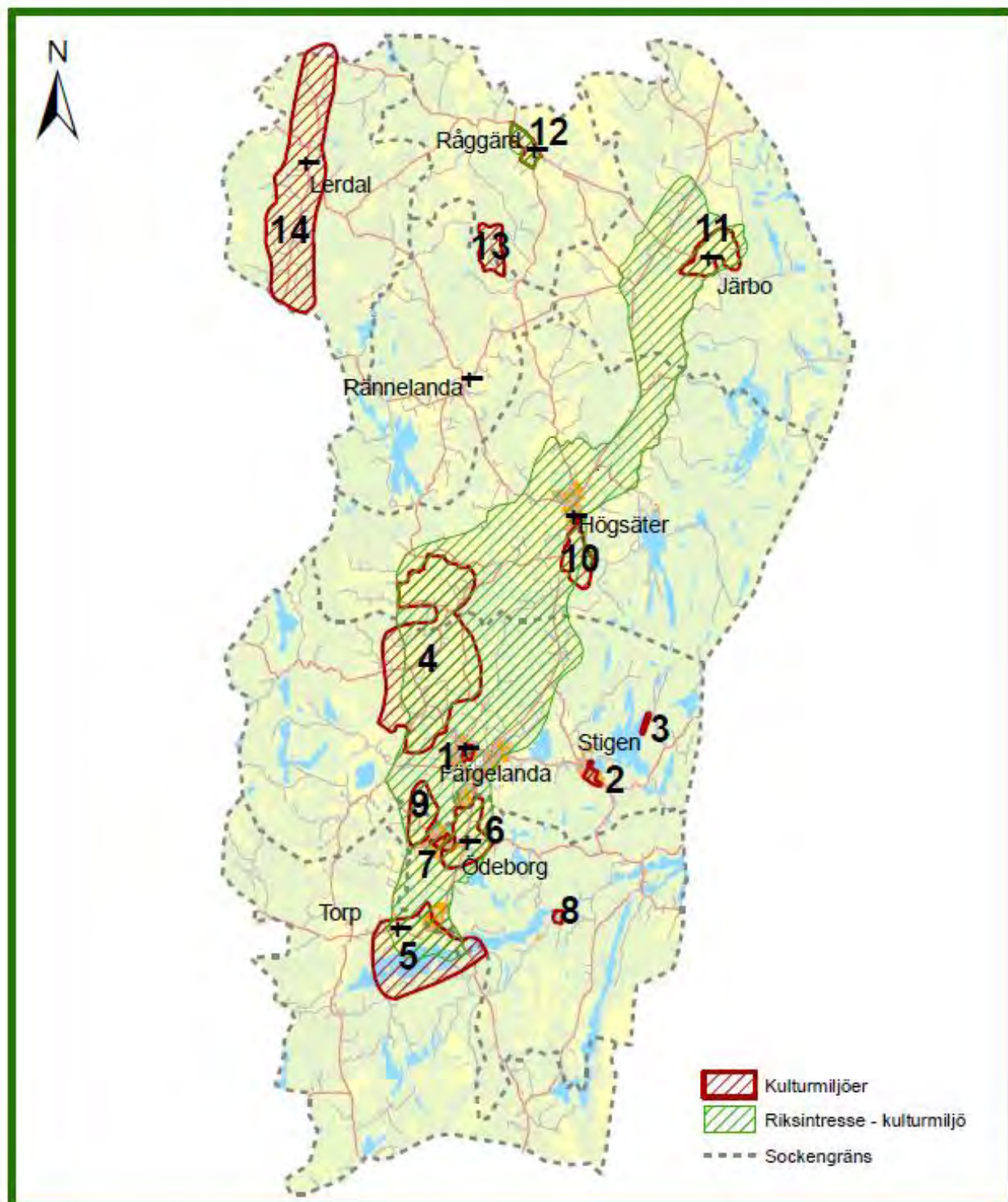
Före järnvägens tillkomst saknades tätortsbebyggelse vid de blivande stationerna Färgelanda, Högsäter och Ödeborg. Typiskt är också att de nya tätorterna kom att växa fram vid sidan av de gamla bybildningarna vid kyrkorna, ett relativt vanligt fenomen. I Ödeborg växte det nya samhället fram ca en km väster om socknens gamla centrum vid kyrkan. Styrande var här också industrins lokalisering till Valboån vid Brattefors. I Färgelanda, som sedan gammalt varit ett kyrkligt centrum och huvudförsamling i sitt pastorat, kom stationssamhället också att växa fram en stycke från kyrkplatsen. Förutom järnvägen kan sågverket och folkhögskolan här sägas vara samhällsbildande faktorer, vilka båda etablerades 1905 intill stationen.

Stationssamhället Högsäter kom visserligen att växa fram ganska nära kyrkplatsen men områdets egentliga centrum var i flera avseenden Tångelanda, som också hade rollen som central plats för hela Valbo härad. Vid Tångelanda fanns tingshus, gästgiveri, affär, läkare och apotek, och vid Valboån i närheten, på gamla Öxnäs järnbruks ägor, fanns kvarn, såg och garveri. När järnvägen drogs fram anlades först en station vid Tångelanda och hållplats vid Högsäter. Efter några år, 1900, skiftades dock förhållandet till förmån för det växande stationssamhället. Även Järbo och Skällsäter kan sägas vara ett exempel på centrumförskjutning då en mindre bebyggelsesamling med bl a affärer och kvarn växte fram vid stationen vid Skällsäter ca 1,5 km väster om Järbo kyrka.

En annan betydelsefull lokaliseringsfaktor för tätortsutbyggnad har naturligtvis också varit industrin. I kommunen är Stigen och Ödeborg typexempel på mindre bruksorter från 1900-talet. Industrins lokalisering har, som nämnts, också styrts av bl a tillgången till energi i form av vattenkraft. I Ödeborg bildar Valboån ett fall vid Brattefors och i Stigen finns vattenfall i

Lillån vid dess utlopp från Nyckelvattnet mot Björvattnet. Utvecklingen i Stigen och Ödeborg finns närmare beskrivna i del 2 då delar av samhällena utgör utvärderade kulturmiljöer.

Kulturhistoriskt värdefulla miljöer och riksintresseområden för kulturmiljövård

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA MILJÖER

Sammanställning av värdefulla kulturmiljöer

Färgelanda kommun har tidigare bebyggelseinventerats och varit föremål för kulturhistoriskt inriktade utredningar. I samband med dessa har olika miljöer utvärderats som särskilt värdefulla. I flera fall bygger dessa utredningar på varandra och vissa områden har utpekats tidigare.

Utredningarna har något varierande infallsvinklar och beroende på det har tyngdpunkten varierat i de olika beskrivningarna och avgränsningarna av miljöerna. Vissa områden är komplexa och speglar flera olika företeelser och har en djup historisk dimension. Andra är mer entydiga och representerar en avgränsad företeelse.

Vid framtagandet av detta kulturmiljöprogram har miljöerna i tidigare program åter bedömts. Urvalet utgår från de förändringar som skett inom miljöerna och aktuella kriterier för bedömning av vad som anses kulturhistoriskt värdefullt. Vissa tidigare miljöer kvarstår, andra har utgått och i vissa fall har avgränsningarna förändrats. Om miljöerna har redovisats i tidigare rapporter finns detta angivet.

Inga särskilda rekommendationer har gjorts för de olika miljöerna. Sådana rekommendationer har en tendens att tappa aktualitet. Inför konkreta exploateringsåtgärder bör man överväga miljökonsekvensanalyser med fördjupade studier av det specifika området för att kunna göra en analys och rekommendationer som är kopplade till aktuella åtgärder. Det kan t ex vara en bebyggelseutredning, arkeologisk utredning eller analys av odlingslandskapet med hjälp av historiskt kartmaterial.

Sammantaget finns 14 miljöer redovisade i detta kulturmiljöprogram. Först följer en generell motivering för urvalskriterierna och sedan en beskrivning med motivering för varje miljö tillsammans med en kartbild. Miljöerna redovisas sockenvis utan inbördes gradering.

Kulturhistoriskt värde, urvalskriterier

Kulturmiljövården brukar indelas in i tre huvudområden, arkeologi (fornlämningar), bebyggelse och odlingslandskap. Det kulturhistoriska värdet består av flera faktorer som kan tillmätas ett område, en plats eller ett enskilt objekt. De kulturhistoriska värdena är i hög grad kvalitativa och därmed också ibland mer svårdefinierade än t ex rent ekonomiska eller tekniska. Som grundläggande kulturhistoriska värden kan man se *kunskaps- eller dokumentationsvärden och upplevelsevärden*.

Kunskaps – eller dokumentationsvärden är de värden som gör att bebyggelsen, odlingslandskapet och fornlämningarna berättar något om historien och om sin tid. De kan t ex berätta om naturförutsättningar, samhällsförhållanden, näringsliv, sociala villkor, arbetsförhållanden, byggnads- eller bostadsskick, religionsutövning, estetiska ideal mm. Genom att bevara och vårda kulturmiljöerna ges en möjlighet att förstå vår historia.

Upplevelsevärden är de värden som skapar upplevelser hos betraktaren eller brukaren. Det kan t ex vara byggnaders arkitektoniska eller konstnärliga värden liksom en tilltalande landskapsbild. Till upplevelsevärdena hör också identitets- och symbolvärden.

Värden som förstärker de grundläggande kunskaps- och upplevelsevärdena är *autenciteten* (ursprungligheten) och det *pedagogiska värdet*. Dessutom är *sällsynthet* och *representativitet* såväl nationellt, regionalt som lokalt av stor betydelse.

Kulturhistoriskt värde kan tillmätas såväl enstaka objekt som sammanhängande miljöer. En välbevarad helhetsmiljö har i allmänhet större kulturhistoriskt värde än t ex en enstaka byggnad som förlorat sitt ursprungliga sammanhang.

1. Kring färgelanda kyrka

Färgelanda socken

- Kulturmiljö
- Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter
- Sockengräns

0 50 100 200 Meter

1. KRING FÄRGELANDA KYRKA, Färgelanda socken

Beskrivning/historik

Medeltida sockencentrum med kyrka, prästgård och skolbyggnader. Kyrkogård och parkliknande omgivningar. Tidstypisk villabebyggelse huvudsakligen från 1950- och 60-talen.

Gamla och nya kyrkskolan
3322

Före Lelångenbanans tillkomst 1895 var Färgelanda främst ett kyrkligt centrum utan tätortsbebyggelse. Färgelanda kyrka (1870) är belägen på en höjd och är vida synlig i trakten. Dåvarande kyrkoherden, Johan Ferlin, var en betydande personlighet som var drivande för kyrkans tillkomst. Han bidrog också i stor utsträckning till att Färgelanda blev ett betydande schartauanskt fäste. Den tidigare, medeltida, kyrkobyggnaden var belägen på kyrkogården söder om kyrkan. Platsen är markerad med ett träkors. Intill kyrkan finns prästgården (1838, 1860-tal) och söder om kyrkogården är den tidigare (gamla) kyrkskolan beläget. Intill denna finns den ombyggda ”nya kyrkskolan” samt ett välbevarat mindre flerbostadshus med lärarbostäder (båda ca 1930). Gamla kyrkskolan har en bevarad karaktär och ett historiskt värde som visar skolans tidigare nära koppling till kyrkan och som del av ett traditionellt sockencentrum med kyrka, prästgård och skola.

3312

Väster om kyrkan breder ett större villaområde ut sig, bl a längs Ferlins väg. Kulturmiljön innefattar en avgränsad del av villaområdet, längs Hedekasvägen, Ferlins väg och Aspvägen. Vid den senare bildar gatan och husen en väl sammanhållen helhet och karaktäristisk gatubild.

Kulturhistorisk motivering

Central plats i bygdens historia med traditionellt sockencentrum. Kyrkans storlek och läge manifesterar också sin tids stora kyrkliga verksamhet kopplat till personhistoriken kring kyrkoherden Ferlin. Välbevarad prästgård som idag används som församlingshem och expedition.

Den enskilda villornas ursprunglig karaktär är välbevarad och deras ursprunglig utformning bevarad i varierande grad. En av de äldsta villorna är utvärderad som kulturhistoriskt värdefull i övrigt tillmäts fastigheterna inom miljöavgränsningen som helhet, ej som enskilda objekt, ett kulturhistoriskt värde, representativt för sin tid och bebyggelsekategori. Bevarandevärd är därför villabebyggelsens helhetsbild och karaktär.

Utvärderad i tidigare rapporter

- *Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, Älvsborgs Läns Museiförening 1975:* Kyrkan och prästgården utvärderade som enskilda fastigheter.

Riksintresse

Ingår i riksintresse för kulturmiljövården, KP 13, Valbodalen.

2. Stigens textilindustrisamhälle

Färgelanda socken

2. STIGENS TEXTILINDUSTRISAMHÄLLE, Färgelanda socken

Beskrivning/historik

Industri- och bostadsbebyggelse i mindre f d bruksort (textilindustri). Industri- och kraftverksbyggnader från 1900-talets första hälft. Herrgårdsbyggnad från 1800-talet. Bostadsbebyggelse med mindre flerbostadshus och egna hem huvudsakligen från perioden 1920-60.

Textilindustrin i Stigen utvecklades under andra hälften av 1800-talet. Kring de fall Lillån bildar vid sitt utlopp från Nyckelvattnet och vidare mot Björvattnet fanns redan på 1600-talet sågar, mjölkvarnar och stampar (äldre typ av anläggning för krossning och sönderdelning av material, stampverk hade stor betydelse för den tidiga industrialiseringen). Två större gårdar har under lång tid dominerat området, Östra Stigen och Västra Stigen. Under 1800-talet omnämns vadmalstamp, benstamp, färgeri- och väveriverksamheter vid Östra och Västra Stigen.

Som på många andra platser utvecklades också textilindustrin i Stigen genom s k förlagssystem. Principerna med förlagssystem bygger på att t ex sömmerskor och vävare förses med material och utför sina arbeten i hemmen. Vid övergången till industri utförs sedan motsvarande arbete med maskiner i särskilda fabrikslokaler. Magnus och Maria Andersson på Östra stigen, "herrgården", startade förlagsverksamhet i slutet av 1850-talet bl a med spinning och sömnad. "Maria på Stigen" är känd för sitt stora engagemang och kunnande inom många områden, bl a var hon en skicklig väverska och mönsterritare.

1874 etablerades Stigens yllefabrik under namnet firma Magnus Andersson. Förutom förlagsverksamheten byggdes först ladugården om till spinneri men 1879 uppfördes en särskild spinneribyggnad med färgeri på fabriken nuvarande plats. Intill vattenfallet nedanför dammen fanns då också ett tegelbruk. Efterhand som verksamheten växte utökades fabriksbebyggelsen och tegelbruket försvann omkring sekelskiftet 1900. 1889 ändrades företagets namn till Firma Stigens Yllefabrik, Västra Stigen inköptes och makarna Andersson överlät fabriken ett år senare till sina söner Hjalmar och Valdemar, direktör respektive disponent. 1895 omvandlades företaget till aktiebolag. Företaget var fram till 1928 i familjen Anderssons ägo. Östra och Västra Stigen kom under 1920-talet i annan privat ägo.

Företagets verksamhet kom under 1900-talet att präglas av både upp- och nedgångar. 1930 tvingades man att slå igen och ca 150 personer blev arbetslösa. Driften återupptogs dock i mindre skala av den nybildade Svenska Yllekoncernen, en sammanslutning av mindre textilföretag med syftet att rädda svensk ylleindustri och med huvudort i Borås. 1940-talet innebar en rejäl expansion och antalet anställda steg till närmare 500. Framgångarna fortsatte även på 1950-talet.

På 60-talet började problemen för svensk tekoindustri, vilket också kom att påverka utvecklingen i Stigen. 1966 sammanslogs Kilsunds AB och Svenska yllekoncernen AB till Saxylle-Kilsund med spinning koncentrerad till Stigen och vävning, beredning och administration till Borås. 1970 övergick fabriken i Stigen i Statsföretags och Eisers ägo varpå en tredjedel av de 245 anställda blev arbetslösa. 1977 blev Eiser ägare till hela den statliga s k tekogruppen och 1981 överfördes bl a fabriken i Stigen till statliga Procordia. Efter flera

statliga och kommunala försök, att rädda industrin i Stigen, bl a genom investeringar i nya byggnader, lades den ner 1987 och ca 125 personer blev arbetslösa. Efter nedläggningen har flera mindre verksamheter bedrivits i industrilokalerna, som också delvis stått tomma. Ur ett Dalslandsperspektiv är Stigen landskapets enda exempel på en ort där textilindustrin fick ett betydande genomslag och blev samhällsbildande. Stigens 1900-talshistoria överensstämmer med många andra mindre bruksorter där ”bolaget” dominerat samhällslivet på de flesta plan och förutom fabriksbyggnader, magasin och kraftverk bl a uppfört ett flertal bostadshus. Liksom på många andra platser avvecklade industrin stora delar av sitt bostadsinnehav åren runt 1970. I Stigen sålde Saxylle-Kilsund i slutet av 1960-talet företagets bostäder till kommunen som sedan sålde vidare till privatpersoner.

Den utpekade kulturmiljön innefattar samhällets sydöstra del och kan indelas i tre särskilt framträdande områden.

* Delområde A utgörs huvudsakligen av själva fabriksområdet med industribyggnader och magasin dels från tiden omkring sekelskiftet 1900 och dels 1940-talet, båda expansiva perioder för företaget. Rakt igenom fabriksområdet rinner Lillåns vatten. Vid åns utlopp ur Bjurvattnet, norr om fabriken finns en välbevarad äldre kraftverksanläggning från 1910-talet. Mellan kraftverket och fabriken fanns den karaktäristiska sk fabriksdammen. Norr om fabriksområdet är Östra Stigen, ”herrgården” belägen på en höjd intill Bjurvattnet. Av den ursprungliga gårdsanläggningen återstår huvudbyggnaden och söder om den en del av det f d stallet, numera ombyggt till fabriksbyggnad. Själva herrgårdsbyggnaden är uppförd under 1820-talet och har senast genomgått en omfattande renovering på 1970-talet men har bevarat väsentliga delar av dess ursprungliga karaktär. Östra Stigen ägs och förvaltas sedan 1983 av en stiftelse. Delområde A innefattar också tre fastigheter väster om fabriksdammen som hört samman med företaget. Den sydligaste (Stigen 6:2) är en f d direktörsbostad och den nordligaste (Stigen 7:35) har bl a varit kamrersbostad. Mellan dessa fanns tidigare en byggnad med arbetarbostäder.

Delområde A.
2836

* Delområde B innefattar huvudsakligen tidstypisk bostadsbebyggelse från perioden kring 1940-talet. En expansiv period i Stigen då företaget uppförde flera mindre flerbostadshus på höjden öster om fabriken och Vänersborgsvägen. Här finns också tre egna hem från samma tid samt ett äldre bostadshus. Intill sjökanten finns en f d tvättstuga, uppförd av företaget för anställda men även för övrig allmänhet.

* Delområde C utgörs av en rad med fem fastigheter, ursprungligen arbetarbostäder uppförda av företaget omkring 1920. Bebyggelsen längs Vänersborgsvägens södra del utgör en karaktäristisk bebyggelsemiljö och gatubild med husrader på båda sidor om vägen. Terrängen sluttar relativt kraftigt ned mot en bäckravin väster om vägen. Fastigheterna inom delområde C är belägna nedanför vägen i denna sluttning. Två av byggnaderna är lika varandra och innehöll ursprungligen en lägenhet om två rum och kök på varje våningsplan. De andra tre är också lika varandra och innehöll ursprungligen en lägenhet om ett rum och kök på varje plan. I övrigt är bebyggelsen längs den del av Vänersborgsvägen som ligger inom kulturmiljön som helhet av lite varierande utformning varav några fastigheter utvärderats som kulturhistoriskt värdefulla enskilda objekt.

Delområde C.
2422

Kulturhistorisk motivering

Sammanhållen helhet av 1900-talsbebyggelse, industri- och bostadsbyggnader, som speglar ett mindre industrisamhälles utveckling. Huvuddelen av bebyggelsen är i väsentliga delar välbevarad och är uppförd under perioden när textilindustrin expanderade och dominerade samhällsutvecklingen i Stigen. Industri- och socialhistoriska värden.

Karaktäristisk gatubild och bebyggelsemiljö längs Vänersborgsvägen.
Utvärderad i tidigare rapporter

- *Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, Älvsborgs Läns Museiförening 1975:*
Fabriksområdet och några enskilda fastigheter utvärderade.

Riksintresse

Ingår ej i riksintresse för kulturmiljövården.

3. Sommarstugor och gårdsbebyggelse vid Pipen, Nyckelvattnet

Färgelanda socken

3. SOMMARSTUGOR OCH GÅRDSBEBYGGELSE VID PIPEN, NYCKELVATTNET, Färgelanda socken

Beskrivning/historik

Karaktäristisk och tidstypiskt sommarstugebebyggelse intill äldre gård vid Pipeviken, Nyckelvattnet i Kroppefjällsområdet.

Kroppefjäll är en stor platå, ca en mil bred och två mil lång som avskiljer jordbruksbygderna på Dalboslätten i öster och i Valbodalen i väster. Fjället sträcker sig över flera kommungränser och ungefär halva dess yta finns inom Färgelanda kommun. Längs Kroppefjälls östra och västra sidor finns markanta branter men mot norr och söder planar platån ut. Kroppefjällsområdet domineras av skog, sjöar och små dalgångar i nord-sydlig riktning. Uppe på själva fjället har funnits en del bosättningar, bl a torpbebyggelse på 1800-talet och in på 1900-talet, varav det mesta idag är borta. Den kvarvarande glesa bebyggelsen domineras av fritidshus, antingen f d torp eller senare tillkomna sommarstugor och är i huvudsak belägen i områdets utkanter där även viss bebyggelse för permanentboende finns.

1973

Nyckelvattnet är en av kommunens större sjöar och belägen i sydvästra kanten av Kroppefjällsområdet. I sjöns nordöstra del finns Pipeviken och gården Pipen med välbevarad gårdsbebyggelse från 1800-talets senare del och 1900-talets början. Pipen har ursprungligen legat under gården Ed längre söderut vid sjön västra sida. Till Pipen har hört Pipetorp, ca 500 m söder om gården. Pipens gårdsbebyggelse är numera avstyckad och brukas som fritidsfastighet.

Intill och söder om gården, längs stranden, finns en rad med sex sommarstugor på tomter avstyckade från Pipens marker. Stugorna, från 1960-talet, är tidstypiskt relativt enkelt utformade. Tillkomsten speglar företeelsen att sommarstugor började bli mer allmänt förekommande från 1940-talet och framåt. Ofta avstyckades tomter från gårdar på mark som hade liten betydelse för jordbruket.

Kulturmiljön utgörs av gården Pipen och raden med sommarstugor längs sjön. Det är en sammanhållen bebyggelsegrupp samtidigt som de enskilda byggnaderna är individuellt uppbyggda på naturtomter intill vattnet. Ombyggnad av stugorna har skett i varierad grad men stugorna har i stort välbevarad och ursprunglig utformning och karaktär. Stugornas ursprungliga funktion, som enbart sommarboende, är också bevarad. Ingen av

sommarstugorna är utvärderade som enskilda kulturhistoriskt värdefulla fastigheter men de har stort värde för miljöns kulturhistoriska värde som helhet.

1972

Kulturhistorisk motivering

Välbevarad och sammanhållen tidstypisk sommarstugebebyggelse, representativ för sin tid och byggnadskategori. Miljön speglar en viktig del av efterkrigstiden då sommarstugor blev en allmän företeelse. Representativt också för sommarstugebebyggelsen inom Kroppefjällsområdet.

Utvärderad i tidigare rapporter

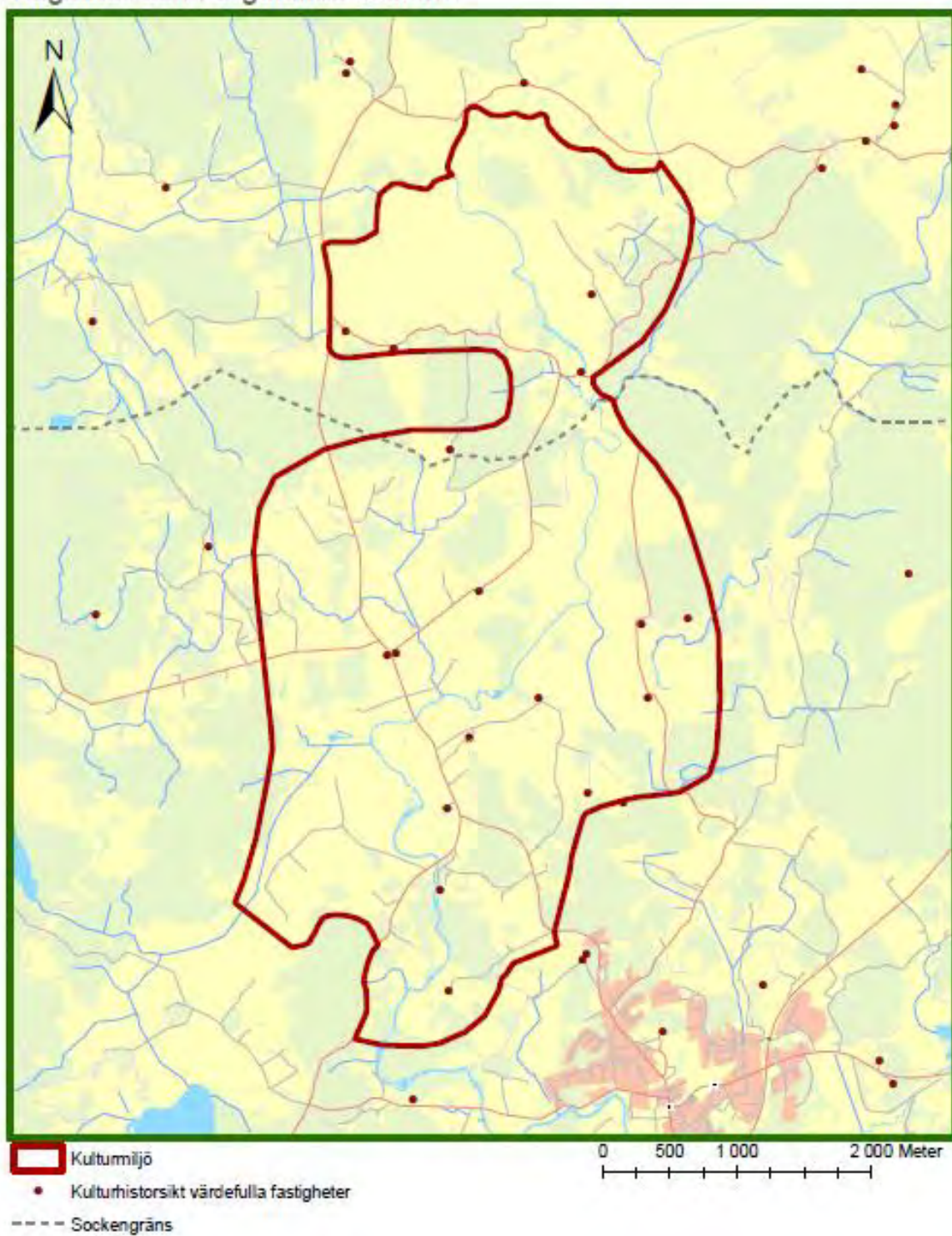
Ej tidigare utvärderad miljö eller enskilda objekt.

Riksintresse

Ingår inte i riksintresse för kulturmiljövården.

4. Del av Valbodalen

Högsäter och Färgelanda socken

4. DEL AV VALBODALEN, – Färgelanda och Högsäters socknar

Beskrivning/historik

Stor och sammansatt miljö med fornlämningar och bebyggelsevärden i ett delvis böljande och kuperat odlingslandskap kring Valboån. Miljön avgränsas i norr av Valboåns krök sydost om Hede och följer därefter dalgången utefter ån och landsvägen för att avslutas i söder vid gårdarna Ålnäs och Ödegården.

Området har goda naturliga förutsättningar för jordbruk och är beläget i Valboåns dalgång, med dess delvis böljande och kuperade odlingslandskap. Kommunikationsstråken och bebyggelsen i Färgelanda kommun är koncentrerade till Valbodalen. Här finns de flesta kyrkorna, tätorterna och huvuddelen av jordbruksbebyggelsen. Gårdarna, som i allmänhet består av större brukningsenheter är ofta placerade i krönlägen, vilket ger landskapet en karaktäristisk prägel. På samma platser finns ofta fornlämningar från järnåldern, vilket antyder att gårdslägena kan ha en mycket lång kontinuitet. Av särskilt intresse är det ofta upprepade sambandet mellan gravfält och ortnamn med ändelsen –säter, en ortnamntyp som i Valbodalen har sin mest frekventa utbredning, här med betydelsen ”säte”, ”plats”, ”ställe” och inte som i vissa andra områden fåbod.

Inom kulturmiljön finns spår från många olika tidsperioder vilka visar på människans långvariga nyttjande av marken i dalgången. Landskapsbilden är tilltalande med ett kulturlandskap kring Valboån som hålls öppet genom odling och bete. Carl von Linné reste genom Dalsland på 1700-talet och berättade att andelen åkermark i förhållande till slätterängar och gemensamma stora betesmarker var liten. Detta ser vi inte så mycket spår av idag då man under 1800-talets stora havreexpansion plöjde upp ängsmarkerna till åkermark. Gårdarna i området består ofta av större brukningsenheter och är väl spridda i landskapet, bybildningar är ovanliga. Gårdarna bildar ofta en sammanhängande bebyggelse med huskropparna vanligtvis placerade i en öppen fyrkant kring en rektangulär gårdsplan eller i vinkel mot varandra. Gårdsplanen inramas ofta av gamla lövträd eller ett stort vårdträd nära boningshuset.

Fornlämningsskildern är ganska jämnt spridd inom miljön och domineras av lämningar från järnåldern. Det är framförallt järnåldersgravar, både ensamliggande och samlade i stora fält som det vid Källarkullen (nära Åkesäter och Högen), vilket består av ett 30-tal högar och skeppsformiga stensättningar. Andra förhistoriska perioder såsom sten- och bronsålder är också representerade inom miljön i form av boplatsindikationer, gravrösen och skålgropslokaler.

I den södra delen av miljön ligger Ödegården och torpet Grönhult. Söder om Ödegården, beläget på en kulle, finns ett småskaligt odlingslandskap, upplappat med små tegar, betesmarker och ängar. Kullarna mellan åkrarna är bevuxna med gran, björk, al och enbuskar samt en hel del ek. Öppna, betade raviner löper från landsvägen som sluttar ned mot Valboån.

I det böljande odlingslandskapet vid Bandene bedrivs ett aktivt jordbruk med vallodling och spannmålsodling. Åkerlandskapet avgränsas i väster av skogsklädda berg, åkerholmar och slingrande vägar löper mellan gårdarna i krönlägen. Samma bebyggelselägen kan man se på skifteskartor från tiden 1700/1800. Då, liksom nu, fanns en mångfald av byggnader och

gårdsenheter i området. I dag möter man ett uppdiklat landskap som skapades då ängsmarker odlades upp under havreexpansionen på 1800-talet. Årenarna runt Valboån är öppna och välhävdade. I sydväst finns vid Slätten två gårdar på ett mjukt krönläge. Bandane nämns skriftligt första gången 1378 i ett medeltida diplom. Enligt jordeboken 1540 bestod Bandane av två gårdar (skattehemman) om vardera ett mantal vilka var ovanligt stora hemman för bygden vid denna tid.

Landskapsbilden mellan Näsbole och Åttingsåker präglas av gårdarnas imponerande krönlägen och den slingrande Valboån som håller samman landskapet och gårdsbebyggelsen. Fram till 1828 låg gården Näsbole där Valboån gör en skarp krök litet längre norr om gårdens nuvarande läge platsen benämns "Näsbole gamla tomt". Här finns några gravar från järnåldern men idag inga spår av den gamla bebyggelsen. Även Årbol, Horntveten, Bärbole, Bäckerbole och Olsängen är gårdar med monumentala lägen där den visuella kontakten mellan gårdarna och Valboån är påtaglig. Samtliga gårdar finns upptagna i den äldre jordeboken från 1540 och samtliga utom Horntveten och Näsbole var då frälsehemman. Vid Olsängen finns fossil åkermark.

Till kulturmiljöns centrala område hör också gårdarna Evensäter och Norra och Södra Kylsäter. Landskapet präglas av ett modernt jordbruk med fullåkerskaraktär. Här finns inga rester kvar av ängs- och betesmarker då dessa odlades upp under 1800-talet. Norra Kylsäter har enligt den äldre jordeboken varit kyrkohemman och Södra Kylsäter benämns som säteri (sätessgård) och frälsehemman. Norra Kylsäter omges idag av gamla askar. Den visuella kontakten mellan gårdarna, över landskapet är påtaglig.

Inom kulturmiljön finns flera gårdar som tillmäts ett särskilt kulturhistoriskt värde. De har imponerande lägen och gårdsbyggnader med påkostad utformning. Bebyggelsemönstret är från tiden efter jordbrukets skiftesreformer vid 1800-talets mitt. Bebyggelsen på normalstora och expanderande gårdar förändrades då mot större regelbundenhet och symmetri, något som tidigare varit begränsat till frälse- och kronogårdar. Efter förebilder från i första hand herrgårds- och säterimiljöer men också från större prästgårdar och militära boställen kompletterades ofta manbyggnaderna med flygelbyggnader, vanligtvis en eller ett par bodar och en lillstuga. Bland mangårdsbyggnaderna i området förekommer såväl parstugor i två våningar som enkla salsbyggnader. Exempel på denna typ av mer representativ gårdsbebyggelse är bl a Näsbole och gårdarna Norra och Södra Kylsäter. Till de senare hör också det bevarade torpet Kroken.

Mangårdsbyggnaden på Södra Kylsäter.
2660

Gårdslägena efter vägen från Västra Edstena över Norra Edstena till Edstenafors har en annan karaktär jämfört med gårdarna i krönlägen. Gårdarna ligger i sluttningen på norra sidan av en bergshöjd. Här finns blockrika betesmarker som sluttar i nordlig riktning ut mot de stora åkermarkerna. Norra Edstena har nästan en bykaraktär p.g.a. de många ekonomibyggnaderna runt gårdarna. I slutet av 1700-talet började bönderna i Norra Edstena bryta upp små åkertegar i de stora ängsmarkerna norr om byn. På skifteskartor kan man också se att en stor samfäll mosse helt uppodlades under 1800-talet.

Vid Edstenafors och Valboån finns en stenvalvsbro från 1830-talet som tillsammans med intilliggande kvarnbyggnad är av industri- och kommunikationshistoriskt intresse. Bron är utvärderad som kulturhistoriskt värdefull i läns museets broinventering (1978).

Vägen från Edstenafors mot Högsäter går uppe på ett höjdparti/moränås. Här fanns det enligt 1890-talets ekonomiska karta många små torp och backstugor under 1800-talet. Vid en av dessa platser "Dombhalla" fanns det då både ett torp och en backstuga. Av detta återstår idag endast några byggnadsgrunder, en jordkällare och ett område med välvda, avlånga åkertegar. Vägen passerar Åkesäter och Högen som ligger på kullar nedanför och väster om denna höjdrygg. Kring Åkesäter och Högen finns fornlämningar, gårdsbebyggelse och öppet odlingslandskap i en bygd som delvis har karaktären av skogsbygd. Vid Åkesäter finns också en välbevarad dalslandsstuga.

Kulturhistorik motivering

Lång agrarhistorisk kontinuitet. Tilltalande och öppet kulturlandskap kring Valboån med levande jordbruk. Stor mängd fornlämningar med dominans från järnåldern. Karaktäristiska bebyggelselägen med lång kontinuitet. Välbevarad och representativ gårdsbebyggelse.

Utvärderad i tidigare rapporter

- *Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, Älvsborgs Läns Museiförening 1975:* Området kring Åkesäter och Högen utvärderad som kulturhistoriskt värdefull miljö. Flera av gårdarna inom kulturmiljön utvärderade som kulturhistoriskt värdefulla enskilda fastigheter.

- *Program för kulturminnesvård, Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1986:* Området kring Åkesäter och Högen utvärderad som kulturhistoriskt värdefull miljö.

- *Värdefulla odlingslandskap i Älvsborgs län, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1994: 5:* Miljön överensstämmer delvis med område 07-05.

- *Ängs- och hagmarksinventeringen i Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1993:3.*

- *Broar i Dalsland, en kulturhistorisk inventering 1977-78, Älvsborgs läns museiförening 1978:*

Stenvalvsbron (bro nr P 1086-1) vid Edstenafors utvärderad i grupp 1A.

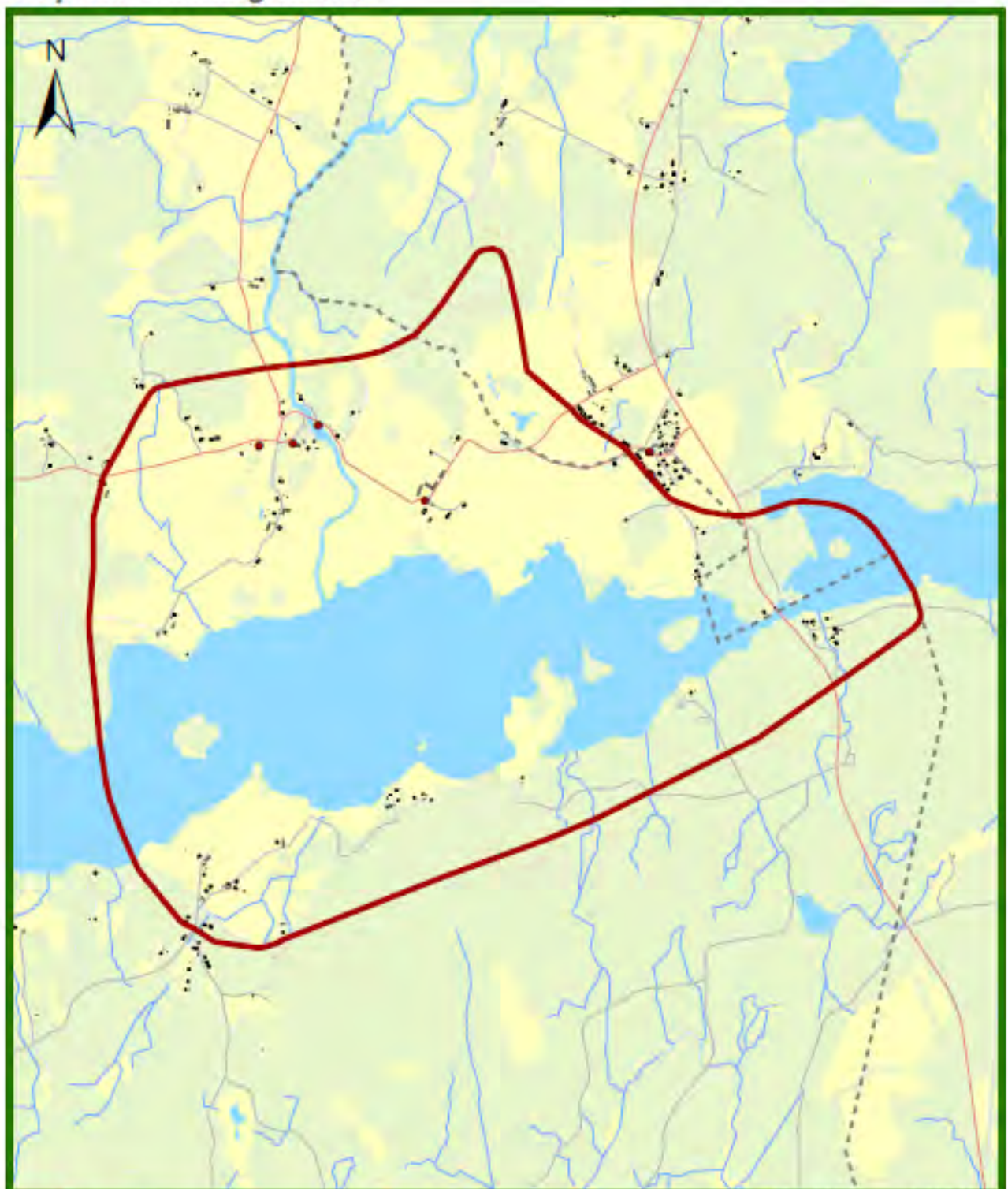
Färgelanda kommuns kulturmiljöprogram, 2006

Riksintresse

Miljön ingår delvis i riksintresse för kulturmiljövården, KP 13 Valbodalen samt delområdet KP 13:4.

5. Kring Torp och Ellenösjön

Torp och Ödeborg socken

- Kulturmiljö
- Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter
- Sockengräns

0 250 500 1 000 Meter

5. KRING TORP OCH ELLENÖSJÖN - Torps och Ödeborgs socknar

Beskrivning/historik

Stor och sammansatt miljö med fornlämningar, odlingslandskaps- och bebyggelsevärden. Miljön innefattar större delen av Ellenösjön med intilliggande områden norr, söder och öster om sjön. I avgränsningen ingår en del av Valboån och dess utlopp i Ellenösjön, området kring Torps kyrka och Ellenö gård, södra stranden av sjön med Stuveryr samt Ellenösundet. Koncentration av fornlämningar, främst stenåldersboplatser, längs Ellenösjöns norra strandkant. Spåren efter ett för Dalsland storskaligt herrgårdslandskap i norr och i söder ett småskaligt utmarkslandskap med övergivna torpmiljöer. Kommunikationshistoriskt intressant område vid Ellenösundet med olika broar, väggenerationer och del av den nedlagda Lelångenbanan.

5621

Ellenösjön ligger i en öst-västlig dalgång genom vilken Valboån rinner till västerut mot havet och Munkedal vid Saltkällefjorden. Genom Ellenösundet förenas Ellenösjön med Östersjön som utgör dalgångens fortsättning österut. De båda sjöarna utgör en del av det större havssund som för ca 10 000 år sedan sträckte sig från nuvarande Munkedal in mot Väneren. På nordsidan passerar också Valboån nära Torps kyrka och har sitt utlopp i sjön ca 800 m söder om kyrkan vid det s k Åoset ett äldre namn på åmynning. Kyrkplatsens ålder är osäker, den nuvarande kyrkan är uppförd på 1750-talet och har eventuellt haft en medeltida föregångare på samma plats. Strax väster om kyrkan finns prästgården med en välbevarad äldre tiondebod.

Fornlämningsskatten i området är sammansatt och domineras av flintfynd av äldre och yngre stenålderskaraktär, längs Ellenösjöns norra strandkant. De äldsta inslagen härstammar troligen från tiden då sjösystemet hade förbindelse med västerhavet för ca 9000 år sedan. Även bronsåldern kan anas i området och ett dominant inslag i området är Dalslands näst största gravröse, den s k jättegravens, belägen ca en km norr om Ellenö gård. Ytterligare ett röse från bronsåldern ligger strax söder om Ellenösjön. Järnåldern är också rikt representerad i området med framförallt gravlämningar som finns både intill stenålderslämningarna och utanför dessa i lite mer höglänt terräng

På norra sidan av sjön vid Valboåns mynning, runt storgårdarna Ellenö och Dagholm (numera konferensanläggning och golfbana), och längs med dalen vid Hedenstorp öppnar sig ett storskaligt odlingslandskap med stora sammanhängande åkermarker som brukas ända ned till sjön. Områdena längs med sjöstranden utgörs idag av välbetade och öppna strandängar med höga naturvärden. På de torrare backarna ovanför strandängarna finns vackra blandlövhagar med bl.a. stora ekar och det är på och kring dessa kullar som boplatser och gravar är belägna.

På södra sidan av sjön höjer sig branta berg och mellan dessa finns områden med ett småskaligt, öppet odlingslandskap med välbetade betesmarker. Idag är det främst runt Stuveryr som ett aktivt jordbruk finns kvar. Enligt *Ortnamnen i Älvsborgs län* betyder namnet stugan (stuva, stova) på en röjning i skogen och 1540 fanns här enligt den äldre jordeboken ett skattehemman. I området finns stenåldersboplatser samt gravar från bronsåldern, s k rösen. I detta skogiga, höglänta område fanns det under 1800-talet en mängd torp som etablerades på utmarken. Idag är det endast namnen på kartan som minner om denna torpbebyggelse. Men man kan fortfarande finna spår efter åkerlappar, jordkällare och ett stort vårdträd på platsen för torpen

Vid platsen för Åseruds gamla tomt, en udde som sticker ut i sjön, finns ett välbevarat och tilltalande odlingslandskap. Åserud nämns skriftligt i jordeboken från 1696 och var då ett ej skattelagt frälsetorp på Dagsholms ägor. Torpet övergick i början av 1700-talet till en gård om 1/8 mantal. Den siste arrendatorn flyttade härifrån 1887. Enligt ekonomiska kartan från 1890-talet fanns här en gård med en mosaik av små åkertegar, slätterängar och lövskog. Idag kan man i det välbetade området, vilket även har höga naturvärden, se spåren efter gårdens bebyggelse och markanvändning. Spår av gamla stengärdesgårdar, husgrunder, odlingsrösen och gamla åkertegar finns fortfarande kvar.

Ellenö gård är den största av de få herrgårdsanläggningarna i Färgelanda kommun. Vid 1500-talets mitt fanns betydande delar av den dalsländska frälsejorden (adelns jordinnehav) i anslutning till Valbodalen och då främst i socknarna, Färgelanda, Torp och Ödeborg. Efter hand kom merparten av frälsejorden att övertas av självägande bönder. Ellenö, eller Elne (äldre stavning), är omnämnt åtminstone sedan 1400-talet har ägts av flera kända adelsläkter, en period t o m av kung Karl XIV Johan. Huvudbyggnaden (1806) är belägen i ett krönläge med ekonomibyggnaderna samlade i slutningen norr om denna. Gården omges vackra gamla lövträd och av uppodlad åkermark med raka vägsträckningar orienterade mot huvudbyggnaden. Ellenö gård historia är innehållsrik, alltifrån en eventuell tidig medeltida föregångare, en gårds- eller försvarsanläggning på Husön vid stranden söder om dagens gårdsanläggning. Vid sekelskiftet 1900 fanns här, förutom ett stort jordbruk, lanthushållsskola, mejeri, tegelbruk, och en kvarn vid fallet strax norr om kyrkan. På platsen kvarstår fortfarande i drift ett mindre vattenkraftverk, sannolikt från 1900-talets början.

Vid Ellenösundet sluttar bergssidorna på flera ställen brant ner mot vattnet och ger en karaktäristisk inramning till den natursköna platsen. Det smala sundet har troligen sedan lång tid utgjort ett naturligt läge för kommunikation över de långsträckta sjöarna. Över sundet leder dagens huvudväg genom Färgelanda kommun och västra Dalsland, väg 172, på en bågbro av betong från 1965. Intill den moderna vägen slingrar sig den äldre landsvägen, bl a med väggräcken uppburna av stenpollare, längs branterna på båda sidor om sundet och över en lägre äldre fackverksbro av nitade plåtbalkar från 1887. Som större landsväg tycks dock denna sträckning vara relativt sent tillkommen, från mitten av 1800-talet. Huvudvägarna från Valbodalen söderut mot Bohuslän och Uddevalla var tidigare vägen via Torps kyrka till Valbo-Ryr och västerut till Munkedal samt vägen söderut från Rådanefors längs sjön

Långhalmens västra sida. De båda landsvägsbroarna tillmäts ett särskilt kulturhistoriskt värde och den äldre är utvärderad i läns museets broinventering (1978).

Vid sundet finns också stora fundament efter en järnvägsbro. Uddevalla – Lelångenbanan (ULB) trafikerades 1895-1964 mellan Uddevalla och Bengtsfors. Det var en smalspårig (891 mm), ursprungligen privatbana, som förstatligades 1940. Banans sträckning motsvarar ungefär väg 172, centralt genom det område som idag är Färgelanda kommun. Järnvägen fick, liksom på många andra platser stor betydelse för samhällsutvecklingen (se även avsnitten kommunikationer, industrialisering och tätortsutveckling i del 1).

Banvallen efter Lelångenbanan finns bevarad på flera sträckor i kommunen. Vid Ellenösundet finns intressanta banvallssträckningar på båda sidor av vattnet. På sydsidan finns bl a några bergskärningar och på nordsidan stängselstolpar längs banvallen. Bl a för att hålla betande djur borta var järnvägarna tidigare inhägnade med staket och grindar. Där den gamla landsvägen och järnvägen möttes finns en f d banvaktstuga, nu privatbostad. Platsen vid Ellenösundet benämns också Sundsbron och en skylt med detta namn finns bevarad på huset. Ursprungligen skötte varje banvakt en sträcka av ca 5 km av järnvägen, en vanlig norm vid enskilda järnvägar i Sverige. Längs Lelångenbanans 89 km fanns således 18 banvaktstugor uppförda efter typritningar, liksom stationshusen. I anslutning till den avgränsade kulturmiljön, ca en km norr om Ellenösundet finns Ellenö f d stationshus bevarat, även detta privatbostad idag.

En betydelsefull del av godstrafiken vid Ellenö utgjordes av massaved som tippades i vattnet från sundsbron för att flottas till Munkedals bruk. Spår efter flottning över Östersjön och Ellenösjön finns bl a i form av en enkel kajanläggning vid Östersjöns östra ände, nära gården Blåhakerud. Vid Ellenösundet, öster om dagens vägbro, finns ett betongfundament för tippning av timmer ned i sjön. Ungefär vid denna plats var också föregångaren till 1887 års landsvägsbro belägen, en tullbro av trä och på sundets norra sida fanns en brovaktarstuga.

Motiv

Geologiskt intressant område med tilltalande landskapsbild, naturvärden och stort historiskt innehåll från tidiga stenåldersbosättningar till modern tid. Koncentration av fornlämningar, kyrkplats, framträdande herrgårdsanläggning samt kommunikationspunkt med ett flertal komponenter som åskådliggör utvecklingen av väg- och järnvägsanläggande, inklusive brobyggande. Innehållsrikt odlingslandskap med stora kontraster; i norr finns spåren av ett magnifikt herrgårdsjordbruk, vilket är ovanligt i kommunen, och i söder ett småskaligt jordbruk med spåren efter 1800-talets torpetablering på de stora utmarksområdena.

Utvärderad i tidigare rapporter

- *Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, Älvsborgs Läns Museiförening 1975:* Ellenö herrgård, kyrkan och tiondeboden på prästgården utvärderade som enskilda objekt.

- *Värdefulla odlingslandskap i Älvsborgs län, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1994: 5:* Miljön överensstämmer delvis med område 07-07.

- *Ängs- och hagmarksinventeringen i Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1993:3*

- *Broar i Dalsland, en kulturhistorisk inventering 1977-78, Älvsborgs läns museiförening 1978:*

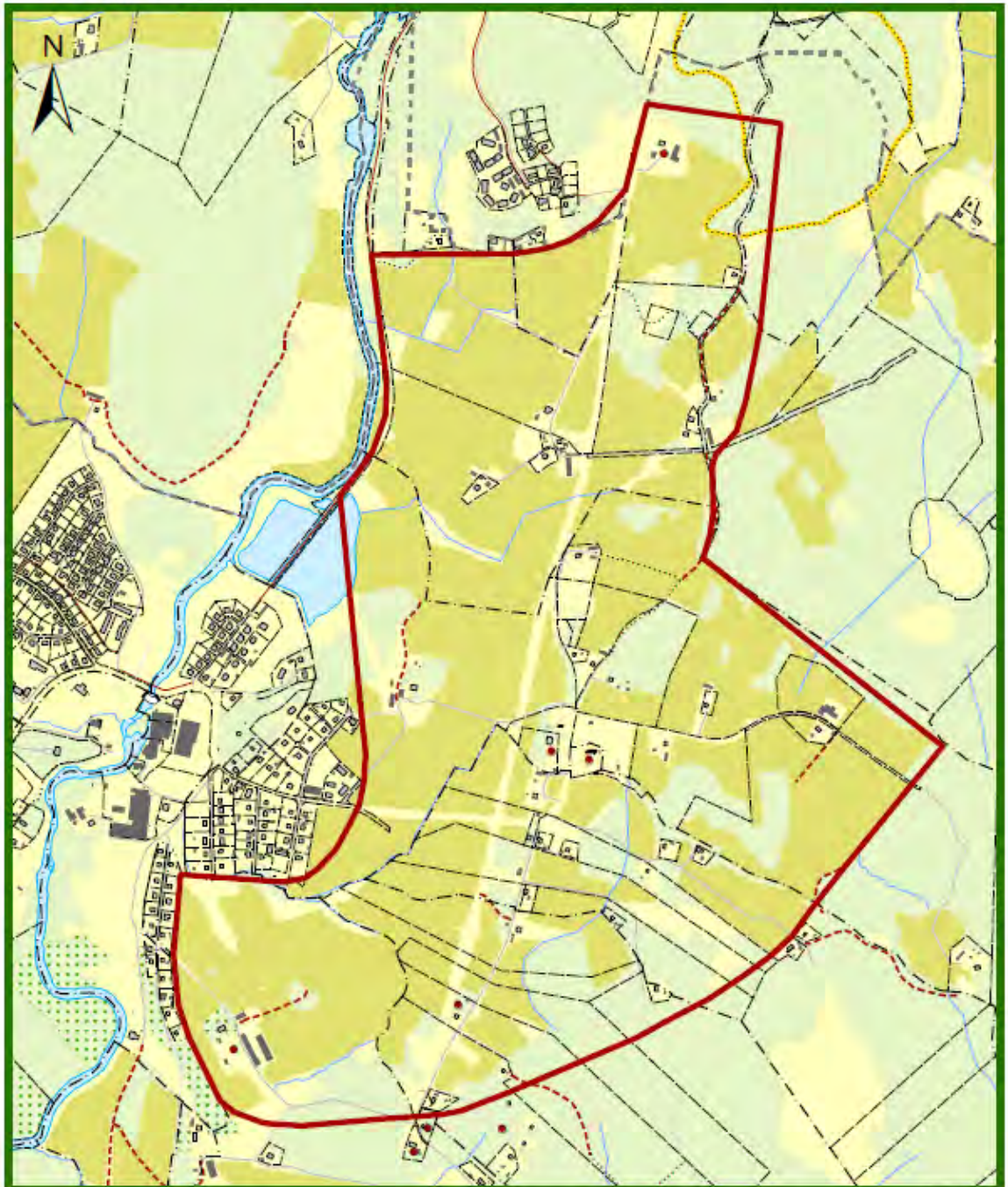
Den äldre landsvägsbron (bro nr 18-77) vid Ellenösundet utvärderad i grupp 1B.

Riksintresse

Miljön ingår i delvis riksintresse för kulturmiljövården, KP 13 Valbodalen och delområdet KP 13:8.

6. Kring Ödeborgs kyrka och Håvesten

Ödeborgs socken

- Kulturmiljö
- Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter
- Sockengräns

6. KRING ÖDEBORGS KYRKA OCH HÅVESTEN, - Ödeborgs socken

Beskrivning/historik

Kulturmiljö med fornlämningar, medeltida kyrkplats med kyrka och f d skolhus, odlingslandskap med jordbruksbebyggelse. Miljön innehåller viktiga delar av Valbodalen's långa bebyggelsehistoria och är ett av dalgångens centrala områden.

Området har goda naturliga förutsättningar för jordbruk och är beläget i Valboåns dalgång, med dess delvis böljande och kuperade odlingslandskap. Kommunikationsstråken och bebyggelsen i Färgelanda kommun är koncentrerade till Valbodalen. Här finns de flesta kyrkorna, tätorterna och huvuddelen av jordbruksbebyggelsen. Gårdarna, som i allmänhet består av större brukningsenheter är ofta placerade i krönlägen, vilket ger landskapet en karaktäristisk prägel. På samma platser finns ofta fornlämningar från järnåldern, vilket antyder att gårdslägena kan ha en mycket lång kontinuitet.

Området som utgör den här beskrivna kulturmiljön är ett kuperat och öppet odlingslandskap som avgränsas av Valboån i väster och ett större skogsområde i öster. Det är representativt för Valbodalen och domineras av Ödeborgs kyrka och Håvestens gravfält. I norr är odlingslandskapet präglat av 1800-talets moderniserade jordbruk och här har de gamla ängsmarkerna dikats ut. Mellan norra Håvesten och Brötegården öppnar sig ett åkerlandskap där öppna diken dominerar. Insprängt mellan gårdskullar och åkermarken finns raviner och torrbackar vilka utgör tilltalande inslag i det böljande odlingslandskapet. Det är ofta på dessa platser som fornlämningarna ligger.

Den gamla landsvägen löper mellan husen på kullen där gårdarna i Håvesten är belägna. Runt gårdarna finns äldre grova lövträd bl.a. en mycket gammal vidkronig ek vid en damm i öster. En hålväglignande stig leder nedåt, mot Valboån, i västlig riktning mellan gårdarna. I söder avslutas området av Brötegårdens och Stora Ödeborgs framträdande gårdsbebyggelse i krönlägen. Idag präglas landskapet här av ett modernt jordbruk. Gårdstomterna omges och inramas av vackra gamla lövträd och vägar slingrar sig fram i landskapet. Ursprungligen låg gårdarna Stommen, Brötegården och Ödeborg samlade runt kyrkan i en lös byform, Ödeborgs by, men har flyttats ut under slutet av 1600-talet.

Brötegården
3289

1869

Ödeborgs kyrka har medeltida delar, enligt vissa uppgifter från 1200-talet. Senare tillbyggnader är bl a koret och den östligaste delen från 1699 och tornet från 1773. Vid den traditionella kyrkplatsen finns bl a en f d skolbyggnad från 1880-talet som även inrymt lärarbostad. Vägen mellan kyrkan och den f d skolbyggnaden är en äldre sträckning av huvudvägen genom området och föregångare till nuvarande länsväg 172. Den äldre landsvägen leder på ett karaktäristiskt sätt längs krönet på en moränås. Söderut längs vägen finns jordbruksbebyggelse med åkermarken i de soliga västsluttningarna ned mot Valboåns dalgång. Boningshusen avdelas från ekonomibyggnaderna av den gamla vägen och gårdarna inramas ofta av vackra gamla ekar. Öster om kyrkan vidgar sig ett småskaligt landskapet och på en liten kulle i öster ligger gården Hamnebacka som vetter mot Kroppefjäll.

Fornlämningarna i området är huvudsakligen samlade i gravfält. Det vid Håvesten, Ättehögs-kullen, är ett av kommunens större och innehåller högar, stensättningar, resta stenar och domarringar. "Ättehögs-kullen" är på 1890-talets ekonomiska karta markerad som granskog. Här finns rester av en åkerteg vilken även finns redovisad på 1890-tals kartan. I norr och väster finns rester av en stengärdesgård och sluttningen är på sina ställen i väster svagt terrasserad. Intill Brötegården finns hällristningar och förhistoriska boplatser.

3310

Av välbevarad gårdsbebyggelsen inom området märks särskilt gården Ängarna i norra delen av området samt Brötegården och Stora Ödeborg i söder. De senare är belägna i för Valbodalen karaktäristiska krönlägen. På Brötegården finns ett mindre gårdsmuseum med föremål från gården och bygden. Gårdarna vid Håvesten, Brötegården, Stommen (vid kyrkan) och Stora Ödeborg är belagda sedan 1500-talet och belyser områdets kontinuerliga bebyggelsehistoria.

Kulturhistorisk motivering

Miljön representerar viktiga delar av Valbodalsens långa bebyggelsekontinuitet och är ett av dalgångens centrala områden vilket innefattar en flertusenårig kontinuitet av odlande i Valboåns dalgång. Samtidigt har moderniseringen av jordbruket under framför allt 1800-talet satt sina avtryck i markanvändningen och bebyggelsen. Den långa bebyggelsehistorien avspeglas i miljön genom närheten mellan fornlämningarna, den medeltida kyrkplatsen och gårdsbebyggelsen. Den visuella kontakten mellan bebyggelse, kyrka, fornlämningar, vägsträckningar och odlad mark är viktig.

Utvärderad i tidigare rapporter

- *Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, Älvsborgs Läns Museiförening 1975:*
Motsvarande miljö men med delvis förändrad avgränsning.

- *Program för kulturminnesvård, Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1986:*
Motsvarande miljö men med delvis förändrad avgränsning.

Riksintresse

Ingår i riksintresse för kulturmiljövården, KP 13 Valbodalen. Del av miljön utgör delområdet KP 13:2.

7. Ödeborgs brukssamhälle och museikullen med fornsalen

Ödeborgs socken

7. ÖDEBORGS BRUKSSAMHÄLLE OCH MUSEIKULLEN MED FORNSALEN, Ödeborgs socken

Beskrivning/historik

Karaktäristisk bruksortsbebyggelse med industribyggnader, f d disponentvilla och f d arbetarbostäder. F d järnvägsstation med typutförande för Lelångenbanan.

Museikullen med järnåldersgravfält, Ödeborgs fornsal, minnessten och utkikstorn.

Vid Bratteforsen vid Valboån har vattenkraften utnyttjats sedan lång tid bl a för sågar och kvarnar. Vid fallet grundades Ödeborgs bruk 1898. Ursprungligen var det två skilda industriföretag, ett spikbruk och ett tegelbruk. De båda sammanslogs 1911 och fick spikbrukets namn, Ödeborgs Bruks Aktiebolag. Spikbruket har varit den dominerande verksamheten i Ödeborg. 1965 lades tegelbruket ned och 1968 övertogs Ödeborgs bruk av den konkurrerande spiktillverkaren Gunnebo. Spiktillverkningen i Ödeborg lades sedan ner och istället startades stängseltillverkning här.

Ödeborgs industriområde
2894

Förutsättningarna för industrietableringen i Ödeborg är vattenkraften, transportmöjligheterna (Lelångenbanan 1895-1964), tillgången på arbetskraft samt den tull (bl a på spik) som infördes mellan unionsländerna Sverige och Norge 1897. Den norska spikfabriken Christiana Spigerverk A/S ville inte släppa sin svenska marknad utan beslöt att bygga en spikfabrik i Sverige. I ledningen för det norska företaget fanns då bl a svensken Victor Andersson, med starka band till Färgelandatrakten, som blev Ödeborgs bruks grundare.

Ödeborg är i många stycken ett typiskt brukssamhälle vilket tydligt avspeglas i bebyggelsemiljön. Själva industriområdet är beläget centralt i samhället med fabriksbyggnader av varierande ålder, huvudsakligen i tegel. Den äldsta industribyggnaden (ca 1900) finns intill vattenfallet. Alldeles norr om industribyggnaderna finns också det f d brukskontoret och direkt öster om industriområdet finns Lelångenbanans f d stationshus bevarat. Stationshusen utmed banan gavs, liksom längs andra linjer, en typutformning efter

ritningar, i detta fall, av arkitekt Eugen Thorburn, Göteborg. Längs Lelångenbanan känns de f d stationshusen igen f f a genom sina kraftiga takutsprång. Av kommunikationshistoriskt intresse är också betongvalvbron över Valboån norr om industriområdet. Bron är uppförd omkring 1933 och utvärderad i länsmuseets broinventering (1978). Öster om bron och brukskontoret finns mangårdsbyggnaden till gården Brattefors, på vars marker Ödeborgs bruk anlades.

Väster om industriområdet, på en mindre höjd och omgiven av en park finns den karaktäristiska f d disponentvillan (1910-tal). Intill finns en garagebyggnad som använts bl a för disponentens tjänstebil och en tennisplan. Norr om industrin finns en rad med fyra typiska f d arbetarbostäder ”stenbarackerna” (1899), ursprungligen med fyra lägenheter om 1 rum och kök vardera. De putsade ”stenbarackerna” är delvis ombyggda men har bevarat väsentliga delar av sin karaktär och utgör ett viktigt och väl exponerat inslag i Ödeborg. Öster om ”stenbarackerna” finns ”träbaracken” även den ett äldre flerbostadshus, med arbetarbostäder och tillhörande uthus, uppfört av bruket omkring sekelskiftet 1900.

Ödeborgs fornsal
2253

Nordost om industriområdet finns museikullen, en markant höjd med ett järnåldersgravfält och Ödeborgs fornsal (1913). På kullen finns också ett litet utsiktstorn och en minnessten (1924) över brukets grundare Victor Andersson. Ödeborgs fornsal är ett välbevarat nationalromantiskt hembygdsmuseum av särskilt museihistoriskt intresse. Fornsalen ägs av Södra Valbo hembygdsförening, som grundades 1906 i samband med tillkomsten av Dalslands folkhögskola i Färgelanda. Föreningen var tänkt att omfatta hela Dalsland och dess museum skulle följaktligen bli ett Dalslands museum. Konkurrensen med Åmål och dess fornminnesförening satte snart stopp för planerna. Man hann dock samla in betydande mängder med föremål från hela Dalsland. Fornsalen kan sägas vara ett museum över museum, så som man tänkte sig dem under Arthur Hazelius (Skansens grundare) tid.

Gravfältet på museikullen.
2259

Kulturhistorisk motivering

Sammanhållen helhet med viktiga delar som speglar ett typiskt brukssamhälle samlade kring Valboån och fallet vid Brattefors, industri, f d järnvägsstation och olika kategorier bostäder. Till detta kommer museikullen med järnåldersgravfältet och fornsalen av museihistoriskt intresse, och som ger en god bild av den tidiga hembygdsrörelsen, tidens nationalromantiska strömningar.

Utvärderad i tidigare rapporter

- *Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, Älvsborgs Läns Museiförening 1975:* Fabriksområdet, disponentvillan och fornsalen utvärderade som enskilda objekt men ej miljön som helhet.

- *Broar i Dalsland, en kulturhistorisk inventering 1977-78, Älvsborgs läns museiförening 1978:*

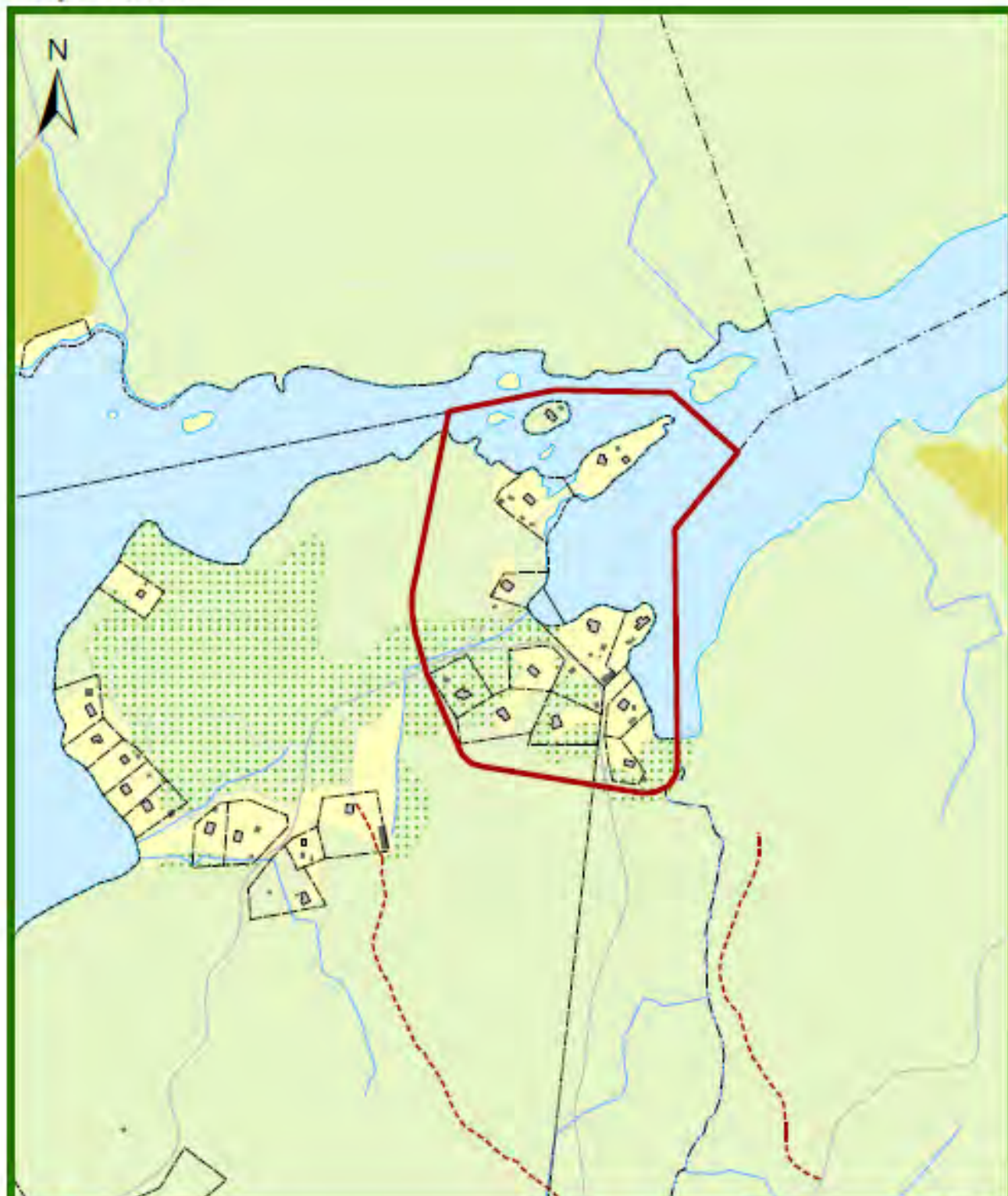
Betongvalvbron (br nr P 1077-1) över Valboån norr om industriområdet utvärderad i grupp 1B.

Riksintresse

Ingår i riksintresse för kulturmiljövården, KP 13 Valbodalen. "Museikullen" med fornsalen och järnåldersgravfältet utgör delområdet KP 13:1.

8. Sommarstugeområde vid Tegen, Östersjön

Torp socken

- Kulturmiljö
- Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter
- Sockengräns

0 100 200 400 Meter

8. SOMMARSTUGEOMRÅDE VID TEGEN, ÖSTERSJÖN, Ödeborgs socken

Beskrivning/historik

Väl sammanhållen sommarstugebebyggelse med landskapsvärden vid Östersjöns södra strand.

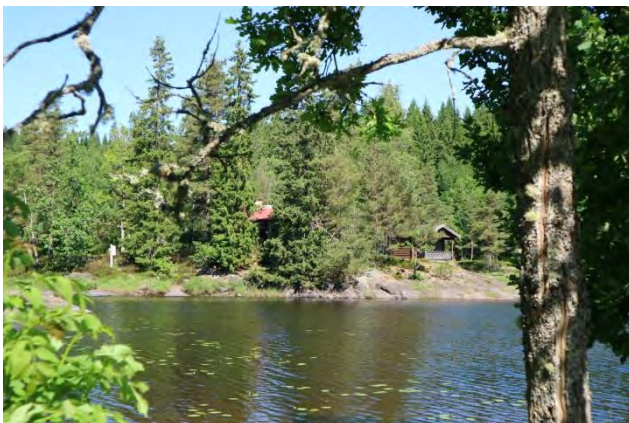
Ellenösjön och Östersjön, förenade genom Ellenösundet är två långsmala sjöar som sträcker sig i en öst-västlig dalgång. Områdena kring Östersjön domineras av stora skogmarker med branta partier mot sjön. Där terrängen är flackare mot vattnet finns några avgränsade mindre odlingsområden med gårdsbebyggelse.

1941

På en halvö längs sjöns södra sida finns ett antal sommarstugor, uppförda huvudsakligen under 1950- och 60-talen. Några av stugorna har på senare år övergått till permanentboende. Terrängen är relativt kraftigt kuperad och halvön domineras av en bergshöjd, Hjortås. Söder om berget finns gården Tegen från vars marker stugtomter avstyckats intill berget och vattnet.

Kulturmiljön utgörs av bebyggelsen öster och sydost om berget. Strandlinjen är delvis flikig och husen är samlade kring en vik med en båtbygga. En av stugorna är belägen på en liten ö och en av dem på ett smalt näs. Det är en väl sammanhållen bebyggelsegrupp samtidigt som de enskilda husen har lägen väl anpassade till topografin. De är uppförda huvudsakligen 1955-65 i en likartad typisk sportstugestil med vildmarksromantiserande drag. Stommarna, som inte har någon fasadbeklädnad består av mörka halvstockar. På de flesta hus finns snickeridetaljer som är välbevarade, vilket de flesta byggnaderna är i övrigt också. Ingen av sommarstugorna är utvärderade som enskilda kulturhistoriskt värdefulla fastigheter men de har som helhet ett stort värde.

1934

Kulturhistorisk motivering

Välbevarad och väl sammanhållen sk sportstugebyggelse. Bebyggelsekategori som speglar en viktig del av efterkrigstiden då sommarstugor blev en allmän företeelse. Området tillmäts också ett särskilt upplevelsevärde genom naturförutsättningarna samt byggnadernas enhetliga utformning och placering i landskapet.

Utvärderad i tidigare rapporter

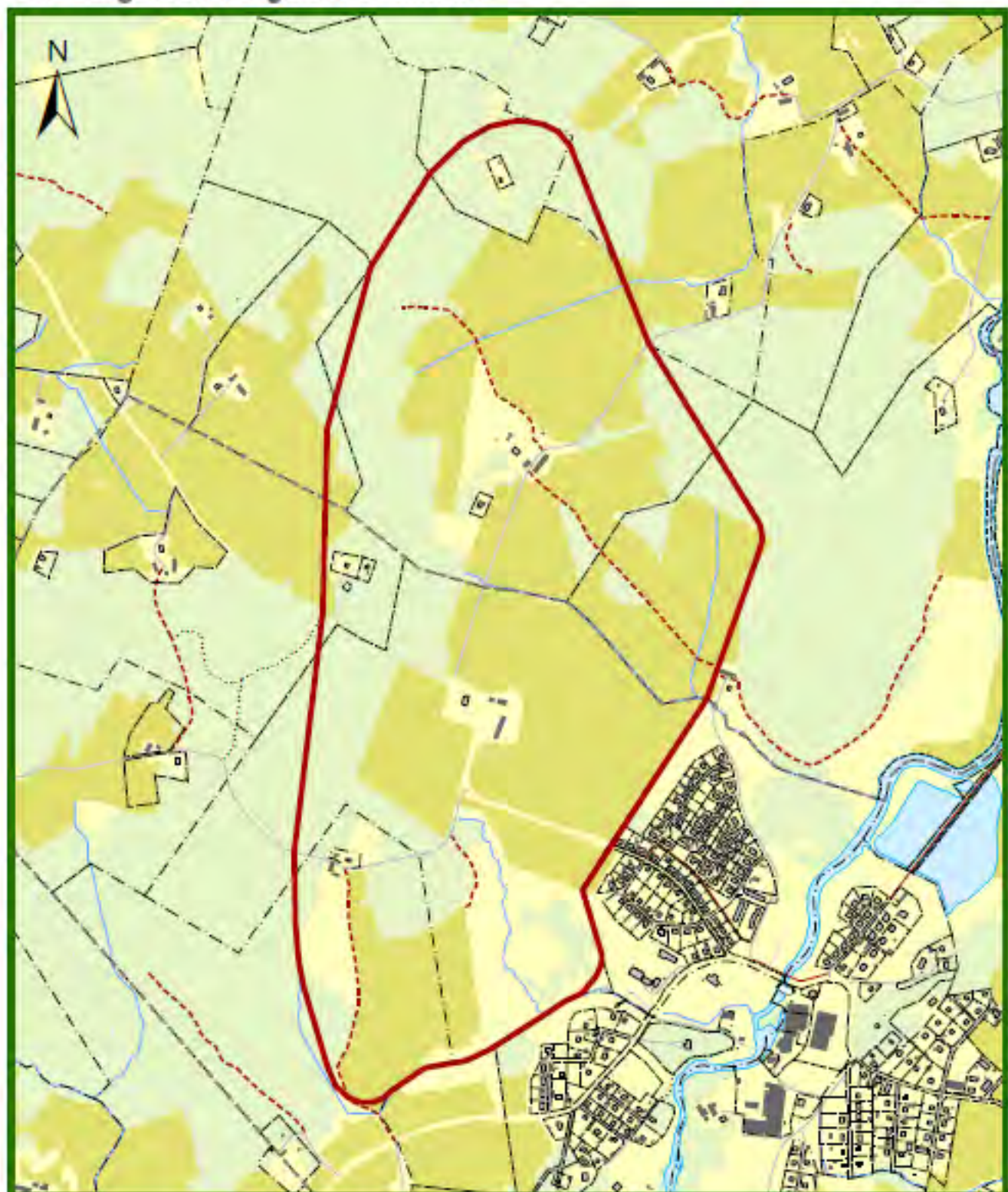
Ej tidigare utvärderad miljö eller enskilda objekt.

Riksintresse

Ingår inte i riksintresse för kulturmiljövården.

9. Kring Vrine och Ryk

Ödeborgs och Färgelanda socken

 Kulturmiljö
 Sockengräns

0 200 400 600 Meter

9. KRING VRINE OCH RYK, Ödeborgs och Färgelanda socknar

Beskrivning/historik

Kulturmiljö med fornlämningar från olika tidsperioder med tyngdpunkt på järnåldern. Odlingslandskap med gårdsbebyggelse.

Området har goda naturliga förutsättningar för jordbruk och är beläget i Valboåns dalgång, med dess delvis böljande och kuperade odlingslandskap. Kommunikationsstråken och bebyggelsen i Färgelanda kommun är koncentrerade till Valbodalen. Här finns de flesta kyrkorna, tätorterna och huvuddelen av jordbruksbebyggelsen. Gårdarna, som i allmänhet består av större brukningsenheter är ofta placerade i krönlägen, vilket ger landskapet en karaktäristisk prägel. På samma platser finns ofta fornlämningar från järnåldern, vilket antyder att gårdslägena kan ha en mycket lång kontinuitet.

Strax väster om Ödeborg ligger gårdarna Vrine, Lilla Vrine och Ryk på en åssträckning med åkermark och flacka skogbeklädda mindre bergs- och moränhöjder. Odlingslandskapet präglas av ett öppet böljande åkerlandskap som avdelas av åkerholmar, diken och vägar. Gårdarna har framträdande lägen på svaga förhöjningar, ofta vackert inramade av stora lövträd.

3356

Inom kulturmiljön finns fornlämningar och bebyggelse som pekar på en kontinuitet ända från stenåldern till nutid. Av särskilt intresse är också att inom ett område av 5 km kring gårdarna finns flera ortnamn som av arkeologer och historiker anses betydelsefulla i ett förhistoriskt sammanhang. Namnen är Tägnebyn, Uppsal, Vrine, Torsberg och Huseby. Täg- i Tägnebyn anses t ex betyda krigare i kunglig tjänst. Vrine tror man är ett s k vinnamn betecknande en ängsmark, kanske en helig sådan. Enligt ortnamnsforskaren Rosell kan namnet också ha ett samband med verbet vrida och skulle då betyda att Valboån vrider sig här (avståndet till ån är ca en km från gården Vrine). Ortnamnet Ryk syftar eventuellt på de höjder som finns vid gårdarna Stora och Lilla Ryk.

Vid Vrine och Ryk finns ett flertal upphittade stenåldersyxor, två skålgropslokaler, flera ensamliggande stensättningar samt fyra stora järnåldersgravfält. Ett av gravfälten är med sina

85 synbara gravar, varav flera är upp till 30 meter långa, Dalslands största. Gravfälten beskriver på ett åskådligt sätt områdets betydelse under järnåldern. Att denna betydelse kvarstod under vikingatiden visas av en stor silverskatt som påträffades 1936 på gården Stora Ryk. Silverskatten, vilken är en av Västsveriges största, grävdes ned på 900-talet och innehöll bland annat arabiska mynt, hängsmycken, kedjor, pärlor och spännen.

Längst söderut på åsen inom den här avgränsade kulturmiljön, vid Lilla Vrine, finns en större, delvis öppen betesmark som sluttar mot söder. Runt ravinen växer blommor som är beroende av öppna solbelysta marker t.ex. slåttergubbe och jungfrulin. De är spår från den tid då här togs hö som vinterfoder till kreaturen. På 1890-talets ekonomiska karta är området runt ravinerna och bäcken markerad som slåtteräng. Enligt denna karta så fanns det då endast en backstuga här. Båda gårdarna Vrine och Ryk ligger på svaga upphöjningar i det omgivande åkerlandskapet och de omges av vackra gamla lövträd. Vägarna som leder fram till Vrine och Ryk är raka och skär igenom landskapet och skapar en nästan herrgårdslikande inramning till gårdarna. Vid Vrine delar vägen gården i en fähus- och en mangårdsdel. Vid Ryk finns det, längs med den norra slutningen av gårdstunet, en öppen och välhävdad betesmark med höga naturvärden. Här finns det rikligt med slåttergubbe och även den mer ovanliga kattfoten. I området har det funnits många torp och backstugor.

Kulturhistorisk motivering

Fornlämningar av stor betydelse. Inom området finns fornlämningar som pekar på en bebyggelsekontinuitet ända från stenåldern till nutid och som visar på områdets centrala betydelse under kanske i första hand järnåldern. Betydelsefulla odlingslandskapsvärden.

Utvärderad i tidigare rapporter

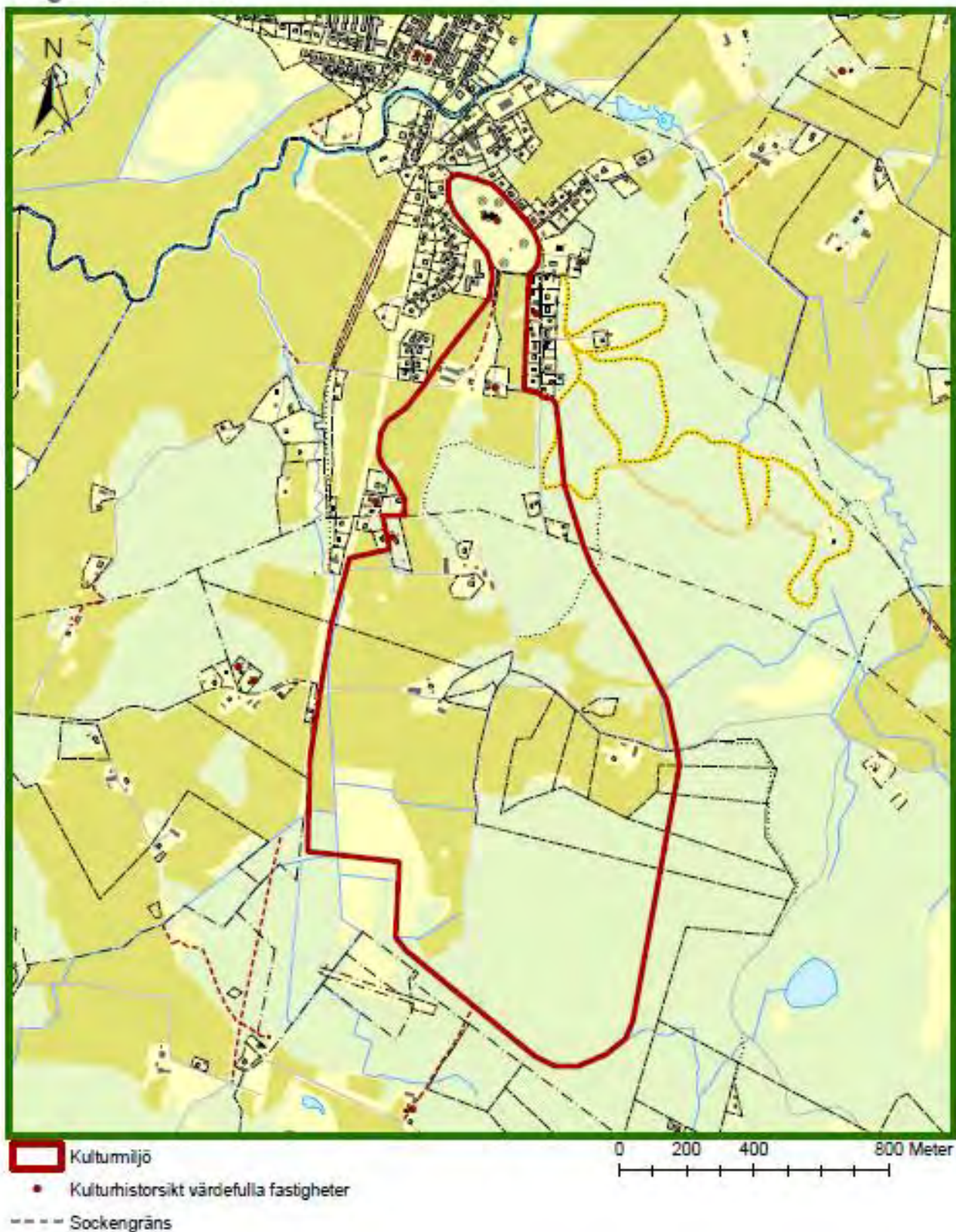
Ängs- och hagmarker i Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1993:3

Riksintresse

Ingår i riksintresse för kulturmiljövården, KP 13, Valbodalen. Miljön överensstämmer delvis med delområde KP 13:10, Vrine.

10. Rösäter, Högsäters kyrka och prästgård

Högsäter socken

10. RÖSÅTER, HÖGSÅTERS KYRKA OCH PRÄSTGÅRD, Högsäters socken

Beskrivning/historik

Kulturmiljö med fornlämningar, tingsplats, medeltida vägsträckning och kyrkplats, kyrka och prästgård, hembygdsgård, odlingslandskap med jordbruksbebyggelse. Miljön innefattar viktiga delar av Valbodalen's långa bebyggelsekontinuitet och är en del av dalgångens centrala områden.

Området har goda naturliga förutsättningar för jordbruk och är beläget i Valboåns dalgång, med dess delvis böljande och kuperade odlingslandskap. Kommunikationsstråken och bebyggelsen i Färgelanda kommun är koncentrerade till Valbodalen. Här finns de flesta kyrkorna, tätorterna och huvuddelen av jordbruksbebyggelsen. Gårdarna, som i allmänhet består av större brukningsenheter är ofta placerade i krönlägen, vilket ger landskapet en karaktäristisk prägel. På samma platser finns ofta fornlämningar från järnåldern, vilket antyder att gårdslägena kan ha en mycket lång kontinuitet. Av särskilt intresse är det ofta upprepade sambandet mellan gravfält och ortnamn med ändelsen –säter, en ortnamntyp som i Valbodalen har sin mest frekventa utbredning, här med betydelsen ”säte”, ”plats”, ”ställe” och inte som i vissa andra områden fåbod.

Området kring Högsäter och Rösäter gränsar mot Kroppefjäll, som är Valbodalen's avgränsning i öster. Längs fjällets västra sida ligger en rad grusbildningar som tillsammans bildar den sk Valboåsen. Längs åsen, genom den här beskrivna kulturmiljön, leder en vägsträckning, troligen med medeltida ursprung. Vägen är en del av Dalslands äldre vägnät och enligt uppgift har vägen också utgjort pilgrimsled. Karaktäristiskt är vägens läge i förhållande till dagens huvudled genom västra Dalsland, väg 172, som går parallellt ca 500 m västerut i en dalsänka. Äldre vägar och bebyggelselägen är i allmänhet belägna på torr, väl dränerad höglänt mark.

Fornlämningarna inom området består framför allt av gravar med en stor koncentration från järnåldern. Lämningarna ligger dels samlade i två gravfält ett vid den sk Tingskullen och ett vid Högsäters kyrka, det senare en liten rest av ett mycket större gravfält som kraftigt beskrivits av de olika kyrkbyggnationerna på höjden. Gravfälten beskriver också på ett åskådligt sätt områdets betydelse under järnåldern. Därutöver finns enstaka ensamliggande gravar från järnåldern. Delar av bronsålderns gravskick finns också väl representerad inom miljön (vid Emausberget i söder) i form av framför allt rösen i krönlägen. Även hållristningar från bronsåldern (vid Rösäters hembygdsgård) i form av skålgropar som är inknackade i sten finns inom miljön.

Huvuddelen av åkermarken ligger längs åsens västra sluttningar. Vid Rösäter i söder har man en imponerande utsikt över dalgången. De gamla ängsmarkerna utgjordes fram till 1800-talet av de fuktiga områdena längs åarna och de torra backarna utefter åsen. Åsen och landskapet åt öster mot Kroppefjäll var förr utmarker. De äldsta gårdarna placerades på åsens soliga västsida och den yngre bebyggelsen t.ex. torpen låg på åsens krön eller på de östra sluttningarna. I områdets södra del och i öster mot gården Höjden breder ett öppet åkerlandskap ut sig, indelat endast av raka, öppna diken ut sig. Under 1800-talet kom stora delar av Gudhems mossen att dikas ut och uppodlas till åker på bekostnad av de gamla slätterängarna.

Utmed åsens krön längs den gamla vägen och i sluttningarna mot sydost fanns det under 1800-talet många torp och backstugor. På 1890-tals kartan möter vi namn som Röda Grind och Kleven. Vid gården Höjden fanns också flera torpställen. Spåren efter denna torpbebyggelse kan vi fortfarande hitta idag på en torr enbacke. Här kan finnas en nedrasad jordkällare, byggnadsgrunder och gamla grova lövträd som kanske en gång planterades som ett vårdträd.

Centralt i miljön är den s k Tingskullen vid Rösäter belägen. Där finns ett stort järnåldersgravfält med ett 30-tal högar samt ett kvadratisk och ett rektangulärt röse, vilket är mindre vanligt. Marken är välbetad och har idag karaktären av ljunghed vilken har stora naturvärden med en mängd ”rara” växter t.ex. slättergubbe, jungfrulin och blodrot. Dessa växter är en rest från ett slätterängsbruk och är beroende av att landskapet hålls öppet. Platsens namn är kopplat till dess tidigare funktion som tingsplats. Långt tillbaka i tiden fanns i Dalsland inga fasta tingsplatser. Tingen hölls då på olika gårdar och i olika socknar. Valbo härads första permanenta tingshus uppfördes vid Rösäter 1694. 1730 flyttades dock tingen härifrån för att efter 1765 permanentas till Tångelanda norr om Högsäter och det då nyuppförda tingshuset där, som var i bruk till omkring 1980. I Rösäter var det sedan länge rivna tingshuset beläget intill det stora gravfältet. Odlingslandskapet runt Rösäter är öppet och kring gårdarna kan man fortfarande se spåren efter äldre bebyggelselägen genom stenterrasser och rader av gamla lövträd som omgärdade byggnaden.

3329

Ca 500 m nordväst om Tingskullen finns Rösäters hembygdsgård med flera ditflyttade äldre byggnader. Hembygdsgården tillkom 1953 då mangårdsbyggnaden från den närbelägna gården Småhagarna flyttades hit. Samtidigt bildades Norra Valbo hembygdsförening. Byggnaden är enligt en inristning uppförd 1787, en parstuga av en intressant typ som förekommer i Dalsland. Till skillnad från de vanligare parstugorna är ena halvan av huset magasin och huset har bara en murstock. Under årens lopp har fler byggnader flyttats hit, bl a en unik loftbod från Fjällsäter vid kanten av Kroppefjäll, ca 5 km nordost om Rösäter. På en av loftbodens stockar finns årtalet 1692 inristat. Odlingslandskapet runt hembygdsgården och Småhagarna är tilltalande med små öppna kullar med enstaka grova ekar vilka är rester från de gamla ängs- och hagmarkerna. Småhagarna ligger karaktäristiskt uppdraget mot åsens sluttningar och från gårdsplanen slingrar sig i en liten väg norrut mot prästgården.

Kulturmiljöns norra del innefattar Högsäter kyrka och prästgård med det intilliggande tidigare prästgårdsjordbruket. Kyrkplatsen är belägen i ett höjdläge längs Valboåsen. Kyrkan är uppförd 1902 av tegel i nygotisk stil efter ritningar av arkitekt A C Peterson, vilken bl a ritat många kyrkor i Västsverige.

3339

Genom kyrkans storlek och läge utgör den ett tydligt landmärke och har kallats ”katedralen på Dal”. Dess medeltida föregångare var en av Dalslands äldsta och mer märkliga medeltidskyrkor. När kyrkan revs 1908 bevarades dess sakristia (från 1732) och är inredd till gravkapell. Utanför den nuvarande kyrkogårdsmuren finns en mindre rest kvar av ett stort gravfält, vilket borttagits i samband med kyrkans och kyrkogårdens anläggning. Fynden antyder en datering till yngre järnålder vilket talar för en kontinuitet mellan den medeltida kyrkoplatsen och en äldre förhistorisk bebyggelse. På kyrkans plats fanns tidigare en stor gravhög som haft en medvetet dominerande placering i omgivningen.

3346

Ca 500 m söder om platsen för medeltidskyrkan, är Högsäters prästgård belägen. Från kyrkogården leder en spikrak vägsträckning fram till grusplanen med rundel framför prästgårdens huvudbyggnad. Intill prästgårdstomten finns en bit av en s k hålväg, sannolikt en äldre vägdragning mellan kyrkan och prästbostället. Öster om prästgården finns en allé i väst-

östlig riktning som markerar prästgårdens orientering mot den äldre landsvägsträckningen öster om prästgården. Nuvarande huvudbyggnaden är från 1839. Prästgården skall dock enligt uppgift ha legat på nuvarande plats sedan 1500-talet. Intill huvudbyggnaden, som fortfarande är kyrkoherdebostad och pastorsexpedition, finns en flygelbyggnad. I slutningen alldeles söder om prästgården ligger det tidigare prästgårdsjordbruket som tydligt illustrerar prästgårdens tidigare roll även som jordbruk. Prästen som jordbrukare med en del av sin lön i natura var ett fenomen som upphörde först i början av 1900-talet.

Kulturhistorisk motivering

Miljön representerar viktiga delar av Valbodalen's långa bebyggelse- och odlingshistoriska kontinuitet i ett av dalgångens centrala delar och sockencentrum. Områdets långa bebyggelsehistoria och betydelse avspeglas genom de äldre gravfälten, den medeltida kyrkoplatsen, vägsträckningen, tingsplatsen, gårdsbebyggelsen vid bl a Rösäter och torpen längs med åsen. De olika vägsträckningar som hållit samman bebyggelsen och odlingslandskapet är av stor betydelse t ex hålvägen från kyrkan till prästboställets bondgård och den medeltida vägen. Miljön innefattar också en framträdande och levande kyrkomiljö med intressant kyrkobyggnadshistoria och en prästgård i funktion med det tidigare prästgårdsjordbruket i nära anslutning.

Utvärderad i tidigare rapporter

- *Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, Älvsborgs Läns Museiförening 1975:* Del av miljön utgör miljön "Kulturområdet vid Rösäter". Av idag intressanta bebyggelse inom miljön utvärderades då kyrkan, prästgården och hembygdsgården som kulturhistoriskt värdefulla.

- *Program för kulturminnesvård, Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1986:* Del av miljön utgör miljön "Kulturområdet vid Rösäter".

- *Ängs- och hagmarker i Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1993:3*

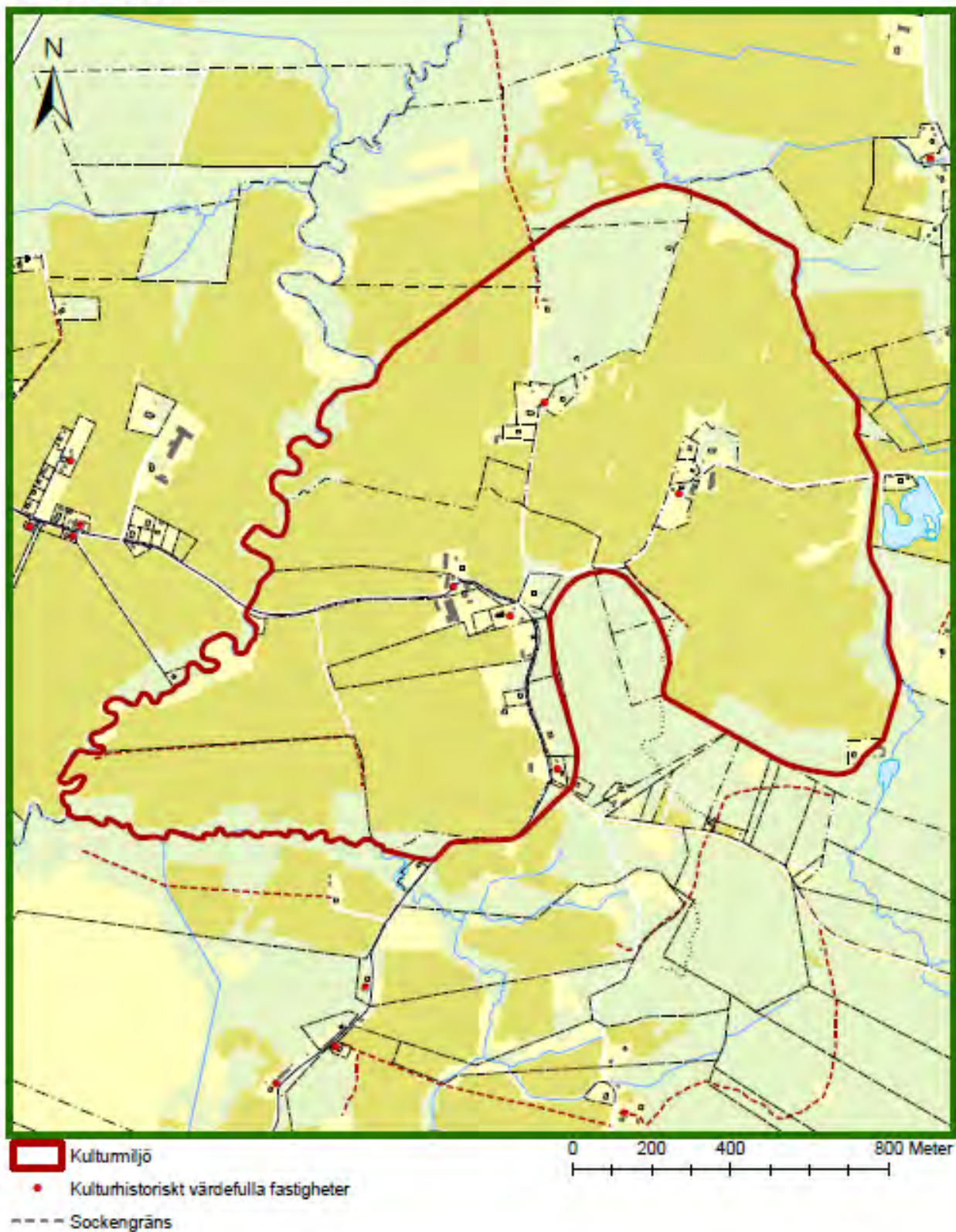
- *Värdefulla odlingslandskap i Älvsborgs län, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1994: 5:* Gravfälten vid kyrkan och tingskullen utpekade som fornvårdsobjekt med anknytning till odlingslandskapet.

Riksintresse

Ingår i riksintresse för kulturmiljövården, KP 13, Valbodalen. Del av miljön utgör delområdet KP 13:5.

11. Järbo kyrka, Runnsäter och Vinnsäter

Järbo socken

11. JÄRBO KYRKA, RUNNSÄTER OCH VINNSÄTER, Järbo socken

Beskrivning/historik

Kulturmiljö med samlad bebyggelse vid kyrka av medeltida ursprung. Välbevarad äldre gårdsbebyggelse, karaktäristiska bebyggelselägen i ett för Valbodalen representativt odlingslandskap med stora sammanhängande åkermarker, öppna diken och slingrande brukningsvägar som förbinder gårdarna.

Området har goda naturliga förutsättningar för jordbruk och är beläget i Valboåns dalgång, med dess delvis böljande och kuperade odlingslandskap. Kommunikationsstråken och bebyggelsen i Färgelanda kommun är koncentrerade till Valbodalen. Här finns de flesta kyrkorna, tätorterna och huvuddelen av jordbruksbebyggelsen. Gårdarna, som i allmänhet består av större brukningsenheter är ofta placerade i krönlägen, vilket ger landskapet en karaktäristisk prägel. På samma platser finns ofta fornlämningar från järnåldern, vilket antyder att gårdslägena kan ha en mycket lång kontinuitet. Av särskilt intresse är det ofta upprepade sambandet mellan gravfält och ortnamn med ändelsen –säter, en ortnamntyp som i Valbodalen har sin mest frekventa utbredning, här med betydelsen ”säte”, ”plats”, ”ställe” och inte som i vissa andra områden fåbod.

0040

Järbo kyrka har medeltida ursprung med nuvarande utformning från 1731 och 1924 då sakristia och torn tillkom. Kyrkan är belägen på en höjdrygg i ett öppet odlingslandskap. Området karaktäriseras av mötet mellan Valbodalens öppna jordbrukslandskap och Kroppefjäll, som här brant tornar upp sig ca en km öster om kyrkan. Genom området leder mindre vägar som följer landskapets topografi.

Intill kyrkan finns Runnsäters by vilken utgör en äldre bymiljö och som ger en föreställning om jordbruksbyarnas karaktär före de stora omskiftningarna under 1800-talet. Bebyggelseläget är identiskt med läget som visas på storskifteskartan från 1784 med gårdarna som ligger på ömse sidor om vägen. Runnsäter finns skriftligt omnämnt redan 1334 och är ett av de äldsta beläggen på medeltida bebyggelse i Järbo socken. I storskifteshandlingarna från 1784 beskrivs platsens lämplighet för byggnader; *”Bykullen är jämn och bekväm till åbyggnader”*. Här skall också ha funnits ett gravfält från järnåldern som idag är borta. Vid

sekelskifte togs en av gravarna bort på begäran av ägaren då han ansåg att det spökade i graven.

Runnsätters by
2569

Byns ängsmarker låg 1784 i stora sammanhängande fält sydväst om bykullen men enligt lagaskifteskartan från 1849 hade stora delar av dessa slätterängar uppodlats till havreåker. 1890-talets ekonomiska karta visar att det då endast var de lägre markerna kring Valboån som fortfarande nyttjades som slätteräng. Utmarkerna utgjordes bl a av delar av Kroppefjäll, som kallades Järbofjället.

Längs vägen söder om kyrkan, nedanför Runnsätterskullen finns också delvis välbevarad äldre bebyggelse med radbykaraktär. Gårdarna omges ofta av gamla lövträd och väster om gårdstunen öppnar sig ett tilltalande odlingslandskap. År 1784 fanns här ingen bebyggelse men lagaskifteskartan från 1849 utvisar hus vid berget på fastigheten som idag betecknas Runnsäter 1:30.

Ca 500 m norr om kyrkan finns bebyggelse med det intressanta namnet Stommen, en vanlig beteckning på den jord som utgjort prästgård. Enligt uppgift upphörde Järbo Stom att vara prästgård eventuellt redan vid reformationen på 1500-talet.

Ca 600 m nordost om kyrkan finns Vinnsäter, där bebyggelsen består av två gårdar också karaktäristiskt belägna på en höjdrygg. Vinnsäter 1:33 (närmast kyrkbyn) är en mycket välbevarad 1800-talsgård. Förutom mangårdsbyggnaden, en typisk s k Dalslandsstuga (enkelstuga i två våningar) finns flera ekonomibyggnader. Gården är numera ett byggnadsminne och används som hembygdsgård av Järbo hembygdsförening. Inslaget av grova gamla askar och frukträd runt byggnaderna är en betydelsefull miljöfaktor. Gårdarna omges av ett öppet odlingslandskap som genomkorsas av åar, diken, vägar och spridda åkerholmar. Åkerholmarna utgör en rest av de gamla ängsmarkerna men även runt åarna fanns det rika fuktiga slätterängar.

Enligt *Ortnamnen i Älvsborgs län* betyder namnet Vinnsäter gården med blåsig läge. 1540 fanns här ett skattehemman. Vid tiden för storskiftet 1781 fanns här tre gårdar med många ekonomibyggnader vilket skapade en tät bebyggelse. Åkermarkerna låg runt bykullen och var ovanligt stora i förhållande till ängsmarken. På åkern fanns många åkerholmar, stenar och odlingsrösen enligt kartan. I skifteshandlingarna beskrivs åkern runt bykullen som *”bygierdet, kornjord med rösen och skiär”*. En fägata i norr ledde ut boskapen på bete åt nordväst. Många av dessa rösen fanns fortfarande kvar på åkermarken runt bykullen såsom den redovisas på

lagaskifteskartan från 1839. Nästan all ängsmark var då uppodlad och det var endast på de torra hållarna som ängsmarken fanns kvar. Enligt kartan verkar det också som om den tyngre lerjorden hade dikats.

Den uppodling som kom att ta fart under 1800-talet, då all mark togs i anspråk för att odla havre, har lämnat tydliga spår i landskapet, då t.ex. mossar dikades ut och slåtterängar plöjdes upp till ny åkermark. Man kan fortfarande skapa sig en bild av hur landskapet såg ut före dessa förändringar genom bebyggelsens karaktäristiska lägen, vägarna som förbinder gårdarna och de vackra gamla lövträden inom miljön.

Kulturhistorisk motivering

Central plats och område med lång kontinuitet för bygdens historia. Kyrka med medeltida ursprung och karaktäristisk äldre samlad gårdsbebyggelse i höjdlägen med omgivande öppet och tilltalande odlingslandskap representativt för Valbodalen. Den ovanligt välbevarade äldre gårdsmiljön på Vinnsäter 1:33.

Utvärderad i tidigare rapporter

- *Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, Älvsborgs Läns Museiförening 1975:* Kyrkan, Vinnsäter 1:33 och ytterligare en fastighet utvärderade som enskilda objekt.

- *Program för kulturminnesvård, Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1986:* Del av miljön utvärderad. Utvidgad avgränsning i denna rapport.

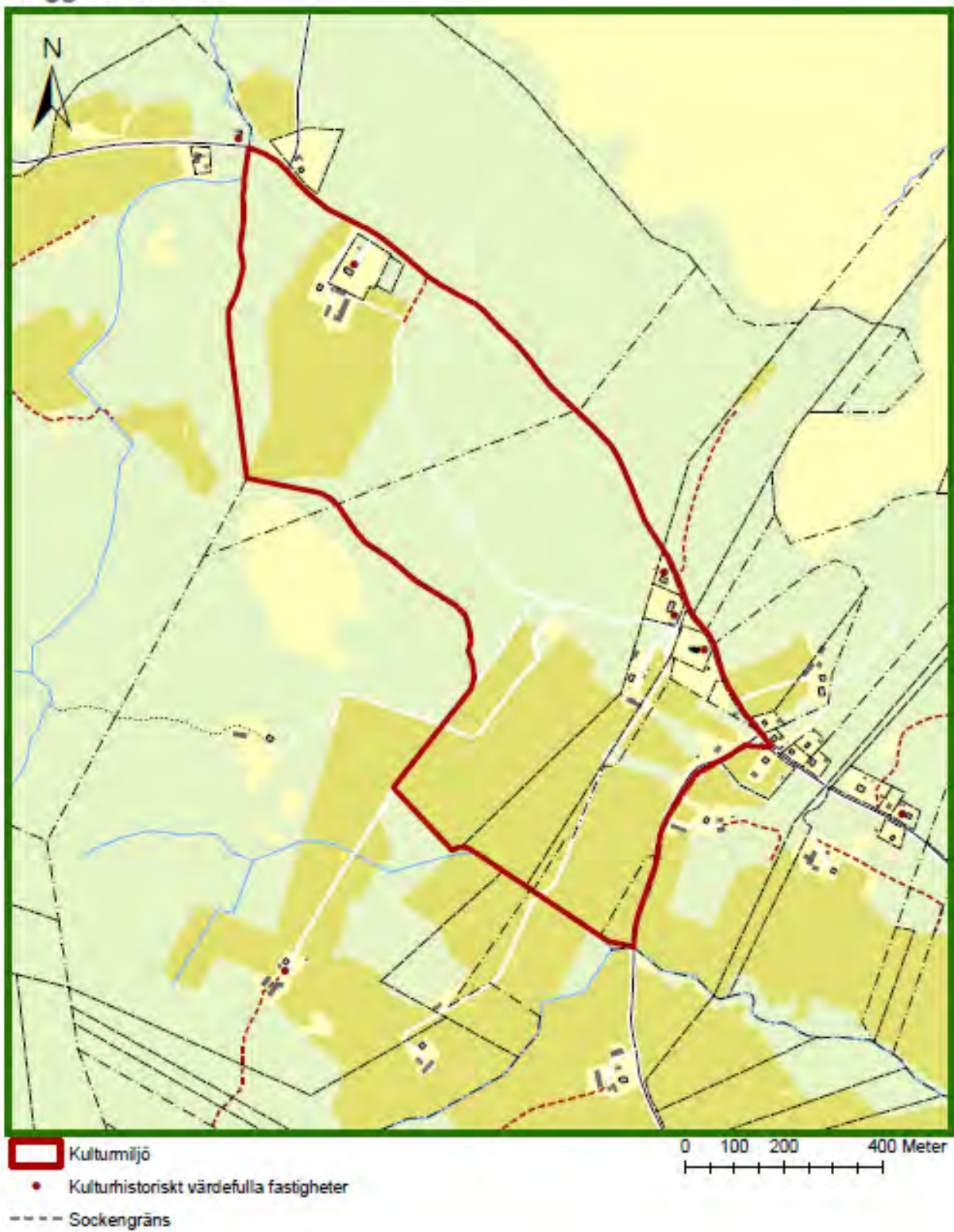
- *Värdefulla odlingslandskap i Älvsborgs län, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1994: 5:* Kyrkan och Vinnsäter 1:33 utpekade som särskilt värdefulla objekt i odlingslandskapet.

Riksintresse

Ingår i riksintresse för kulturmiljövården, KP 13, Valbodalen. Miljön innefattar delområdet KP 13:9, Järbo kyrka m m.

12. Råggärds sockencentrum

Råggärd socken

12. RÅGGÄRDS SOCKENCENTRUM, Råggärds socken

Beskrivning/historik

Kulturmiljö med fornlämningar, traditionellt sockencentrum och en äldre väg beläget på en moränås i varierad skogs- och odlingsbygd.

Moränåsen genom Råggård utgör en del av ett större ändmoränstråk som sträcker sig över Dalsland i sydostlig-nordvästlig riktning. Vid området kring Råggärds kyrka avgränsas moränåsen i nordost av den stora Öjemossen och i sydväst av en i huvudsak uppodlad dalgång. Vägen som leder längs åsen är en del av Dalslands äldre vägnät och kan följas i kartmaterialet tillbaka till 1600-talet. Utmed vägen finns gravfält, kyrka, f d skola och f d prästgård. Från kyrkan och upp mot Sörsäter leder den gamla vägsträckningen förbi gravfälten. Längs vägen finns också byggnadsgrunder, en jordkällare och små igenväxande åkertegar som spår efter försvunna torp. Öster om den gamla vägen går dagens landsvägsträckning, vilken utgör kulturmiljöns avgränsning mot nordost.

Gravfälten nordväst om kyrkan utgör ett särskilt intressant fornlämningsområde. Det är tre gravfält med ett 40-tal högar, varav flera monumentala. Gravfälten är med sitt mycket likartade fornlämningsbestånd ett av länets märkligare fornlämningsområde. På en laga skifteskarta från 1846 framgår att området vid gravarna utgjordes av ängsmark. Lantmätaren har här ritat in några runda cirklar som eventuellt betecknar gravarna. I anslutning till gravarna finns fortfarande små rester efter de gamla ängsmarkerna.

Gravfält
222

Råggärds kyrka är av trä och uppförd på 1730-talet. Kyrkplatsen är dock sannolikt medeltida men uppgifter om tidigare kyrkor på platsen är osäkra. Intill kyrkan finns den gamla skolan (1880-tal) samt en byggnad som ursprungligen inrymt lärarbostäder (ca 1950). Skolan är numera nedlagd men brukas som gemensamhetslokal av bl a Råggärds byalag och hembygdsförening. De f d lärarbostäderna är privatägda.

0197

Ca en kilometer nordost om kyrkan och skolan ligger det tidigare komministerbostället Sörsäter. Gården är omnämnd första gången i jordeboken 1546 som kyrkotomt. Den nuvarande huvudbyggnaden (1880-talet) är en timrad s k salsbyggnad, karaktäristisk för 1800-talets prästboställen. Söder om f d prästgården finns den tidigare arrendatorsbostaden, Sörsäter 1:1, med ekonomibyggnader och ett öppet odlingslandskap som i väster avgränsas av en bäckravín. En stenterrasserad väg leder till gården som omges av gamla grova lövträd. Det f d prästgårdsjordbruket visar på det tidigare sambandet mellan prästgård och jordbruk. Prästen som jordbrukare, med en del av sin lön i natura, var något som upphörde först i början av 1900-talet.

I kulturmiljöns södra del finns ett odlingslandskap som ger ett öppet och välhävdad intryck med gårdar uppdragna på åsen eller på mjuka höjdparter i dalgången och som består av många olika ekonomibyggnader t.ex. ladugårdar, smedja, och jordkällare. Området genomkorsas av brukningsvägar och stigar vilka förbinder gårdar och gamla torp med varandra. I sluttningarna ned mot en bäck finns åkermark såsom det antagligen gjort under flera tusen år.

Enligt storskifteskartan från 1797 för kyrkohemmanet Råggård Stom fanns två gårdar, vilka utgjorde ett mantal. Gårdarna låg intill varandra, strax sydväst om kyrkan, på ömse sidor om en mindre väg. Båda gårdarna finns på laga skifteskartan från 1846, men idag finns bara den ena av dem kvar. Åkermarken låg runt gårdarna och nedanför fanns stora slätterängar på de lägre partierna mot bäcken.

Under 1800-talet kom ängsmarkerna i dalgången utmed bäcken att odlas upp till åker. Utefter åsens höjd och litet neddraget i sluttningen finns fortfarande små rester efter de gamla ängsmarkerna kvar intill gravfälten nordväst om kyrkan. Torplämningarna i området har också ett agrarhistoriskt intresse och berättar om den tid under 1700- och 1800-talen då befolkningen på landsbygden var mycket stor och trycket efter ny mark ökade.

Kulturhistorisk motivering

Miljön representerar en lång bebyggelsekontinuitet där kombinationen av fornlämningarna, odlingslandskap, den historiska bebyggelsen och den gamla vägen på moränryggen är av stor betydelse för förståelsen av det historiska sambandet mellan förhistorisk och historisk tid.

Fornlämningar av särskilt intresse och traditionellt sockencentrum på landsbygden med kyrka, f d prästgård med jordbruk, f d skola och lärarbostäder.

Odlingslandskapets största värde ligger i sambanden mellan bebyggelse och åkermark samt deras anpassning till den omgivande terrängen. Detta är en struktur som har lång historisk kontinuitet och har ett stort pedagogiskt värde. På moränåsen, utefter dess sluttningar och på den sankta marken längs med dalgången har åker-, ängs- och betesmarker anpassats till den naturliga utjämnningen i landskapet.

Utvärderad i tidigare rapporter

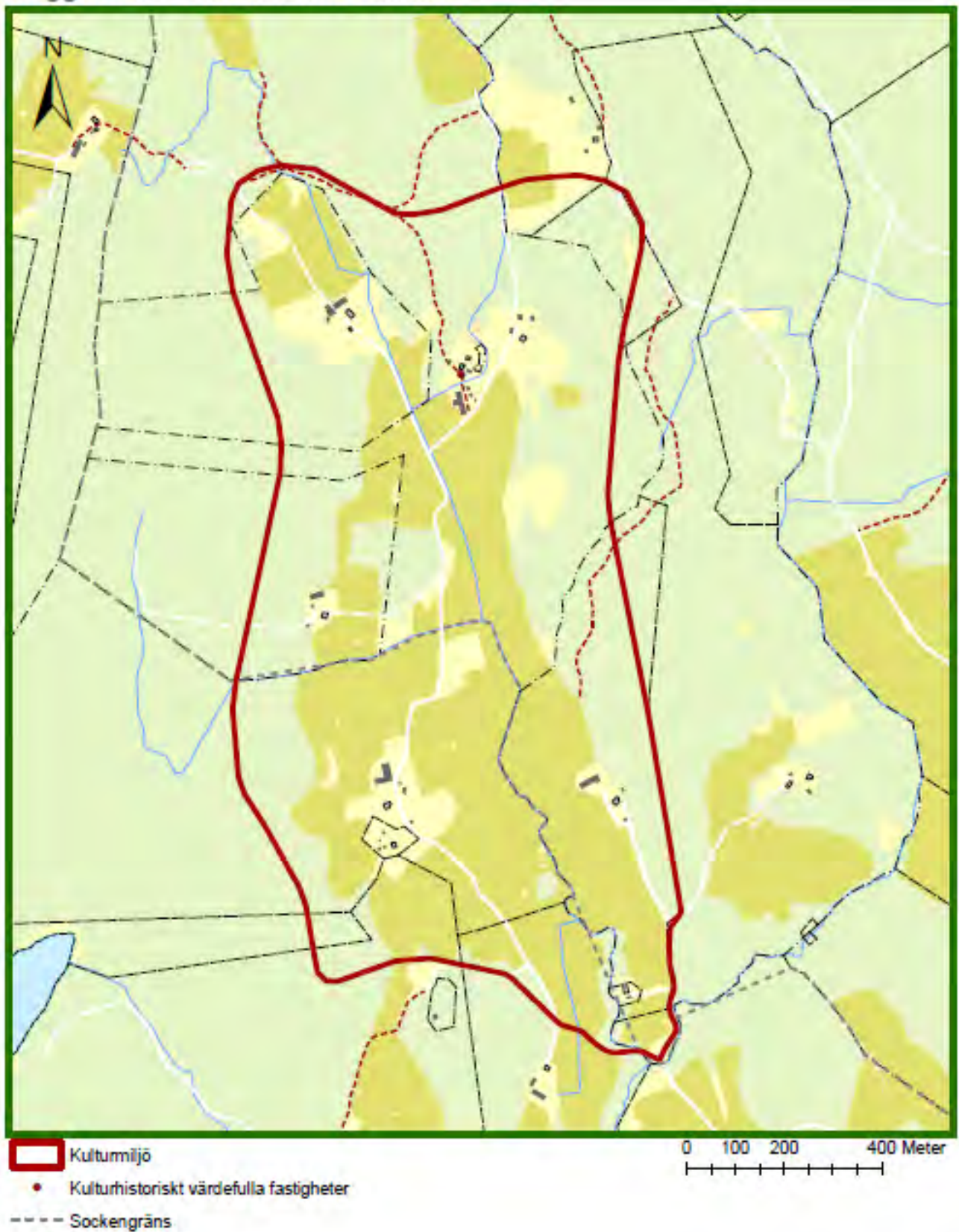
- *Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, Älvsborgs Läns Museiförening 1975.*
- *Program för kulturminnesvård, Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län 1986.*
- *Värdefulla odlingslandskap i Älvsborgs län, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1994: 5: Gravfälten utpekade som fornvårdsobjekt med anknytning till odlingslandskapet.*

Riksintresse

Del av miljön utgör riksintresset för kulturmiljövården, KP 12, Råggård.

13. Dalgången vid Gässbo

Råggård och Rännelanda socken

13. DALGÅNGEN VID GÄSSBO, Råggärds och Rännelanda socknar

Beskrivning/historia

Kulturmiljö med värdefullt odlingslandskap och gårdsbebyggelse i en mindre dalgång.

Kulturmiljön innefattar norra delen av en uppodlad mindre dalgång omgiven av skogsmark. Här finns ett variationsrikt odlingslandskap, med för regionen ganska små åkrar, enbuskrika hagmarker och äldre bebyggelse. Dalgången genomflyts av en bäck i sydlig riktning och dalen är delad i två socknar, i söder Rännelanda och i norr Råggård. På ömse sidor av dalgången finns två vägar varav den ena leder fram till Gässbo och den andra slutar vid gården Ängen. Gårdsbebyggelsen i området ligger utefter dalens sidor i väster och öster i övergången mellan åker och bergslutningen.

I öster, vid Ängen, finns några välhävade enebackar i en sluttning från skogen ned mot åkrarna. Runt öppna hållmarker finns en flora med höga naturvärden vilken är en rest av de ängsmarker som en gång fanns här. Här finns spår efter äldre åkrar och ca 500 m norr om gården en fornlämning, en hög med en hållkistliknande svacka i mitten.

Gårdarna vid Anhem ligger på en liten höjd med ekonomibyggnaderna spridda runt kullen vilka omges av välbetade betesmarker. Vägen genomkorsar Anhem och slingrar sig vidare norrut. Väster om vägen finns en liten kulle med hållmarker. Här växer bl.a. kattföt tjärblomster och slättergubbe. Kring hållmarkskullarna slingrar sig ibland äldre, smala åkerlappar och här ser man också små odlingsrösen. Gården Anhem nämns skriftligt första gången 1642 och benämns då "en tomt- skatte" och låg under gården Bäckenas. På 1890-talets ekonomiska karta kallas platsen Ånim och här fanns då två gårdar.

307

Vid Gässbo finns en av kommunens bättre bevarade Dalslandsgårdar, Bäckenas 3:28, tidigare Gässbo 1:2. Gården rymmer ett flertal byggnader och är delad i en man- och fägård. Terrängen är kuperad och mangården ligger på ett mindre höjd med en bäck nedanför. Huvudbyggnaden är en traditionell Dalslandsstuga, d v s enkelstuga i två våningar vilken flankeras av två flygelbyggnader, lillstuga och magasin. Något lägre är fägården, med bl a ladugård och svinhus belägen. På gården i övrigt märks bl a några vackra grova ekar. Gässbo

nämns skriftligt första gången i en jordebok från år 1560 och benämns då som ett skattetorp som senare överförs till ½ hemman. Namnet kan ha sitt ursprung i mansnamnet Gäver och den senare leden –bo betyder bostad eller gård, alltså Gävers gård. Troligen är etableringen av Gässbo ett resultat av den av Gustav Vasa uppmuntrade nyetableringen av jordbruk i skogsområdena i Dalsland.

Gården Bäckenas 3:28

306

Då storskifte förrättades år 1789 fanns tre gårdar i Gässbo, vilka låg samlade där dagens gårdsbebyggelse på Bäckenas 3:28 är belägen. Åkermarken låg i sluttningen runt byn samt på ömse sidor om vägen genom dalen. Runt omkring åkern fanns stora ängsmarker och på utmarken hade två ängslyckor röjts fram. Dessa var instängslade så att den fritt betande kreaturen inte skulle komma in på ängen. Under de knappt 70 år som förflöt fram till laga skifte år 1858 kan man se att även Gässbo hade påverkats kraftigt av den agrara revolutionen. Nästan all ängsmark hade uppodlats och det var endast på de torra hållmarkerna som ängen fanns kvar.

På 1890-talets ekonomiska karta finns förutom dagens bebyggelse ytterligare en gård i norra delen av dalgången men av denna ser vi idag inget annat spår än några husgrunder på en liten kulle. Denna gård finns också med på laga skifteskartan från 1858 men inte på storskifteskartan från 1789. Antagligen fick en av gårdarna i byn flytta ut i samband med storskiftet.

Kulturhistorisk motivering

Ålderdomligt, småskaligt och variationsrikt odlingslandskap med stora inslag av naturliga fodermarker som hålls öppet. Välbevarad gårdsbebyggelse där gården Bäckenas 3:28, tidigare Gässbo 1:2, särskilt framträder. Bebyggelsen och odlingslandskapet i dalgången karaktäriseras av det jordbruk som bedrevs i högre liggande skogsområden i Dalsland.

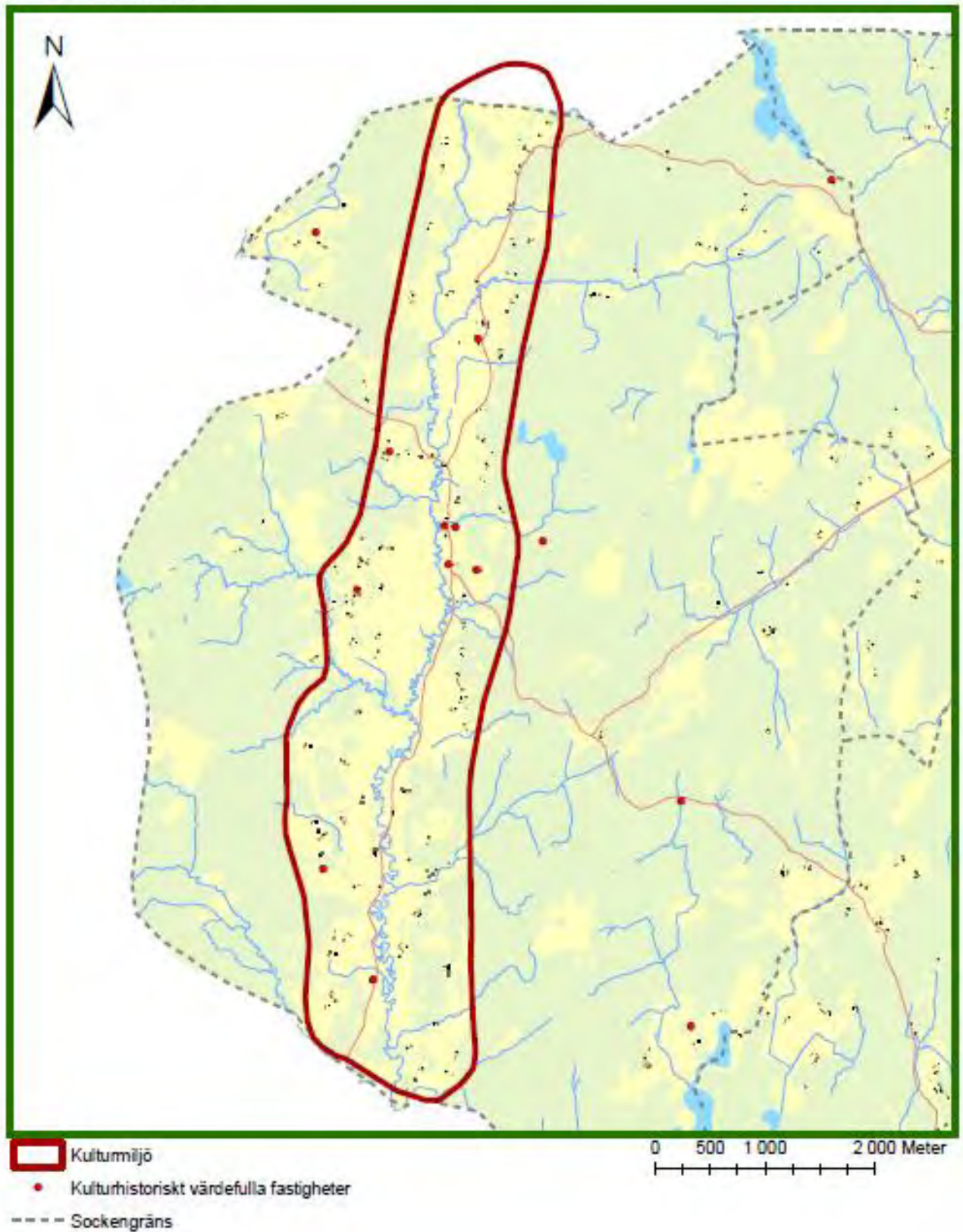
Utvärderad i tidigare rapporter

- *Värdefulla odlingslandskap i Älvsborgs län, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1994:5 Miljön överensstämmer med område 07-02.*

- Ängs- och hagmarksinventeringen i Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1993:3

14. Lerdalsälvens dalgång

Lerdals socken

14. LERDALSÄLVENS DALGÅNG, Lerdals socken

Beskrivning/historik

Till ytan stor miljö med ett karaktäristiskt och sammanhållet odlingslandskap med gårdsbebyggelse i dalgången längs Lerdalsälven. Mindre sockencentrum vid Lerdals kyrka.

Lerdalsälven rinner genom en bred dalgång som kantas av skogsklädda bergåsar längs med älven. Det sammanhängande öppna odlingslandskapet sluttar starkt ned mot älven. I den trånga dalgången brukas de lägre delarna som åkermark medan de högre belägna partierna utnyttjas som betesmark. Längs med älvens sidor och i ravinerna som omger denna fanns enligt 1890-talets ekonomiska karta sammanhängande ängsmarker. Hällmarkskullarna har under lång tid utnyttjats som betesmarker och här finns idag marker med höga naturvärden. Allmänt är landskapet mycket tilltalande och beroende av fortsatt jordbruk för att hållas öppet. Bl a finns rester av äldre slätterängsbruk som är beroende av ett fortsatt bete för att bevaras

Gårdarna ligger i karaktäristiska höjdlägen på kullar i dalgångens sluttningar. De omges ofta av grova gamla lövträd. Genomgående för hela dalen är de stora ekonomibyggnaderna, ladugårdar och lador samt att det finns många olika ekonomibyggnader på gårdstunen. Högre upp på bergen väster och öster om dalgången finns ett småskaligare odlingslandskap. Det var här, på de sämre jordarna i utmarkerna som nyetablering av små gårdar och torp ägde rum under 1700- och 1800-talen.

Under 1500-talet nämns namnen på 21 gårdar i Lerdal som redan då var etablerade som bärkraftiga. Lerdal var en gränssocken som kom att påverkas hårt av alla krig som rasade mellan Norge och Sverige. Gårdarna plundrades och brändes flera gånger, ibland med bara ett par årtiondes mellanrum under 1500- och 1600-talen. De flesta brukades av självägande skattebönder. Under århundradena skedde en hemmanklyvning och på de ursprungliga gårdstomterna bildades ”små bykullar”. Först i samband med laga skifte splittrades bebyggelsen på kullarna upp och en del gårdar fick flytta till nya lägen.

Längs med dalgången leder en landsväg parallellt med älven. Förutom denna genomkorsas dalgången av vägen mellan Rännelanda och Gesäter. Vid kyrkan, centralt placerad i dalgången, löper de båda vägarna samman längs en sträcka av ca en kilometer. Kyrkan är uppförd omkring 1770 på platsen för en troligen medeltida föregångare av trä. Den nuvarande kyrkan är uppförd av sten men tornet från 1775 är av trä. Intill kyrkan finns Lerdals f d folkskola, från 1930, som även inrymt lärarbostäder.

3360

Norr om kyrka delar sig vägarna nära gården Amliden. Enligt den äldre jordeboken 1540 är Amliden ett helt skattehemman och namnet betyder gården på höjdsluttningen med almar. Norrut, mot Gillanda, slingrar sig vägen fram längs den östra sidan av dalgången, i ett öppet odlingslandskap. Gårdarna ligger i karaktäristiska höjdlägen på kullar i dalgångens sluttningar.

En sådan gård är Lommelanda gård. I mitten av 1500-taler var gården en av de gårdar som betalade störst skatt till kronan i form av smör och foder till kungens hästar. Åkermarken ligger i västsluttningarna samt längs med älven. Odlingslandskapet avgränsas av öppna diken och genomkorsas av vägar som binder samman bebyggelsen. Längst norrut i dalen ligger Fårängen, även den en gård med medeltida ursprung.

Söder om kyrkan längs med dalgångens västra sida ligger Björnerud och Västra Lerkvälla i krönläge uppdraget mot berget. Mittemot på östra sidan om älven och vägen ligger Östra Lerkvälla. Ortnamnet Björnerud berättar att en man vid namn Björns röjt åkermark i skogen. Gården Hålan ligger nästan dold i en mjuk svacka/håla vilket gör det lätt att förstå varifrån gården fått sitt namn. Kring Björnerud, Hålan och Intakan finns ett område med flera betade hagmarker som har ett högt naturvärde. Omkring hagmarkerna breder åkermarken ut sig omgivna av synliga odlingsrösen. Enligt 1890-tals kartan fanns här ängsmarker med inslag av lövträd. Hela området är en naturlig enhet som ger en bild av hur landskapet såg ut och användes före 1800-talets agrara revolution. Det moderna jordbrukets stora sammanhängande åkermarker ligger på de plana markerna mot Lerdalsälven.

Under början av 1500-talet var Lerkvillagårdarna ovanligt bärkraftiga och redan 1530 fanns det två gårdar på Västra Lerkvilla, något som är ovanligt för hela Valbo härad. Namnet är troligen en äldre form av namnet Lerdals älven ”Lera” samt av fornsvenskans ”kwild”, framvällande älv som givet namnet Lerkvilla (Rosell). Odlingslandskapet är här särskilt tilltalande med välbetade betesmarker runt gården. De utgör de sista spåren efter de stora ängsmarker som fram till 1800-talet användes för att ta vinterfoder till djuren. Åkermarken ligger i sluttningarna och längs med den slingrande älvens sidor.

Söder om Lerkvilla möts man av gårdar i imponerande krönlägen längs med dalens västra sluttningar. Det är t.ex. Manstad som enligt jordeboken 1560 är ett ”skattetorp” och namnet berättar att denna gård är Mannes boplats. Det är gårdarna Bergön, Höghult, Bläsön och Bråten. Samtliga har ett medeltida ursprung och finns med i de äldsta jordeböckerna från 1540-talet. Gårdarna på den östra sidan av dalgången ligger litet mer neddragna längs med bergssidorna t.ex. vid Bodane och Bräcke.

Bodane tillhörde 1540 en av de gårdar i Lerdal som betalade mest skatt till kronan i form av smör och foder. Redan år 1530 finns det upptecknat att bonden här betalade en speciell skatt kallad ”konungafodring”, vilket var en plikt att ge foder till stridshästar som hölls av överhögheten. En slingrande väg klättrar uppför bergsslutningen upp mot Bräckes gårdsplan som klänger sig tätt intill slutningen. Fortsätter man på denna väg når man ett småskaligt åkerlandskap vid Mon, som påminner om det på den västra sidan av dalgången t.ex. runt Intakan.

I samband med att befolkningen ökade under 1700- och 1800-talets etablerades många nya torp. Mon var ett av de första torpen i Lerdal och beboddes redan 1744 av dragoner, gamla soldater och torparfamiljer. Mon övergick till att bli egen gård 1815 och 1846 övergavs det gamla läget på kullen då här blåste kraftigt och fick sin nuvarande placering. Mon är exempel på en sådan torpmiljö med väl bibehållen markanvändning med små åkrar och betesmarker som fortfarande är öppna och delvis betas. Man kan även se spår efter numera försvunna byggnader som rasat i form av byggnadsgrunder, en ensamstående liten ladugård och frukträd t ex apel.

Kulturhistorisk motivering

Väl sammanhängande miljö som speglar en lång agrarhistorisk kontinuitet. Här finns historiska avtryck från yngre stenålder och fram till 1800-talets strukturförändringar av jordbruket. Tilltalande landskapsbild och gårdsbebyggelse med representativa bebyggelselägen för Dalslands odlingsbygder. Områden med stora naturvärden vilka är en rest från det gamla slätterängsbruket. Medeltida kyrkplats med mindre sockencentrum med kyrka och f d skolhus vid medeltida kyrkplats.

Utvärdering i tidigare rapporter

- *Kulturhistorisk utredning 11, Färgelanda kommun, Älvsborgs Läns Museiförening 1975:*
Lerdals kyrka och några av gårdarna i dalgången utvärderade som kulturhistoriskt värdefulla enskilda fastigheter.

- *Värdefulla odlingslandskap i Älvsborgs län, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1994:5:*
Miljön överensstämmer med område 07-01.

- Ängs- och hagmarksinventeringen i Färgelanda kommun, Länsstyrelsen i Älvsborgs län, rapport 1993:3

BROAR

Broar som tillmäts ett kulturhistoriskt värde

Uppgifterna är hämtade från rapporten *Broar i Dalsland, en kulturhistorisk inventering 1977-78*, Älvsborgs länmuseiförening 1978. Översyn av broinventeringen motsvarande översynen av fastigheterna i byggnadsinventeringen 1975 har inte ingått i arbetet med detta kulturmiljöprogram.

Tabellen över broarna är indelad i följande kolumner:

Nr

Numrering enligt *Broar i Dalsland, en kulturhistorisk inventering 1977-78*, Älvsborgs länmuseiförening 1978.

Grupp

Klassificering enligt *Broar i Dalsland, en kulturhistorisk inventering 1977-78*, Älvsborgs länmuseiförening 1978

Socken

Belägenhet

Kulturmiljö

Anger om bron ingår i någon av de kulturmiljöer som återfinns i del 2. Miljöerna är numrerade 1-15.

RI

Anger om bron är belägen inom något av kommunens områden av riksintresse för kulturmiljövården. Beskrivningar till dessa återfinns som bilaga till detta kulturmiljöprogram.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BROAR

enligt ”Broar i Dalsland. En kulturhistorisk inventering 1977-78”

Nr	Grupp	Socken	Belägenhet	Kultur- miljö	RI
147-78	1B	Färgelanda	Valboån, söder om Färgelanda samhälle		X
23-77	1B	Färgelanda	Lillån söder om Värnäs		
P 1079-1	1B	Färgelanda	Valboån väster om Färgelanda		X
29C-16	1B	Högsäter	Valboån vid Tångelanda		X
P 1086-1	1A	Högsäter	Valboån vid Edstenafors	5	X
P 1122-2	1B	Högsäter	Valboån nordöst om Härsängen		X
33-77	1B	Järbo	Svartebäcken vid Bäckevarv		X
18-77	1B	Torp	Ellenösundet vid Ellenö	6	X
20-77	1B	Torp	Bäck väster om Torsbyn		
P 1069-1	1A	Torp	Valboån sydväst om Håmule		
P 1069-2	1B	Torp	Större bäck sydväst om Håmule		
P-1065-31-1	1B	Torp	Flagerån nordost om Nättjebacken		
P 1077-1	1B	Ödeborg	Valboån i Ödeborg	8	X
P 173-32-4	1B	Ödeborg	Långhalmens utlopp vid Rådanefors		
P 173-32-5	1B	Ödeborg	Långhalmens utlopp vid Rådanefors		

Kulturhistorisk byggnadsinventering

Bilaga till
Kulturmiljöprogram
Färgelanda kommun 2019

Anette Larsson

Färgelanda
kommun

Kulturhistorisk byggnadsinventering

Bilaga till
Kulturmiljöprogram Färgelanda kommun 2019

Anette Larsson

**Färgelanda
kommun**

Författare Anette Larsson

Grafisk form, layout och teknisk redigering Gabriella Kalmar

Omslagsbild Foton tagna av Anette Larsson. Fotona visar xxxxxx

Tryck Xxxxx AB, Xxxxx 201X

Västarvet

Vänerparken 13

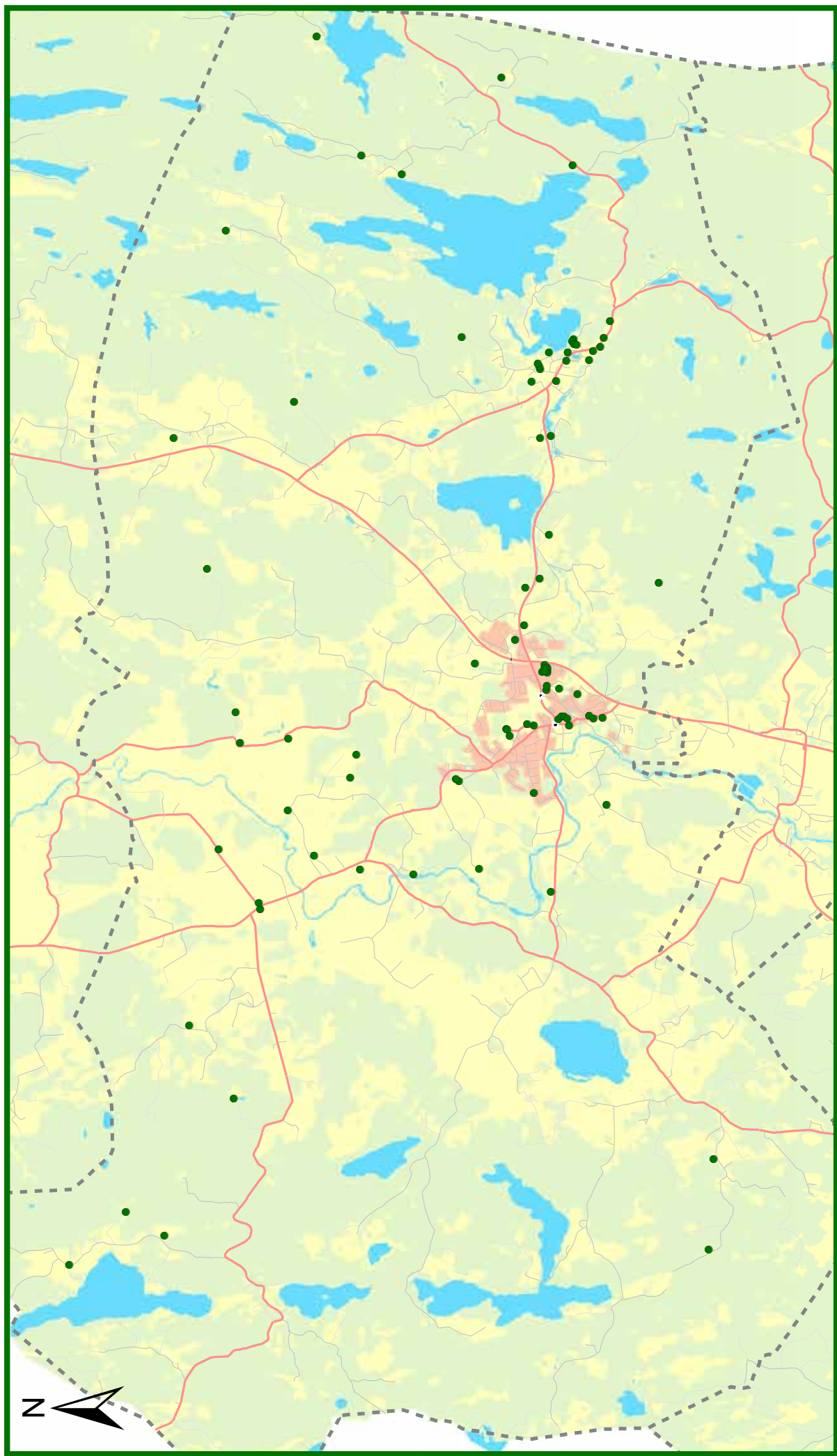
462 35 Vänersborg

tel. 0521-26 41 50, fax 0521-27 50 19

www.vastarvet.se

Innehåll

Färgelanda socken.....	5
Högsätters socken.....	59
Järbo socken.....	93
Lerdals socken.....	113
Råggårds socken.....	123
Rännelanda socken.....	141
Torps socken.....	151
Ödeborgs socken.....	171

4 Kilometer
2
1
0

● Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter
--- Sockengräns

Färgelanda socken

Färgelanda Prästgård 1:2, *Färgelanda kyrka* *Beskrivning/historik*

Kyrkobyggnaden är väl synlig i Färgelanda genom dess framträdande placering på en höjd. I anslutning till kyrkobyggnaden finns bland annat gravkor, bårhus och garage.

Kyrkan som är en av de större i Dalsland, består av ett rektangulärt långhus med rakslutet korparti och utbyggd sakristia i öster samt torn med vapenhus i väster. Ingångar finns från vapenhuset, på södra långsidan samt till sakristian från öster. På norra långsidan finns en från insidan igensatt port. Kyrkan är en typisk representant för 1800-talets stora nyklassicistiska stenkyrkor med i stort bevarad exteriör samt interiör sedan uppförandet 1870. Kyrkans planform är helt den ursprungliga.

Kyrkans murar täcks av vit spritputs. Takgesimserna och omfattningen kring västportalen är slätputsade. Syd- och nordportalen har utskjutande omfattningar med infasade kors i putsen. Även de olika byggnadskropparnas hörn markeras med utskjutande omfattningar. Dessa och portalerna samt långhustaketets gavelspets mot öster kröns av plåtklädda takryttare. Fasaddekor finns också i form av två järnkors på tornets västsida och långhusets östgavel. Ovan västportalen finns en svart stentavla med förgylld text, »Till Guds ära byggd år 1870 under kon. Carl xv:s regering«. Långhusets och sakristians sadeltak är skifferklädda.

Tornet kröns av en huv med lanternin och spira, samtliga med skivtäckning av kopparplåt. I lanternin finns smårutsindelade rundbågiga fönster åt de fyra väderstrecken. Spiran kröns av ett kors på en glob. Kyrkans portar, fönster och tornluckorna är blåmålade. Långsidor genombryts av stora rundbågiga fönster, indelade i smårutor. Även mot öster finns ett stort rundbågigt fönster. Ovan portalerna finns rundbågiga mindre fönster och mot väster, i långhuset och tornet, runda fönster. Portalerna mot söder, väster och norr är klädda med fasspontpanel och har svarta smidesbeslag. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister)

Särskilda värden att bevara

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Kulturhistorisk motivering

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Kyrkoanläggningen ingår i kulturmiljön »Kring Färgelanda kyrka«.

Kyrkoanläggningen ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Särskilt lagskydd

Kyrkoanläggningen är ett kyrkligt kulturminne och skyddas därmed enligt 4 kap Kulturmiljölagen.

Burhult 1:5, Burhult

Beskrivning/historik

Gård med omgivning som består av både skogsmark och odlingslandskap. Gårdsmiljön karaktäriseras av bostadshuset i form av en tvåvånings parstuga, en ladugård och ett före detta höns hus. Parstugan är enligt uppgift troligen från 1830-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med och utan spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en balkong över entrén. Ladugården är troligen från 1800-talets senare del. Byggnadens fasad är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Det finns gavelsidofönster samt ett lunnformat nockfönster på byggnadens norra gavel. På taket ligger korrugerad plåt. Det före detta höns huset är troligen uppfört på 1900-talets första del. Fasaden är putsad och på taket ligger äldre betongtegel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial. Parstugans takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta tillsammans med den karaktärsskapande parstugans höga ålder motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Bärböle 1:1, Bärböle

Beskrivning/historik

Gården är omgivet av öppet odlingslandskap och har ett framträdande läge i landskapet genom dess placering på en höjd. Bostadshuset och lillstugan är placerade på höjden och övriga byggnader är belägna på dess sluttning. Bostadshuset är enligt uppgift från 1874 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående pärlspont och stående slät panel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster utan spröjs, korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna samt mezzaninfönster. Det finns en öppen farstuvist i anslutning till entrén. På byggnadens nordöstra gavel finns en så kallade snedtäcka med

entré. På taket ligger betongtegel. Lillstuga är troligen från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger äldre betongtegel. Det finns en så kallade snedtäcka i anslutning till entrén. Ladugården är enligt uppgift från 1929. Fasaden är klädd med stående slät panel och tegel. På taket ligger äldre betongtegel. Brygghuset är troligen från 1900-talets början. Magasinet är enligt uppgift från 1875. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger korrugerad plåt. Smedjan är troligen från 1870-talet. Fasaden är klädd med rödfärgad lockpanel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas äldre/ursprungliga karaktär och form samt fasadmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«. Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Dyrtorp 1:36

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt beläget i villaområde i Färgelanda tätort. Bostadshuset är från tiden omkring 1950-talet och har putsad grund med källare. Fasaden är klädd med gult tegel. Bygganden har sidohängda en- och tvåluftsfönster utan spröjs och pivothängda enlufts-fönster. På taket ligger brunt lertegel. En del av takfallet är förlängt och sträcker sig över entrén. På fastigheten finns också ett äldre bostadshus samt lillstuga/förråd, troligen från 1920-talet. Fasaderna är klädda med stående locklistpanel. Fönstren är spröjsade och på det brutna taket ligger äldre betongtegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Huset är en välbevarad och tydlig representant för 1950-talets villaarkitektur vilket motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Dyrtorp 1:44*Beskrivning/historik*

Bostadsfastighet med trädgårdstomt belägen i villaområde i Färgelanda tätort. Bostadshuset är enligt uppgift från 1920-talet. Fasaden är klädd med gul liggande panel. Byggnaden har sexluftsfönster med spröjs i de övre lufterna, liggande spröjsade fönster ochnockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det leder en dubbelsidig trappa upp till entrén och i anslutning till entrén finns en öppen veranda. Över entrén finns en balkong och en så kallade frontespis. På byggnadens västra takfall och till vänster om frontespisen finns en takkupa. På byggnadens norra gavel finns ett burspråk och en senare uppförd altan. På fastigheten finns också ett garage, troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med gul liggande panel och på taket ligger takpanneplåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens volym och arkitektoniska karaktär. Byggnadernas fasadmaterial. Bostadshusets takmaterial samt fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset är ett gott exempel på ett av 1920-talets villaideal och kan genom sin bevarade karaktär tillmätas ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Dyrtorp 1:57

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med trädgårdstomt belägen i villaområde i Färgelanda tätort. Bostadshuset är från tiden omkring 1960-talet. Fasaden är klädd med olika kontrasterande material i form av vitfärgat tegel och gavelrösten klädda med mörklaserad slät träpanel. På taket ligger glaserat lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Huset är en välbevarad representant för 1960-talets villaarkitektur vilket motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Dyrtorp 1:58,

före detta läkar- och tandläkarhus

Beskrivning/historik

Före detta läkar- och tandläkarhus samt före detta polishus beläget i Färgelanda tätort. Byggnaden med två våningar, källare och garage utgör idag flerbostadshus och är troligen uppfört på 1950-talet. Fasaden är klädd med rött tegel vilket genom murtekniken skapar omfattning runt byggnadens fönster. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster utan spröjs och på taket ligger betongtegel. På fastigheten finns också ett fristående garage.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmaterial samt fönstrens utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin äldre/ursprungliga utformning och karaktär bevarad och skapar ett karaktäristiskt uttryck i »statsbilden« Sammantaget besitter byggnaden ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Ed 1:35, *Pipen*

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och magasin belägen nära Nyckelvattnet och med en omgivning som huvudsakligen består av skogsmark. Bostadshuset är troligen från 1870-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs och på taket ligger takpanneplåt. Byggnaden har ett framskjutet mittparti med småspröjsade fönster i anslutning till entrén. Magasinet/avträdet är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel. På byggnadens västra takfall ligger korrugerad plåt och på östra takfallet ligger enkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Sommarstugor och gårdsbebyggelse vid Pipen, Nyckelvattnet«.

Frändö 1:2, *Balketorp*

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård och källare omgiven av skogsmark. Bostadshuset är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har fyr- och sexluftsfönster med spröjs i de nedre lufterna, mezzaninfönster och gavelvidofönster. På taket ligger takpanneplåt. Det finns en öppen farstukvist i anslutning till entrén och en mindre tillbyggnad på husets södra gavel. Ladugården är troligen från 1800-talets början och har delvis putsad grund. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel och locklistpanel. Ladugården har liggande småspröjsade fönster och på taket ligger korrugerad plåt. Det finns en så kallade snedtäcka på ladugårdens västra gavel. Källaren är troligen från 1920-talet. Byggnaden har spröjsade fönster och fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel.

Bostadshus.

Magasin.

Bostadshus.

Ladugård.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljöns och byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial och fönstrens utformning, placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har till stor del sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

*Frändö 1:16, före detta Pipens småskola**Beskrivning/historik*

Den före detta småskolan har en omgivning som huvudsakligen består av skogsmark. Huset är enligt uppgift från 1896 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har en- till treluftsfönster med spröjs. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda med sadeltak. På byggnaden nordöstra sida finns en entré med pulpettak vilket vilar på två konsoler. Garaget/pannrummet är troligen från 1970-talet och har rödslammad stående lockpanel. På taket ligger korrugerad plåt. Bakom garaget/pannrummet finns den jordkällaren troligen från 1890-talet delvis bevarad.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasadmaterial samt fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har ett särskilt samhällshistoriskt och kulturhistoriskt värde vilket motiveras av dess bevarade utformning och karaktär samt ursprungliga funktion som skola.

*Frändö 1:18, Mossekas**Beskrivning/historik*

Bostadsfastighet omgiven av skogsmark. Bostadshuset är troligen från 1890-talet. Huset är tillbyggt i vinkel. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster, mezzaninfönster och ett nockfönster på den västra gaveln. På taket ligger korrugerad plåt. Det finns en småspröjsad glasveranda i den L-formade vinkeln.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmaterial. Fönstrens utformning, material och placering. Glasverandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:1,
Färgelanda församlingshem
Beskrivning/historik

Prästgården är enligt uppgift från 1838 och är uppförd på naturstensgrund. Huset är både tillbyggd och ombyggd vid ett antal tillfällen. Under 2018 byggdes bostadsdelen om till församlingshem. Byggnaden har två-till fyralufts-fönster och fasaden är klädd med ljus stående profilerad locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en nyligen tillbyggd ramp i anslutning till den öppna farstukvisten/huvudentrén. På taket vid byggnadens östra gavel finns en vällingklocka.

Färgelanda prästgård (numera församlingshem), foto Lars Bergström, Västarvet

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasadmaterial och fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad. Färgelanda prästgård är dessutom en av numera få prästgårdar bevarade i kyrklig ägo och utgör en betydelsefull del i den utpekade kulturmiljön kring Färgelanda kyrka. Den är också en god representant för större herrgårdsliknande prästgårdar. Detta sammantaget med byggnadens höga ålder ger prästgården ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Prästgården/församlingshemmet ingår i kulturmiljön »Kring Färgelanda kyrka«.
Prästgården/församlingshemmet ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:2, *Gamla kyrkskolan* *Beskrivning/historik*

Före detta kyrkskola och församlingshem, belägen i närheten av Färgelanda kyrka och de före detta lärarbostäderna. Byggnaden är troligen från 1910-talet och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna och tvåluftsfönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel. På byggnadens östra takfall finns en större takkupa och på det västra takfallet återfinns en mindre takkupa. I anslutning till entrén finns en öppen veranda. Husets ursprungliga byggnadskropp är tillbyggd i vinkel på den östra långsidan.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmateriell samt fönstrens utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Husets särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess välbevarade karaktär samt att huset utgör en viktig del av den sammanhållna kulturmiljön som finns i anslutning till Färgelanda kyrka.

Det före detta församlingshemmet/gamla kyrkskolan ingår i kulturmiljön »Kring Färgelanda kyrka«.

Det före detta församlingshemmet/gamla kyrkskolan ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:12

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt i villaområde i centrala Färgelanda. Huset är från 1930-talet och uppförd på kvaderhuggen naturstensgrund med källare. Fasaden är klädd med gul stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har en- till treluftsfönster, gavelsidofönster samtnockfönster. På det kinesiserande taket ligger betongtegel. Det finns ett större taklyft på det östra takfallet och en mindre takkupa på byggnadens västra takfall. Det finns en tillbyggd entré med balkong på byggnadens norra gavel och en frontespis på byggnadens västra långsida. På fastigheten finns också ett garage.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmaterial. Fönstrens utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:16

Beskrivning/historik

Bostadshus/före detta affärsbyggnad och garage med trädgårdstomt i centrala Färgelanda. Byggnaden är enligt uppgift från 1912. Fasaden är klädd med ljus stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har tre- och korspostfönster och gavelsidofönster. På taket ligger takpanneplåt. Det finns en senare tillkommen öppen farstukvist i anslutning till entrén. Över entrén finns en frontespis. I den L-formade tillbyggnaden inrymdes tidigare en affär. Garaget är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel. Byggnaden har spröjsade fönster och på taket ligger eternitplattor.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Garagets fasadmaterial, dörrar/portar och fönster.

Kulturhistorisk motivering

Bostadsfastigheten besitter ett högt samhällshistoriskt värde då det tidigare bedrevs affärsrörelse på platsen. Byggnaderna har dessutom sin karaktär och utformning bevarad vilket sammantaget ger fastigheten ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:18

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt i villaområde i Färgelanda tätort. Huset är troligen från 1920-talet och byggt i vinkel på kvaderhuggen naturstensgrund. Byggnaden har tvärpostfönster med spröjs i de övre lufterna. Fasaden är klädd med eternitplattor och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Enligt äldre foton på huset framgår att fasaden tidigare var klädd med liggande panel. Det finns en småspröjsad glasveranda i vinkeln. På fastigheten finns också en vedbod/magasin med rödslammad stående slät panel och pulpettak.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasad- och takmaterial. Verandans utformning. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden stora delar av sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad. Byggnaden är dessutom ett gott exempel på den period då eternitplattor monterades på befintlig fasad. Sammantaget besitter byggnaden ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Gråbo.

Färgelanda Prästgård 1:43

Beskrivning/historik

Dalslands folkhögskola startade 1905 i centrala Färgelanda och är belägen i ett parkområde intill Lillån. Det finns ett flertal byggnader på folkhögskoleområdet idag varav Gråbo och Storebo är två av de äldre byggnaderna. Gråbo är enligt uppgift från 1924. Byggnaden har pivothängda fönster med lösa spröjs och profilerade fönsteromfattningar. Fasaden är klädd med gulmålade stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen veranda i anslutning till entrén och ett mindre burspråk på byggnadens sydöstra långsida. På respektive takfall finns en lunettformad takkupa. Storebo, den före detta rektorsbyggnaden, är enligt uppgift från 1923 och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med gulmålade stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och profilerade fönsteromfattningar. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns tre takkupor på byggnadens nordvästra takfall och

Storebo.

fyra takkupor på det sydöstra takfallet. I anslutning till entrén finns en öppen veranda.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas och områdets karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmateriel och dess takkupor. Fönsteromfattningarna och de bevarade fönstren. Verandornas utformning.

Kulturhistorisk motivering

Dalslands folkhögskola är, och har varit en betydelsefull institution för Färgelanda genom dess närvaro under stora delar av samhällets framväxt. Folkhögskolan besitter därmed höga lokalhistoriska värden. Folkhögskolan är dessutom betydelsefull ur ett socialhistoriskt perspektiv då folkhögskolorna har varit viktiga bildningsinstitutioner i Sverige sedan 1800-talets slut. Sammantaget besitter därmed byggnaderna ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:64

Beskrivning/historik

Bostads- och affärsbyggnad i centrala Färgelanda. Byggnaden är troligen från 1940-talet. Byggnaden har putsad grund med källare och putsad fasad. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster utan spröjs samt skyltfönster på den nordöstra gavelns bottenplan.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasadmateriel samt fönstrens materiel och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning som bostads- och affärsbyggnad bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:65

Beskrivning/historik

Bostads- och affärsbyggnad i centrala Färgelanda. Det så kallade »bankhuset« uppfördes av »Valbo härads folkbank« omkring 1902 (Gamla Färgelanda en bilderbok, s 55) och är en av få kvarvarade byggnader från Färgelandas äldre stationssamhälle. 1905 startade Dalslands folkhögskola sin verksamhet i byggnaden. Efter att folkhögskolan flyttade sin verksamhet har huset använts som bostads- och affärsbyggnad. Byggnadens fasad är klädd med stående profilerad locklist. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel och det finns två takkupor på vardera takfall. I anslutning till entrén finns en sluten veranda och ovan den finns en så kallade frontespis.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens äldre bevarade snickeridetaljer.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har delar av sin utformning och karaktär bevarad. Byggnaden har också ett samhällshistoriskt värde vilket motiveras av dess historia som skolbyggnad vid Dalslands folkhögskola. Detta sammantaget motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:134

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt i villaområde i centrala Färgelanda. Huset är enligt uppgift från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med och utan spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en större tillbyggnad på byggnadens nordöstra sida. Tillbyggnadens fasad är klädd med stående locklistpanel. Tillbyggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger korrugerad plåt. Tillbyggnaden har detaljrika vattkupor samt stuprör med skarpa vinklar. På fastigheten finns också del av en vedbod/magasin som troligen är från 1930-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel och byggnaden har spröjsade fönster.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och de bevarade fönstrens material och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad. Husets välbevarade karaktär utgör dessutom en viktig del av den sammanhållna kulturmiljön som finns i området. Byggnaden besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:146

Beskrivning/historik

Verkstadsbyggnad belägen i Färgelanda tätort. Verkstaden är uppförd på 1930-talet och har en putsad fasad. På byggnadens entrésida finns tre garageportar i trä och på taket ligger korrugerad plåt. Verkstadsbyggnaden är idag sammanbyggd med ett bostadshus. På fastigheten finns även ett kvadratformat förråd med så kallade tälttak.

Särskilda värden att bevara

Verkstadens ursprungliga utformning och karaktär. Garageportarna. Byggnadens fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering: Verkstadsbyggnadens kulturhistoriska värde motiveras av dess ursprungliga bevarade karaktär och utformning. Byggnaden besitter dessutom ett samhällshistoriskt värde genom dess kontinuerliga funktion. Detta sammantaget motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:157

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt i villaområde i centrala Färgelanda. Huset är enligt uppgift från 1905 och har en putsad grund och fasad. Byggnaden har två- och tre-lufts-fönster med spröjs och mezzaninfönster. Fönstren har synliga omfattningar i putsstrukturen. På taket ligger betongtegel. Det finns en småspröjsad glasvarande med sadeltak i anslutning till entrén. På verandans tak ligger skivplåt. Över entrén finns en så kallade frontespis.

På byggnadens sydvästra gavel finns en entré med ett tornliknande trapphus klätt med liggande panel. Trapphuset avslutas med en plåtklädd huv.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär, utformning och exteriör. Byggnadens fasadmaterial och verandans och trapphusets utformning och takmaterial. Fönstrens utformning, material och placering. De putsade fönsteromfattningarna.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin unika karaktär och utformning bevarad. Husets välbevarade karaktär utgör dessutom en viktig del av den sammanhållna kulturmiljön som finns i området. Byggnaden besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Särskilt lagskydd

Fastigheten har särskilda skyddsbestämmelser i en kommunal detaljplan enligt Plan- och bygglagen.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

2340

Färgelanda Prästgård 1:311, före detta lärarbostäder

Beskrivning/historik

Före detta lärarbostäder idag bostadshus med källare, belägen i närheten av Färgelanda kyrka och den gamla kyrkskolan. Byggnaden är troligen från 1930-talet. Fasaden är klädd med ljus stående locklistpanel. Byggnaden har sidohängda tvåluftsfönster och ett mindre sidohängt enluftsfönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel. Det finns en öppen veranda i anslutning till entrén på byggnadens norra långsida. Över entrén finns en balkong med smidesräcke. På de norra och södra takfallen finns två lunettformade takkupor. Det finns ytterligare två entréer på byggnadens gavelsidor.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmaterial. Verandans och balkongens utformning. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Husets mycket höga kulturhistoriska värde motiveras av dess välbevarade karaktär samt att huset utgör en viktig del av den sammanhållna kulturmiljön som finns i anslutning till Färgelanda kyrka.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Kring Färgelanda kyrka«.
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda Prästgård 1:445

Beskrivning/historik

Bostadshus beläget i centrala Färgelanda. Huset är troligen från 1910-talet och är ett tvåvåningshus med suterrängvåning. Huset upplevs som en byggnad sammansatt av olika huskroppar och fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Suterrängvåningen är putsad. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster med spröjs och mezzaninfönster. På taket ligger rödmålad bandplåt. I anslutning till entrén på byggnadens sydvästra långsida finns en glasveranda och över glasverandan finns en frontespis. Det finns en entrédörr på den putsade suterrängvåningens sydöstra gavel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär, utformning och exteriör. Fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, placering och material. Verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin unika karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde

Särskilt lagskydd

Fastigheten har särskilda skyddsbestämmelser i en kommunal detaljplan enligt Plan- och bygglagen.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda-Tveten 1:13

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt i anslutning till öppet odlingslandskap. Huset är enligt uppgift från 1940-talet och har en putsad grund med källare och putsad fasad. Byggnaden har sidohängda två- och trelufts-fönster utan spröjs, nockfönster och gavelsidofönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På byggnadens sydvästra takfall finns ett mindre taklyft. Det finns en öppen farstukvist med sadeltak i anslutning till entrén.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens utformning och karaktär. Fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Färgelanda-Tveten 1:14

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt i anslutning till öppet odlingslandskap. Huset är enligt uppgift från 1962. Huset har putsad grund med källare. Fasaden är klädd med gult tegel och murstocken är placerad utanför fasadlivet. Byggnaden har sidohängda en- och tvålufts-fönster utan spröjs och på taket ligger betongtegel. Det finns en altan i anslutning till byggnadens södra gavel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens utformning och karaktär. Fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess bevarade karaktär och utformning.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Fölen 1:7, Skrocka

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus, ved- och redskapsbod samt avträde omgiven av skogsmark. Bostadshuset är troligen från 1870-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående vankantad lockpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster ochnockfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist. Vedboden och redskapsboden är troligen från 1900-talets början. Fasaderna är klädda med vankantad lockpanel och på vedbodens tak ligger enkupigt lertegel. På redskapsbodens tak ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Fasadmateriell och fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Gatersbyn 1:7, Blanketorpet

Beskrivning/historik

Gården är väl synligt placerad på en höjd och ägs, samt används som hembygdsgård, av Södra Valbo Hembygdsförening. På gården finns en Dalslandsstuga, en ladugård, ett magasin/vedbod, avträde, en smedja och karaktärsskapande stenmurar. Dalslandsstugan är enligt uppgift från 1824. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och ett mindre enluftsfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén. Ladugården är enligt uppgift från 1820-talet. Fasaden är klädd med stående slät rödslammad panel. En del av fasadmaterialet på byggnadens nedre fasadparti är putsad. På taket ligger korrugerad plåt. Magasinet/vedboden är enligt uppgift från 1824. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har spröjsade fönster och på taket ligger korrugerad plåt. Avträdet är enligt uppgift från 1824. Byggnaden har stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Smedjan är enligt uppgift från 1905. Fasaden är klädd med stående vankantad panel och på taket ligger enkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och byggnadernas karaktär och utformning. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Gatersbyn 1:13*Beskrivning/historik*

Bostadsfastighet med bostadshus, lillstuga och garage belägen intill länsväg 173. Längs med gångvägen upp till bostadshuset finns en ensidig allé. Bostadshuset är uppfört på kvaderhuggen naturstensgrund. Enligt uppgift genomgick huset en större renovering 1929. Det ursprungliga huset är dock från 1860-talet. Fasaden är klädd med ljus stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har fönster med och utan spröjs i olika storlekar. På taket ligger betongtegel och på det brutna takfallet finns två takkupor. På husets norra långsida finns ett burspråk. Över burspråket finns en frontespis med balkong. I anslutning till entrén på byggnadens västra gavel finns en öppen farstukvist och på den södra långsidan finns en sluten farstukvist. Lillstugan är enligt uppgift samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger takpanneplåt. Garagets fasad är klädd med stående rödslammad vankantad panel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas och trädgårdens karaktär och utformning. Bostadshusets fasadmaterial. Fönstrens utformning, placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Keramikverkstad.

Bostadshusföre detta keramikverkstad.

*Gatersbyn 1:42,
före detta Hjobergs krukmakeri, Värnås
Beskrivning/historik*

Bostadsfastighet belägen intill länsväg 173. Under perioden 1929–2011 bedrevs Hjobergs krukmakeri i varierande skala på fastigheten. Lars Hjoberg, född 1760, var den första kända krukmakaren av släkten Hjoberg. Under perioden 1778–1782 gick Lars i lära hos krukmakarmästaren Johannes Kihlberg i Vänersborg. Lars Hjobergs barnbarn, Martin August Hjoberg startade Hjobergs krukmakeri i Frändefors i mitten av 1800-talet och dennes barnbarn, Albin Hjoberg flyttade verksamheten till Färgelanda 1929. Den bevarade verkstaden i Frändefors utgör en mycket välbevarad hantverksmiljö och förklarades som byggnadsminne 2008.

Den ljusst avfärgade putsade keramikverkstaden i Färgelanda är från 1950-talet. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna samt tvåluftsfönster utan spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. Det finns ett taklyft på vardera takfall. På fastigheten finns också ett bostadshus med verkstad från 1940-talet. Fasaden är putsad och byggnaden har en- och tvåluftsfönster utan spröjs samt gavelsidofönster. På byggnadens södra gavel finns en större tillbyggnad vilken tidigare användes som keramikverkstad. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist. På fastigheten finns också en vedbod från 1940-talet. Vedbodens fasad och tak är klädda med korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Verkstadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmaterial och de bevarade fönstrens utformning, placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Verkstadens bevarade karaktär och utformning motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

*Gatersbyn 1:82, 1:83 och 1:84
Beskrivning/historik*

Tre egnahemshus med garage och trädgårdstomt uppförda på 1960-talet. Husen är belägna i nära anslutning till länsväg 172 och är placerade med entrésidan vända mot kvartersgatan. Fasaderna är klädda med rött tegel och byggnaderna har fönster utan spröjs. På taken ligger betongtegel.

Särskilda värden att bevara

Husens enhetliga karaktär, volym och form samt fasad- och takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Husen kan betraktas som en väl sammanhållen kulturhistoriskt värdefull byggnadsgrupp och är goda exempel på miljonprogrammets villabebyggelse. Sammantaget besitter därmed husen ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Gatersbyn 1:88, 1:89 och 1:90

Beskrivning/historik

Tre egnahemshus med trädgårdstomt uppförda på 1960-talet. Husen är belägna i nära anslutning till länsväg 172 och är placerade med gavlarna vända mot kvartersgatan. Källarvåningen inrymmer även garage på två av husen. Fasaderna är klädda med rött tegel och byggnaderna har fönster utan spröjs. På taken ligger betongtegel.

Särskilda värden att bevara

Husens enhetliga karaktär, volym och form samt fasad- och takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Husen kan betraktas som en väl sammanhållen kulturhistoriskt värdefull byggnadsgrupp och är goda exempel på miljonprogrammets villabebyggelse. Sammantaget besitter därmed husen ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Gatersbyn 1:100

Beskrivning/historik

Flerfamiljshus beläget i Färgelanda tätort, enligt uppgift från 1960-talet. Huset ligger i nära anslutning till länsväg 172. Byggnaden utgörs av fem sammanhängande något förskjutna huskroppar. Fasaden är klädd med liggande panel och rött tegel. Gavelrösterna är klädda med stående panel. Byggnaden har fönster utan spröjs.

På taket ligger betongtegel. På fastigheten finns ytterligare ett flerfamiljshus.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens form, karaktär och volym.

Kulturhistorik motivering: Byggnaden tillskrivs ett särskilt kulturhistoriskt värde då byggnadens äldre/ursprungliga form och karaktär är bevarad. Byggnaden är dessutom goda exempel på miljonprogrammets radhusbebyggelse. Sammantaget besitter därmed byggnaden ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Gatersbyn 1:114

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt beläget i villaområde i Färgelanda samhälle. Bostadshuset är från 1967 och har putsad grund med källare. Fasaden är klädd med rött tegel. Byggnaden har sidohängda en- till trelufts-fönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel. Fasaden vid den sidoställda entrén är framskjuten med ett förlängt takfall.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Huset är en välbevarad och tydlig representant för 1960-talets villaarkitektur vilket motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Hillingsäter 1:32, Kamperud

Beskrivning/historik

Gård med omgivning som huvudsakligen utgörs av skogsmark. På gården finns en Dalslandsstuga ett magasin och en tvättstuga. Dalslandsstugan är enligt uppgift från 1887 och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel.

Byggnaden har en, två- och treluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen farstukvist i anslutning till entrén. På byggnadens västra långsida finns en mindre tillbyggnad. Magasinet är troligen från 1900-talets början. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har spröjsade fönster och på taket ligger takpanneplåt. Tvättstugan är troligen samtida med magasinet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster och på taket ligger takpanneplåt. Det finns ett skärmtak i anslutning till entrén. På fastigheten finns dessutom två mindre förrådsbyggnader.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Fönstrens utformning. Byggnadernas fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Hillingsäter 1:36

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och lillstuga omgiven av skogsmark. Bostadshuset är enligt uppgift från 1926. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs, trekantiga gavelvidofönster samt ett mindre enluftsfönster. Det finns en öppen farstukvist i anslutning till entrén. På taket ligger rött betongtegel. Lillstuga/magasinet är troligen från 1930-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. På taket ligger eternitplattor. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och nockfönster och det finns ett skärmtak över entrén.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial samt fönstrens utformning, placering och material. Lillstugans takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gården har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Hjärtsäter 1:16, Rovekas

Beskrivning/historik

Före detta soldattorp omgivet av skogsmark. Huset är troligen från 1870-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel och lockpanel. Det finns en sluten farstukvist i anslutning till entrén och en så kallade snedtäcka på byggnadens norra gavel. Huset har tvåluftsfönster med och utan spröjs samt nockfönster. På taket ligger betongtegel. På fastigheten finns också ett avträde troligen från 1950-talet samt ett garage och brygghus/bastu troligen från 1970-talet.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmaterial och fönsterutformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Översikt över gårdens byggnader.

Bostadshus och lillstuga.

Hornstveten 1:14

Beskrivning/historik

Större gårdsanläggning, med flera generationers byggnader, belägen i öppet odlingslandskap. Bostadshuset i form av ett så kallade fyrfrontshus är enligt uppgift från 1902 och uppfört på naturstensgrund. Byggnaden har korspostfönster, gavelsidfönster och nockfönster. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Det finns en öppen farstukvist i anslutning till entrén på byggnadens nordöstra gavel, en tillbyggd entré/glasveranda på byggnadens sydöstra gavel och en större tillbyggnad på byggnadens nordvästra gavel. Över glasverandan finns en balkong. På taket ligger betongtegel. Lillstugan är troligen från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en senare tillbyggnad på byggnadens nordöstra gavel. Ladugården är enligt uppgift från 1914. Fasaden är klädd med stående slät panel och korrugerad plåt. På taket ligger tvåkupigt lertegel och korrugerad plåt. Jordkällaren är troligen från 1890-talet. Det finns dessutom senare tillkomna byggnader på fastigheten, bland annat det karaktärsskapande djurstallet och silon.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och dess tydliga funktionsdifferentierade byggelse med olika årsringar. Byggnadernas utformning och karaktär.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.
Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Horntveten 1:14*Beskrivning/historik*

Gård med bostadshus, ladugård och vedbod belägen i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är troligen från 1910-talet och har en putsad grund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen farstuvist i anslutning till entrén. Ladugården är troligen samtida med bostadshuset. Ladugårdens fasad är klädd med rödslammad stående vankantad lockpanel. På taket ligger korrugerad plåt. På gården finns också en samtida vedbod med stående rödslammad lockpanel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

*Horntveten 1:14**Beskrivning/historik*

Bostadshus och vagnbod/magasin belägna på en höjd i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är troligen från 1860-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster ochnockfönster med spröjs. På taket ligger enkupigt lertegel. Det finns ett skärmtak med eternitplattor i anslutning till entrén. Vagnboden/magasinet är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående vankantad lockpanel och på taket ligger äldre betongtegel.

*Bostadshus.**Särskilda värden att bevara*

Byggnadernas karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial. Fönstrens placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

*Horntveten 1:16, 1:14**Beskrivning/historik*

Gård belägen på en höjd i öppet odlingslandskap. Bostadshus I är ett parhus med två våningar. Huset är troligen från 1890-talet. Fasaden är klädd med ljus stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en glasveranda i två våningar i anslutning till entrén. Bostadshus II är enligt uppgift från 1950-talet och har putsad grund. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Ladugården är belägen nedanför höjden och är troligen från 1940-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel. En del av fasadmaterialet på byggnadens nedre fasad är klädd med rött tegel. På taket ligger eternitplattor.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas utformning och karaktär. Bostadshusens fasad- och takmaterial. Bostadshus 1:s fönsterplacering,

material och utformning. Glasverandans utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön med den karaktärsskapande parstugan har sin utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Håbyn 1:61

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och verkstad/vedbod belägen i relativt öppet odlingslandskap och i närheten av länsväg 172. Bostadshuset är enligt uppgift från 1895. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs,nock- och gavelsidofönster samt mezzaninfönster. På taket ligger betongtegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén. Verkstaden/vedboden är enligt uppgift samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger betongtegel. På fastigheten finns också ett avträde enligt uppgift från 1910-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas form, karaktär och fasadmaterial. Fönstrens placering, material och utformning. Verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Hällan 2:20, Bråsäter

Beskrivning/historik

Gård omgiven av skogsmark. Bostadshuset är enligt uppgift från 1895 och uppfört på naturstensgrund med källare. Fasaden är klädd med ljus stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs och gavelsidofönster. Fönstrens överstycken bärs upp av enkla konsoler. I anslutning till entrén finns en småspröjsad glasveranda. På taket ligger äldre betongtegel. Ladugården är enligt uppgift från 1935. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel. En del av fasadmaterialet på byggnadens nedre fasadparti är putsad. På taket ligger äldre betongtegel. Magasinet är enligt uppgift från 1930-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en så kallade snedtäcka på byggnadens östra gavel och över entrén finns ett pulpettak med äldre betongtegel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial. Bostadshusets fönsterutformning, material och placering. Verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin utformning och karaktär bevarad. Fastigheten är därmed en god representant för den västsvenska gårdsstrukturen där bostadshus och ladugård ofta är belägna på var sin sida vägen. Sammantaget besitter därmed fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Hällan 3:1, Ängarna

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård, magasin och redskapsbod belägen i relativt öppet odlingslandskap och i närheten av länsväg 172. Bostadshuset är enligt uppgift från 1870. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och stående slät panel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs och gavelsidofönster. På taket ligger betongtegel. Ladugården är enligt uppgift från 1918. Fasaden är klädd med stående slät panel. Magasinet/vedboden är enligt uppgift från 1950-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel. Byggnaden har spröjsade fönster. Redskapsboden är enligt uppgift från

1960-talet. Fasaden är klädd med tegel och byggnaden har fönster utan spröjs.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljöns karaktär. Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmateriäl.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadernas bevarade karaktär motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Hällevad 1:4

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt beläget intill mindre landsväg. Bostadshuset är troligen från 1940-talet och har en putsad grund med källare. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har sidohängda en- och tvåluftsfönster utan spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. På byggnadens södra takfall och över entréns skärmtak finns ett taklyft. På fastigheten finns också en mindre förrådsbyggnad med stående locklistpanel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial Fönstrens utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Norra Kylsäter 1:2, Kroken

Beskrivning/historik

Före detta torp under Norra Kylsäter beläget intill skogskanten och i nära anslutning till öppet odlingslandskap. Enkelstugan är uppförd på naturstensgrund och är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående

locklistpanel. Stugan har tvåluftsfönster med spröjs och nockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, placering och de bevarade fönstrens material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Foto Kurt Aronsson, 2000.

Norra Rån 1:13, Kvarnbacken

Beskrivning/historik

Huset är en så kallade ryggåsstuga och är omgivet av skogsmark. Ryggåsstugan förvaltas av Södra Valbo hembygdsförening och är troligen uppförd någon gång under 1700-talet. Fasaden är klädd med lockpanel. Stugan har tvåluftsfönster utan spröjs och på taket ligger enkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Stugans karaktär och utformning. Byggnadens exteriör som helhet.

Kulturhistorisk motivering

Stugan tillskrivs ett särskilt kulturhistoriskt värde vilket motiveras av dess höga ålder och välbevarade karaktär.

Allén som leder upp till bostadshuset

Bostadshus.

Näsböle 1:1, Näsböle

Beskrivning/historik

Gård belägen på en markant höjd i nära anslutning till öppet odlingslandskap. Gården karaktäriseras av allén som leder upp till bostadshuset. Bostadshuset i form av en så kallade salsbyggnad är enligt uppgift från 1860-talet. Huset har putsad grund med källare. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfnster med spröjs. Över respektive tvåluftsfnster och över entrén på byggnadens östra långsida finns lunettfnster. På byggnaden västra långsida

Lillstuga.

finns ett centrerat lunettfnster. Byggnaden har också runda gavelsidofnster och lunettformade nockfnster. På taket ligger betongtegel. Det finns en tillbyggd entré på byggnadens södra gavel. Lillstugan är enligt uppgift från tiden runt sekelskiftet 1900, uppförd på naturstensgrund och placerad som en flygelbyggnad. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har spröjsade fnster och på taket ligger korrugerad plåt. Det finns en öppen farstukvist i anslutning till entrén. En del av huset används idag som garage. Något söder om bostadshuset finns en vedbod

troligen från 1800-talets slut. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Magasinet som är placerat något öster om lillstugan är enligt uppgift från 1800-talets slut. Byggnaden har stående slät panel och på taket ligger äldre betongtegel. På fastigheten finns också en ladugård och två magasin. Byggnadernas fasader och tak är klädda med korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och allén. Byggnadernas karaktär. Salsbyggnadens karaktär och utformning. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta tillsammans med bostadshusets höga ålder motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen»
Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)»

Bild från Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister BeBR, 2015. <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/anlaggning/visaSelectedAnlaggningFoto.raa?anlaggningId=21000001029540&fotoId=21500001461758>

Näsböle 1:2, Näsböle kraftstation

Beskrivning/historik

Näsböle kvarn och kraftverk är uppfört vid Valboån cirka två kilometer nordväst om Färgelanda samhälle. Byggnaden uppfördes 1918 och är en av Dalslands få vattenkvarnar byggda i tegel. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister)

Särskilda värden att bevara

Byggnadens och omgivnings karaktär och utformning. Fasadmateriel och fönstrens utformning.

Kulturhistorisk motivering

Näsböle kraftverk och kvarn har ett högt kulturhistoriskt värde. Byggnaden, dammen och vattenvägarna är välbevarade och tydligt avläsbara vilket skapar en god förståelse för anläggningens och kulturmiljöns sammanhang. Vattnets kraft har utnyttjats på platsen sedan 1600-talet och det befintliga kraftverket ger en kontinuitet och utgör en fortsättning på tidigare verksamheters nyttjande av vattnet. Att byggnaden dessutom är

uppförd i ett för området inte så vanligt material, tegel, förstärker det ålderdomliga intrycket. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister)

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Bostadshus.

Magasin.

Olsängen 1:5, Löten

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och magasinsbyggnad omgiven av odlings- och skogslandskap. Bostadshuset är troligen från 1900-talets början och är uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med ljus stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs, mezzanin- och gavelsidofönster. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Magasinet är troligen samtida med bostadshuset. Byggnadens fasad är klädd med rödslammad stående locklistpanel. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets fasadmaterial. Fönstrens utformning, material och placering. Verandans utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Ryk 1:8, Lugnet

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus, ladugård och garage omgiven av öppet odlingslandskap. Bostadshuset är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med ljus stående locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster med och utan spröjs,nockfönster samt parställda fönster på byggnadens södra långsida. Det finns en småspröjsad glasveranda i anslutning till entrén på byggnadens norra långsida. Över glasverandan finns en så kallade frontespis och på var sida om den finns två taklyft. På byggnadens västra gavel finns en tillbyggnad, delvis i två våningar. På taket ligger äldre betongtegel. På fastigheten finns också en ladugård troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket

ligger korrugerad plåt. På fastigheten finns också ett senare uppfört garage.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess bevarade karaktär och utformning.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Spångerud 2:2, Norra Spångerud

Beskrivning/historik

Gård med ett flertal olika byggnader placerade på båda sidor om en mindre väg som korsar fastigheten. Bostadshus I är enligt uppgift från 1890-talet. Fasaden är klädd med stående rödslammad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och gavelsidofönster. På taket ligger betongtegel. Det finns ett framskjutet mittparti i anslutning till entrén. Bostadshus II är enligt uppgift från 1890-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger äldre betongtegel. Det finns en så kallade snedtäcka på byggnadens norra gavel. Ladugården är enligt uppgift samtida med bostadshusen. Fasaden är klädd med rödslammad stående lockpanel. Byggnaden har spröjsade fönster. Magasinet är enligt uppgift från 1918. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har spröjsade fönster. Hönshuset är enligt uppgift från 1923. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel och på taket ligger äldre betongtegel. Jordkällaren är enligt uppgift från 1907. Fasaden är delvis klädd med röda tegelstenar. Vedboden är enligt uppgift från 1950-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel och på taket ligger eternitplattor.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och dess tydliga funktionsdifferentierade byggelse. Byggnadernas utformning och karaktär. Byggnadernas äldre fasadmaterial, fönster och takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Fastigheten har en mycket välbevarad och tydlig gårdsmiljö. Fastigheten är också en god representant för den västsvenska gårdsstrukturen där bostadshus och ladugård ofta är belägna på var sin sida vägen. Sammantaget besitter därmed fastigheten ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Stigen 1:62

Beskrivning/historik

Flerbostadshus från 1960-talet belägna i Stigens samhälle och i nära anslutning till Vänersborgsvägen. På fastigheten finns två lägenhetsbyggnader med fem respektive tre sammanhängande förskjutna huskroppar. Fasaderna är klädda med rött tegel och stående lockpanel. Byggnaderna har enluftsfönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel. Murstocken är placerad utanför fasadlivet

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas form, karaktär och fasadmaterial.

Kulturhistorik motivering

Flerbostadshusen skapar ett karaktäristiskt uttryck i »statsbilden« och är goda exempel på miljonprogrammets radhusbebyggelse. Trots att delar av fönster, entréer och taktegel har bytts tillskrivs byggnaderna sammantaget ett särskilt kulturhistoriskt värde då mycket av byggnadens äldre/ursprungliga form och karaktär är urskiljbar.

Stigen 1:63

Beskrivning/historik

Bostadshuset byggt i vinkel belägen i Stigens samhälle. Bostadshuset är troligen från 1960-talet och har putsad grund. Fasaden är klädd med kontrasterande färger i form av rött tegel som delvis är vitfärgat. Huset har sidohängda en- och tvåluftsfönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel. Murstocken är tidstypiskt placerad utanför fasadlivet. På byggnadens nordvästra sida och i nära anslutning till huset finns en carport.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Huset är en välbevarad representant för 1960-talets mer påkostade villaarkitektur vilket motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

*Stigen 1:69, Stigens Herrgård**Beskrivning/historik*

Herrgårdsbyggnaden, Stigens herrgård, är belägen på en höjd vid Bovattnet i Stigens samhälle. Magnus och Maria Andersson, vilka grundade och utvecklade Stigens Yllefabrik, bodde på herrgården under 1800-talets senare del.

Byggnaden är enligt uppgift från 1820-talet. Fasaden är klädd med stående panel. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna samt mezzanin- och nockfönster. Det finns en tillbyggnad på byggnadens norra gavel och en glasveranda på byggnadens södra gavel. I anslutning till entrén finns en öppen veranda rikligt dekorerad med så kallade snickarglädje. Över verandan finns en så kallade frontespis. På taket ligger betongtegel. Strax norr om herrgårdens finns ett annex.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens och omgivningens utformning och karaktär. De äldre fönstrens utformning, placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Herrgården har sin karaktär bevarad och är ett värdefullt inslag på orten. Detta sammantaget med byggnadens höga ålder och kopplingen till Magnus och Maria Andersson motiverar ett mycket högt person- och kulturhistoriskt värde.

Herrgården ingår i kulturmiljön »Stigens textilindustrisamhälle»

*Stigen 1:72, Kraftverket Stigen »övre«**Beskrivning/historik*

Kraftverket Stigen »övre« uppfördes 1915. Kraftverken Stigen »övre«, Stigen »mellan« (Stigen 6:7) och Stigen »nedre« (Stigen 6:3) är belägna längs med Lillån, och utgör tillsammans de kraftverk som försåg Stigens textilindustri och samhälle med el. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister)

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmateriäl. Fönstrens utformning och materiäl.

Kulturhistorisk motivering

Kraftverket Stigen »övre« har ett högt kulturhistoriskt värde som en välbevarad industrimiljö. Kraftverket utgör en viktig del av bruksorten Stigens historia. Kraftverkets och industribyggnadens centrala placering i blickfånget från Vänersborgsvägen, mitt inne i Stigens samhälle, är också en förstärkande faktor. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister) Sammantaget tillskrivs därmed fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Särskilt lagskydd

Fastigheten har särskilda skyddsbestämmelser i en kommunal detaljplan enligt Plan- och bygglagen.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Stigens textilindustrisamhälle«.

Stigen 2:60

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet i Stigens tätort belägen intill länsväg 173. Bostadshuset är troligen från 1950-talet och har putsad grund med källare. Fasaden är putsad. Huset har sidohängda en- och tvåluftsfönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel. Det finns ett skärmtak över entrén. På fastigheten finns också två förråd.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmateriäl. Fönstrens utformning, materiäl och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Stigens textilindustrisamhälle«.

Stigen 2:99, Stora Linvattnet

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med tillhörande uthus belägen på en höjd i landskapet. Bostadshuset är troligen från 1850-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och mezzaninfönster. Det finns en öppen förstukvist i anslutning till entrén. På taket ligger korrugerad plåt. På fastigheten finns också ett mindre uthus med rödslammad stående slät panel och takpanneplåt på taket.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasadmaterialet. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess bevarade karaktär och utformning.

Stigen 2:108, Skvalebäck

Beskrivning/historik

Före detta torp beläget intill en mindre landsväg. Det före detta torpet är troligen från 1890-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger takpanneplåt. Det finns en öppen farsstukvist i anslutning till entrén. På fastigheten finns också ett senare uppfört bostadshus och garage.

Särskilda värden att bevara

Husets karaktär och utformning. Byggnadens fasadmateriell. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Vattentorn.

Bostadshus.

Ladugård.

Stigen 4:1, Västra Stigen

Beskrivning/historik

Större gårdsanläggning belägen intill länsväg 173 och strax söder om Stigens samhälle. Gården karaktäriseras av det tornprydda bostadshuset, den u-formade ladugården och det medeltidsinspirerade vattentornet. Bostadshuset är enligt uppgift ursprungligen från 1800. Därefter har huset genomgått ett antal tillbyggnader. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har fönster i olika modeller, med och utan spröjs. Fönstrens överstycken bärs ofta upp av konsoler. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På husets sydvästra hörn finns ett torn med koppartak i form av en huv med spira. På byggnadens västra takfall finns ett taklyft och på byggnadens norra takfall finns två takkupor. Det finns en

glasveranda på byggnadens norra sida. Ladugården är troligen från 1900-talets början. Byggnadens nedre fasad är klädd med rött tegel och den övre delen är klädd med rödslammad stående slät panel. Byggnadens panelklädda del har spröjsade fönster med framträdande vitmålade fönsteromfattningar. Den tegelklädda delen av byggnaden har spröjsade enlufts-fönster. På taket ligger korrugerad plåt. Vattentornet är troligen från 1900-talets början och uppfört i rött tegel med karakteristisk så kallade krenelering som avslut.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön samt byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial. Fönstrens utformning, placering och material. Bostadshusets takmaterial. Vattentornet som helhet.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/anlaggning/visaSelectedAnlaggningFoto.raa?anlaggningId=2132000039566&fotoId=21500001462755>

Stigen 6:3*Beskrivning/historik*

Kraftstation Stigen »nedre« uppfördes 1913. Kraftverksdelen ligger i souterräng och är sammanbyggd med bostadshusets källarvåning, (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister). Bostadshusets fasad är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger korrugerad plåt.

Kraftverken Stigen »övre«, (Stigen 1:72), Stigen »mellan« (Stigen 6:7) och Stigen »nedre« är belägna längs med Lillån, och utgör tillsammans de kraftverk som försåg Stigens textilindustri och samhälle med el (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister).

Särskilda värden att bevara

Kraftstationens och bostadshusets karaktär och utformning. Kraftstationens tegelfasad. Fönstrens utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Vattenkraften har utnyttjats på platsen ända sedan 1600-talet vilket skapar en lång kulturhistorisk kontinuitet. Anläggningen i sin helhet förmedlar en tydlig och bred förståelse för det kulturhistoriska sammanhanget i vilket kraftverket utgör en viktig del i bruksorten Stigens historia. Trots vissa förändringar har kraftverksbyggnaden kvar huvuddelen av den ursprungliga karaktären. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister) Detta sammantaget motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Stigen 6:7, Stigens fabriker

Beskrivning/historik

Stigens industriområde är centralt beläget i Stigens tätort och utgörs av industri- och magasinsbyggnader framför allt från tiden kring sekelskiftet 1900 och 1940-talet. Byggnaderna har ofta spröjsade fönster och röda tegelfasader, vilka till stora delar idag är plåtklädda. På området finns även kraftverket Stigen »mellan«. Anläggningen är inrymd i en lokal inne i Stigens textilindustribyggnader. Kraftverken Stigen »övre«, (Stigen 1:72), Stigen »mellan« och Stigen »nedre« (Stigen 6:3) är belägna längs med Lillån, och utgör tillsammans de kraftverk som försåg Stigens textilindustri och samhälle med el. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister)

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas tegelfasader och de bevarade fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Som en del i en kontinuerlig industrimiljö med byggnader i varierande ålder besitter området ett mycket högt industrihistoriskt- och samhällshistoriskt värde. Industriområdets värde förstärks också av att det fortfarande bedrivs näringsverksamhet på platsen. Sammantaget besitter därmed byggnaderna ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Stigens textilindustriområde«.

Stigen 7:9 och 7:10.

Stigen 7:9, 7:10, 7:11 och 7:12

Beskrivning/historik

Bostadshus centralt belägna i Stigens tätort. Husen är troligen från 1940-talet och har putsad grund med källare. Fasaderna är klädda med stående locklistpanel. Byggnaderna har sidohängda en- till trelufts-fönster utan spröjs. På taken ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas utformning och karaktär. Fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Husen kan betraktas som en väl sammanhållen kulturhistoriskt värdefull byggnadsgrupp och har sin karaktär och utformning bevarad. Byggnaderna besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheterna ingår i kulturmiljön »Stigens textilindustrisamhälle«.

Stigen 7:28

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och magasin belägen intill Vänersborgsvägen i Stigens tätort. Bostadshuset utgör en av fem före detta arbetarbostäder uppförda av »Stigens Yllefabrik«. På fastigheten finns bostadshus och magasin/vedbod. Bostadshuset är enligt uppgift från 1923 och har putsad grund med källare. Fasaden är klädd med gul stående lockpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med småspröjs och mindre liggande fönster med småspröjs samt mezzaninfönster. På taket ligger takpanneplåt. Det finns en sluten farstukvist i anslutning till entrén och en frontespis på byggnadens sydvästra långsida. Magasinet/vedboden är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Byggnaden har spröjsade fönster och på taket ligger äldre betongtegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas utformning och karaktär. Fasadmateri- al och fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Bostadsfastigheten är en viktig del i den sammanhängande kulturmiljö som bostadshusen längs vägen skapar. Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och har därmed ett högt miljöskapande värde i sin omgivning. Detta sammantaget motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Stigens textilindustrisamhälle«.

Stigen 7:11 och 7:12.

Bostadshus.

Magasin/vedbod.

Stigen 7:30

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet i Stigens tätort belägen intill länsväg 173. Huset är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har två, tre- och sexluftsfönster med och utan spröjs, gavel-sidofönster och mezzaninfönster samt ett senare insatt mindre enlufts-fönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Byggnaden har ett framskjutet mittparti i anslutning till entrén och en tillbyggd så kallade snedtäcka på byggnadens nordöstra långsida.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial. De bevarade fönstrens material och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde. Fastigheten ingår i kulturmiljön »Stigens textilindustrisamhälle«.

Bostadshus.

Magasin/vedbod.

Stigen 7:33

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och magasin belägen intill Vänersborgsvägen i Stigens tätort. Bostadshuset utgör en av fem före detta arbetarbostäder uppförda av »Stigens Yllefabrik«. På fastigheten finns ett bostadshus och ett magasin/vedbod Bostadshuset är enligt uppgift från 1920-talet och har putsad grund med källare. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Byggnaden har småspröjsade tvålufts-fönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen farstukvist i anslutning till entrén. Magasinet/vedboden är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas utformning och karaktär. Fasad- och takmaterial samt fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Bostadsfastigheten är en viktig del i den sammanhängande kulturmiljö som bostadshusen längs vägen skapar.

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och har därmed ett högt miljöskapande värde i sin omgivning. Detta sammantaget motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Stigens textilindustrisamhälle«.

Stigen 7:35

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med trädgårdstomt i Stigens tätort belägen intill länsväg 173, Vänersborgsvägen. Bostadshuset är enligt uppgift från 1910 och är uppförd på kvaderhuggen naturstensgrund. Fasaden är klädd med liggande panel. Byggnaden har två-, fyra- och sexlufts-fönster, gavelsidofönster ochnockfönster. Fönstrens överstycken bärs upp av konsoler. På det brutna taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns ett burspråk på byggnadens östra långsida och över burspråket finns en balkong. Till höger om burspråket finns en entré. På byggnadens båda långsidor finns så kallade frontespiser. På fastigheten finns också ett dubbelgarage, troligen från 1950-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. De två portarna är klädda med liggande panel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning samt den liggande fasadpanelen. Fönstrens utformning och placering. Byggnadens takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset är ett gott exempel på ett av tidens vilideal och kan genom sin bevarade karaktär tillmätas ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Stigens textilindustrisamhälle»

Samlad bebyggelsemiljö som utgörs av tre före detta lärarbostäder vid Stigens skola.

Stigen 11:8, 11:9 och 11:10

Beskrivning/historik

Tre bostadsfastigheter, före detta lärarbostäder vilka tidigare hörde till Stigens skola, numera Stigens friskola. Bostadshuset är enligt uppgift från 1950-talet och belägna i nära anslutning till Stigens friskola. Bostadshuset har putsad grund och fasaderna är klädda med rött tegel i skiftande nyanser. Byggnaderna har fönster utan spröjs. På taken ligger betongtegel och genom en

förlängning av taken knyts garagen ihop med den övriga huskroppen.

Särskilda värden att bevara

Husens karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial. Fönstrens utformning och placering. Takens utformning.

Kulturhistorisk motivering

Trots vissa förändringar har husen mycket av sin ursprungliga karaktär och utformning bevarad. Husen utgör därför en viktig del av den sammanhållna miljö som skolbyggnaden och de före detta lärarbostäderna skapar tillsammans. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Strand 1:15, 1:4

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med parstuga belägen på en höjd i öppet odlingslandskap. Parstugan med två våningar är troligen från 1800-talets början. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén och en mindre tillbyggnad på byggnadens nordöstra långsida. Till fastigheten hörde tidigare en ladugård och ett magasin. Ladugården är troligen från 1920-talet och ligger på andra sidan vägen. Ladugårdens fasad är klädd med rödslammad stående slät panel. På taket ligger eternitplattor och korrugerad plåt. Magasinet är troligen från 1940-talet och dess fasad är klädd med rödslammad stående locklistpanel. På taket ligger eternitplattor.

Särskilda värden att bevara

Parstugans utformning och karaktär. Fönstrens utformning och placering. Verandans utformning. Parstugans takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Den välbevarade karaktärsskapande parstugan med sin höga ålder motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Strand 2:3

Beskrivning/historik

Bostadsfastigheten har ett högt läge och är till stora delar omgiven av skogsmark. Bostadshuset är troligen från 1900-talets början och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med ljusfärgad profilerad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och gavelsidofönster. På taket ligger enkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en uppförd glasveranda dekorerad med figursågade detaljer.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess bevarade karaktär och utformning.

Bostadshus.

Lillstuga.

Södra Kylsäter 2:5, Södra Kylsäter

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, lillstuga, magasins- och ladugårdslänga och stall/tork. Bostadshuset är en mycket välbevarad salsbyggnad från 1912. Fasaden är klädd med ljus färgad stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har grönmålade korspostfönster utan spröjs samt mezzanin-, gavelsido- ochnockfönster. Fönstrens över- och understyck bärs upp av konsoler. På taket ligger betongtegel. Det finns en småspröjsad glasveranda i anslutning till entrén. Över glasverandan finns en öppen veranda rikligt dekorerad med så kallade snickarglädje. På byggnadens norra gavel finns en tillbyggd entré. Lillstugan är troligen från 1800-talets andra hälft. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster utan spröjs, gavelsidofönster samt ett nockfönster på byggnadens västra gavel och ett lunettfönster på byggnadens norra långsida. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en öppen veranda. Det finns en mindre tillbyggd entré på byggnadens västra gavel. Magasin- och ladugårdslängan är enligt uppgift byggd och tillbyggd vid olika tillfällen under 1800- och 1900-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående panel och plåt. På taket ligger korrugerad plåt. Stallet/torken uppfördes 1914. Fasaden är klädd med rödslammad stående lockpanel. På taket ligger korrugerad plåt och solceller. På gården finns också brygghus/vagnbod och jordkällare. Gården finns också

Magasinslänga.

beskriven i »Gårdar i Dalsland – en bebyggelsehistorisk översikt«, 2008, s 171-176.

Särskilda värden att bevara

Gårdens och byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets och lillstugans fasadmateriäl. Bostadshusets fönsterutformning samt fönstrens materiäl och placering. Verandornas utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Bostadshus/parstuga.

Södra Kylsäter 2:8, Norra Kylsäter

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, lillstuga, ladugård vedbod och magasin belägen i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är en parstuga med två våningar och är enligt uppgift från 1800-talets början. Fasaden är klädd med ljus färgad stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har grönmålade tvåluftsfönster. Fönstrens överstycken bärs upp av konsoler. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en småspröjsad glasveranda. Det finns en så kallade snedtäcka med entré på byggnadens norra gavel och över entrén finns ett överljusfönster. Enligt uppgift är lillstugan från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger korrugerad plåt. Enligt uppgift är ladugården från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående panel och på taket ligger korrugerad plåt. I anslutning till ladugården finns ett senare uppfört garage. Vedboden/före detta hönshuset är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Byggnaden har småspröjsade fönster och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Magasinet är enligt uppgift från 1890-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har spröjsade fönster och tvåluftsfönster utan spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. Det finns en så kallade snedtäcka på byggnadens västra gavel. Gården finns också beskriven i »Gårdar i Dalsland – en bebyggelsehistorisk översikt», 2008, s 171-176.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmateriäl. Parstugans fönsterutformning samt fönstrens materiäl och placering och sned-täckans överljusfönster. Vedbodens/före detta hönshu-sets takmateriäl.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och ut-formning bevarad och är därmed ett tydligt och värde-fullt inslag i kulturlandskapet. Detta sammantaget med den karaktärsskapande parstugan motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valboda-len«.
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kul-turmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Överljusfönster på bostadshusets snedtäcka.

*Åttingsberg 1:11, Högås**Beskrivning/historik*

Bostadhus omgivet av skogsmark. Huset är troligen från 1940-talet och har putsad grund med källare. Fa-saden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och gavel-sidofönster på byggnadens sydvästra gavel. Det finns en tillbyggd glasveranda i anslutning till entrén och en mindre tillbyggnad på byggnadens sydvästra gavel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns också en förrådsbyggnad.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fa-sad- och takmateriäl. Fönstrens utformning, materiäl och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har stora delar av sin karaktär och utform-nings bevarad och besitter därmed ett särskilt kultur-historiskt värde.

Åttingsberg 1:13

Beskrivning/historik

Gård belägen intill landsvägen och omgiven av öppet odlingslandskap. På gården finns bostadshus ladugård och en lillstuga/före detta bostadshus. Bostadshuset är troligen från 1920-talet och uppfört på kvaderhuggen granitgrund och delvis på putsad grund med källare. Fasaden är klädd med ljus stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs, gavelsidofönster,nockfönster och mezzaninfönster. På taket ligger betongtegel. Det finns en småspröjsad glasveranda i anslutning till entrén på byggnadens östra långsida. Över glasverandan finns en så kallade frontespis. På byggnadens södra gavel finns en tillbyggnad, delvis i två våningar, och på byggnadens västra långsida finns ett taklyft.

Ladugården är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel och lockpanel. En del av fasadmaterialet på byggnadens nedre fasadparti är putsad. På taket ligger korrugerad plåt. Lillstugan är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Bostadshusets karaktär och utformning. Byggnadens fasadmaterial. Fönstrens utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«. Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Åttingsberg 1:16, Åttingsberg

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och lillstuga belägen intill landsvägen och omgiven av öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift ursprungligen från 1895. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. På byggnadens norra gavel finns en tillbyggd entré. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs, mezzanin-,nock- och gavelsidofönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en öppen veranda rikligt dekorerad med så kallade snickarglädje. Lillstugan är enligt uppgift från 1944 och uppförd på putsad grund

Bostadshus.

Ladugårdslänga.

med källare. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Husens karaktär. Verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär bevarad. Fastighetens framträdande läge i det öppna landskapet samt närheten till den kulturhistoriskt värdefulla gårdsfastigheten på andra sidan länsväg 172 förstärker fastighetens miljöskapande värde. Sammantaget besitter fastigheten ett särskild kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Åttingsåker 1:2, Åttingsåker

Beskrivning/historik

Gård belägen i en skogsdunge och omgiven av öppet odlingslandskap. På gården bedrivs strutsuppfödning och gårdens byggnader utgörs av bostadshus, lillstuga, ladugård och magasin mm. Bostadshuset är en parstuga med två våningar. Parstugan är troligen från 1700-talets slut. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Parstugan har tvåluftsfönster med spröjs ochnockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen farstu/veranda i anslutning till entrén och en tillbyggd så kallade snedtäcka med entré på byggnadens nordöstra långsida. Lillstugan/magasinet är enligt uppgift från 1926. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har spröjsade tvåluftsfönster samt mindre enluftsfönster med och utan spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. Det finns en sluten farstukvist i anslutning till entrén. Ladugården är enligt uppgift från 1868. Fasaden är klädd med stående röd lockpanel. På taket ligger korrugerad plåt. Magasinet är enligt uppgift från 1910-talet och har röd stående slätpanel. På taket ligger korrugerad plåt.

Översikt över gården.

Parstugan.

Särskilda värden att bevara

Gårdens bevarade karaktär och utformning. Parstugans fasad- och takmaterial samt fönstrens utformning, material och placering. Verandans utformning,

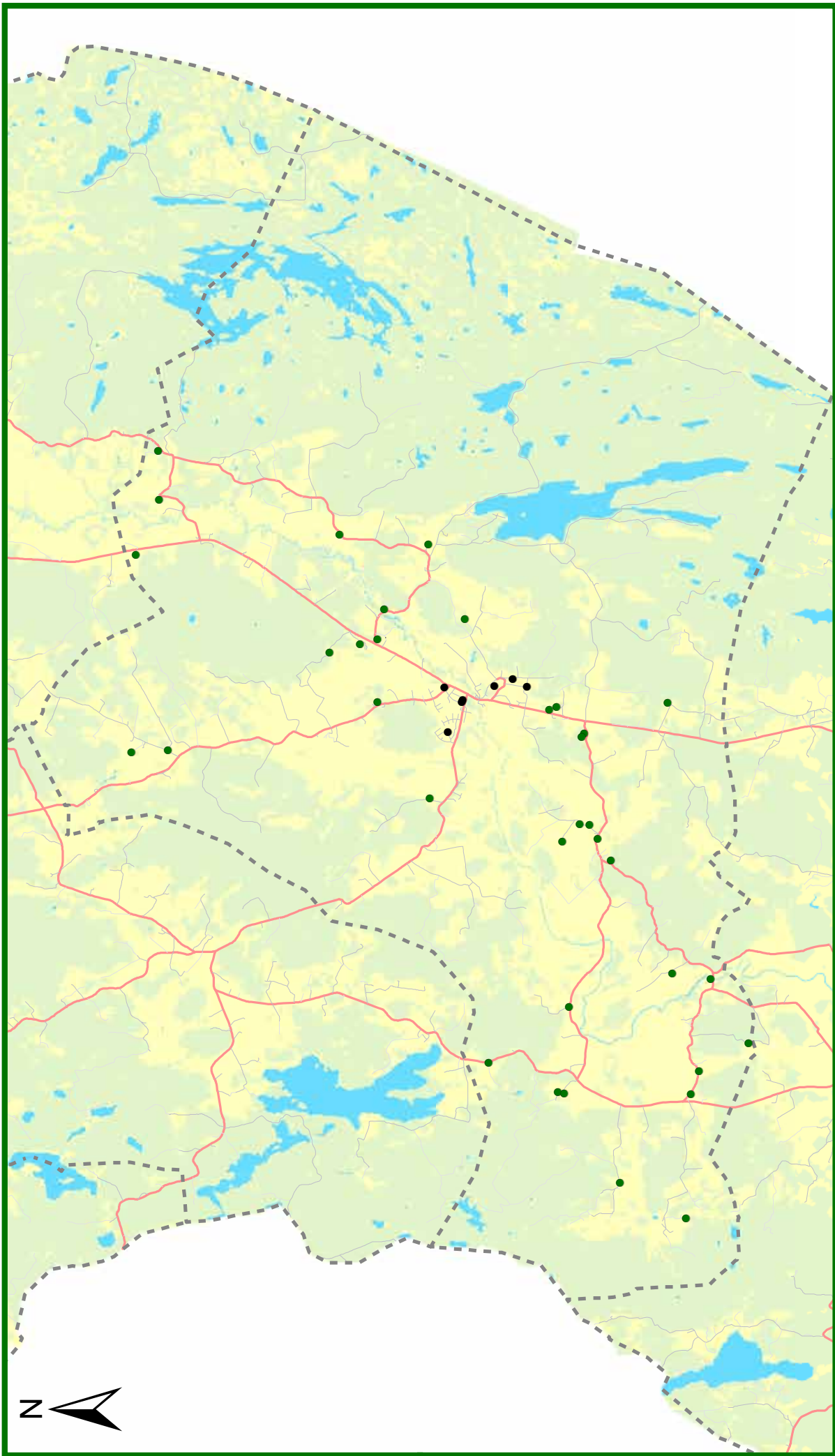
Kulturhistorisk motivering

Gården har sin karaktär och utformning bevarad och är genom den karaktärsskapande parstugan, med dess höga ålder och välbevarade skick, ett mycket värdefullt inslag i kulturlandskapet. Sammantaget medför detta att gården besitter ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

- Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter
- Sockengräns

0 1 2 4
Kilometer

Högsåters socken

Högsäters Prästgård 1:2, Högsäters kyrka
Beskrivning/historik

Högsäters kyrka är väl synlig i landskapet genom dess placerad på en höjd. Den nuvarande, murade kyrkan uppfördes år 1900–1902 efter ritningar av arkitekten Adrian Crispin Peterson. Den har latinsk korsplan med ett smalare, tresidigt avslutat kor i öster med sakristia i norr, vapenhus framför korsarmsgavlarna samt torn i väster. Den monumentala exteriören har blottade tegelmurar med bågfrisornering längs takfot och gavelrösten, strävbågar och spetsbågiga muröppningar. De branta yttertaken har mönsterlagd skiffertäckning. Det resliga västtornet kröns av en hög spira, med täckning av kopparplåt. Ingångar i väster via tornets bottenvåning och i södra och norra korsarmsgavlarna, via utbyggda vapenhus. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister)

Särskilda värden att bevara

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Kulturhistorisk motivering

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Särskilt lagskydd

Kyrkoanläggningen är ett kyrkligt kulturminne och skyddas därmed enligt 4 kap Kulturmiljölagen.

Kyrkoanläggningen ingår i kulturmiljön »Rösäter, Högsäters kyrka och prästgård«.
Kyrkoanläggningen ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Brasäter 1:23

Beskrivning/historik

Gården har ett framträdande läge i landskapet genom dess placering på ett krön. Gårdsbebyggelsen utgörs av ett bostadshus, en ladugård och ett magasin. Bostadshuset är enligt uppgift från 1952 och har en putsad grund med källare. Huset har sidohängda fönster utan spröjs och gavelsidofönster. Fasaden är putsad och ljust avfärgad. På taken ligger tvåkupigt betongtegel. I anslutning till entrén finns en farstu/glasveranda med trefallstak. På takfallet över entrén/farstun finns ett taklyft. På västra gaveln finns en tillbyggd entré. Ladugården är troligen från cirka 1900. Fasaden är klädd med stående lockpanel och stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På norra långsidan finns en så kallade snedtäcka. Magasinet är troligen från cirka 1940. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Den befintliga gårdsmiljön som helhet samt byggnadernas form och karaktär. Bostadshusets fasadmaterial samt de bevarade fönstren. Ekonomibygnadernas tak- och fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Brasäter 2:6

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, lillstuga, ladugård, källare och garage belägen intill landsvägen och i anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1952 och har putsad grund med källare. Huset har sidohängda fönster utan spröjs. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en veranda/farstu. På dess tak finns en balkong med smidesräcke. På takfallet över verandan/farstun finns ett taklyft. På västra gaveln finns en tillbyggd entré och på den södra långsidan finns en altan. Lillstugan är enligt uppgift från 1950-talet.

Bostadshus.

Ladugården och magasinet.

Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. På byggnadens södra gavel finns en nocklucka och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Ladugården är enligt uppgift från 1928/1974. Fasaden är klädd med stående slät panel. En del av fasaden är putsad. På taket ligger korrugerad plåt. Källaren är putsad och troligen från cirka 1920. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Garaget är troligen från cirka 1950. Fasaden är klädd med stående slät panel och korrugerad plåt. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Den befintliga gårdsmiljön som helhet samt byggnadernas form och karaktär. Bostadshusets och lillstugans fasad- och takmaterial. Fönstrens placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gården har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärdet »Valbodalen (P13)«.

Översikt över gården.

Bostadshus.

Bråsäter 1:1

Beskrivning/historik

Gården med bostadshus, ladugård och stall/garage har ett framträdande läge i landskapet genom dess placering på ett krön. Bostadshuset är enligt uppgift från 1940 och har en putsad grund med källare. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har sidohängda tvåluftsfönster utan spröjs och mezzaninfönster ovanför den öppna farstukvisten. På taken ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en tillbyggd entré på husets nordvästra gavel. Ladugården är enligt uppgift från 1928. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och slätpanel. Byggnadens fönster är spröjsade i olika modeller. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Stallet/garaget är enligt uppgift från 1944. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnadens fönster är spröjsade i olika modeller. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Den befintliga gårdsmiljön som helhet samt byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets fasad- och takmaterial. Fönstrens placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Edstena 1:4

Beskrivning/historik

Gård med ett bostadshus, ett affärs- och bostadshus, en ladugård och en maskinhall belägen på en höjd i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1947 och har putsad grund med källare. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har sidohängda en- och tvåluftsfönster utan spröjs och mezzaninfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist. Det finns en tillbyggd entré på husets östra gavel och en balkong med smidesräcke på den västra gaveln. Affärs- och bostadshuset användes enligt uppgift ursprungligen som affärslokal. Huset förlängdes senare med en bostadsdel på den södra gaveln. Huset är troligen från tidigt 1900-tal och uppfört på naturstensgrund. Den tillbyggda delen har en putsad grund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Fönstren är en- och tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Över de två entéerna sitter skärmtak. Ladugården är troligen från 1950-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel. En del av fasadmaterialet på byggnadens nedre fasad är klädd med rött tegel. På taket ligger eternitplattor. Maskinhallen är troligen från 1950-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel. Byggnadens fönster är tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns också en jordkällare troligen uppförd på 1940-talet.

Särskilda värden att bevara

Den befintliga gårdsmiljön samt byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasad- och takmaterial. Bostadshusets och affärs- och bostadshusets fönsterplacering och utformning.

Bostadshus.

Affärs- och bostadshuset.

Kulturhistorisk motivering

Gården har sin karaktär och utformning bevarad och har genom den tidigare affärsverksamheten på platsen ett högt samhällshistoriskt värde. Sammantaget besitter gården ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«
Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«

Edstena 1:15, 1:22, Stommen

Beskrivning/historik

Före detta gård med bostadshus, ladugård, verkstad och vagnbod belägen intill skogskanten och i anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshuset är troligen från 1800-talets andra hälft och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och figursågade över- och understycken. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Ladugården är troligen samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med stående vankantad panel och stående lockpanel. På taket ligger äldre betongtegel. Byggnaden har tillbyggnader i anslutning till gavlarna. Verkstaden är troligen samtida med bostadshuset och ladugården. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har mezzaninfönster och spröjsade fönster i olika modeller. På taket ligger äldre betongtegel. Vagnboden är enligt uppgift från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger eternitplattor. I närheten av bostadshuset finns också ett uthus med pulpettak och tre dörrar med överslutfönster.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön samt byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets och verkstadens fönsterutformning och fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gården har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheterna ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.
Fastigheterna ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Bostadshus.

Verkstaden/hönshuset.

Ladugården.

Före detta skolbyggnad, nu bostadshus.

Uthus.

Edstena 4:38

Beskrivning/historik

Före detta skolbyggnad och uthus beläget i relativt öppet odlingslandskap. Den före detta Skolbyggnaden används idag som bostadshus och är troligen från 1900-talets början. Byggnaden är uppförd på naturstensgrund och fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- till sexluftsfönster med och utan spröjs samt gavelsidofönster. På taket ligger betongtegel. Det finns en mindre takkupa på byggnadens norra takfall. I anslutning till entrén på norra långsidan finns en tillbyggnad. Det finns en tillbyggd sluten farstu på byggnadens södra långsida. Uthuset är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster och överljusfönster över två dörrar. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Bevarade ursprungsfönster på skolhuset/bostadshus. Fasadmateriäl.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har i egenskap av före detta skola ett miljö- och samhällshistoriskt värde. Byggnaden besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Grönlanda 1:26

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och magasin beläget i skogsdunge och i anslutning till öppet odlingslandskap. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Bostadshuset är troligen från 1800-talets senare del och uppförd på naturstensgrund. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna samt mezzaninfönster, runda gavelsidofönster och lunettformade nockfönster. På taket ligger korrugerad plåt. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Det finns en tillbyggnad på byggnadens östra gavel och en tillbyggd glasveranda på byggnadens västra gavel. Magasinet är troligen samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets karaktär och utformning. Byggnadens fasadmaterial samt fönstrens utformning och placering. De äldre fönstrens material.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Gudhem 2:25

Beskrivning/historik

Gård med två bostadshus, ladugård, garage, källarvind och uthus belägen intill skogskanten och i anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshus I är enligt uppgift från 1907/1930. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har två- och treluftsfönster med och utan spröjs, gavelssidofönster,nockfönster och mezzaninfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda. På glasverandans tak finns en balkong med genombrutet träräcke och i anslutning till balkongen finns ett taklyft. Bostadshus II är enligt uppgift från 1860 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en farstu. Det finns ytterligare en entré öster om farstun. Ladugården är enligt uppgift från 1860. Fasaden är klädd med stående slät panel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Garaget är enligt uppgift från 1861 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående lockpanel. På taket ligger korrugerad plåt. Källarvinden är enligt uppgift från 1860 och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med och utan spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. Uthusets/avträdes fasad är klädd med stående lockpanel. Det finns ett överljusfönster över en av dörrarna. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Den befintliga gårdsmiljö som helhet samt byggnadernas äldre/ursprungliga form och karaktär. Byggnadernas fasadmaterial och fönsterutformning. Byggnadernas bevarade lertegel.

Översikt över gården.

Bostadshus I.

Kulturhistorisk motivering

Gården har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Hedene 1:32

Beskrivning/historik

Gård med Dalslandsstuga, lillstuga, ladugård och magasin/hönshus. Gården har ett framträdande läge i landskapet genom dess placering på en höjd och i nära anslutning till öppet odlingslandskap. Dalslandsstugan är enligt uppgift från 1860-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist. Lillstugan är enligt uppgift från 1910-talet och är uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Huset har en- och tvåluftsfönster med och utan spröjs. Ladugården är enligt uppgift från 1937. Fasaden är klädd med stående slät panel. En del av fasadens nedre del är putsad. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en mindre så kallade snedtäcka på byggnadens norra långsida. Magasinet/hönshuset är troligen från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt.

Översikt över gården.

Dalslandsstugan.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön som helhet. Byggnadernas äldre/ursprungliga karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial. Bostadshusets fönsterplacering och utformning. Lillstugans och ladugårdens takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Dalslandsstugan är dessutom en karaktärsbyggnad för landskapet. Detta sammantaget motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Härsängen 1:11, Naverud

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, lillstuga, ladugård, magasin och före detta svinhus beläget intill länsväg 172. Bostadshuset är enligt uppgift från 1957 och har en putsad grund med källare. Fasaden är klädd med eternitplattor. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster utan spröjs. Över entrén finns ett skrämtak. Ovanför entrétaket finns ett taklyft. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Lillstugan är enligt uppgift från tidigt 1900-tal. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. Fönstrens över- och understyckena bärs upp av figursågade konsoler. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Ladugården är enligt uppgift från 1893. Fasaden är klädd med stående panel och korrugerad plåt. På taket ligger korrugerad plåt. Magasinet är enligt uppgift från tidigt 1900-tal. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det före detta Svinhuset är enligt uppgift från på 1920-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Bostadshus.

Lillstugan.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas utformning och karaktär. Byggnadernas fasadmaterial. Fönsterplacering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin utformning och karaktär bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Högsätters Prästgård 1:36

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt beläget intill länsväg 172. Huset är troligen från 1940-talet och har en putsad grund med källare. Fasaden är putsad och husets fönster är sidohängda en- till treluftsfönster samtnockfönster utan spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Över entrén på husets norra gavel finns ett skrämtak och på den västra långsidan finns en balkong. På den södra gaveln finns en tillbyggd uteplats.

Särskilda värden att bevara

Husets karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial samt fönstrens utformning och material. Balkongens utformning.

Kulturhistorisk motivering

Huset besitter ett särskilt kulturhistoriskt värde vilket motiveras av dess välbevarade 1940-talskaraktär.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Högsäters Prästgård 1:48*Beskrivning/historik*

Bostadshus med trädgårdstomt i villakvarter i Högsäters tätort. På fastigheten finns ett bostadshus och en vedbod/garage. Bostadshuset är enligt uppgift från 1910. Fasaderna är klädda med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs, korspostfönster utan spröjs och mezzaninfönster. Understyckena och de genombrutna mönstrade överstyckena bärs upp av konsoler. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I den L-formade vinkeln finns en glasveranda. Vedboden/garaget är enligt uppgift från 1910-talet. Fasaderna är klädda med stående slät panel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas och trädgårdens välbevarade äldre karaktär och utformning. De bevarade fönstrens material, placering och utformning. Tak- och fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Fastighetens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av byggnadernas bevarade karaktär och utformning.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Källa: Digitaltmuseum, Västarvet, Västra Götalandsregionen, Utan årtal.

Högsäters Prästgård 1:132, Högsäters före detta prästgård Beskrivning/historik

Gården utgjordes tidigare av en huvudbyggnad i form av kyrkoherdebostället med tillhörande jordbruksdel. Huvudbyggnaden inrymde tidigare både bostadsdel och pastorsexpedition. 1996 avskiljdes huvudbyggnaden samt en flygelbyggnad från jordbruksdelen. På fastigheten finns därmed huvudbyggnaden i form av en tvåvånings herrgårdsliknande salsbyggnad och flygelbyggnaden, den före detta tvättstuga/vedboden. Huvudbyggnaden utgör idag bostad.

Huvudbyggnaden är enligt uppgift från 1830-talet och uppförd på naturstensgrund. Byggnaden har källare med garage. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster med spröjs samt figursågade omfattningar och överstycken, lunnformadenockfönster samt runda gavelsidofönster på byggnadens norra gavel. Över huvudentrén finns en balkong vilken bärs upp av parställda kolloner. På taket ligger betongtegel. Det finns en tillbyggnad med entré på byggnadens södra gavel. På byggnadens norra gavel finns en entré med en så kallade tympanon som bärs upp av kolloner. Tvättstuga/vedboden är enligt uppgift byggd någon gång under 1800-talets senare hälft och är uppförd på naturstensgrund. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korruerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Huvudbyggnadens volym och arkitektoniska karaktär. Fönstrens placering och utformning samt dess figursågade omfattningar. Byggnadens fasadmateri- al. Uthusets karaktär och utformning. Fönstrens utformning och placering. Byggnadens fasadmateri- al.

Den före detta prästgården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«. Den före detta prästgården ingår i kulturmiljön »Rösäter, Högsäters kyrka och prästgård«.

Kulturhistorisk motivering

De före detta prästgårdens gårdsmiljö har delar av sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad och är en viktig del i kulturmiljön i området kring Högsäters kyrka. Prästgården är dessutom betydelsefull i egenskap av sin tidigare funktion som prästbostad där också den tidigare tillhörande jordbruksdelen är tydligt avläsbar.

Bostadsfastigheten med den före detta prästbostaden besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Högsätters-Önne 1:17

Beskrivning/historik

Gård med Dalslandsstuga, ladugård, magasin och uthus belägen intill skogskanten och i anslutning till relativt öppet odlingslandskap. Dalslandsstugan är troligen från 1860-talet och är uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Dalslandsstugan har tvåluftsfönster med spröjs och så kallade mezzaninfönster. På taket ligger korrugerad plåt. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Ladugården är troligen från 1880-talet och är uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående rödslammad lockpanel och slät panel. Byggnaden har enlufts-fönster. På taket ligger takpanneplåt. Det finns en så kallade snedtäcka på byggnadens östra långsida och två mindre snedtäckor på den västra långsidan. Magasinet är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel. Byggnaden har tvålufts-fönster med spröjs. På taket ligger betongtegel Uthuset är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel. På taket ligger betongtegel. Det finns en snedtäcka med tak av korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas utformning och karaktär. Byggnadernas fasadmaterial. Fönstrens utformning, placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet. Dalslandsstugan är dessutom en karaktärsbyggnad för landskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Illesäter 1:54

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet belägen intill skogskanten och nära öppet odlingslandskap. Bostadshuset i form av en parstuga i två plan är troligen från på 1840-talet och uppförd på naturstensgrund. Byggnaden har tvålufts-fönster med spröjs, ett tvålufts-fönster utan spröjs, nockfönster och tre mindre kvadratiske fönster i entréplanet nordvästra

hörn. Liknande fönster kan ses på huvudbyggnaden på Högsäters hembygdsgård, Rösäter 1:28, och visar att den delen av byggnaden har utgjort förrådsdel. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns ett så kallade skärmtak.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas äldre/ursprungliga utformning och karaktär. Byggnadernas fasad- och takmaterial. Fönstrens placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Parstugan har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Illesäter 1:67

Beskrivning/historik

Kvarn omgiven dels av skogsmark och dels av öppet odlingslandskap. Kvarnen är troligen från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. Garaget är troligen från på 1940-talet. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. På fastigheten finns också ett uthus vilket troligen är samtida med garaget.

Särskilda värden att bevara

Kvarnens bevarade karaktär och utformning. Fasadmaterialet. De spröjsade fönstren.

Kulturhistorisk motivering

Kvarnen besitter bland annat ett samhällshistoriskt- och industrihistoriskt värde vilket sammantaget ger fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Jolsäter 1:28

Beskrivning/historik

Bostadshus omgivet av skogsmark och nära relativt öppet odlingslandskap. Bostadshuset i form av en så kallade salsbyggnad utgjorde manbyggnaden vid Öxnäs järnbruk och är den enda bevarade byggnaden från järnbrukets verksamhet. Byggnaden är enligt uppgift från 1785. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna, småspröjsade treluftsfönster och enluftsfönster utan spröjs. På taket ligger skiffer. I anslutning till entrén finns en öppen veranda. Det finns en tillbyggd entré på byggnadens nordöstra gavel. På fastigheten finns också ett garage samt ett förråd/garage.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets karaktär och utformning. Byggnadens äldre fasadmaterial. De äldre fönstrens utformning, placering och material. Den öppna verandan.

Kulturhistorisk motivering

Med anledning av byggnadens historia som manbyggnad vid Öxnäs järnbruk besitter fastigheten ett samhällshistoriskt värde. Detta sammantaget med byggnadens höga ålder samt byggnadens välbevarade karaktär motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Bostadshus.

Jolsäter 1:37, Ögården

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, lillstuga och ladugård belägen på en höjd i anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshuset är troligen från 1870-talet och uppfört på naturstensgrund. Huset var tidigare en enkelstuga men har genom en väl anpassad tillbyggnad vid den norra gaveln nu fått en parstugas form. Under tillbyggnaden finns ett suterrängplan. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med småspröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstu. På byggnadens östra långsida finns en uteplats och balkong. Ladugården är troligen från 1870-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel. På taket ligger korrugerad plåt. Lillstugan är troligen från 1970-talet. Fasaden är klädd

med stående locklistpanel. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns ett skärmtak.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön som helhet. Byggnadernas utformning och karaktär. Bostadshusets takmaterial. Fönstrens placering.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har ett bevarat äldre uttryck och är genom dess placering på en höjd ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiveerar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Ladugård.

Kvarntorp 1:43

Beskrivning/historik

Gård belägen i anslutning till öppet odlingslandskap. Gårdsanläggningen utgörs av en äldre Dalslandsstuga, ett senare uppfört bostadshus, en snickarbod/garage och en ladugård, grupperade i en öppen fyrkant. Dalslandsstugan är enligt uppgift från 1848. Fasaden är klädd med ljus färgad stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstuvist. Ladugården är enligt uppgift från 1877. Fasaden är klädd med puts och stående slätpanel. På taket ligger korrugerad plåt. Snickarboden/garaget är enligt uppgift från på 1880-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har enluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Till fastigheten hör också en maskinhall och källare. Maskinhallen är troligen från 1970-talet. Jordkällare är troligen uppförd under 1900-talets första hälft. Fasaden är klädd med natursten och stående slätpanel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och dess karaktär. Dalslandsstugans karaktär och utformning. Byggnadens fasadmaterial samt fönstrens placering och utformning. Den öppna farstuvisten.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön har sin struktur bevarad och den äldre Dalslandsstugan har sin karaktär och utformning bevarad. Dalslandsstugan är en karaktärsbyggnad för land-

skapet och sammantaget besitter Dalslandsstugan ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Landa 1:15, Landa stom

Beskrivning/historik

Före detta soldattorp belägen intill skogskanten och i anslutning till öppet odlingslandskap. Huset är troligen från 1800-talets senare del. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs ochnockfönster. På taket ligger äldre betongtegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens utformning och karaktär. Byggnadens fasadmaterial. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens historia som före detta soldattorp och dess bevarade karaktär och utformning motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Milleryr 1:26

Beskrivning/historik

Före detta jordbruksfastighet med Dalslandsstuga belägen på en höjd och i nära anslutning till öppet odlingslandskap. Dalslandstugan är enligt uppgift från 1860. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och småspröjs samt lunettformade nockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial. Fönstrens placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Dalslandsstugan är genom dess placering på en höjd väl synlig i landskapet. Dalslandsstugan har sin karaktär och utformning bevarad och är en karaktärsbyggnad för landskapet. Sammantaget besitter byggnaden ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Rösäter 1:12, Väre kullen

Beskrivning/historik

Före detta soldattorpställe med bostadshus och lillstuga beläget vid Gålsjöns västra strandkant. Bostadshuset är troligen från tiden kring sekelskiftet 1900. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster och på taket ligger takpanneplåt. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén. Lillstugan är troligen från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med och utan spröjs och på taket ligger korrugerad plåt. Det finns en veranda på byggnadens västra långsida. På fastigheten finns också ett avträde och en vedbod.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och bostadshusens karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmateriäl.

Kulturhistorisk motivering

Det före detta soldattorpställets särskilda kulturhistoriska värde motiveras av byggnadernas bevarade karaktär och utformning.

Parstugan/mangårdsbyggnaden vid Högsäters hembygdsgård.

Rösäter 1:28, Högsäters Hembygdsgård

Beskrivning/historik

Högsäters hembygdsgård är belägen någon kilometer söder om Högsäter samhälle och har ett framträdande läge i landskapet genom dess placering på en höjd. Högsäters hembygdsgård består av fem ditflyttade byggnader samt en klockstapel. Parstugan/mangårdsbyggnaden är enligt uppgift från 1787 och invigdes på sin nuvarande plats 1960. Parstugan var tidigare belägen på den närliggande gården »Småhagarna«. Huset är uppfört på naturstensgrund och fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Huset har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna. Det finns två mindre kvadratiske fönster i husets nordvästra bottenplan. Liknande fönster kan ses på parstugan på fastigheten Illesäter 1:54. De mindre fönster visar att den delen av

byggnaden har utgjort förrådsdel. Över entrén finns ett överljusfönster och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Svalgångsboden är enligt uppgift från 1692 och flyttades till sin nuvarande plats på 1990-talet. Boden är timrad och har en utkragad övervåning. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Parlogen är från mitten av 1800-talet var tidigare belägen på gården Nordåsen i Lerdals socken. Fasaden är klädd med stående lockpanel och på taket ligger enkupigt lertegel. Torpstugan är troligen från 1800-talets början. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Stugan har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger enkupigt lertegel. Smedjan är från 1920-talet. Fasaden är klädd med vankantad lockpanel och på taket ligger enkupigt lertegel. På fastigheten finns också en klockstapel.

Svalgångsboden vid Högsätters hembygdsgård.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning som helhet.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Rösäter, Högsätters kyrka och prästgård«
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Rösäter 1:29

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt beläget intill en mindre landsväg. I trädgården finns ett bostadshus, en vedbod samt ett mindre förråd. Huset är enligt uppgift från 1870. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs samtnockfönster på husets nordvästra gavel och gavelsidofönster på husets sydöstra gavel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist. Vedboden är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens utformning och karaktär samt dess fasad- och takmaterial. Fönstrens placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Huset har en välbevarad karaktär samt liknande volym och uttryck som grannhuset på fastigheten Rösäter 1:30 och är därmed en viktig del i den sammanhållna byggnadsmiljö de två husen skapar. Huset besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Rösäter 1:30

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt belägen intill en mindre landsväg. I trädgården finns ett bostadshus, en vedbod samt en källare. Bostadshuset är enligt uppgift från 1935 och har en putsad grund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har två- och treluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda med spröjsade fönster. På taket ligger papp. Vedboden är enligt uppgift från 1935. Fasaden är klädd med stående slät panel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. Jordkällaren är enligt uppgift från 1935.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens utformning och karaktär samt dess fasad- och takmaterial. Fönstrens placering, utformning och material, Verandans karaktär och formspråk.

Kulturhistorisk motivering

Huset har en välbevarad karaktär samt liknande volym och uttryck som grannhuset på fastigheten Rösäter 1:29 och är därmed en viktig del i den sammanhållna byggnadsmiljö de två husen skapar. Huset besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Skallsjö 1:18

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus och ladugård omgiven av skogs- mark. Bostadshuset är troligen från på 1910-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster med spröjs och mezzaninfönster. På taket lig-

ger tvåkupigt lertegel. Det finns en tillbyggd sluten farstukvist i anslutning till entrén. Ladugården är troligen från på 1910-talet. Fasaden är klädd med stående lockpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Den välbevarade gårdsmiljön. Byggnadernas utformning och karaktär. Byggnadernas fasad- och takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gårdens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess välbevarade karaktär.

Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Skallsjö 1:30

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, lillstuga och ekonomibyggnader belägen intill mindre landsväg. Bostadshuset är enligt uppgift från 1900–1904 och är uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs, gavelsidofönster,nockfönster och mezzaninfönster med rikt utskurna överstycken. Fönstrens över- och understyckena bärs upp av konsoler. På taket ligger lertegel. På sydöstra takfallet finns en så kallade frontespis. Det finns en tillbyggd sluten farstukvis på byggnadens sydvästra gavel. I anslutning till entrén finns en glasveranda rikligt dekorerad med så kallade snickarglädje. Lillstugan/magasinet är enligt uppgift från 1904 och är uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med rödslammad stående lockpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster och överljusfönster över en av dörrarna. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Enligt uppgift fick ladugården sitt nuvarande utseende under en omfattande ombyggnad på 1940-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel och på taket ligger takpanneplåt. Vedbod/svinhus/avträdets fasad är klädd med rödslammad stående lockpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Vagnslidret är enligt uppgift från på 1940-talet. Fasaden är klädd med rödslammad slät panel och på taket ligger takpanneplåt. Gården finns också beskriven i »Gårdar i Dalsland – en bebyggelsehistorisk översikt«, 2008, s. 177–178.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön samt byggnadernas utformning och karaktär. Byggnadernas fasadmaterial och fönsterutformning. Glasverandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gården har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

*Skallsjö 3:38, Bråtekas**Beskrivning/historik*

Gård med bostadshus, ladugård och uthus belägen i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1916. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster, gavelsidofönster ochnockfönster med och utan spröjs samt mezzaninfönster. I anslutning till fönstren finns senare tillkomna understycken och rikt utskurna överstycken. Under- och överstyckena bärs upp av konsoler. Vindskivorna avslutas med en figursågad list. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén. Huset är förlängt vid den nordvästra gaveln. Ladugården är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående lockpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Uthuset är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående vankantad lockpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Huset är förlängt vid den sydöstra gaveln.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och byggnadernas karaktär och utformning. Den kilsågade locklistpanelen på bostadshusets ursprungliga del. Verandans formspråk.

Kulturhistorisk motivering

Gårdens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av gårdens välbevarade karaktär och tillbyggnadernas anpassning till den ursprungliga byggnadens karaktär.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Bostadshus.

Ladugård och uthus.

Dalslandsstuga.

Bostadshus.

Skallsjö 3:39

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, äldre Dalslandsstuga, ladugård, magasin, garage och källare belägen i öppet odlingslandskap. Dalslandsstugan är enligt uppgift från 1862 och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med och utan spröjs och lunettformadenockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén. Bostadshuset är enligt uppgift från 1965 och har putsad grund med källare och garage. Fasaden är klädd med rött tegel. Sydöstra långsidan är till hälften klädd med vitt tegel. Fönstren är en- och tvåluftsfönster och på taket ligger betongtegel. Ladugården är enligt uppgift från 1936. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och stående slät panel. På taket ligger korrugerad plåt. Byggnaden har spröjsade fönster. Magasinet är enligt uppgift från på 1940-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och fönstren är spröjsade. Garaget är enligt uppgift från på 1890-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger korrugerad plåt. Jordkällaren från 1950-talet har pulpettak och putsad fasad. Det finns ytterligare ett garage på fastigheten. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdens bevarade karaktär och utformning. Husens fasadmaterial. Bostadshusets och Dalslandsstugans takmaterial, fönstrens utformning, material och placering. Verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gården och bostadshuset från olika tider, har både karaktär och utformning bevarad. Vidare är Dalslandsstugan en karaktärsbyggnad för landskapet. Sammantaget besitter därmed gården ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Skallsjö 3:40

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård, uthus och garage belägen i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1883 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och mezzanin-, gavelsido- ochnockfönster. På taket ligger betongtegel. Det finns en öppen farstukvist rikligt dekorerad med figursågade detaljer. På taket ligger betongtegel. På byggnadens nordöstra gavel finns en tillbyggd entré. Ladugården är enligt uppgift från 1890-talet. Fasaden är klädd med stående lockpanel och på taket ligger korrugerad plåt. Uthuset är troligen från 1940-talet och har putsad grund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har enluftsfönster med spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Det senare tillkomna garagets fasad är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdens bevarade karaktär och utformning. Husets fasadmateriäl. Fönstrens placering och utformning. Verandans formspråk.

Kulturhistorisk motivering

Gården har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Solberg 1:26

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt belägen i Högsäters tätort och intill landsvägen mot Rännelanda. Huset är enligt uppgift från 1919 och uppfört på naturstensgrund med källare. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På det valmade mansardtaket ligger betongtegel. På byggnaden långsidor finns två så kallade frontespiser. Nedanför frontespisen finns ett burspråk. På byggnadens östra gavel finns en tillbyggd entré. Garaget/uthuset är troligen från 1940-talet.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens volym och arkitektoniska karaktär. Byggnadens fasadmateriäl. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset med dess tillhörande trädgård, är ett mycket gott exempel på 1910-1920-talets villaideal och kan genom sin bevarade karaktär tillskrivas ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Huset har ett liknande formspråk som grannhuset på fastigheten Solberg 1:27 och är därmed en viktig del i den sammanhållna byggnadsmiljö de två byggnaderna skapar.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Solberg 1:27

Beskrivning/historik

Bostadshus, affärslokal och lillstuga med trädgårdstomt belägen i Högsätters tätort och intill landsvägen mot Rännelanda. Huset är enligt uppgift från 1921. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Husets hörnstolpar avslutas med kapitäl. Huset har en- till femlufts-fönster med spröjs i de övre fönsterlufterna. På det valmade mansardtaket ligger tvåkupigt lertegel. På byggnadens norra långsida finns ett taklyft och på den södra långsida finns en så kallade frontespis. Nedanför frontespisen finns ett mindre burspråk. Över entrén på byggnadens västra gavel finns en balkong. Affärslokalen är troligen från 1940-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har enlufts-fönster och på taket ligger takpanneplåt. Lillstugan är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens volym och arkitektoniska karaktär. Byggnadens fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset med tillhörande trädgård, är ett mycket gott exempel på 1910-1920-talets villaideal och kan genom sin bevarade karaktär tillskrivas ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Bostadshuset har ett liknande formspråk som grannhuset på fastigheten Solberg 1:26,

och är därmed en viktig del i den sammanhållna byggnadsmiljö de två byggnaderna skapar.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Solberg 1:44, Högsätters vals kvarn

Beskrivning/historik

Eldriven kvarn i Högsätters tätort belägen intill landsvägen och med en omgivning som består av både bostads- och verksamhetsbyggnader.

Kvarnen är från 1943 och uppförd av Aron Petterson och Tage Jansson. Kvarnen är en av Dalslands fyra bevarade ej vattendrivna kvarnar. Kvarnen är idag nedlagd men det bedrevs kvarnverksamhet i byggnaden in på 1990-talet, (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister). Kvarnen har en putsad grund med källare. Fasaden är putsad och gult avfärgad. Byggnaden har två- och treluftsfönster med och utan spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel och korrugerad plåt. På byggnadens sydöstra långsida finns tre stora portar. En dubbelsidig trappa leder upp till entrén på byggnadens sydvästra gavel. Det finns ett senare tillkommet skärmtak över entrén.

Särskilda värden att bevara

Kvarnens bevarade karaktär och utformning som helhet. Fasad- och fönstermaterial samt fönsterutformning. Trappans och trappräckets form.

Kulturhistorisk motivering

Kvarnen besitter ett samhälls- och industrihistoriskt värde vilket sammantaget ger fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Solberg 1:86

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt i villaområde i Högsätters tätort. Enligt uppgift har huset tidigare använts som skola. Huset är troligen från 1890-talet och är uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs ochnockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstu. På fastigheten finns

Före detta skolhus/Bostadshus.

också en gäststuga, troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Huset har enlufts-fönster utan spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Det före detta skolhusets/bostadshusets karaktär och utformning samt fasad- och takmaterial. Fönsterplacering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har en välbevarad karaktär och utformning och har i egenskap av före detta skolhus ett miljö- och samhällshistoriskt värde. Byggnaden besitter därmed sammantaget ett särskilt kulturhistoriskt värde. Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Solberg 1:200

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet, med bostadshus och avträde omgiven av skogsamark och nära öppet odlingslandskap. Bostadshuset är troligen från 1800-talets senare. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvålufts-fönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist med överljusfönster. Det finns en så kallade snedtäcka på byggnadens nordvästra gavel. Avträdet är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel.

Särskilda värden att bevara

Husets karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial. Fönsterutformning. Verandans urformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess välbevarade karaktär.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Bostadshus.

Hönshuset/vedboden.

Bostadshus I.

Bostadshus II.

Tosterud 1:6

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och hönshus/vedbod. Bostadshuset är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har mindre enlufts-fönster, korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna samt gavelsidofönster. I anslutning till entrén finns en farstu/glasveranda. På taket ligger lertegel. Hönshuset/vedboden är troligen samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har en- och tvålufts-fönster med och utan spröjs. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets karaktär och utformning. Bostadshusets fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Bostadsfastighetens särskilda värde motiveras av byggnadernas bevarade karaktär och utformning.

Tosterud 1:10

Beskrivning/historik

Gård med två bostadshus och en ladugård belägen i nära anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshus I är troligen från 1910-talet och är uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster och mezzaninfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda med småspröjsade fönster och stående slätpanel. Det finns en tillbyggd entré på husets västra gavel. Bostadshus II är troligen samtida med det andra bostadshuset och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvålufts-fönster. På taket ligger takpanneplåt. Ladugården är troligen samtida med bostadshusen. Fasaden är till viss del klädd med stående slätpanel och lockpanel. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och den karaktär de olika byggnaderna skapar på platsen. Bostadshus I:s utformning och karaktär samt byggnadens fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning och placering. Verandans utformning. Ladugårdens fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshus 1 och ladugården har sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad och utgör ett värdefullt inslag i det omgivande kulturlandskapet. Byggnaderna besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Tun 2:1

Beskrivning/historik

Gård högt belägen vid en skogsdunge och i anslutning till öppet odlingslandskap. Gårdsbebyggelsen utgörs av ett bostadshus, en ladugård och ett magasin. Bostadshuset är troligen från 1890-talet och uppfört på kvaderhuggen naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster, gavelsidofönster,nockfönster och mezzaninfönster. Fönstrens över- och understycken bärs upp av konsoler. I anslutning till entrén finns en glasveranda med småspröjsade fönster och stående slätpanel. På taket ligger betongtegel. Magasinet är troligen från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående locklist panel. På taket ligger korrugerad plåt. Ladugården är enligt uppgift samtida med magasinet. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets och magasinets äldre/ursprungliga karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmateri-
al. Bostadshusets fönsterutformning, placering och material. Verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset och magasinet har sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Tångelanda 1:17

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet i Tångelanda med före detta tingshus, vilket nu används som bostad, före detta arkivbyggnad, före detta häradshäkte och ett senare tillkommet garage/magasin.

Tångelanda utgjorde tingsplats för Valbo härad under perioden 1765–1977. Ursprungligen hade huset en typisk salsplan med förstuga, centralt placerad tingssal och fyra kammare, två på var sida om salen. Under de sista åren på 1800-talet utvidgades västra sidan av tings-

huset med en halvcirkelformig tillbyggnad av tings salen. 1896 byggdes huset till med veranda och trapphus på entrésidan (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister). Bostadshuset/före detta tingshuset är enligt uppgift från 1765. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och liggande slätpanel. Huset har två- till sexlufts fönster med spröjs och ett mezzaninfönster på västra långsidan. På taket ligger betongtegel. Det finns en öppen farstuvist i anslutning till entrén. Arkivet är enligt uppgift från 1896 och är uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med rött tegel. På taket ligger rödfärgad skivplåt. På byggnadens östra sida finns en entré/farstu med liggande slät panel. Härads häktet fasad är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvålufts fönster med spröjs. På taket ligger enkupigt lertegel. Garagets/magasinet. Fasad är klädd med stående panel. På taket ligger betongtegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Arkivets fasad- och takmaterial samt takets utformning.

Kulturhistorisk motivering

Som framgår ovan utgjorde Tängelanda tingsplats för Valbo härad vilket bland annat motiverar ett mycket högt samhällshistoriskt värde. Byggnadernas karaktär och utformning är också ett värdefullt inslag i miljön. Sammantaget motiverar detta ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Tängelanda 4:1

Beskrivning/historik

Bostadshus beläget i anslutning till öppet odlingslandskap och i närheten av länsväg 172. Bostadshuset är enligt uppgift från 1850 och tillbyggt cirka 1900. Huset har två- till åttalufts fönster med och utan spröjs samt gavelsidofönster ochnockfönster. Fönstrens överstycken bärs upp av konsoler. I anslutning till entrén finns en glasveranda, rikligt dekorerad med figursågade detaljer. På byggnadens östra långsida finns en tillbyggnad i vinkel samt en tillbyggt glasveranda. På taket ligger korrugerad plåt

Före detta tingshus i Tängelanda.

Arkiv och arrest i Tängelanda.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens befintliga form och karaktär. Byggnadens fönsterutformning, Verandornas karaktär.

Kulturhistorisk motivering

Husets välbevarade äldre karaktär motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

*Åkesäter 1:14,**Edstenafors kvarn och kraftstation**Beskrivning/historik*

Vattendriven kvarn uppförd vid Valboån år 1914. Kvarnverksamheten lades ned på 1970-talet. Den funktionalistiska byggnaden fungerar idag som kraftstation. Byggnad i vinkel uppförd av tegel på betonggrund. Fasaden är pustad och avfärgade i vitt. Undantaget är fasaden mot söder som är täckt med plåt. Sadeltaken är belagda med sinuskorrugerad plåt. Mot norr och öster är takfallen valmade. Fönsterlufterna har småspröjsande gjutjärnsbågar innefattande i stickbågeformiga fönsteromfattningar. Vissa fönster är rektangulära. Dörr och port är täckta med aluminiumdurkplåt. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister)

Särskilda värden att bevara

Kvarnens karaktär och utformning som helhet.

Kulturhistorisk motivering

Kvarnen besitter ett samhällshistoriskt- och industrihistoriskt värde vilket sammantaget ger fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Dalslandsstuga.

Lillstuga.

Åkesäter 1:17

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med Dalslandsstuga, lillstuga och källare, omgiven av öppet odlingslandskap. Dalslandsstugans äldre delar är enligt uppgift från 1802. Dalslandsstugan är uppförd på naturstensgrund och fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs ochnockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén. Lillstugan är troligen från 1800-talets andra hälft och uppförd i sluttning på delvis hög naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har

tvåluftsfönster och ett enluftsfönster med småspröjs. Det finns ett överljusfönster över entrén. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Källaren kan vara från 1920-talet och är uppförd av natursten och gjutetmaterial. På fastigheten finns också en senare tillkommen redskapsbod.

Särskilda värden att bevara

Gårdens karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial. Fönstrens placering, utformning och material.

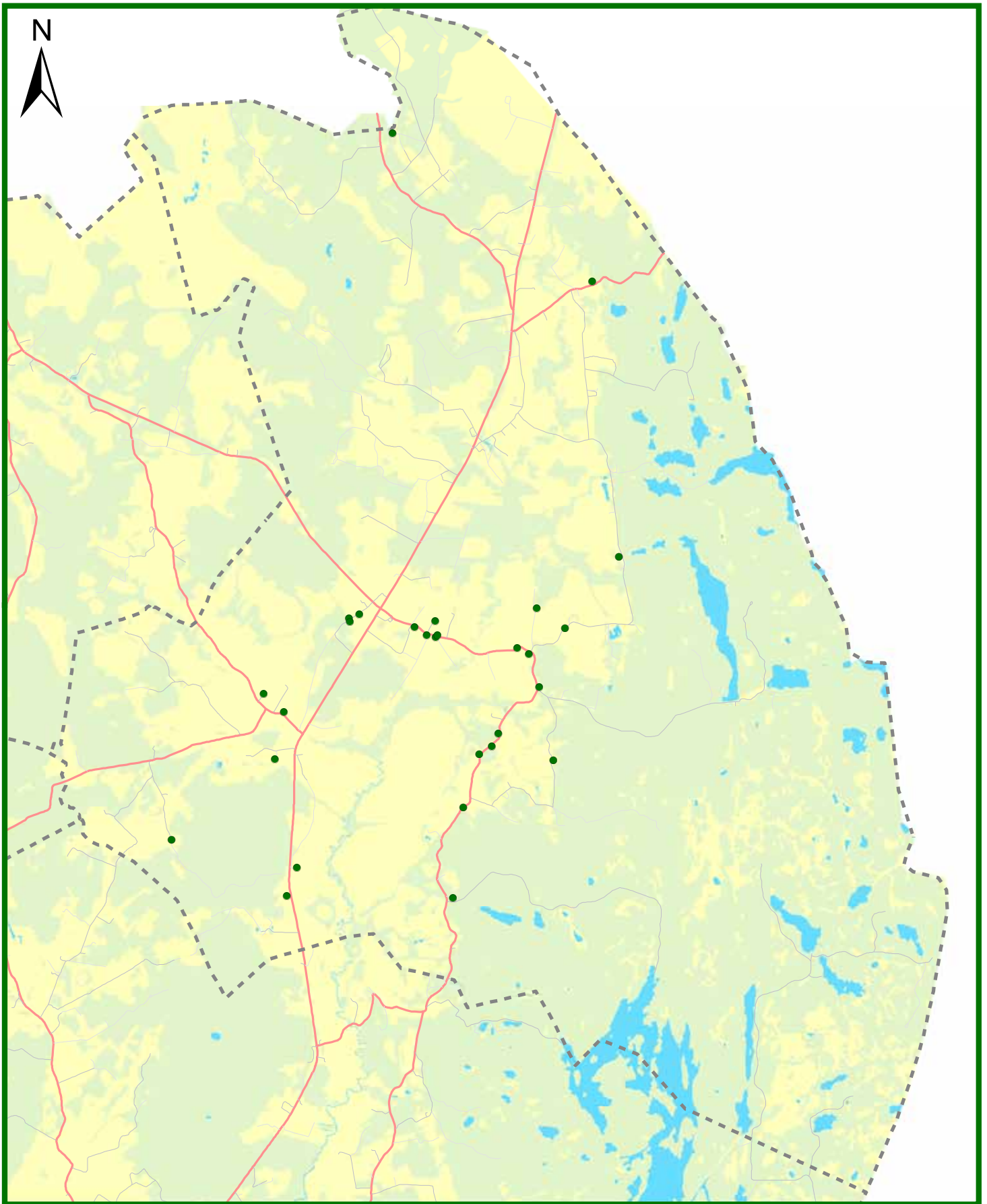
Kulturhistorisk motivering

Dalslandsstuga av hög ålder. Gårdsmiljön och byggnaderna har sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Del av Valbodalen«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

● Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter

--- Sockengräns

0 1 2 4 Kilometer

Järbo socken

Järbo kyrka 1:1, Järbo kyrka

Beskrivning/historik

Till kyrkoanläggningen hör kyrkan med omgivande kyrkogård, ett bårhus (1955), en förrådsbyggnad (tidigare vapenhus, 1800-tal), före detta kyrkstallar (nu förråd, 1900-tal) samt en personal- och ekonomibygnad (1994). Bårhuset och det tidigare vapenhuset är belägna på kyrkogården medan de två sistnämnda byggnaderna finns öster om kyrkogårdsmuren i anslutning till en grusad plan vid landsvägen som leder förbi kyrkan på dess norra och östra sida. Den murade kyrkan består av ett rektangulärt långhus med ett tresidigt korparti i öster, sakristia i norr samt torn i väster. I det befintliga långhusets murar återstår sannolikt partier av en medeltida gråstenskyrka, vars ursprungliga planform är okänd. Efter en ombyggnad 1731 tillkom det befintliga korpartiet. Långhuset förefaller därefter ha utökats även i väster. Såväl västtornet som sakristian uppfördes 1924, efter ritningar av arkitekt Sten Branzell. (Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister).

Särskilda värden att bevara

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

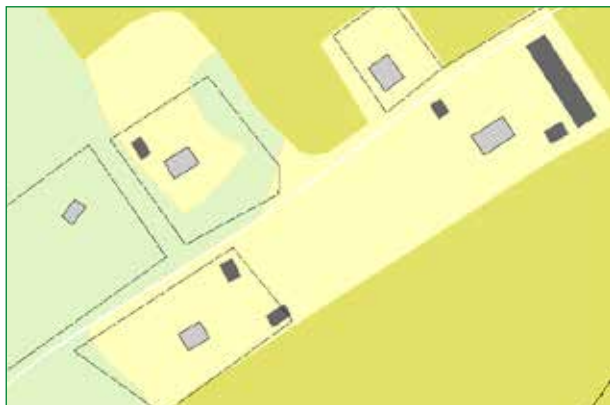
Kulturhistorisk motivering

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Särskilt lagskydd

Kyrkoanläggningen är ett kyrkligt kulturminne och skyddas därmed enligt 4 kap Kulturmiljölagen.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Järbo kyrka, Runnsäter och Vinnsäter«
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

De tre bostadshusen placering intill den gamla landsvägen.

Grösäter 1:30

Grösäter 1:32

Grösäter 1:38

Grösäter 1:30, 1:32, 1:38

Beskrivning/historik

De tre bostadshusen vid Grösäter ligger väl samlade på båda sidor om den gamla landsvägen. Bostadshuset på Grösäter 1:30 är enligt uppgift från 1870-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och ett överljusfönster över entrédörren. På taket ligger betongtegel. Det finns en öppen veranda i anslutning till entrén. Bostadshuset på Grösäter 1:32 är enligt uppgift från 1850-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och ett överljusfönster över entrédörren. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen veranda i anslutning till entrén och en större tillbyggnad på husets norra gavel. På fastigheten finns också en ladugård, ett magasin och en »lillstuga«. Ladugårdens fasad är klädd med stående slät panel och på taket ligger korrugerad plåt. Bostadshuset på Grösäter 1:38 är enligt uppgift från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och gavel-sidfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Den äldre miljön på platsen samt bostadshusens karaktär och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär bevarad och är en viktig del i den sammanhängande miljö som byggnaderna skapar på platsen. Byggnaderna besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Hult 1:22, Bäckén

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och vedbod/avträde omgiven av skogsmark. Bostadshuset är troligen från 1900-talets början. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvålufts-fönster med spröjs och på taket ligger takpanneplåt. I anslutning till entrén finns ett framskjutet mittparti med glasveranda. Vedboden/avträdet är troligen samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och slätpanel. Byggnaden har spröjsade fönster och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas äldre/ursprungliga karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial. Fönstrens placering, utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Järbo-Berg 1:23, Nordgården

Beskrivning/historik

Gård med Dalslandsstuga, ladugård och magasin/vedbod belägen intill mindre landsväg och i öppet odlingslandskap. Dalslandsstugan är enligt uppgift från tiden efter 1850-talet och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har spröjsade tvålufts-fönster. Fönsteromfattningarnas över- och understycken är uppburna av figursågade konsoler. Byggnaden har en veranda i anslutning till entrén och en mindre så kallad snedtäcka på den sydöstra gaveln. På taket ligger betongtegel. Ladugården är troligen från 1955. Fasadmaterialet är stående slät panel och delvis puts. På taket ligger eternitplattor. Magasinet/vedboden är troligen från 1860-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas bevarade form och karaktär. Byggnadernas fasadmaterial. Fönstrens placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Dalslandsstugan är en karaktärsbyggnad för landskapet och ingår här i en väl synlig gårdsbild i landskapet. Gården besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Järbo Stom 1:20*Beskrivning/historik*

Bostadshus i så kallad funktionalistisk stil beläget i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1950 och har putsad fasad. Huset har tvåluftsfönster utan spröjs. Över ytterdörren finns en balkong med smidesräcke. Balkongen vilar på två rundade pelare. Det valmade taket är klätt med skiffer.

Särskilda värden att bevara

Husets ursprungliga volym och arkitektoniska karaktär. Den putsade fasaden. Tvåluftsfönstren, balkongens utformning och skiffertaket.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Järbo kyrka, Runnsäter och Vinnsäter«
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Järbo-Önne 1:15, Nyåker*Beskrivning/historik*

Gård med bostadshus, ladugård och magasin belägen intill länsväg 172. Bostadshuset är troligen från 1920-talet och har en putsad grund. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster utan spröjs, mezzaninfönster samt trekantiganock- och gavelsidofönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstukvist och ovanför den en så kallad frontespis. Det finns en tillbyggd entré på husets norra gavel. Ladugården är troligen från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående slätpanel och rött tegel. På taket ligger korrugerad plåt. Det finns en mindre tillbyggnad i tegel på byggnadens norra långsida. Magasinet/garaget är troligen från

Bostadshus.

1930-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets fönsterplacering, material och utformning, fasad- och takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset är ett mycket gott exempel på 1920-talets villaarkitektur. Gården besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Järbo-Önne 1:18

Beskrivning/historik

Före detta kaptensboställe belägen intill länsväg 172. Gården är känd för att under perioden 1793–1806 ha utgjort general Georg Carl von Döbelns bostad. Det nuvarande Bostadshuset är enligt uppgift från 1838 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har korspostfönster. I anslutning till entrén finns ett skärmtak vilket vilar på två runda pelare. Över skärmtaket finns ett lunettfönster vilket även återfinns på byggnadens norra långsida. På taket ligger betongtegel. Magasinet/visthusboden är enligt uppgift från 1825. Fasaden är klädd med stående lockpanel och på taket, med det tvåkupiga lerteglet finns en så kallad vällingklocka. På gården finns också en före detta lillstuga enligt uppgift ursprungligen från 1870-talet, ett par senare tillkomna ekonomibyggnader samt en minnessten rest efter G. C. von Döbeln.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets välbevarade form och karaktär. Fönstrens placering och utformning. Den norra fasadens äldre profilerade locklistpanel. Magasinet/visthusbodens form och karaktär.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Kulturhistorisk motivering

Med anledning av gårdens koppling till Georg Carl von Döbeln samt gårdens höga ålder besitter gården ett

Ladugård och magasin.

Foto, DigitaltMuseum, Västarvet, uppgift om årtal saknas.

Bostadshus.

Minnessten rest efter G. C. von Döbeln.

samhällshistoriskt värde. Sammantaget besitter gården ett särskilt person- och kulturhistoriskt värde.

Ljusebråten 1:22

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet belägen intill mindre landsväg. Bostadshuset är enligt uppgift från 1928 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har spröjsade två- och treluftsfönster och rikt utskurna fönsteromfattningar. Verandan är dekorerad med figursågade detaljer. Fönstren på verandan är småspröjsade och på taket ligger betongtegel. På husets södra gavel finns en tillbyggd entré/farstu med pulpettak

Särskilda värden att bevara

Byggnadens form och arkitektoniska karaktär. Byggnadens fasadmaterial. De bevarade fönstrens placering och fönstrens utformning. Verandans bevarade småspröjsade fönster och figursågade snickerier. Trappans form.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset har sin karaktär och utformning bevarad och utgör ett gott exempel på stilidealen från det tidiga 1900-talet. Byggnaden ingår dessutom i en sammanhängande värdefull miljö då fastigheten utgör en av ett antal kulturhistoriskt värdefulla fastigheter längs den slingrande landsvägen söder om Järbo kyrka. Byggnaden besitter därmed sammantaget ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Ljusebråten 1:32

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård, tvättstuga, vedbod, jordkällare, avträde och garage belägen intill mindre landsväg. Bostadshuset är enligt uppgift från 1906 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med och utan spröjs, rektangulära gavelsidofönster med spröjs och mezzaninfönster. Över- och understyckena är figursågade. På taket ligger takpanneplåt. I anslutning till entrén finns en glasveranda med småspröjsade fönster. Ladugården är troligen från 1940-talet. Fasaden är

Bostadshus.

Ladugård.

klädd med stående locklistpanel samt slätpanel. En del av byggnadens nedre fasad är klädd med rött tegel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Tvättstugan är troligen från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Vedboden är troligen från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående slätpanel och på taket ligger äldre betongtegel. Avträdet är troligen från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Garaget är troligen från 1960-talet.

Särskilda värden att bevara

Den befintliga gårdsmiljön och dess struktur. Bostadshusets karaktär och utformning samt de bevarade spröjsade fönster. Glasverandans småspröjsade fönster. Ekonomibyggnadens trä- och tegelfasad samt takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gården har sin ursprungliga karaktär och utformning bevarad och ingår i en sammanhängande värdefull miljö då fastigheten utgör en av ett antal kulturhistoriskt värdefulla fastigheter längs den slingrande landsvägen söder om Järbo kyrka. Detta sammantaget motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Ljusebråten 1:34, Ljusebråtens skola *Beskrivning/historik*

Före detta småskola med trädgårdstomt belägen intill en mindre landsväg. Den före detta småskolan är troligen från 1910 och uppfört på kvaderhuggen naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs samt korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén. På taket ligger takpanneplåt. På byggnadens södra gavel och östra långsida finns två mindre tillbyggnader.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens äldre/ursprungliga karaktär och utformning. Byggnadens fasadmateriäl. Fönstrens utformning och material. Verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har ett högt samhällshistoriskt och kulturhistoriskt värde vilket motiveras av dess välbevarade karaktär som före detta skola. Byggnaden ingår dessutom i en sammanhängande värdefull miljö då fastigheten utgör en av ett antal kulturhistoriskt värdefulla fastigheter längs den slingrande landsvägen söder om Järbo kyrka. Sammantaget besitter fastigheten ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Översikt över byggnaderna.

Bostadshuset.

Den nedre kraftstationen.

Ljusebråten 1:40, Ängen

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård och magasin och med en omgivning som huvudsakligen består av skogsmark. Bostadshuset är enligt uppgift från tiden runt 1900-tallets början. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen veranda i anslutning till entrén. Ladugården är enligt uppgift samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger plåt. Magasinet är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Mungärderud 2:5 och 2:6, Ormesäters ström 1:1, Kraftstation

Beskrivning/historik

Anläggningen är belägen på och nedanför Kroppefjälls branta västsida och består av en övre- och en nedre kraftstation samt dammanläggningar och tuber för vattenförning. Den nedre kraftstationen är enligt uppgift från 1926 och är uppförd med betongväggar. Byggnaden har

spröjsade fönster och på taket ligger skiffer. Den övre kraftstationen är en träbyggnad med skiffertak.

Särskilda värden att bevara
Anläggningen som helhet.

Kulturhistorisk motivering

Anläggningen har bland annat ett industrihistoriskt värde som representant för de många mindre kraftanläggningar som bidrog till elektrifieringen av landsbygden under 1920- och 1930-talen. Anläggningen besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Runnsäter 1:34
0046

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med Dalslandsstuga belägen intill skogskanten och i anslutning till öppet odlingslandskap. Dalslandsstugan är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har två-lufts-fönster med spröjs och lunettformade nockfönster. På taket ligger betongtegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens ursprungliga form och karaktär. Fönstrens placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Dalslandsstugan är en karaktärsbyggnad för landskapet och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Järbo kyrka, Runnsäter och Vinnsäter«
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Runnsäter 1:35

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård och magasin belägen intill landsvägen i en samlad bymiljö omgiven av öppet odlingslandskap. Bostadshuset är troligen från 1880-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och trelufts-fönster med spröjs, tvålufts-fönster med en större och en

Bostadshus.

Ladugård och magasin.

mindre glasning, gavelsidofönster och mezzaninfönster. På taket ligger skiffer. I anslutning till entrén finns en småspröjsad glasveranda och över den en så kallad frontespis. Ladugården är troligen från 1940-talet. Fasadmaterialet är stående slätpanel. En del av fasadmaterialet på byggnadens nedre fasadparti är rött tegel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Magasinet är troligen från 1940-talet. Fasadmaterialet är stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel

Särskilda värden att bevara

Den välbevarade gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets fasadmaterial, fönstrens utformning, skiffertaket samt verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gården har ett mycket högt kulturhistoriskt värde vilket motiveras av byggnadernas välbevarade äldre/ursprungliga form och karaktär. Gården är också ett gott exempel för den typiska västsvenska gårdsstrukturen, där landsvägen ofta delar upp bostadshus och ladugård på var sin sida vägen.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Järbo kyrka, Runnsäter och Vinnsäter«
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Kvarnmiljö.

Skarven 1:17, Djupevad

Beskrivning/historik

Kvarnmiljö med bevarade byggnader för olika funktioner. Bostadshuset är enligt uppgift från 1897 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående slät panel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med och utan spröjs. Över- och understyckena är dekoretrade och vilar på figursågade konsoler. På taket ligger betongtegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén på byggnadens långsida. På byggnadens södra gavel finns en tillbyggd farstu med entré. Lillstugan är enligt uppgift från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en så kallad snedtäcka på husets västra långsida. Kvarnen är enligt uppgift från 1800-talets senare del. Fasaden är klädd med stående locklistpanel, stående lockpanel och stående slät panel. På taket ligger plåt och tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns också ett garage från

Kvarnbyggnad. Bild från skriften "Hembygden 1974«.

Kvarnbyggnad

Lagerbyggnad och bostadshus.

Magasin.

tidigt 1900-tal samt en senare uppförd verkstad/garage. Dessutom finns en smedja enligt uppgift från 1890-talet och en jordkällare enligt uppgift från 1870-talet.

Särskilda värden att bevara

Den bevarade kvarn- och gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Verandans form och fönstrens utformning. Lillstugans fasadmateriel och fönstrens utformning.

Kulturhistorisk motivering

De olika byggnaderna utgör tillsammans ett exempel på byggnadsstrukturen vid en kvarn på landsbygden under 1800-talets slut och 1900-talets början. Lillstugans karaktär och utformning är välbevarad. Fastigheten besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Skällsäter 1:18 och 1:76

Beskrivning/historik

Affärs- och bostadsfastighet med bostadshus, lagerbyggnad och magasin intill landsvägen genom Skällsäter. Bostadshuset är enligt uppgift från 1890-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har fönster i olika storlekar och modeller. På taket ligger korrugerad plåt. På byggnadens gatufasad sitter två röda godisautomater. Lagerbyggnaden är troligen från 1900-talets början. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Fönstren är spröjsade i olika storlekar. På taket ligger korrugerad plåt. Magasinet är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Fönstren är spröjsade i olika storlekar. Magasinets dubbeldörr är placerad på byggnadens västra gavel. På taket ligger korrugerad plåt

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas välbevarade utformning och karaktär.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har ett högt samhällshistoriskt värde bland annat med anledning av att bostadshuset tidigare användes som affärslokal. Byggnaderna utgör en viktig del av den sammanhållna miljö som växte fram i Skällsä-

ter i samband med Lelångensbanans tillkomst. Detta sammantaget ger fastigheten ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Skällsäter 1:64

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och uthus belägen intill landsvägen genom Skällsäter. Bostadshuset är troligen från 1920-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med liggande och stående fasspontpanel. Fönstren är spröjsade i olika storlekar. På taket ligger äldre betongtegel. Uthusets är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående slätpanel. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas äldre/ursprungliga form och karaktär. Bostadshusets takmaterial. Verandans utformning och fönster.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna är ett mycket gott exempel på 1920-talets villaideal. Gården besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Skällsäter 1:66

Beskrivning/historik

Kvarnbyggnad belägen intill landsvägen genom Skällsäter. Kvarnen är enligt uppgift från 1939, och tillbyggd 1975. Byggnaden har en putsad grund med källare. Fasaden är putsad. Huset har tvåluftsfönster med småspröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Kvarnen har en tillbyggnad på baksidan och ett senare tillkommet skärmtak på framsidan. Uthuset är enligt uppgift uppfört 1939 och fasaden är klädd med stående lockslitpanel. Fönstren är spröjsade i olika storlekar. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Sågen är enligt uppgift från 1969. Skällsäter kvarn, med såg, tillhörande bostadshus och uthus, är en av Dalslands fyra bevarade ej vattendrivna kvarnar. Den visar genom sitt läge att den tillkommit i en tid då järnvägen var ett betydande transportmedel. (Lelångensbanan mellan Bengtsfors och Uddevalla anlades 1895 och lades ned under 1960-talet). Välbevarad exteriör med putsad fasad i kvardröjande 1920-talsstil. (Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister)

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas bevarade karaktär och utformning. De småspröjsade fönstren. Den bevarade kvarn- och såganläggningen.

Kulturhistorisk motivering

Kvarnbyggnaden besitter ett samhälls- och industrihistoriskt värde och utgör en viktig del av den sammanhållna miljö som växte fram i Skällsäter i samband med Lelångensbanans tillkomst. Detta sammantaget ger fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Skällsäter 1:67*Beskrivning/historik*

Under 1800-talets senare del och tiden kring sekelskiftet 1900 anlades ett flertal järnvägar runt om i landet. Lelångensbanan mellan Uddevalla och Bengtsfors invigdes 1895 och trafikerades fram till 1964. I anslutning till järnvägarna uppfördes typritade stationshus vilka var karaktäristiskt utformade för respektive bana. Lelångensbanans stationshus ritades av arkitekt Eugen Thorburn, Göteborg och kännetecknas framför allt av de kraftiga takutsprången.

Det före detta stationshuset i Skällsäter är enligt uppgift från tiden kring sekelskiftet 1900. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Byggnaden har en- och tvålufts-fönster utan spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. På det sydöstra takfallet återfinns en takkupa och på det nordvästra takfallet finns ett taklyft. Byggnadens takutsprång bärs upp av konsoler.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens bevarade äldre/ursprungliga form och karaktär. De kraftiga takutsprången.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden besitter ett samhälls- och kulturhistoriskt värde som exempel på stationshus/byggnader knutna till Lelångensbanan. Byggnaden besitter därmed sammantaget ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Det före detta stationshuset i Skällsäter.

Skällsäter 1:72

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och magasin belägen intill landsvägen genom Skällsäter. Bostadshuset är enligt uppgift från 1860-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna och gavelsidfönster. På taket ligger kor-rugerad plåt. I anslutning till entrén finns en öppen veranda rikligt dekorerad med figursågade detaljer. På byggnadens västra gavel finns en mindre tillbyggnad. Det timrade magasinet är troligen från 1890-talet. På taket ligger skiffer.

Särskilda värden att bevara

Bostadshuset karaktär och utformning. Fönstrens utformning, material och placering samt byggnadens fasadmaterial. Verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Skällsäter 4:36 och Järbo-Berg 1:26

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus och magasin belägen intill en mindre landsväg. En allé leder fram till bostadshuset som är en så kallad salsbyggnad och enligt uppgift är från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel. Magasinet är placerat som en flygelbyggnad och är enligt uppgift från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Slättängen 2:1

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och uthus beläget in-

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

till skogskanten och i anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshuset är troligen från 1890-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger enkupigt lertegel. På husets sydvästra långsida är en del av takfallet förlängt och sträcker sig över entrén. På fastigheten finns också en gård med bostadshus, ladugård, magasin och garage.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial samt fönstermaterial- och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens särskilda kulturhistoriskt värde motiveras av dess välbevarade äldre/ursprungliga karaktär och utformning.

Bostadshus och lillstuga.

Råberg 1:3, Haget

Beskrivning

Gård med bostadshus och lillstuga belägen i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1914 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har två- och treluftsfönster med spröjs, mezzaninfönster och gavelvidofönster. Det finns en småspröjsad glasveranda i anslutning till entrén. På taket ligger betongtegel. Lillstugan är enligt uppgift från 1936 och har en putsad grund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I gårdsmiljön ingår även ett kylrum som enligt uppgift är från 1974.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas ursprungliga karaktär och utformning. Byggnadernas fönsterplacering, material och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Råberg 1:6, Tomtekullen

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med Dalslandsstuga, ladugård och magasin belägen i öppet odlingslandskap. Dalslandsstugan är enligt uppgift från 1852. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Dalslandsstugan har tvåluftsfönster med spröjs. Det finns en sluten farsstukvist/glasveranda i anslutning till entrén. Ladugården är enligt uppgift från 1956. Fasaden är klädd med stående slät panel. En del av fasadmaterialet på byggnadens nedre fasad är putsad. På taket ligger korrugerad plåt. Magasinet är enligt uppgift från 1937. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Dalslandsstugans karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial. Fönstrens placering, utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Dalslandsstugan som är en karaktärsbyggnad för landskapet har sin karaktär och utformning bevarad vilket motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Tvetane 1:29

Beskrivning/historik

Gård med två bostadshus, ladugård och magasin belägen i öppet odlingslandskap. Det äldre bostadshuset är enligt uppgift från 1908. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns ett framskjutet mittparti med glasveranda. Det senare bostadshuset är enligt uppgift från 1953. Ladugården är enligt uppgift från 1947. Byggnadens tak och fasad är klädda med korrugerad plåt. En del av ladugårdens nedre fasad är putsad. Magasinet är enligt uppgift från 1940-talet. Fasaden är klädd med stående

Översikt över gården.

Dalslandsstugan.

Översikt över gården.

locklistpanel och slät panel. På taket ligger tvåkupigt lertegel och korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Det äldre bostadshusets fönsterutformning och fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gården är ett gott exempel på en gård med två bostadshus från olika tider och för den typiska västsvenska gårdsstrukturen, där landsvägen ofta delar upp bostadshus och ladugård på var sin sida vägen. Gården besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Det äldre bostadshuset.

Vinnsäter 1:33

Beskrivning/historik

Gård med Dalslandsstuga, ladugård, magasin, redskapsbod, smedja och källare belägen i öppet och högt läge. Dalslandsstugan är från 1851. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. På taket ligger enkupigt lertegel. Huset har spröjsade tvåluftsfönster. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Ladugården är från 1800-talets andra hälft. Fasaden är klädd med stående lockpanel och på taket ligger vass. Magasinet är från 1850-talet och uppfört i två våningar. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Magasinets dörr är placerad på ena gaveln. Redskapsboden är från 1800-talets andra hälft. Fasaden är klädd med stående lockpanel och på taket ligger vass. Smedjan är från 1908. Fasad är klädd med omålade vankantade lockpanel. På taket ligger enkupigt lertegel. Jordkällaren är från 1922. Gården har ett sådant speciellt kulturhistoriskt värde och är därmed skyddat som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen.

Särskilda värden att bevara

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister

Kulturhistorisk motivering

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister

Foto Marie Odenbring-Widmark, Västarvet.

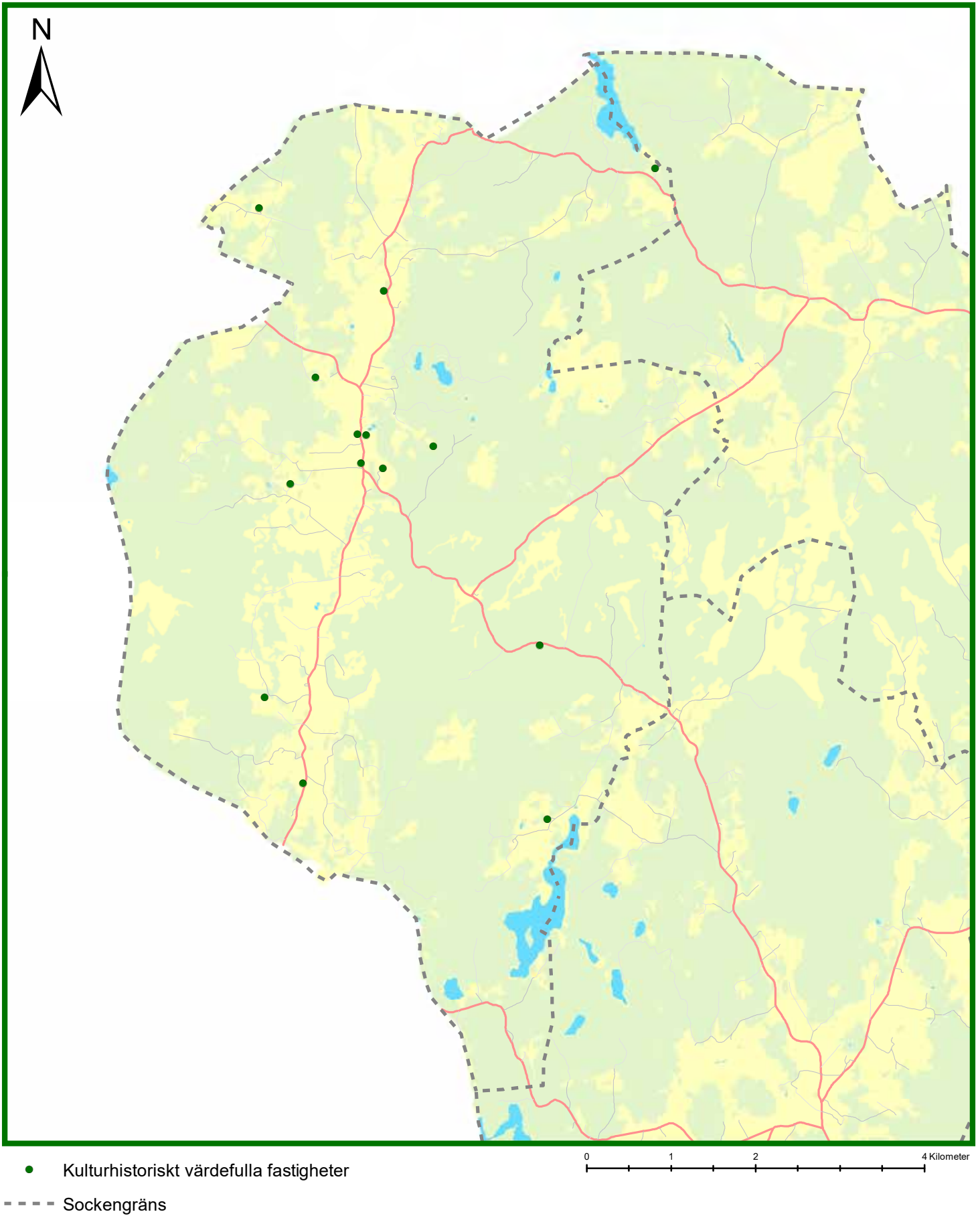

Foto Ola Eriksson, Västervik.

Särskilt lagskydd

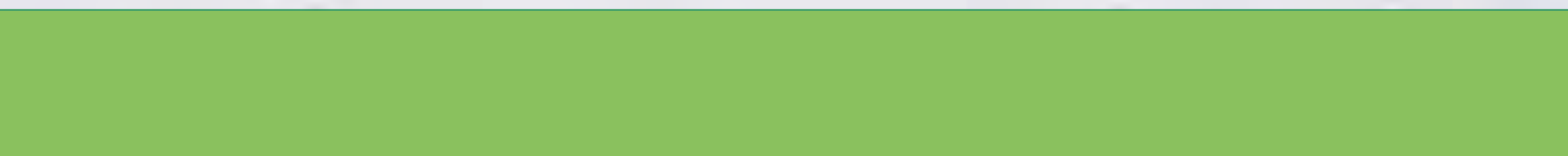
Fastigheten är ett byggnadsminne och skyddas därmed enligt 3 kap. Kulturmiljölagen.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Järbo kyrka, Runnsäter och Vinnsäter«
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Lerdals socken

Lerdals stom 1:2, Lerdals kyrka

Beskrivning/historik

Kyrkan är centralt belägen i Lerdalsälvens dalgång, i ett karakteristiskt öppet odlingslandskap med gårdar i krönlägen längs sluttningarna. Kyrkplatsen är troligen medeltida och belägen nere i dalen, intill den landsväg som leder parallellt med den lilla älven. Vid kyrkan finns ett mindre sockencentrum med en före detta skolbyggnad med lärarbostäder. Något sydost om kyrkan finns gården Lerdals stom, ursprungligen kyrkojord och prästboställe. På den muromgärdade kyrkogården finns ett vitputsat bårhus och en enkel förrådsbyggnad.

Kyrkans vitputsade långhus och kor är uppfört av sten 1771–72 och det timrade och panelade västtornet 1775. Kyrkans yttre har genomgått få förändringar sedan uppförandet och har karakteristiska drag för sin tid i form av det breda långhuset med tresidigt avslutat kor och ett högt brant sadeltak (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister).

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Lerdalsälvens dalgång«.

Till kyrkoanläggningen hör kyrkan med omgivande kyrkogård samt ett bårhus och en redskapsbod. Bårhuset på kyrkogårdens sydöstra del, är uppfört 1953 med fasader av vit spritputs efter ritningar av arkitekt Axel Forssén, Göteborg. Redskapsboden, troligen uppförd i mitten av 1900-talet, är belägen något nordost om kyrkans kor och är klädd med vit locklistpanel. Båda byggnaderna har sadeltak täckta av enkupigt lertegel. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister).

Särskilda värden att bevara

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Kulturhistorisk motivering

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Särskilt lagskydd

Kyrkoanläggningen är ett kyrkligt kulturminne och skyddas därmed enligt 4 kap. Kulturmiljölagen.

Amliden 1:14

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet omgiven av skogsmark. Bostadshuset är enligt uppgift från 1927 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har korspost-, gavelsido- och mezzaninfönster. Det finns en frontespis på det södra takfallet och i anslutning till entrén finns en glasveranda med småspröjsade fönster. På den östra kortsidan finns en så kallad snedtäcka med entré. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Husets bevarade ursprungliga karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial. Fönstrens material, placering och utformning. Verandans formspråk.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Lerdalsälvens dalgång«.

Härslätt 1:3

Beskrivning/historik

Den före detta skolbyggnaden är belägen intill landsvägen och omgiven av skogsmark. Huset är troligen från 1910 men flyttades till platsen 1930 och användes då som skola. Huset är uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna. På taket ligger korrugerad plåt. I anslutning till entrén finns en mindre farstu med plåtklätt trefalls tak. Tidigare ingick även ett uthus troligen från 1920 i miljön.

Särskilda värden att bevara: Byggnadens bevarade utformning och karaktär. Fönstrens utformning och material. Fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har ett samhällshistoriskt värde genom dess tidigare användning som skola och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Höghult 1:35, 1:43, *Hålet*

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård och magasin omgiven av skogs- och odlingsmark. Bostadshuset är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och mezzaninfönster samt gavelsidofönster med figursågade omfattningar. Verandan har figursågade detaljer och fönster med krysspröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Skorstenen är putsad. På fastigheten finns också en ladugård och ett magasin troligen från 1920-talet. Ladugården har stående slätpanel och på taket ligger betongtegel. Magasinet har stående slät panel och på taket ligger eternitplattor.

Bostadshus.

Särskilda värden att bevara

Gårdens bevarade karaktär. Bostadshusets fasadmateriäl samt fönstrens placering, material och utformning. Byggnadens takmaterial. Verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gården har mycket av sin äldre karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Lerdalsälvens dalgång«.

Käxbo 1:2, *Mor Lenas stuga*

Beskrivning/historik

Huset är en timrad så kallad ryggåsstuga och enligt uppgift från 1800-talets första hälft. Huset var också troligen en så kallad backstuga vilket bland annat karaktäriseras av att stugorna beboddes av de som inte ägde någon egen mark och stugornas placering på gårdarnas utmarker, där marken var sämre lämpad för odling. Huset har sitt namn efter »Mor Lena«, Helena Tomasdotter (f. 1850 d. 1945). Mor Lena försörjde sig som hushållerska samt genom brödbakning och bärplockning. Huset flyttades till den nuvarande platsen cirka 1902 och är uppfört på låg naturstensgrund. Fasaden är klädd med omålad stående så kallad vankantad panel, en del av den östra långsidan saknar panel. På taket ligger korrugerad plåt. Huset används av Lerdals Hembyggsförening.

Foto Lars Bergström, Västarvet.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens byggnadsdetaljer och dess exteriör och interiör som helhet.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden är ett tydligt och välbevarat exempel på de levnadsförhållandena som rådde för delar av den obebyggda landsbygdens befolkning under 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Byggnaden besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Lerdals-Bråten 1:14*Beskrivning/historik*

Gård med bostadshus, vagnbod och ladugård belägen intill landsvägen och i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift uppfört på 1930-talet på putsad grund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsönster med spröjs, mezzanin- och gavelssidofönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Över glasverandan finns en så kallad frontespis. Vagnboden är enligt uppgift uppförd på 1930-talet och har stående locklistpanel. På taket ligger betongtegel. På fastigheten finns också en ladugård med plåtklädd fasad och tak.

Bostadshus..

Särskilda värden att bevara

Gårdsstrukturen. Bostadshusets ursprungliga form och karaktär. Fönstrens placering, material och utformning. Verandans utformning. Vagnbodens ursprungliga form och karaktär.

Kulturhistorisk motivering

Fastigheten har en välbevarad gårdsstruktur. Bostadshuset och vagnboden har sin karaktär och utformning bevarad. Gården besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

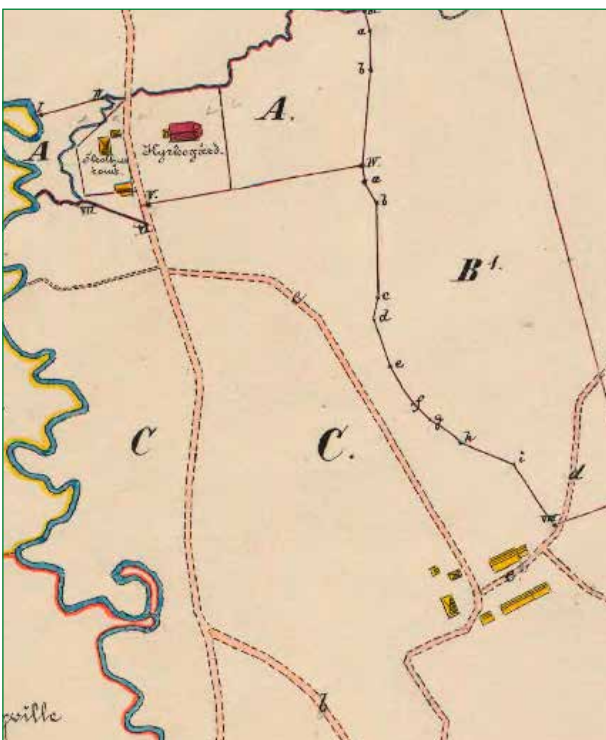
Fastigheten ingår i kulturmiljön »Lerdalsälvens dalgång«.

Bostadshus I och II.

Ekonomibyggnader.

Lerdals kyrka uppe till vänster och gården (Lerdals Stom 1:4) nere till höger på kartbilden. Bild från Lantmäteriet, Historiska kartor, 1912.

Lerdals Stom 1:4

Beskrivning/historik

Gård och före detta prästboställe beläget i öppet odlingslandskap och cirka 450 meter från Lerdals kyrka. Gårdsmiljön karaktäriseras av bostadshuset med de flankerande flygelbyggnaderna i form av ett mindre bostadshus och ett magasin samt de följande ekonomibyggnaderna. Bostadshus I är enligt uppgift från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvålufts-, trelufts- och mezzaninfönster. På taket ligger korrugerad plåt. I anslutning till entrén finns en sluten farstu/glasveranda. På husets södra gavel finns en tillbyggd entré. Bostadshus II är enligt uppgift från 1770-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvålufts-fönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Magasinet är enligt uppgift från 1770-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och korrugerad plåt. Det finns översljusfönster över byggnadens två entréer och tvålufts-fönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Den timrade källaren med vällingklocka är enligt uppgift från 1770. På taket ligger korrugerad plåt. På fastigheten finns också två ekonomibyggnader i form av en ladugård och ett vagnslider enligt uppgift från 1920-talet, med till största delen plåtklädda fasader. Omkring 500 meter nordost om gården finns ett före detta torp.

Särskilda värden att bevara

Den välbevarade gårdsmiljön och dess struktur. Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas bevarade fasadmaterial, fönsterplacering och utformning samt bevarade takmaterial,

Kulturhistorisk motivering: Den välbevarade gården/gårdsmiljön har ett samhällshistoriskt värde genom dess tidigare användning som prästboställe. Bostadshus II:s, magasinets och källarens höga ålder. Byggnadernas karaktär, utformning och struktur är välbevarad. Sammantaget besitter gården därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Lerdalsälvens dalgång«.

Lerdals Stom 1:10

Beskrivning/historik

Kvarn belägen i Lerdalsälvens dalgång. Kvarnen, vilket enligt uppgift troligen är en el-kvarn, ligger i en vägkorsning omkring 100 meter från älven. Kvarnen är en två våningar hög byggnad på en låg grund vars fasader är beklädda med locklistpanel. Sadeltaket är belagt med tvåkupigt lertegel. En tillbyggnad med pulpettak belagt med bitar av plåt återfinns på den norra gaveln. Tillbyggnaden är en våning hög försett med en port och fönster. Fönstren är av olika typer. Bland annat tvålufts med en ruta i var båge, tvålufts med tre rutor i var båge och fönster med spröjs i lodrät riktning. Dörren är placerad under ett skärmtak belagt med enkupigt lertegel. I hembygdsboken »Lerdal vår hembygd« står det att läsa under rubriken Lerdals Stom 1:10: »Stommen 1:10 avstyckades från 1:9 och där uppfördes kvarn och såg av Gunnar Trogen, Hedekas. Byggnaderna blev färdiga våren 1944.« (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister)

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens ursprungliga utformning och karaktär är välbevarad. Kvarnen är enligt uppgift en av Dalslands fyra bevarade ej vattendrivna kvarnar. Den har därmed ett högt verksamhets- och samhällsvärde. Sammantaget besitter kvarnen ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Lerdalsälvens dalgång«.

Bostadshus.

Lerdals Stom 1:12, Nytorp

Beskrivning/historik

Före detta torp med bostadshus och ladugård troligen från 1870-talet. Torpet är beläget intill skogskanten och i anslutning till odlingsmark. Bostadshusets fasad är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvålufts-fönster med spröjs och liggande nockfönster. På taket ligger betongtegel. Ladugården är troligen samtida med bostadshuset. Fasad är klädd med omålad stående slätpanel. På taket ligger betongtegel. En mindre del av byggnaden är raserad. På gården finns också en senare tillkommen mindre stuga.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och byggnadernas form och karaktär. Fasadmaterial och fönsterutformning.

Kulturhistorisk motivering

Gården är välbevarad och är ett gott exempel på ett dagsverkstorp vid 1800-talets slut. Gården besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Lerdals Stom 1:14*Beskrivning/historik*

Före detta kyrkskola belägen i nära anslutning till Lerdals kyrka. Byggnaden ägs och förvaltas av Lerdals Byalag. Byggnaden är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Huset har spröjsade fönster i olika modeller samt runda gavelisdofönster. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstukvist med ramp. Uthuset är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger korrugerad plåt. På byggnadens södra gavel finns en så kallad snedtäcka.

Särskilda värden att bevara

Miljön och byggnadernas karaktär och utformning. Fönstrens placering och utformning samt byggnadens fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Miljön och byggnaderna är välbevarade och som före detta skola i ett sockencentrum har byggnaderna ett samhällshistoriskt värde. Byggnaden används dessutom fortfarande som offentlig byggnad. Sammantaget besitter därmed byggnaden ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Lerdalsälvens dalgång«.

Ladugård.

Lerdals före detta kyrkskola.

Skolhusets tomt och Lerdals kyrka, Lantmäteriet, Historiska kartor.

Skolhus till vänster i bild. Digitalmuseum, Västarvets bildarkiv.

Lerkvilla 1:18

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård och jordkällare belägen på en höjd i relativt öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1909. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och profilerade överstycken samt mezzanin- och gavelsidofönster. På taket ligger rött betongtegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda. På gården finns också en ladugård enligt uppgift från 1916 samt en jordkällare.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets karaktär och utformning. Fönstrens placering, material och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Lerdalsälvens dalgång«.

Lommelanda 1:12

Beskrivning/historik

Gård med två bostadshus och ekonomibygnader belägen i öppet odlingslandskap. Bostadshus I är enligt uppgift från 1951 och har en putsad grund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster utan spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Över glasverandan finns en balkong och taklyft. I anslutning till entrén på husets norra gavel finns en sluten farstukvist med sadeltak. Bostadshus II är enligt uppgift från 1934. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och ett senare tillkommet mindre fönster till höger om entrén. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist. Ladugården är enligt uppgift från 1943. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Det före detta svinhuset är troligen från 1900-talets början. Fasaden är klädd med stående slätpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Ladan är troligen från 1900-talets början. Fasaden är klädd med stående lockpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Vedboden/magasinet är troligen från

Bostadshus I och II.

Lada längst bort i bild.

1900-talets början. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns två jordkällare troligen från 1900-talets början samt ett garage troligen från 1930-talet.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusens fasad- och takmaterial samt fönstrens utformning, material och placering. Ladugårdens, det före detta svinhusets och vedbodens/magasinet takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Lerdalsälvens dalgång«.

Torgersbyn 1:6

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, lillstuga, ladugård och förråd omgiven av skogs- och odlingsmark. Bostadshuset är enligt uppgift från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har korspost-, mezzanin- och gavelsidofönster med figursågade omfattningar. Verandan har figursågade detaljer och fönster med spröjs. På byggnadens sydöstra gavel finns en tillbyggnad. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Lillstugan är enligt uppgift från 1950-talet. Fasaden är klädd med stående vankantad lockpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger glaserat lertegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstukvist. Ladugården är enligt uppgift

från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel. Fönstren är spröjsade och på taket ligger tvåkupigt lertegel. På gården finns också en mindre förrådsbyggnad troligen uppförd på 1930-talet.

Särskilda värden att bevara: Den befintliga gårdsmiljön och den äldre vägsträckningen som korsar fastigheten. Byggnadernas karaktärer. De bevarade fönstren och fönsteromfattningarnas utformning. Ladugårdens fasad- och takmaterial.

Kulturhistorisk motivering: Gården har ett särskilt kulturhistoriskt värde vilket motiveras av den äldre vägsträckningen, bostadshusets och lillstugans bevarade karaktär och den mycket välbevarade ladugården.

Östra Fjälla 1:25, Lindhög

Beskrivning/historik

Gården är till största delen omgiven av öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1910 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs, mezzaninfönster, gavelsidofönster och trekantiga nockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Det finns en senare tillkommen lillstuga och jordkällare.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens bevarade karaktär och utformning. Glasverandans utformning. Fönstrens utformning och placering. Takmaterialet.

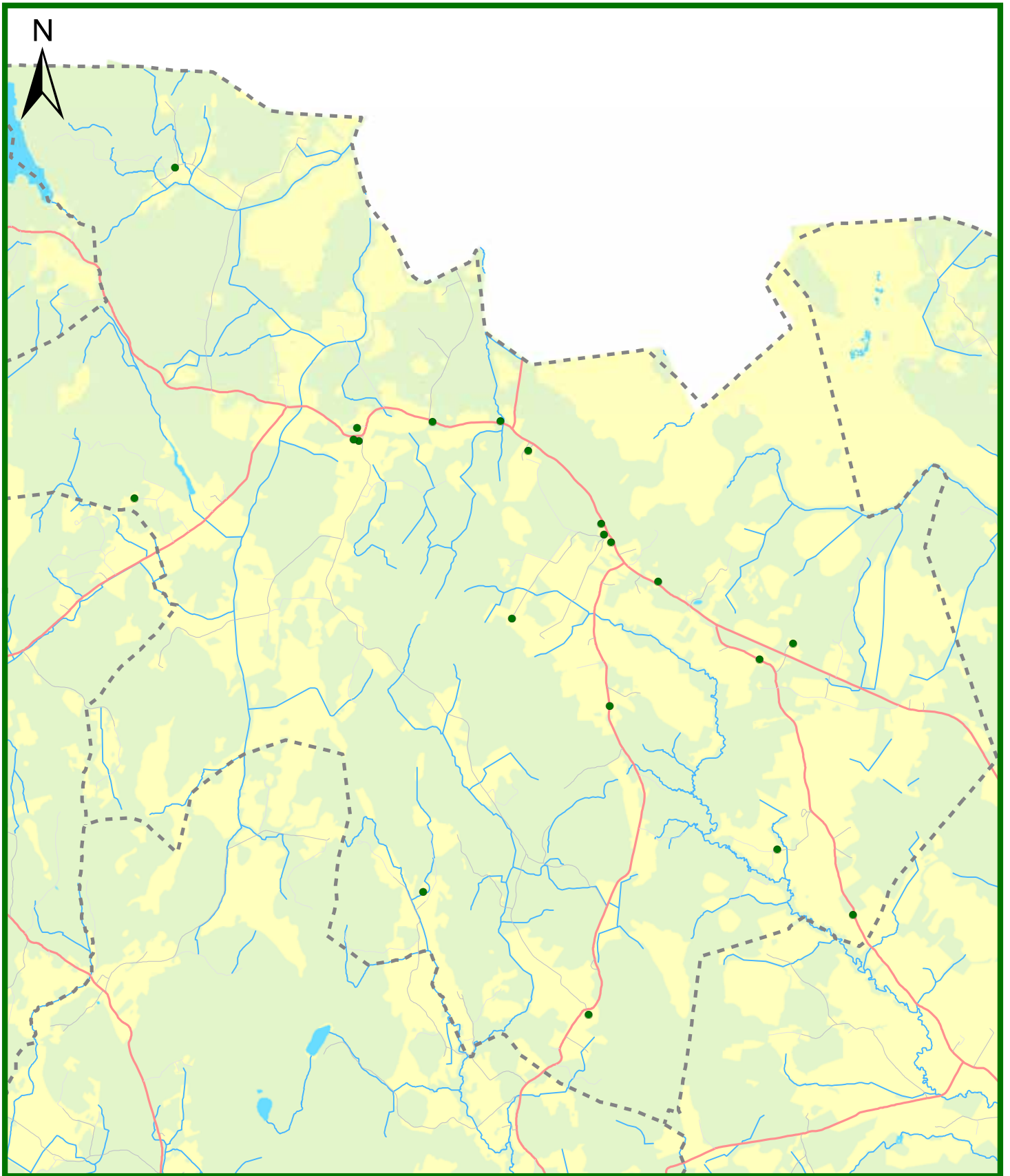
Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset har ett särskilt kulturhistoriskt värde vilket motiveras av att byggnadens ursprungliga form och karaktär är bevarad.

Råggärds socken

Äldre väg på moränås i Råggärd socken.

● Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter

0 1 2 4 Kilometer

--- Sockengräns

Råggärds Stom 4:1, Råggärds kyrka

Beskrivning/historik

Till kyrkoanläggningen hör kyrkan med omgivande kyrkogård samt ett bårhus från 1968.

Kyrkan av trä består av ett långhus med tresidigt avslutat kor i sydost samt torn med vapenhus i nordväst. På korets norra sida finns en utbyggd sakristia och på dess södra sida ett mindre vindfång. Förutom det senare är kyrkan i sin helhet, enligt uppgift, uppförd 1734–1736. Vapenhuset i söder kan eventuellt vara från 1800-talets senare del.

Kyrkans exteriör karaktäriseras av den i förhållande till tornet kraftiga långhuskroppen med dess höga branta tak. Den timrade stommen är klädd med vit locklistpanel och försedd med knutlådor. Kyrkans sadeltak, förutom tornets spåntäckta huv, är täckta av enkupigt lertegel. Över koret är taket valmat. Tornhuvu kröns av en liten kopparklädd spira och en vindflöjel med initialerna I H S (Jesu monogram) och året 1688.

På långsidorna och till koret finns stora segmentbågeformade och smårutsindelade fönster. Det finns också små segmentbågeformade fönster i långhusets västra del, samt kvadratiska fönster i tornet och sakristian. Kyrkporten till vapenhuset liksom dörrarna till sakristian och lilla vapenhuset i söder är klädda med liggande fasspontpanel. Innanför pardörren, med överljusfönster, till vapenhuset finns en äldre kyrkport, troligen ursprunglig från kyrkans tillkomst. Porten är klädd med snedställd profilerad panel och har ett äldre lås samt en järnring på utsidan. (Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister)

Särskilda värden att bevara

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Kulturhistorisk motivering

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Särskilt lagskydd

Kyrkoanläggningen är ett kyrkligt kulturminne och skyddas därmed enligt 4 kap. Kulturmiljölagen.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Råggärds sockencentrum«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Råggärd (P12)«.

Bockerud 1:12

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, lillstuga, magasin och jordkällare omgiven av skogsmark och i nära anslutning till relativt öppet odlingslandskap. Bostadshuset är ett så kallat västsvenskt dubbelhus, troligen från 1880-talet. Byggnaden är uppförd på naturstensgrund och fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs samt lunettformade mezzanin- och gavelsidofönster. På taket ligger betongtegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén och en snedtäcka på husets östra gavel. Lillstugan är troligen samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster utan spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns ett framskjutet mittparti med glasveranda i anslutning till entrén. Magasinet är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevar

Gårdsmiljön. Byggnadernas äldre/ursprungliga karaktär och utformning. Fasadmaterial och fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Bäckenäs 3:28

Beskrivning/historik

Gård med Dalslandsstuga, lillstuga, ladugård, magasin, vedbod, garage och svinhus belägen i öppet odlingslandskap. Dalslandsstugan är troligen från 1860-talet och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och kvadratiska nockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstuvist. Lillstugan är enligt uppgift från 1920-talet och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. På gaveln finns gavelsidofönster. På taket ligger takpanneplåt. I anslutning till entrén finns en stängs farstuvist. Ladugården är enligt uppgift från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående slätpanel. Byggnaden

Översikt över gården

Dalslandsstugan

Garage

den har fönster i olika storlekar med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Magasinet är enligt uppgift från 1875 och uppfört på höga stenar. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och slätpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. Byggnaden har en dörr på den västra gaveln och en dörr med överljusfönster på den norra långsidan. På taket ligger enkupigt lertegel. På byggnadens östra gavel finns en tillbyggd så kallad snedtäcka.

Vedboden är enligt uppgift från 1960-talet. Fasaden är klädd med stående slätpanel. Byggnaden har nockfönster i form av tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. Garaget är enligt uppgift från 1950-talet. Fasaden är klädd med stående slätpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Svinhuset är enligt uppgift från 1950-talet. Fasaden är klädd med stående slätpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns också ett uthus troligen från 1900-talets början och en jordkällare troligen från 1940-talet.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och dess tydliga funktionsdifferentierade byggelse. Byggnadernas utformning och karaktär. Byggnadernas fasadbeklädnad, Bostadshusets och lillstugans fönsterutformning. Byggnadernas äldre/ursprungliga takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Fastigheten har en mycket välbevarad och tydlig gårdsmiljö och besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Dalgången vid Gässbo«.

Fagerhult 1:25, Sörgården

Beskrivning

Bostadsfastighet med bostadshus och magasin belägen i öppet odlingslandskap intill landsvägen. Bostadshuset är en tvåvånings parstuga och är enligt uppgift från 1797. Huset har en putsad grund. Fasaden är klädd med locklistpanel. Huset har spröjsade tvåluftsfönster. På taket ligger betongtegel. Magasinet är troligen från 1830-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel. Det finns en trälucka vid gavelnocken. På byggnadens östra långsida finns två dörrar klädda med liggande panel och med överljusfönster. Dörrarnas dekorerade överstycken

bärs upp av figursågade konsoler. På fastigheten finns också en senare tillkommen ekonomibyggnad.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets form, karaktär och fönsterutformning. Magasinets ursprungliga form och karaktär. Fasadmaterial samt dörr- och dörrromfattningens utformning. Överljusfönstren och byggnadens takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Fastigheten är en god representant för en gård med bostadshus i form av en parstuga i två våningar. Gården besitter ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Hallebo 1:9

Beskrivning/historik

Gård med Dalslandsstuga, ladugård, magasin och garage belägen högt och med fritt läge. Dalslandsstugan är enligt uppgift från 1830-talet och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med och utan spröjs och kvadratiskanockfönster. På taket ligger betongtegel. Ladugården är enligt uppgift från 1955. Fasaden är klädd med slät panel. En del av byggnadens nedre fasad är putsad. Byggnaden har treluftsfönster utan spröjs och på taket ligger eternitskivor. På fastigheten finns också ett magasin troligen från 1900-talets början samt ett garage som enligt uppgift är från 1940-talet.

Särskild värden att bevara

Gårdsmiljön. Bostadshusets volym, karaktär och utformning. Fasadmaterial. Ladugårdens karaktär och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön är välbevarad. På gården återfinns en av kommunens äldre Dalslandsstugor som är byggnads-historiskt intressant då den representerar en ovanligt bred typ av »Dalslandsstugan«. Sammantaget besitter byggnaden ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Madbråten 1:16

Beskrivning/historik

Gård med Dalslandsstuga, ladugård och vedbod belägen intill skogskanten och i anslutning till öppet odlingslandskap. Dalslandsstugan är troligen från 1830-talet och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med och utan spröjs. I anslutning till entrén finns en sluten farstuvist. På taket ligger korrugerad plåt. Ladugården är enligt uppgift från 1938. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och slätpanel. En del av byggnadens nedre fasad är klädd med rött tegel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Vedboden är enligt uppgift från 1938. Fasaden är klädd med locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial. Ladugårdens takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gård mycket väl synlig i landskapet. Bostadshuset är en Dalslandsstuga med hög ålder. Gården och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad. Gården är också en god representant för den västsvenska gårdsstrukturen där bostadshus och ladugård ofta är belägna på var sin sida vägen. Sammantaget besitter därmed fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Råggärds Stom 1:13, före detta Råggärds skola

Beskrivning/historik

Före detta folkskola, numera hembygdsgård belägen intill Råggärds kyrka. Byggnaden är enligt uppgift från 1877 och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har en-, två- och treluftsfönster, med och utan spröjs. På byggnadens baksida bildar fyra tättsittande tvåluftsfönster ett större fönsterparti. På taket ligger betongtegel. Byggnadens södra gavelfasad är tilläggsisolerad. På fastigheten finns också en vedbod/avträde troligen från 1900-talets början. Byggnaden används idag som förråd.

Före detta folkskolan i Råggärd och de före detta lärarbostäderna till höger i bild.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasadmaterial. Fönsterutformning och placering. De två befintliga entréernas utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har en mycket välbevarade karaktär och har i egenskap av före detta skolbyggnad ett stort miljö- och samhällshistoriskt värde. Byggnaden är dessutom belägen nära de före detta lärarbostäderna på fastigheten Råggärds stom 1:34. Sammantaget besitter byggnaden ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Råggärds socken-centrum«.
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Råggärd (P12)«.

Råggärds Stom 1:31*Beskrivning/historik*

Bostadshus med trädgårdstomt belägen intill landsvägen som passerar Råggärds kyrka. Bostadshuset är enligt uppgift från 1947 och har en putsad grund med källare. Byggnadens fasad är klädd med stående locklistpanel. Huset har två- och treluftsfönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel. Det finns en tillbyggd veranda på byggnadens östra sida. På fastigheten finns också en vedbod enligt uppgift samtida med bostadshuset.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens tidstypiska 1940-talskaraktär och utformning. Fasadmaterial. Fönstrens material och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Huset har sin ursprungliga form och karaktär bevarad och är därmed en god representant för 1940-talets arkitektur. Huset besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde

Råggärds Stom 1:34,*före detta lärarbostäder**Beskrivning/historik*

Före detta lärarbostäder, nu bostadshus belägen intill före detta Råggärds folkskola och nära Råggärds kyrka. Huset är troligen från 1950-talet och har putsad grund med källare. Fasaden är klädd med stående locklistpanel.

Före detta lärarbostad.

Byggnaden har en- till treluftsfönster utan spröjs och på taket ligger betongtegel. Det finns taklyft på byggnadens båda takfall och balkonger på byggnadens gavlar. I anslutning till entrén finns en öppen veranda.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens äldre/ursprungliga karaktär och utformning. Fönstrens utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden är belägen nära den före detta folkskolan på fastigheten Råggårds stom 1:13 och innehar ett särskilt kulturhistoriskt värde som exempel på de lärarbostäder som under en lång period byggdes i nära anslutning till skolorna på landsbygden.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Råggårds sockencentrum«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Råggård (P12)«.

Råggårds Stom 2:1

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård, snickarbod och magasin belägen i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1925 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är idag klädd med eternit. Huset har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna samt mezzaninfönster och gavelsidofönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en småspröjsad glasveranda i anslutning till entrén. På byggnadens södra gavel finns en tillbyggd entré. Snickarboden är enligt uppgift från 1923. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger korrugerad plåt. Ladugården och magasinet är troligen från 1940- talet. Byggnadernas fasader är klädda med stående locklistpanel och slätpanel. På taken ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Bostadshusets karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial. Fönstrens material, utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön är välbevarad. Bostadshuset är ett så kallat västsvenskt dubbelhus. Bostadshuset är dessutom ett

tydligt exempel på den period då eternitplattor monterades på befintlig fasad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Starlanda 1:7, Kråkhult

Beskrivning

Gård med bostadshus, bryggshus, ladugård och vedbod belägen drygt en kilometer från Starlanda by och huvudsakligen omgiven av skogsmark. Bostadshuset är troligen från 1900-talets början. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Vid entrén finns en glasveranda med småspröjsade fönster. Bryggshuset är troligen från 1900-talets början. Fasaden är klädd med träpanel. På taket ligger korrugerad plåt. Ladugårdens fasad är klädd med stående slät panel. På taket ligger korrugerad plåt. Vedboden är troligen från 1900-talets början. Fasad är klädd med stående slät panel. Under vedbodens tvåkupiga lertegel ligger delar av ett halmtak.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön samt bostadshusets karaktär och utformning. Fasadmaterialet. Fönstrens placering och utformning. Takmaterialet och verandans karaktär.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet vilket motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Starlanda 1:12

Beskrivning

Jordbruksfastighet med bostadshus, bryggshus och ladugård belägen i öppet odlingslandskap. Bostadshuset är troligen från 1880-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger skiffer. Huset har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna samt gavelsidofönster och mezzaninfönster. Fönsteromfattningarna samt över- och understyckena är profilerade. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Det finns en tillbyggnad med entré på byggnadens södra gavel. Bryggshuset är troligen samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har spröjsade tvåluftsfönster samt ett

överljusfönster över en av byggnadens dörrar. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På byggnadens norra långsida finns en entré/farstu och över den hänger en så kallad vällingklocka. Ladugården är troligen från 1950-talet. Byggnadens fasad är klädd med stående slätpanel och tegel. På taket ligger korrugerad plåt. På fastigheten finns också ett garage från samma tid.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmateriäl. Bostadshusets fönstermateriäl. Fönstrens placering och utformning. Verandans utformning. Bostadshusets skiffertak. Brygghusets fönsterutformning och takmateriäl.

Kulturhistorisk motivering

Gården har sin ursprungliga karaktär och utformning bevarad. Byggnaderna är mycket välbevarade och gården besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Starlanda 1:13

Beskrivning

Jordbruksfastighet med bostadshus, brygghus, lillstuga och ekonomibyggnader belägen i Starlanda. Bostadshuset är enligt uppgift från 1905 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående profile-rad locklist. Huset har korspostfönster utan spröjs och mezzaninfönster. På taket ligger enkupigt lertegel. Vid entrén finns en glasveranda med småspröjsade fönster och papptak. Det finns en rundel framför bostadshuset och en tillbyggnad med entré på husets östra gavel. Brygghuset är enligt uppgift från 1938 och har en putsad grund. Fasaden är klädd med rött tegel. Det finns ett torn på byggnadens norra gavel. Gavelröstena är klädda med slät träpanel. Byggnaden har spröjsade en- och tvåluftsfönster. På taket ligger korrugerad plåt. På fastigheten finns också en lillstuga med vällingklocka, ladugård, jordkällare och garage.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Bostadshusets och brygghusets äldre karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmateriäl. Fönstrens materiäl, utformning och placering.

Bostadshus, ladugård och lillstuga.

Brygghus

Kulturhistorisk motivering

Gården är en viktig del i den sammanhängande kulturmiljö som byggnaderna i Starlanda skapar. Gårdens brygghus hade enligt uppgift tidigare stor betydelse som »bygemensam tvättstuga.« Gården besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Starlanda 1:13, före detta bygdegård

Beskrivning/historik

Drygt en halv kilometer öster om Starlanda finns en före detta bygdegård. Byggnaden är belägen intill landsvägen i öppet odlingslandskap. Bygdegården är enligt uppgift från 1935. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Över entrén finns ett entrétak med korrugerad plåt. Entrétaket vilar på trästolpar. Vedbod/avträdet är enligt uppgift samtida med bygdegården. Fasaden är klädd med stående slät panel. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Bygdegårdens karaktär och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Den före detta bygdegården har ett samhällshistoriskt värde bland annat med anledning av att byggnaden har utgjort en samlingspunkt i trakten. Byggnaden har därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Starlanda 1:17

Beskrivning

Bostadsfastighet med bostadshus och magasin belägen intill landsvägen i Starlanda. Bostadshuset är enligt uppgift från 1895. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna samt gavelsidofönster och mezzaninfönster. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns ett framskjutet mittparti. På entrétaket ligger papp. Magasinet är enligt uppgift samtida med bostadshuset. Fasad är klädd med stående locklistpanel. Magasinets dubbeldörr är placerad på byggnadens norra gavel och över dubbeldörren finns ett tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. Gårdens tidigare ekonomibyggnader är nu belägna på en annan fastighet men ligger i nära anslutning till bostadsfastigheten.

Ekonomibyggnader på fastigheten.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas äldre/ursprungliga karaktär och utformning. Fasadmaterial. Fönstrens placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Husen har sina karaktärer och utformningar mycket välbevarade och är en viktig del i den sammanhängande kulturmiljö som byggnaderna i Starlanda skapar. Fastigheten besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Steneryr 1:18, Stommen

Det före detta soldattorpets Ladugården

Beskrivning/historik:

Före detta soldattorp med ladugård och jordkällare beläget intill en mindre grusväg och i anslutning till relativt öppet odlingslandskap. Det före detta soldattorpets är enligt uppgift från 1800-talets början. Fasaderna är klädda med stående locklistpanel och masonit. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en tillbyggd sluten farstu. Ladugården är enligt uppgift från 1920-talet. Byggnaden har fönster utan spröjs och fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel och locklistpanel. Byggnadens östra sida är klädd med korrugerad plåt och på taket ligger eternitplattor. På fastigheten finns dessutom två senare uppförda ekonomibyggnader

Särskilda värden att bevara

Det före detta soldattorpets karaktär. Byggnadernas äldre fasad- och takmaterial. De äldre fönstrens material och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Det före detta soldattorpets särskilt kulturhistoriska värde motiveras av byggnadernas bevarade karaktär och utformning samt byggnadens höga ålder.

Väg upp till gården.

Steneryr 1:22

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård, lada och vagnbod omgiven av öppet odlingslandskap. Bostadshuset är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén. Ladugården är troligen från 1800-talets första hälft. Fasaden är klädd med stående slät panel och locklistpanel och på taket ligger korrugerad plåt. Ladan är troligen från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger eternitplattor. Vagnboden är troligen samtida med ladan. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och bostadshusets karaktär och utformning. Fönstrens utformning, placering och material. Verandans utformning.

Bostadshuset.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Steneryr 2:7, Stelebacke

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, lillstuga, snickarbod och smedja belägen intill landsvägen. Bostadshuset är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Lillstugan är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Snickarboden är troligen från tidigt 1900-tal. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvålufts- och gavelsidofönster med spröjs. På taket ligger enkupigt lertegel. Det finns en källaringång på byggnadens södra gavel. Smedjan är troligen från 1870-talet. Fasaden är klädd med stående vankantad lockpanel. Fönstren är spröjsade i olika storlekar. På taket ligger enkupigt lertegel

Särskilda värden att bevara

Smedjan och den kvarvarande gårdsstrukturen.

Kulturhistorisk motivering

Smedjan utgör en del av den äldre gårdsstrukturen. Smedjan utgör dessutom en av kommunens få mera välbevarade smedjor och besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Sörsäter 1:3

Beskrivning

Före detta prästgård (komministerboställe) med bostadshus och uthus belägen intill landsvägen och i närheten av Råggårds kyrka och Råggårds sockencentrum. Bostadshuset i form av en så kallad salsbyggnad, är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och trelufts-fönster med spröjs, mezzaninfönster och gavelsidofönster. På taket ligger takpanneplåt. I anslutning till entrén finns en glasveranda med spröjsade fönster. På byggnadens sydvästra långsida finns ett taklyft i anslutning till en balkong. Det finns en tillbyggd så kallad snedtäcka med entré på byggnadens nordvästra gavel. Uthuset/avträdet är troligen från 1900-talets början. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Fönstren är spröjsade. På byggnadens tak ligger korrugerad plåt.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Råggårds sockencentrum«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Råggård (P12)«.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets karaktär och utformning. Fönstrens placering, utformning och material. Uthusets karaktär och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadernas karaktär och utformning är välbevarad. Bostadshuset har ett samhällshistoriskt värde då fastigheten har en historia som före detta prästgård. Sammantaget besitter gården därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Åkerud 1:24

Beskrivning

Gård med bostadshus och ladugård belägen intill skogskanten och i anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1936 och har en putsad grund med källare. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har två- och treluftsfönster med spröjs och rektangulära gavelsidofönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entré finns en glasveranda med spröjsade fönster. Ladugården är enligt uppgift från 1930-talet. Fasaden är klädd med slät panel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets takmaterial och verandans karaktär samt fönstrens placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gården har en välbevarad gårdsstruktur och är en god representant för den västsvenska gårdsstrukturen där bostadshus och ladugård ofta är belägna på var sin sida vägen. Sammantaget besitter gården ett särskilt kulturhistoriskt värde.

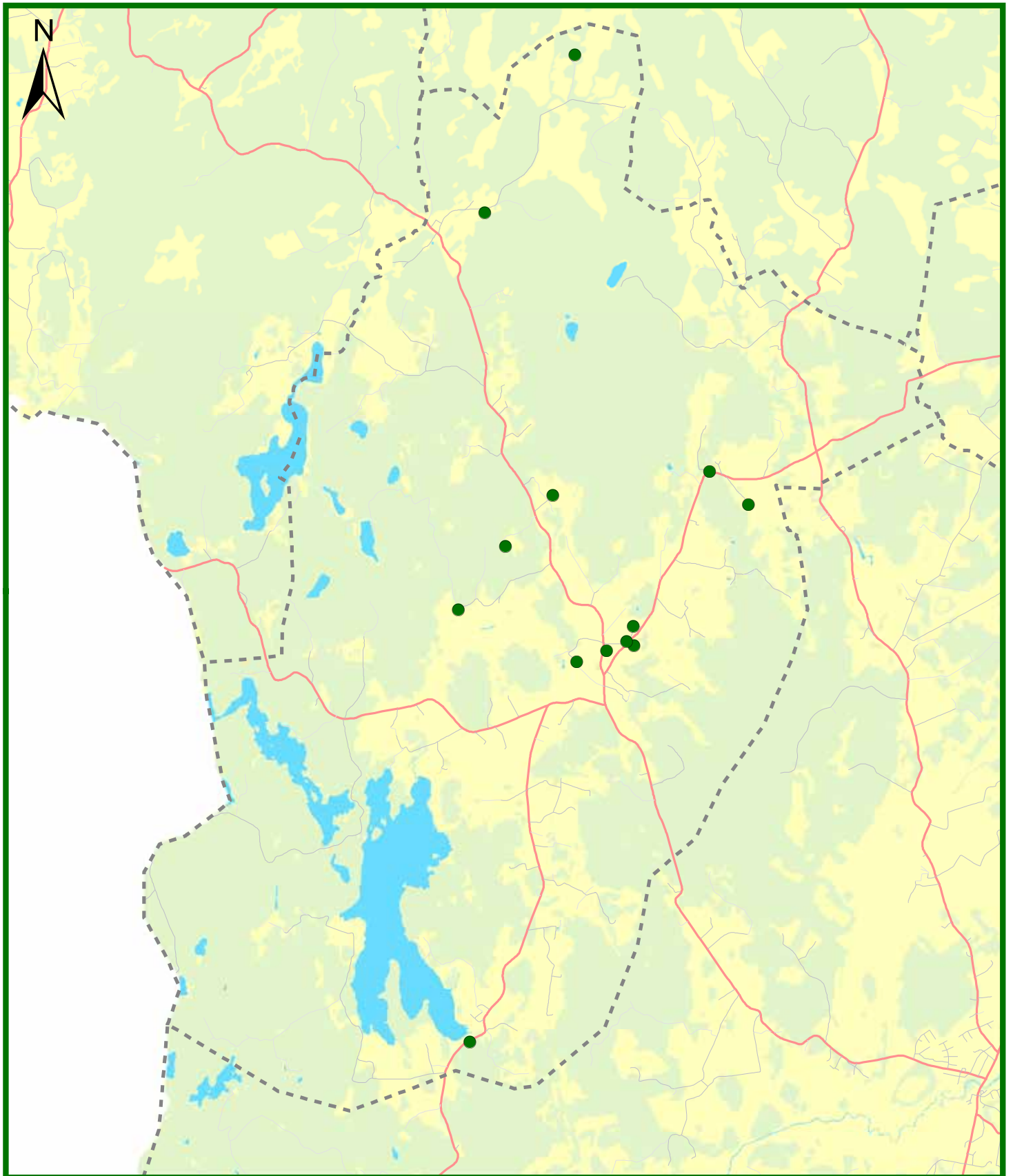

Tvättthuset i Starlanda.

Gravfältet i Råggårds socken.

● Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter

--- Sockengräns

0 1 2 4 Kilometer

Rännelanda socken

Rännelanda kyrka 1:1, *Rännelanda kyrka* *Beskrivning/historik*

Kyrkobyggnaden är väl synlig genom dess framträdande placering i landskapet. I anslutning till kyrkobyggnaden finns en klockstapel, ett bårhus och ett förråd. Kyrkan är av sten med ett tresidigt avslutat kor i öster och torn i väster. På korets södra sida finns en utbyggd sakristia. Långhuset och koret uppfördes 1773 men kyrkan kom inte att fullföljas efter de ursprungliga ritningarna, bland annat uppfördes inget torn. Tornet och sakristia tillkom i samband med en större renovering 1943–44. Karakteristisk för exteriören är långhusets bredd och tornets bastanta uttryck. Kyrkans fasad täcks av vit spritputs och taken av småskiffer. Långhuset täcks av ett sadeltak, valmat över koret. Även sakristian har ett sadeltak och tornet en huv med spira, krönt av ett kors med glober av kopparplåt. Huvudentrén är mot väster, till vapenhuset i tornets nedervåning. Ingångar finns också genom en port mitt på södra långsidan och genom en dörr på sakristians västra sida. Båda portarna (1944) är utformade som pardörrar med snedställt profilerad brun panel. Dörren till sakristian, i oljad ek, är av senare datum. Porten mot väster är segmentbågeformad och den mot söder har ett halvmåneformat överljus. På kyrkans långsidor finns stora rundbågiga fönster, smårutsindelade och blåmålade. Tornets bastanta intryck

förstärks av att det har tre ljudluckor, brunmålade med jalusiliknande galler på utsidorna, mot väster och mot öster. Mot söder och norr finns enkla ljudöppningar med enbart jalusiliknade galler (Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister).

Särskilda värden att bevara

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Kulturhistorisk motivering

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Särskilt lagskydd

Kyrkoanläggningen är ett kyrkligt kulturminne och skyddas därmed enligt 4 kap. Kulturmiljölagen.

Gillesbyn 1:7

Beskrivning/historik

Gården har ett framträdande läge i det öppna böljande landskapet genom dess placering på en höjd. Gårdsmiljön karaktäriseras av bostadshuset i form av en tvåvånings parstuga och de två flankerande flygelbyggnader i form av en lillstuga och en bod. På gården finns också en senare uppförd ladugård. Bostadshuset är enligt uppgift från 1753. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs och mezzaninfönster. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Lillstugan är enligt uppgift från 1928. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist. Boden är enligt uppgift från 1928. Fasaden är klädd med locklistpanel och korrugerad plåt. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns också en senare uppförd ladugård.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljöns struktur och karaktär samt bostadshusets, lillstugans och bodens karaktär och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta sammantaget med bostadshusets höga ålder motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Håltane 1:14

Beskrivning/historik

Enkelstuga omgivet av öppet odlingslandskap. Enkelstugan är enligt uppgift från 1890-talet och uppförd på naturstensgrund. Huset har två- och treluftsfönster, gavelvidofönster samt mezzaninfönster. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstukvist. På fastigheten finns ytterligare ett bostadshus med tillhörande ekonomibygnader.

Särskilda värden att bevara

Husets bevarade ursprungliga form och karaktär. Fasad- och takmaterial. Fönstrens material, placering och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Huset har sin ursprungliga karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Bostadshus.

Lillstuga före detta affärslokal.

*Häre 1:5, Alsbo**Beskrivning/historik*

Bostadsfastighet med bostadshus och lillstuga belägen vid skogskanten och intill landsvägen. Lillstugan användes tidigare som affärslokal. Bostadshuset är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med liggande panel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns ett framskjutet mittparti i anslutning till entrén. Lillstugan är troligen från 1950-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns också en mindre förrådsbyggnad.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets fönsterutformning, placering och material. Byggnadernas fasad- och takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad. Lillstugan användes tidigare som affärslokal vilket bland annat ger fastigheten ett samhällshistoriskt värde. Sammantaget besitter byggnaderna ett särskilt kulturhistoriskt värde.

*Härslätt 1:6, Ön**Beskrivning/historik*

Välbevarad gård med Dalslandsstuga, ladugård och bod omgiven av skogsmark. Dalslandsstugan är enligt uppgift från 1850-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs ochnockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén. Ladugården är enligt uppgift från 1927. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Boden är troligen från 1800-talets andra hälft. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas ursprungliga karaktär, form och material. Fönstrens utformning, material och placering. Verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gården har i ovanligt hög grad sin ursprungliga karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Härslätt 1:16

Beskrivning/historik

Gården är belägen intill skogskanten och i anslutning till öppet odlingslandskap. På gården finns två bostadshus varav det ena är en så kallad parstuga, med två våningar, en ladugård och en bod. Parstugan är enligt uppgift från 1794 och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och huset har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger takpanneplåt. I anslutning till entrén finns en glasveranda med småspröjsade fönster och figursågade detaljer. Bostadshus II är enligt uppgift från 1900-talets början och har en putsad grund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstukvist. På gården finns dessutom en ladugård enligt uppgift från 1910-talet och ett senare uppfört garage.

Tvåvånings parstuga.

Särskilda värden att bevara

Gårdens bevarade form och karaktär. Parstugans fasadmaterial samt fönstrens material, utformning och placering. Verandans utformning,

Kulturhistorisk motivering

Parstugan har sin karaktär och utformning bevarad och är genom sin höga ålder ett mycket värdefullt inslag i kulturlandskapet. Sammantaget medför detta att parstugan besitter ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Nycklebyn 1:13, Rännelanda skola

Beskrivning/historik

Före detta skolbyggnad, nu bygdegård, belägen intill Rännelanda kyrka. Byggnaden är troligen från 1880-talet och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. byggnaden har två- och tre-

luftsfönster med och utan spröjs. Det finns ett taklyft på byggnadens södra takfall.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har ett högt samhällshistoriskt och kulturhistoriskt värde vilket motiveras av dess välbevarade karaktär som före detta skola och att byggnaden fortfarande används som offentlig byggnad. Sammantaget besitter därmed byggnaden ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Nycklebyn 1:18

Beskrivning/historik

Gård med Dalslandsstuga belägen i närheten av Rännelanda kyrka och i anslutning till öppet odlingslandskap. Dalslandsstugan är enligt uppgift från 1800-talets början. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. I anslutning till entrén finns delar av en glasveranda. På fastigheten finns också ett garage.

Särskilda värden att bevara

Dalslandsstugans karaktär och utformning. Fasadmaterial samt fönstrens placering, material och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Välbevarad Dalslandsstuga av hög ålder vilket motiverar fastighetens särskilda kulturhistoriska värde.

Rud 1:7

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård och uthus belägen i öppet odlingslandskap och något avskilt från den samlade bebyggelsen i Rud. Bostadshuset är enligt uppgift från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och gavelsidofönster. På taket ligger takpanneplåt. Ladugården är troligen från tiden kring sekelskiftet 1900. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Uthuset är enligt upp-

Översikt över gården.

gift från 1800-talets senare del. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger takpanneplåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas bevarade ursprungliga karaktär och utformning. Den välbevarade gårdsmiljön. Bostadshusets fasadmateriäl, de äldre fönstrens placering, materiäl och utformning. Verandans utformning. Ladugårdens fasad- och takmateriäl. Uthusets fasadmateriäl.

Kulturhistorisk motivering

Gården och byggnaderna har sin ursprungliga karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Översikt över gården.

Före detta soldattorp.

Rud 1:16, 1:18

Beskrivning/historik

Före detta soldattorp med ladugård beläget vid skogskanten och i anslutning till öppet odlingslandskap. Det före detta soldattorpet är troligen från 1800-talets senare del. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist och på byggnadens nordvästra gavel leder en trappa upp till entrén på vindsvåningen. Ladugården är troligen samtida med det före detta soldattorpet. Fasaden är klädd med stående slätpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheterna finns också ett avträde och tre mindre träbyggnader.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön, det före detta soldattorpets och ladugårdens form och karaktär. Byggnadernas tak- och fasadmateriäl.

Kulturhistorisk motivering

Gården har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Steg 1:11, Stegs skola

Beskrivning/historik

Före detta småskola, numera bostadshus belägen in- till landsvägen och i ett relativt öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1913 och uppfört

på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstuvist.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens ursprungliga form och karaktär. Fönsterutformning och fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har ett högt samhälls- och kulturhistoriskt värde vilket motiveras av dess bevarade utformning och karaktär samt ursprungliga funktion som skola. Detta sammantaget motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Bostadshus.

Lillstuga.

Steg 1:13

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, lillstuga, ladugård, uthus, jordkällare och garage belägen i anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshuset är från 1872 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs, mezzanin- och gavelsidofönster samt runda nockfönster, samtliga med figursågade fönsteromfattningar. På taket ligger enkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en veranda rikligt dekorerad med figursågade detaljer och på byggnadens norra gavel finns en tillbyggd entré. Lillstugan är enligt uppgift från 1850-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och överstycken som bärs upp av konsoler samt lunettformade mezzaninfönster. På taket ligger enkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en veranda rikligt dekorerad med figursågade detaljer. Ladugården är enligt uppgift från 1924. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel och slät panel. Byggnaden har spröjsade fönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Uthuset är enligt uppgift från 1954. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel. Byggnaden har spröjsade fönster och på taket ligger enkupigt lertegel. Jordkällaren är troligen från 1870-talet och uppbyggd av sten.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasad- och takmaterial. Bostadshusets och lillstugans fönsterutformning och placering. De äldre fönstrens material.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Bostadshusets veranda.

Ladugård.

Stentorp 1:26

Beskrivning/historik

Före detta lärarbostäder, nu bostadshus beläget i nära anslutning till den samtida före detta Rännelanda skola. Byggnaden är enligt uppgift från 1954 och uppfört på gjuten grund. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Byggnaden har enluftsfönster och på taket ligger enkupigt lertegel. På det nordvästra takfallet finns tre takkupor. Över entréerna finns tidstypiska pulpettak.

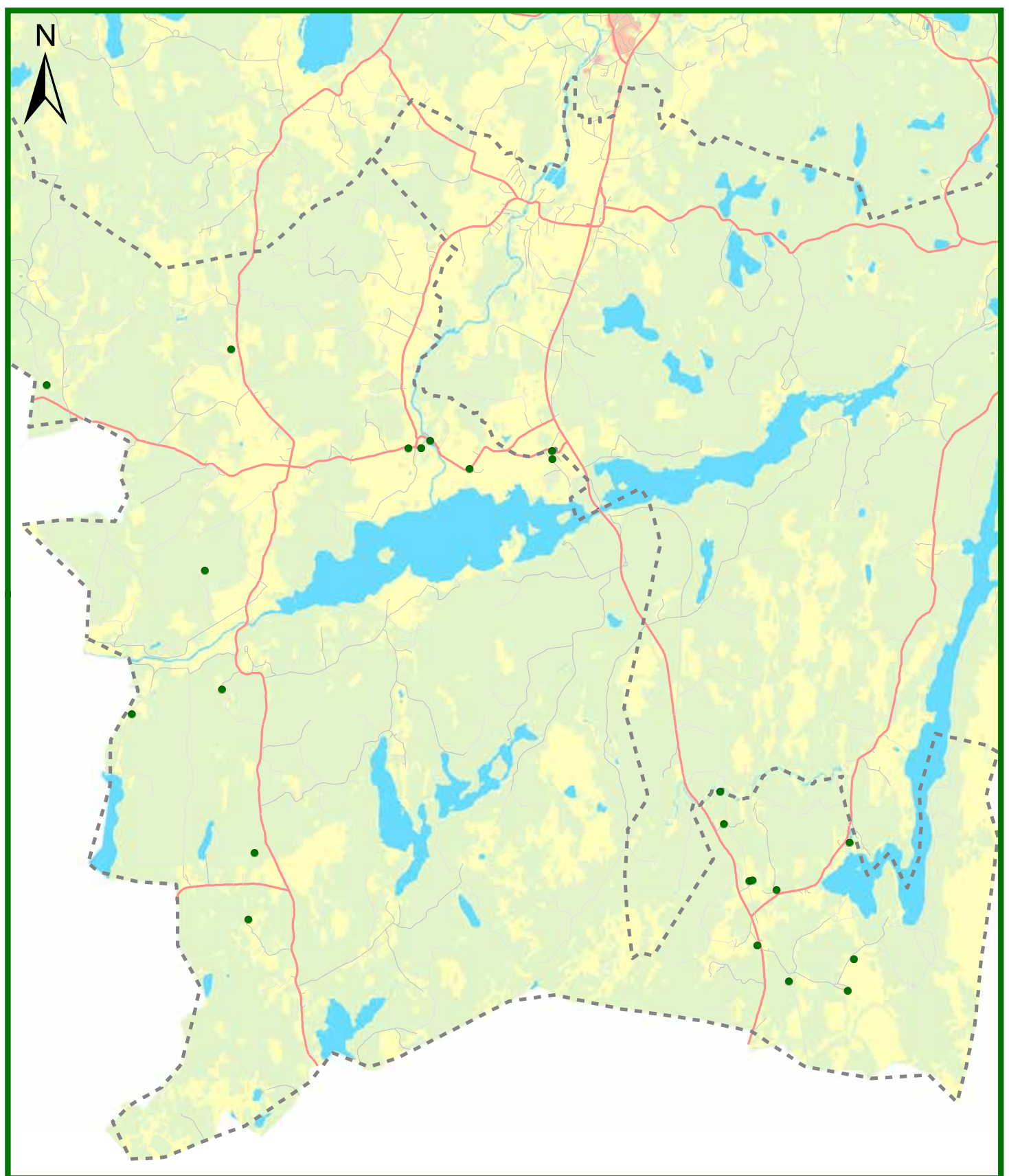
Särskilda värden att bevara

Byggnadens bevarade ursprungliga form och karaktär. Fönsterutformning och takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden innehar ett samhällshistoriskt värde som representant för de lärarbostäder som under en lång period byggdes i nära anslutning till skolorna på landsbygden. Detta sammantaget med byggnadens välbevarade karaktär motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

● Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter

--- Sockengräns

0 1 2 4 Kilometer

Torps socken

Vy över Ellenösjön.

Torps kyrka

*Torps Prästgård 1:17, 2:1, Torps kyrka
Beskrivning/historik*

Kyrkan har ett karakteristiskt höjdläge i det böljande odlingslandskapet invid Valboån, i närheten av dess utflöde i Ellenösjön.

Kyrkan nyuppfördes 1750–55. Kyrkplatsen är troligen medeltida. Kyrkan har genomgått flera förändringar, men i väsentliga delare bevarat sin ursprungliga exteriöra utformning som en liten enkel stenkyrka. Kyrkorummet präglas av olika tidsskikt där altaruppsats och predikstol från 1700-talet, bänkinredningen från 1916 samt det målade korfönstret och trärelieferna på predikstolen och läktarbröstningen från 1950-talet utgör karakteristiska inslag. Från en renovering 1935 härrör bland annat vapenhuset och södra långsidans ekport med beslag av konstsmide (Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister).

Kyrkogården består av två olika delar, båda med relativt små ytor. Den äldsta delen har en nästan kvadratisk form som omgärdar kyrkan, huvudsakligen på dess södra sida. Cirka 50 meter norrut, i slutningen nedanför kyrkan, finns en avgränsad, också närmast kvadratisk, kyrkogårdsdel som tillkom på 1920-talet. Mellan kyrkogårdsdelarna finns en grusad parkerings-

plats och grusade mindre tillfartsvägar. Mellan de båda kyrkogårdsdelarna finns också det vitputsade bårhuset med skiffertak (arkitekt Axel Forssén, Göteborg) och intill »Norra kyrkogården« den faluröda ekonomibyggnaden med tegeltak (Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister).

Klockstapelns är placerad strax utanför »Gamla kyrkogårdens« norra mur. Den är uppförd av kraftiga ekstockar, klädd med faluröd lockpanel och har en plåtklädd huv, krönt av en liten spira med plåtvimpel. Klockstapelns ålder är okänd men den kan eventuellt vara samtida med kyrkan. (Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister)

Särskilda värden att bevara

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Kulturhistorisk motivering

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Särskilt lagskydd

Kyrkoanläggningen är ett kyrkligt kulturminne och skyddas därmed enligt 4 kap Kulturmiljölagen.

Kyrkoanläggningen ingår i kulturmiljön »Kring Torp och Ellenösjön«.

Kyrkoanläggningen ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Boda 1:32, Tegen

Beskrivning/historik

Det före detta torpet är enligt uppgift från 1860-talet och beläget intill skogskanten i anslutning till öppet odlingslandskap. Fasaden är klädd med stående rödfärgad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs ochnockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Byggnaden är tillbyggd i vinkel. På fastigheten finns också ett senare uppfört bostadshus och verkstad.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasad- och takmaterial samt fönstrens utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess välbevarade karaktär.

Ellenö 1:1, Ellenö gård

Beskrivning/historik

Ellenö gård är den största herrgårdsanläggningen i Färgelanda kommun. Gårdens huvudbyggnad är belägen på en höjd med ekonomibygnaderna samlade i en sluttning norr om denna. Omgivningarna karaktäriseras av det öppna odlingslandskapet och Ellenösjön strax söder om gården. Huvudbyggnaden i form av en salsbyggnad är enligt uppgift från 1806. Fasaden är klädd med stående lockpanel och slätpanel. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna, tvåluftsfönster med spröjs och gavelsidfönster. På det brutna taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en öppen veranda med balkong ovan. Förrådet är enligt uppgift från 1900-talets början. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel och rött tegel. På taket ligger eternitplattor. Ladugården är troligen samtida med förrådet. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel och rött tegel. På taket ligger korrug-

<http://www.kringla.nu/kringla/objekt?text=ellen%C3%B6&si da=9&referens=bhml/photo/UMFA54477:0292>

Huvudbyggnad

Förråd.

Kontorsbyggnad.

Kraftstation och kvarn på Ellenö 1:1.

rad plåt. Det före detta magasinet är enligt uppgift från 1874 och uppfört på en relativt hög naturstensgrund. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har en- till trelufts-fönster utan spröjs. På byggnadens norra gavel finns en tillbyggnad med plåtfasad. Garagebyggnaden med vällingklocka är enligt uppgift ursprungligen från 1874. Fasaden är delvis putsad och delvis klädd med stående locklistpanel. På taket ligger takpanneplåt. På fastigheten finns ytterligare bostadshus enligt uppgift från 1930-talet samt 1950-talet.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön som helhet. Huvudbyggnadens volym och arkitektoniska karaktär. Den äldre bebyggelsens karaktär och utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gården har stora delar av sin karaktär bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i miljön. Detta sammantaget med bostadshusets höga ålder motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i kulturmiljön »Kring Torp och Ellenö-sjön«

Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«

Ellenö 1:1, Ellenö Kvarn

Beskrivning/historik

Kraftstation och kvarn belägna vid Valboån. Kvarnen är enligt uppgift från 1890-talet och är uppförd på hög naturstensgrund. Ellenö kvarn är enligt uppgift en av få kvarvarande kvarnar i Dalsland byggd i tegel (Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister). Byggnaden har fönster i olika storlekar, med och utan spröjs. En del av fönstren är igensatta med trä/plast. Kraftstationen är uppförd på hög gjuten grund. Fasaden och taket är klätt med korrugerad plåt. Det finns ett tvålufts-fönster på byggnadens sydöstra gavel.

Särskilda värden att bevara

Kvarnens karaktär och utformning. Byggnadens naturstensgrund och tegelfasad. Den bevarade kvarnen som helhet.

Kulturhistorisk motivering

Kvarnen besitter ett samhälls- och industrihistoriskt värde vilket sammantaget ger fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Kring Torp och Ellenösjön«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

*Ellenö 4:6, Ellenö före detta stationshus**Beskrivning/historik*

Under 1800-talets senare del och tiden kring sekelskiftet 1900 anlades ett flertal järnvägar runt om i landet. Lelångenbanan mellan Uddevalla och Bengtsfors invigdes 1895 och trafikerades fram till 1964. I anslutning till järnvägarna uppfördes typritade stationshus vilka var karaktäristiskt utformade för respektive bana. Lelångenbanans stationshus ritades av arkitekt Eugen Thorburn och kännetecknas framför allt av de kraftiga takutsprången.

Det före detta stationshuset är beläget i Ellenö samhälle och är enligt uppgift från 1895. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har en- och treluftsfönster utan spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På byggnadens takfall återfinns takkupor. Byggnadens takutsprång bärs upp av konsoler.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens bevarade äldre/ursprungliga form och karaktär. De kraftiga takutsprången.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden besitter ett samhälls- och kulturhistoriskt värde som ett välbevarat exempel på stationshus/byggnader knutna till Lelångenbanan. Byggnaden besitter därmed sammantaget ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Kring Torp och Ellenösjön«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Ellenö 5:1, Edebo

Beskrivning/historik

Före detta affärs- och hyreshus i Ellenö samhälle beläget i nära anslutning till Ellenö före detta stationshus. Affärs- och bostadshuset är enligt uppgift från 1896 och uppfört i samband med att järnvägen kom till byn, (»Torp En socken på Dal« s. 579). Huset inrymde lägenheter på övervåningen samt affär och bostad för föreståndaren på bottenvåningen. Fasaden är klädd med gulmålat tegel vilket är indelat i fält genom olika murtekniker. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster samt tvärpostfönster, men de flesta fönstren är igensatta med träskivor. På taket ligger korrugerad plåt. På fastigheten finns också en verkstad med fasad och tak till stora delar täckta av korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens äldre/ursprungliga form och karaktär. Byggnadens fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär bevarad och utgör ett exempel på den sammanhållna bebyggelsemiljö som växte fram i Ellenö samhälle i samband med järnvägens tillkomst. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Affärs- och bostadshuset Ellenö 5:1.

Affärs- och bostadshuset Ellenö 5:1, Källa: DigitaltMuseum, Västarvet, år 1953.

Huseby 1:3, Parken, Teklas stuga

Beskrivning/historik

»Teklas stuga« även kallad »Parken« är omgiven av skogsmark och är enligt uppgift den enda bevarade så kallade ryggåsstugan i Torps socken, (»Torp En socken på Dal« s. 155). Stugan förvaltas av Södra Valbo hembygdsförening.

Enligt uppgift bodde Tekla största delen av sitt liv i stugan tillsammans med sin mor. Stugan är enligt uppgift från 1875. Fasaden är klädd med stående vankantad lockpanel. Taket har varit klätt med både stickspån och vass. Idag är taket klätt med papp.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens byggnadsdetaljer och dess exteriör och interiör som helhet.

»Teklas stuga« även kallad »Parken«. Foto: Sveriges Hembygdsförbund, Södra Valbo Hembygdsförening.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden är ett tydligt och välbevarat exempel på de levnadsförhållandena som rådde för delar av landsbygdens befolkning under 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Byggnaden besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Huseby 1:5, Hasslekas

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård, magasin och garage belägen intill skogskanten och i anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1911 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är ljus avfärgad och klädd med profilerad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och gavelnsidofönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstukvist/glasveranda. Ladugården är enligt uppgift från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Magasinet/vedboden är enligt uppgift från tidigt 1900-tal. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. På byggnadens sydvästra gavel finns en så kallade snedtäcka. Garaget är enligt uppgift från 1950-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns även en mindre byggnad med rödfärgad panel och pulpettak.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets fasad- och takmaterial. Fönstrens placering, utformning och material. Glasverandan. De övriga byggnadernas tak- och fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Huseby 1:19

Beskrivning/historik

Bostadshus med en större trädgårdstomt och omgivningar som huvudsakligen består av skogsmark. Huset är enligt uppgift från 1918 och uppfört på kvaderhuggen granitgrund med källare. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs, mezzanin-, och gavelsidofönster samt triangelformadenockfönster. I anslutning till entrén finns en glasveranda. Det finns en sluten farstukvist i anslutning till entrén på husets nordöstra gavel. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns också ett senare uppfört garage.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fönstrens placering och utformning. Byggnadens tak- och fasadmaterial samt verandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Huset har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Håmule 3:3, Hultet

Beskrivning/historik

Det före detta torpet är omgivet av skogsmark och troligen uppfört på 1890-talet. Huset är uppfört på naturstensgrund och fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger enkupigt lertegel. Det finns en sluten farstukvist i anslutning till entrén. På fastigheten finns också en senare uppförd vedbod med plåtklätt pulpettak och slät stående panel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fönstrens placering och utformning. Byggnadens fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Husets särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess bevarade karaktär och utformning.

Nättjebacka 1:8, Myrarna

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård, garage och magasin belägen i en skogsdunge och i anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1921 och uppfört på hög kvaderhuggen granitgrund med källare. Fasaden är täckt av ljus stående locklistpanel. Byggnaden har en- och trelufsfönster samt korspostfönster, gavelsidofönster och trekantiganockfönster. På taket ligger betongtegel. Till glasverandan/entrén leder en hög dubbelsidig trappa. Över glasverandan/entrén finns en balkong. I anslutning till entrén på byggnadens östra långsida finns en sluten farstukvist med spröjsade enlufsfönster och överljusfönster. Ladugården är enligt uppgift från 1919. Fasaden är klädd med stående slät panel. En del av fasaden är putsad/murad. Byggnaden har tvålufsfönster. På taket ligger korrugerad plåt. Garaget och magasinet är enligt uppgift från 1919. Byggnadernas fasader är klädda med stående slät panel och på taken ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets ursprungliga form och karaktär. Fasadmaterial. Fönstrens utformning, placering och material. Trappans form.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är ett mycket gott exempel på 1920-talets villaarkitektur. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Nättjebacka 1:32

Beskrivning/historik

Bostadshus, kraftstation, uthus och lada omgiven av skogsmark och belägen vid sidan av Flagerån. Bostadshuset är troligen från 1920-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvålufsfönster med spröjs, gavelsidofönster och trekantiganockfönster. Enligt uppgift lät fastighetsägaren bygga ett turbindrivet vattenelverk på gården 1943, (»Torp En socken på Dal, s. 252«). Kraftstationen är uppförd på gjuten grund och fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har en- och tvålufsfönster med spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns dessutom ett uthus och en lada. Uthuset är troligen samtida med kraftstationen.

Bostadshus

Uthuset har stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Ladan är troligen också samtida med kraftstationen. Ladan har stående slätpanel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusets fasad- och takmaterial. Fönstrens placering, utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är ett mycket gott exempel på 1920-talets villaarkitektur. Kraftstationen besitter dessutom ett samhällshistoriskt- och industrihistoriskt värde. Detta sammantaget motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Nättjebacka 1:33

Beskrivning/historik

Bostadshus och uthus med trädgårdstomt belägen i en skogsdunge och i anslutning till öppet odlingslandskap. Husets första kända ägare, Johannes Christiansson drev under en tid smidesrörelse på fastigheten. Måkan Fredrika även kallad »Rika i Myrane« drev lanthandel i huset fram till 1948, (»Torp En socken på Dal« s. 253). Bostadshuset är enligt uppgift från 1871 och uppfört på naturstensgrund med källare. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel och till viss del dekorerad med figursågade detaljer. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och gavelnsidofönster. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstuvist rikligt dekorerad med figursågade detaljer. Över dörren finns ett överljusfönster. På byggnadens norra fasad finns en utbyggnad i form av en så kallade snedtäcka vilken troligen inrymde affärslokal. Uthuset är möjligen samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med stående slät panel och locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas form, karaktär och fasadmaterial. Bostadshuset fönsterplacering och utformning. Verandans utformning.

Kraftstationen.

Bostadshus.

Kulturhistorisk motivering

Fastigheten besitter ett samhällshistoriskt värde då det tidigare bedrevs smides- och affärsrörelse på platsen. Byggnaderna har dessutom sin karaktär och utformning bevarad vilket sammantaget ger fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Nättjebacka 1:34

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt beläget intill landsvägen. Huset har en putsad grund med källare och garage. Huset är troligen från 1960-talet. Fasaden är klädd med gult tegel. Byggnaden har en- och treluftsfönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel. En del av det södra takfallet är förlängt och sträcker sig över verandan/entrén.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasadmaterial samt fönstrens placering, utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Huset är en välbevarad och tydlig representant för tidens villaarkitektur vilket motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Nättjebacka 1:36

Beskrivning/historik

Under 1800-talets senare del och tiden kring sekelskiftet 1900 anlades ett flertal järnvägar runt om i landet. Lelångenbanan mellan Uddevalla och Bengtsfors invigdes 1895 och trafikerades fram till 1964. I anslutning till järnvägarna uppfördes typritade stationshus vilka var karaktäristiskt utformade för respektive bana. Lelångenbanans stationshus ritades av arkitekt Eugen Thorburn, Göteborg och kännetecknas framför allt av de kraftiga takutsprången.

Det före detta Stationshuset i Nättjebacka är enligt uppgift från 1890-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster utan spröjs och på taket ligger takpanneplåt i anslutning till entrén finns en öppen veranda. Avträdet är enligt uppgift samtida med stationshuset. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger korrugerad plåt. Det kvadratiska magasinet är även det enligt uppgift samtida med stationshuset. Fasaden

Det före detta stationshuset.

Avträde och magasin.

är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger korrugerad plåt. På fastigheten finns också två senare tillkomna byggnader.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas bevarade äldre/ursprungliga form och karaktär. Stationshusets kraftiga takutsprång.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna besitter ett samhälls- och kulturhistoriskt värde som exempel på stationshus/byggnader knutna till Lelånganbanan. Sammantaget besitter byggnaden därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Nättjebacka 1:38, Nättjebacka såg

Beskrivning/historik

Den långa träbyggnaden är belägen vid sidan av länsväg 172 och uppfördes av Hans Hansson 1937. En ramsåg användes för sågning av virket under de första årtiondena, men denna har under senare år ersatts av en bandsåg, («Torp En socken på Dal» s. 566). Byggnadens fasad är klädd med stående rödslammad slät panel. Byggnaden har fönster i olika storlekar med och utan spröjs och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasadmaterialet.

Kulturhistorisk motivering

Kvarnens karaktär och utformning är välbevarad. Vidare besitter fastigheten ett samhällshistoriskt- och industrihistoriskt värde. Detta sammantaget ger fastigheten ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Nättjebacka 1:40, Nättjebacka kvarn

Beskrivning/historik

Kvarnbyggnad i två våningar, troligen från omkring 1860-talet. Fasaden är klädd med omålad stående locklistpanel och vankantad panel. Byggnaden har fönster/öppningar i olika storlekar samt överljusfönster över byggnadens entré. På taket ligger takpanneplåt. Bostadshus 1 är troligen från omkring 1860-talet. Fasaden är klädd med rödmålad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster ochnockfönster med spröjs. På

taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstukvis. Bostadshus II är troligen uppfört på 1950-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster utan spröjs och på taket ligger betongtegel. På fastigheten finns också ett uthus från 1920-talet med stående locklistpanel. På taket ligger enkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Kvarnens karaktär och utformning. Kvarnens fasadmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Kvarnens karaktär och utformning är välbevarad. Vidare besitter fastigheten ett samhällshistoriskt- och industrihistoriskt värde. Detta sammantaget ger fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Ottersbyn 1:2

Beskrivning/historik

Gården har ett framträdande läge i landskapet genom dess placering på en höjd. Gårdsbebyggelsen utgörs av bostadshus, ladugård och före detta hönshus. Bostadshus I är enligt uppgift från 1820-talet. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs, rundadenock- och gavelsidofönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen veranda i anslutning till entrén. Ovanför verandan finns en takkupa och på byggnadens södra gavel finns en tillbyggd entré. Bostadshus II är enligt uppgift uppfört någon gång under 1700-talet. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs samt nock- och gavelsidofönster. Över entrén finns ett överljusfönster. På taket ligger äldre betongtegel. Ovanför entrén finns ett taklyft. Magasinet är enligt uppgift från 1820-talet och är delvis uppförd på en hög naturstensgrund med källare. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger korrugerad plåt. Ladugård är enligt uppgift från 1950-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel. En del av byggnadens nedre fasad är putsa. På taket ligger eternitplattor. Det före detta hönshuset är enligt uppgift från 1940-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger eternitplattor. På fastigheten finns också en vagnbod troligen samtida med ladugården.

Kvarnbyggnad.

Bostadshus I.

Bostadshus II.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshus II och magasinets fasadmateriäl. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta tillsammans med bostadshusens och magasinets höga ålder motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Bostadshus.

Rönningen 1:1*Beskrivning/historik*

Gård med bostadshus och ladugård omgiven av skogsmark. Bostadshuset är troligen från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har två- och treluftsfönster med spröjs och gavelsidofönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstuvist. På byggnadens västra gavel finns en entré med pulpettak. Ladugården är troligen samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med stående panel. Byggnaden har spröjsade fönster i olika modeller. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Ladugård.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas ursprungliga form och karaktär. Byggnadernas tak- och fasadmateriäl. Bostadshusets fönsterutformning, placering och materiäl.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Bostadshus.

Stora Höghult 1:9*Beskrivning/historik*

Gård med bostadshus, lillstuga och ladugård belägen i anslutning till öppet odlingslandskap. Bostadshuset är enligt uppgift från 1840-talet och uppfört på kvaderhuggen naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel som avslutas med en dropplist. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger enkupigt lertegel. Det finns en småspröjsad

Ladugård.

glasveranda i anslutning till entrén och ett trapphus på byggnadens norra gavel. Lillstugan är enligt uppgift samtida med bostadshuset och uppförd på delvis hög naturstensgrund med källare. Byggnaden har spröjsade fönster och fasaden är klädd med stående locklistpanel. På taket ligger korrugerad plåt. Ladugården är enligt uppgift från 1923. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel. Byggnaden har spröjsade fönster och på taket ligger korrugerad plåt samt tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön samt byggnadernas äldre/ursprungliga karaktär och utformning. Byggnadernas fasad- och äldre takmaterial. Fönstrens placering, utformning och material. Glasverandan.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin äldre karaktär och utformning bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Stora Höghult 1:35, Hasselbacken

Beskrivning/historik

Det före detta torpet är omgivet av skogsmark och uppfört på naturstensgrund. Byggnaden är enligt uppgift från 1850-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och vankantad panel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och nockfönster. På taket ligger enkupigt lertegel. På byggnadens nordöstra gavel finns en så kallade snedtäcka. På fastigheten finns också en gäststuga troligen från 1950-talet.

Särskilda värden att bevara

Det före detta torpets karaktär och utformning samt fasad- och takmaterial. Fönstrens placering, utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens höga ålder samt dess bevarade äldre/ursprungliga karaktär och utformning motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Stora Höghult 1:43, Kulten

Beskrivning/historik

Gård belägen i öppet och högre läge med två bostadshus, ett magasin och en mindre del av gårdens raserade ladugård. Bostadshus I är enligt uppgift från 1924 och uppfört på kvaderhuggen granitgrund. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs,nock- och gavelsidofönster samt mezzaninfönster. På taket ligger tvåkupigt äldre betongtegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén och på byggnadens södra kortsida finns en sluten veranda/entré. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Bostadshus II är enligt uppgift från 1880 och uppfört på delvis putsad naturstensgrund med källare. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Panelen avslutas med en figursågad list mot takfoten. I anslutning till vindskivor och takfot finns en figursågad list. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen farstukvist i anslutning till entrén. Magasinet är enligt uppgift från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger äldre betongtegel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Bostadshusens fasadmaterial samt fönstrens placering, utformning och material. Takmaterial samt farstukvistens och verandornas utformning.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Surnås 1:1, Slackås

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, vedbod och hönshus/källare omgiven av skogsmark. En allé leder fram till bostadshuset vilket är uppfört på naturstensgrund och enligt uppgift från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och mezzaninfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstukvist med sadeltak beklätt med korrugerad plåt. Vedboden är enligt uppgift från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående slätpanel och på taket ligger takpanneplåt. På

Bostadshus II närmast i bild.

Allé från landsvägen fram till bostadshuset.

fastigheten finns också ett höns hus/källare enligt uppgift från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Byggnadernas ursprungliga karaktär och utformning. Bostadshusets tak- och fasadmateriel. Fönstrens placering, utformning och material. Farstuvkisten. Vedbodens och höns husets/källarens fasadmateriel. Höns husets/källarens takmateriel. Allén.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Den så kallade tiondeboden på före detta Torps prästgård.

Torps Prästgård 1:7

Beskrivning/historik

Den så kallade Tiondeboden har en lång historia i Sverige. Redan på 1200-talet var det varje sockens skyldighet att uppföra en tiondebod. Boden användes till att förvara en del av prästens naturallön, tiondet, det vill säga en tiondel av sockenböndernas årliga produktion på sin gård. Tiondeboden på Torps före detta prästgård är belägen i närheten av Torps kyrka och omgiven av ett öppet odlingslandskap. Boden är enligt uppgift uppförd någon gång under 1700-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger enkupigt lertegel. På fastigheten finns även den före detta prästbostaden från 1960-talet vilken ersatte en äldre prästbostad på platsen.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens utformning och karaktär. Byggnadens fasad- och takmateriel. Fönstrens utformning, placering och material.

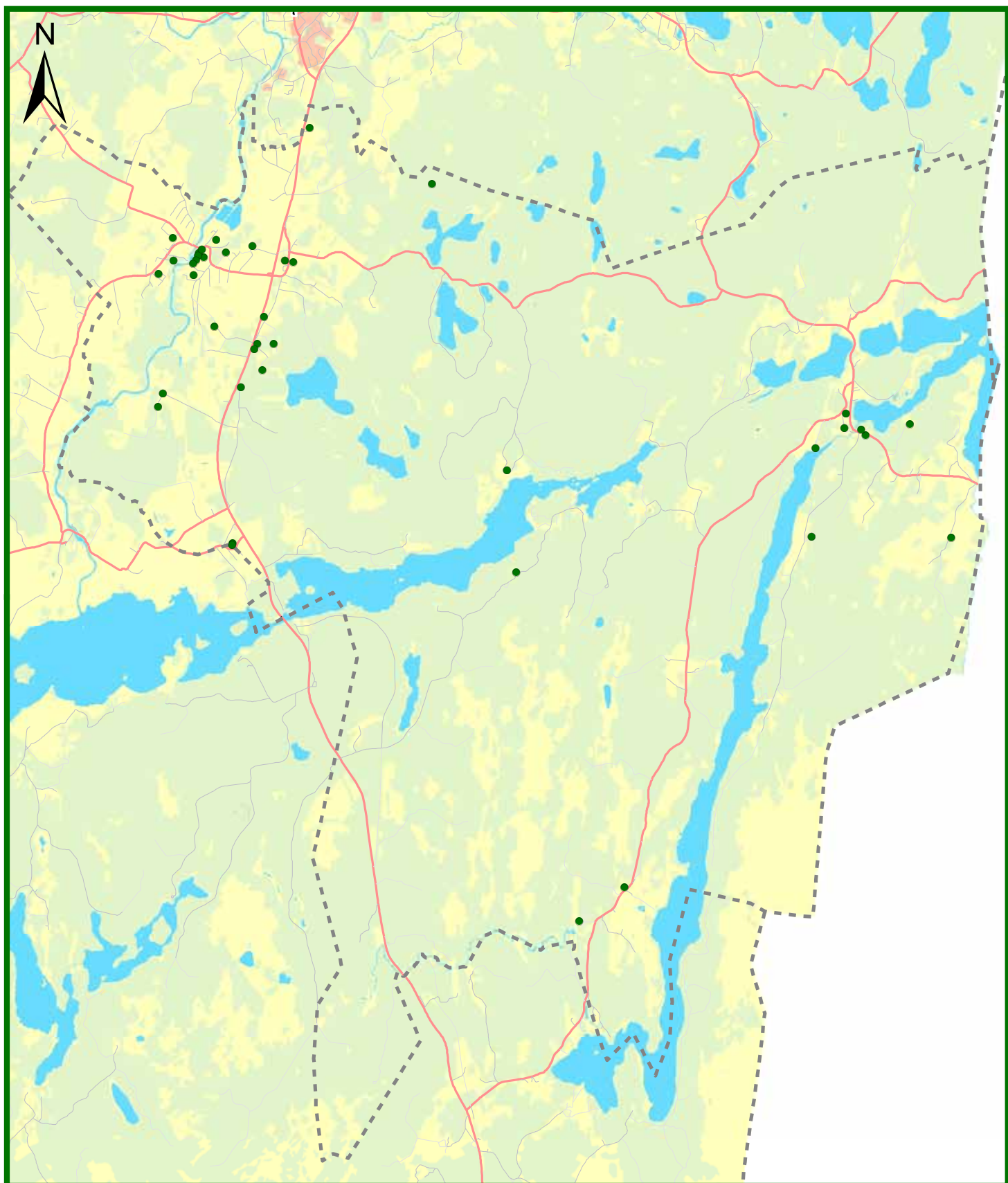
Kulturhistorisk motivering

Byggnadens välbevarade karaktär utgör en viktig del av den kulturmiljö som finns i anslutning till Torps kyrka. Byggnaden har också ett samhällshistoriskt värde genom dess historiska betydelse för kyrkan och tiondebodens

roll i samhället. Sammantaget besitter därmed byggnaden ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Kring Torp och Ellenösjön«.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

● Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter

--- Sockengräns

0 1 2 4 Kilometer

Ättehögsullen, ovan. Utsiktstornet i Ödeborg, nedan.

Ödeborgs socken

Ödeborgs kyrka.

Ödeborgs Stom 2:1, 1:3, Ödeborgs kyrka Beskrivning/historik

Kyrkplatsen är belägen på en moränås längs kanten av öppna odlingslandskapet i Valboåns dalgång. Till kyrkoanläggningen hör kyrkan med omgivande kyrkogård, ett bårhus (1926) samt en faluröd ekonomibyggnad. Kyrkan, av sten, är orienterad i öst- västlig riktning med tresidigt avslutat kor i öster och torn i väster. Kyrkans medeltida murar förlängdes åt öster, troligen 1699, (enligt andra uppgifter 1753). Tornet som uppfördes 1769 ger ett ålderdomligt intryck genom sin bastanta form och i förhållande till långhuset relativt låga höjd. Sakristian på korets södra sida tillbyggdes i samband med en renovering 1926. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister) 2008 ersattes sakristian från 1926 av en ny på samma plats.

Kyrkans fasad täcks av vit spritputs som följer murarnas oregelbundna och delvis buktande form. Snickerierna är brunmålade och samtliga tak är skiffertäckta. Både långhuset och sakristian har valmade sadeltak. Tornet täcks av en flack kornischformad huv krönt av en förgylld glob (1926) och ett kors, tidigare uppsatt 1869 och gjutet på Rådanefors järnbruk. På norra fasadens östra sida finns årtalet 1699 i svartmålat järn. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister)

År 1698.

Kyrkoanläggningen ingår i kulturmiljön »Kring Ödeborgs kyrka och Håvesten, Ödeborgs socken«. Kyrkoanläggningen ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Särskilda värden att bevara

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Kulturhistorisk motivering

Se Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister.

Särskilt lagskydd

Kyrkoanläggningen är ett kyrkligt kulturminne och skyddas därmed enligt 4 kap. Kulturmiljölagen.

Brattefors 1:34 m.fl.

Brattefors 1:7, 1:20, 1:33, 1:34, 1:35, 1:36, 1:37, Ödeborgs bruks industriområde
Beskrivning/historik

Ödeborgs bruks industriområde grundades 1898 och har ett framträdande läge på orten. År 1911 sammanstogs de två verksamma industrierna, spik- och tegelbruket och antog spikbrukets namn, Ödeborgs Bruks AB. 1965 lades tegelbruket ner och 1968 övertogs bruket av spiktillverkaren Gunnebo. Gunnebo lade senare ner spiktillverkningen och bedrev stängseltillverkning på platsen fram till 2005.

De äldsta industribyggnaderna, från 1800-talets slut, finns på områdets nordvästra del. På områdets nordöstra del återfinns en tegelbyggnad från 1940-talet. De senare tillkomna byggnaderna återfinns på områdets södra del. Tegelbyggnaderna har ofta sektionsindelade röda tegelfasader samt spröjsade fönster. På taket ligger papp, plåt och/eller eternitplattor. De senare uppförda industribyggnaderna har ofta plåtklädda fasader.

Särskilda värden att bevara

Områdets karaktär. Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas tegelfasader och de bevarade fönstrens utformning, material och placering.

Brattefors 1:33 och 1:35.

Brattefors 1:7.

Kulturhistorisk motivering

Som en del i en kontinuerlig industrimiljö med byggnader i varierande ålder besitter byggnaderna ett mycket högt industrihistoriskt och samhällshistoriskt värde. Industriområdets värde förstärks också av att det fortfarande bedrivs näringsverksamhet på platsen. Sammantaget besitter därmed byggnaderna ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Särskilt lagskydd

Fastigheten Brattefors 1:36 har särskilda skyddsbestämmelser i en kommunal detaljplan enligt Plan- och bygglagen.

Bruksmiljön ingår i kulturmiljön »Ödeborgs bruksamhälle och museikullen med fornsalen«. Bruksmiljön ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Brattefors 1:10, Hembygdsmuseum

Beskrivning/historik

Fornsalen är placerad nordost om Ödeborgs bruksområde och är genom dess placering på en höjd väl synlig i området. Under andra halvan av 1800-talet skapades en rad regionala fornminnes- och museiföreningar i den nationella anda som rådde. Dals fornminnesförening bildades 1874 och man samlade in en mängd föremål, något museum kom dock aldrig till stånd och tyvärr förstördes nästan hela föremålssamlingen vid stadsbranden i Åmål 1901. I olika konstellationer fortsatte dock arbetet med att skapa ett Dalslands museum under början av 1900-talet. Detta resulterade så småningom i att Dalslands fornsal, senare Ödeborgs fornsal, stod klar 1913.

Fornsalen uppfördes i ett större gravfält från yngre järnåldern i ett markant höjdläge. Den har drag av fornordisk vikingahall såsom den uppfattades på 1910-talet. Fasaderna är timrade av rundtimmer med utskjutande knutar. I takfallet, som täcks av betongpannor, finns låga takkupor. Fasaderna är tjärade, men visar även spår av Falu rödfärg. Intill byggnaden, söder om och sydväst om denna, står fyra gamla skeppskanoner uppställda. (Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister) Fornsalen har ett speciellt kulturhistoriskt värde och är därmed skyddat som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen.

Brattefors 1:36.

Brattefors 1:20.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens byggnadsdetaljer och dess exteriör och interiör som helhet.

Kulturhistorisk motivering

Museibyggnaden med sin omgivning, är ett tydligt exempel på de regionala musei- och fornminnesföreningar som bildades under 1800-talets andra hälft.

Särskilt lagskydd

Fastigheten är ett byggnadsminne och skyddas därmed enligt 3 kap. Kulturmiljölagen.

Fornsalen ingår i kulturmiljön »Ödeborgs bruks-samhälle och museikullen med fornsalen«. Forssaleren ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

De fyra före detta arbetarbostäderna.

Värmecentralen.

*Brattefors 1:31**Beskrivning/historik*

De fyra före detta arbetarbostäder, de så kallade »stenbarackerna« norr om Ödeborgs bruksområde är enligt uppgift från 1899 och hade ursprungligen fyra lägenheter med ett rum och kök vardera. Byggnaderna har putsad grund med källare och putsad fasad. Byggnaden har en- och två- luftsfönster samt korspostfönster utan spröjs. På taken ligger takpanneplåt och betongtegel. På fastigheten finns också en före detta värmecentral enligt uppgift från 1940-talet. Byggnaden har putsad grund och gavelrösten klädda med stående locklistpanel. På det stora taket ligger takpanneplåt. Byggnaderna används fortfarande som bostäder och ägs av Valbohem AB.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial. Fönstrens utformning och placering.

Byggnaderna ingår i kulturmiljön »Ödeborgs bruks-samhälle och museikullen med fornsalen«. Byggnaderna ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna är ett gott exempel på bostäder i ett tidigare utpräglat brukssamhälle. Byggnadernas relativt

välbevarade karaktär utgör också en viktig del av den miljö som finns kring Ödeborgs bruk och byggnaderna besitter sammantaget ett särskilt kulturhistoriskt värde.

*Brattefors 1:38,
Ödeborgs före detta stationshus
Beskrivning/historik*

Under 1800-talets senare del och tiden kring sekelskiftet 1900 anlades ett flertal järnvägar runt om i landet, bland annat Lelångenbanan mellan Uddevalla och Bengtsfors. Lelångenbanan invigdes 1895 och trafikerades fram till 1964. I anslutning till järnvägarna uppfördes typitade stationshus vilka var karaktäristiskt utformade för respektive bana. Lelångenbanans stationshus ritades av arkitekt Eugen Thorburn, Göteborg och kännetecknas framför allt av de kraftiga takutsprången.

Det före detta stationshuset i Ödeborg är placerat i nära anslutning till Ödeborgs bruks industriområde. Stationshuset är enligt uppgift från 1898. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och liggande slät panel. Byggnaden har en- till treluftsfönster med spröjs. På taket ligger enkupigt lertegel. På byggnadens takfall återfinns takkupor. Byggnadens kraftiga takutsprång bärs upp av konsoler.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens äldre/ursprungliga karaktär och utformning. Byggnadens byggnadsdetaljer och dess exteriör som helhet.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden besitter bland annat ett samhälls- och kulturhistoriskt värde och är ett exempel på stationshus/byggnader knutna till Lelångenbanan. Sammantaget besitter därmed byggnaden ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Särskilt lagskydd

Fastigheten har särskilda skyddsbestämmelser i en kommunal detaljplan enligt Plan- och bygglagen.

Byggnaden ingår i kulturmiljön »Ödeborgs bruks-samhälle och museikullen med fornsalen«. Byggnaden ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Brötegården 1:4, Brötegården

Beskrivning/historik

Gården har ett mycket framträdande läge i landskapet genom dess placering på ett krön. Gårdsbebyggelse utgörs av ett bostadshus, ladugård och magasin. Bostadshuset är troligen från 1870-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har korspost-, mezzanin- och gavelsidfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en öppen veranda, rikligt dekorerad med snickarglädje. Det finns också en tillbyggd entré på husets västra kortsida. Ladugården är troligen från 1950-talet. Fasaden är klädd med rödslammad slät panel. En del av byggnadens nedre fasad är putsad. På taket ligger eternitplattor. Garaget/magasinet är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och korrugerad plåt. Byggnaden har enluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. På gården finns också ett senare uppfört garage. På garagetaket ligger tvåkupigt lertegel. På gården finns också ett antal väl synliga hällristningar. För ytterligare information om hällristningarna se »Fornsök« på Riksantikvariets hemsida.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och byggnadernas karaktär, utformning och takmaterial. Magasinets fönsterutformning och fönsteromfattningar samt magasinets och ladugårdens bevarade karaktär samt dess fasad- och takmaterial.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett väl synligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i kulturmiljön »Kring Ödeborgs kyrka och Håvesten, Ödeborgs socken«.
Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Vy över Brötegården.

Bostadshus.

Magasin.

Ladugård. Bild saknas

Brötegården 1:5, Kroken

Beskrivning/historik

Enkelstuga omgiven av skogsmark. Enkelstugan är enligt uppgift uppförd på 1820-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Stugans karaktär, utformning och fasadmateriäl.

Kulturhistorisk motivering

Stugan tillskrivs ett särskilt kulturhistoriskt värde vilket motiveras av dess höga ålder och relativt välbevarade karaktär.

Brötegården 1:85,

före detta Kyrkskolan i Ödeborg

Beskrivning/historik

Före detta kyrkskola belägen intill den äldre landsvägen och nära Ödeborgs kyrka. Huset är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster utan spröjs, tvärpostfönster med och utan spröjs och gavelvidofönster. På taket ligger betongtegél. Det finns en tillbyggd entré med plåttak på husets västra långsida och ytterligare en entré på den norra kortsidan. I anslutning till de parställda dubbeldörrarna på entréfasaden finns en glasveranda.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens form och karaktär. Fönstrens utformning och placering och de äldre fönstrens material. Glasverandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Som före detta skola i kulturmiljön vid Ödeborgs kyrka har byggnaden ett samhällshistoriskt värde. Byggnaden har stora delar av sin karaktär och utformning bevarad.

Den före detta kyrkskolan ingår i kulturmiljön »Kring Ödeborgs kyrka och Håvesten, Ödeborgs socken«.

Den före detta kyrkskolan ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Sammantaget besitter därmed fastigheten ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Dagsholm 1:9

Beskrivning/historik

Bostadshus och garage/vedbod med trädgårdstomt beläget i villaområde intill länsväg 172. Bostadshuset är enligt uppgift byggt 1926 och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har två- fyra- och sexlufts-fönster med spröjs i de övre lufterna och liggande fönster med spröjs. På taket ligger takpanneplåt. Garaget/vedboden är enligt uppgift från 1930-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har spröjsade liggande fönster och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas utformning och karaktär. Fönstrens utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadernas välbevarade karaktär och utformning utgör en viktig del av den sammanhållna kulturmiljö som finns på platsen. Fastigheten besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Håvesten 2:5, Ängarne

Beskrivning/historik

Gård belägen intill länsväg 172. Gården har ett framträdande läge i landskapet. Gårdsmiljön karaktäriseras av bostadshuset och de två flankerande byggnaderna i form av en ladugård och ett magasin. Bostadshuset är enligt uppgift byggt. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster utan spröjs ochnockfönster. På taket ligger betongtegel. Det finns en tillbyggnad på byggnadens norra långsida och en öppen veranda/farstukvist i anslutning till entrén. På byggnadens södra takfall finns tre takkupor. Ladugården är enligt uppgift byggd 1931. Fasaden är klädd med rödslammad stående lockpanel. En del av byggnadens nedre fasad är putsad och den södra gaveln är klädd med plåt. På taket ligger äldre betongtegel. Garaget/magasinet är byggt 1915. Fasaden är klädd med

rödslammad stående locklistpanel. Den södra gaveln är klädd med plåt. Byggnaden har spröjsade fönster och på taket ligger takpanneplåt. På gården finns också ett höns hus. Fasaden är klädd med stående slät panel och på taket ligger äldre betongtegel. Gården finns också beskriven i »Gårdar i Dalsland – en bebyggelsehistorisk översikt«, 2008, s 168–170.

Särskilda värden att bevara

Den välbevarade gårdsmiljön. Byggnadernas karaktär och utformning. Fasadmaterial. Fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i kulturmiljön »Kring Ödeborgs kyrka och Håvesten, Ödeborgs socken«.
Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärdet »Valbodalen (P13)«.

Kasen 1:1, Aspelund

Beskrivning/historik

Enkelstuga belägen i Rådadefors huvudsakligen omgiven av skogsmark. Stugan är enligt uppgift från 1875 och uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger korrugerad plåt. Det finns en sluten farstu/glasveranda i anslutning till entrén. På husets norra gavel finns en trappa upp till vinden.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasadmaterial. Fönstrens utformning, placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har till stora delar sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Kasslerådane 1:22

Beskrivning/historik

Bostadshus och magasin beläget vid landsvägen genom Rådanefors. Bostadshusets bottenvåning har tidigare inrymt en affärslokal. Bostadshuset är enligt uppgift byggt 1929 och är uppfört på kvaderhuggen granitgrund, delvis med källare. Fasaden är klädd med ljust färgad stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster ochnockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns två takkupor på vardera takfallet och i anslutning till entrén på husets norra långsida finns en öppen veranda. Ovanför verandan finns en balkong. Magasinet är samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med stående locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas utformning och karaktär. Äldre fasad- och takmaterial

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad. Bostadshusets bottenvåning har tidigare inrymt en affärslokal vilket bland annat ger byggnaden ett samhällshistoriskt värde. Sammantaget besitter byggnaderna ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Kasslerådane 1:25

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet belägen intill landsvägen genom Rådanefors. Huset är enligt uppgift från 1932 och är ett tidstypiskt så kallade funkishus. Huset har två våningsplan med källare. Fasaden är putsad och ljust avfärgad med mörkare sockel. Byggnaden har sidohängda två- och trelufts-fönster utan spröjs. Taket är välvt. Det finns en glasveranda på byggnadens nordöstra gavel. På byggnadens nordvästra långsida finns ett halvmåneformat burspråk. Det samtida garaget har putsad fasad och spröjsade fönster.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas volym och arkitektoniska karaktär. Fasadmateri- al. Fönstrens utformning, material och placering.

Bostadshus.

Magasin.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden är en mycket god representant för 1930-talets funkisarkitektur och har sin karaktär och utformning bevarad. Byggnaden besitter därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Kasslerådane 1:34, Skomakarehagen *Beskrivning/historik*

Före detta torp med tillhörande magasin beläget i Rådanefors och med en omgivning som huvudsakligen utgörs av skogsmark. Det före detta torpet är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och på taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén finns en sluten farstuvist. Magasinet är troligen samtida med det före detta torpet. Fasaden är klädd med rödslammad stående vankantad panel och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Torpstuga.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas form och karaktär. Fönstrens utformning och placering. Byggnadernas fasadmateriäl.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadernas särskilda kulturhistoriska värde motiveras av byggnadernas bevarade karaktär och utformning.

Magasin.

Kasslerådane 1:39, Hyttan *Beskrivning/historik*

Bostadsfastighet med bostadshus, vedbod och avträäd omgivet av skogsmark. Bostadshuset är troligen från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs och gavelsidofönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en glasveranda i anslutning till entrén. På fastigheten finns också en vedbod och avträäd.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens utformning och karaktär. Byggnadens fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, placering och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess välbevarade karaktär och utformning.

Lundebyn 1:5

Beskrivning/historik

Gård belägen mellan länsväg 172 och den äldre landsvägen. Gårdens byggnader utgörs av ett bostadshus och en vedbod samt ett senare uppfört förråd. Bostadshuset är troligen från 1910-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs och gavelsidofönster. Ett av entréplanet tvålufts-fönster är utbytt till ett enlufts-fönster. På det östra takfallet ligger tvåkupigt lertegel och på det västra ligger eternitplattor. I anslutning till entrén finns ett framskjutet mittparti. Vedboden är troligen samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät lockpanel och på taket ligger äldre betongtegel.

Bostadshus.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas ursprungliga karaktär och form. Fasadmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin ursprungliga karaktär och utformning bevarad och besitter därmed särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Kring Ödeborgs kyrka och Håvesten, Ödeborgs socken«. Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Lundebyn 1:6

Beskrivning/historik

Det före detta torpet är omgivet av skogsmark och troligen från 1890-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har en- och tvålufts-fönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en sluten farstukvist i anslutning till entrén. På fastigheten finns också en samtida vedbod med rödslammad fasad.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Det före detta torpet ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Mellområdene 1:29*Beskrivning/historik*

Fritidshus belägen vid Långhalmens norra strandkant. Fritidshuset är troligen från 1940-talet och har putsad grund. Fasaden är klädd med mörkt färgad stockpanel och stående vankantad slät panel. På taket ligger betongpannor. Byggnaden har sidohängda en- till tre-lufts-fönster utan spröjs. På fastigheten finns också en samtida vedbod med stående slät panel. På taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Fritidshusets form och karaktär. Fasad- och fönstermaterial.

Kulturhistorisk motivering

Fritidshuset är ett mycket gott exempel på den tidstypiska sportstugans ideal där till exempel stockpanel var vanligt. Huset besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Mellområdene 1:37*Beskrivning/historik*

Bostadshus med trädgårdstomt intill landsvägen genom Rådanefors. Bostadshuset är troligen från 1940-talet och har putsad grund med källare. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har sidohängda en- och tvålufts-fönster utan spröjs. På taket ligger tvåkuppigt lertegel. Det finns ett taklyft på vardera takfall och en balkong på husets nordöstra gavel. Över respektive entré på byggnadens sydöstra och sydvästra sidor finns skärmtak. På fastigheten finns också ett senare uppfört

garage. Fasaden är klädd med stående lockpanel och på taket ligger takpanneplåt.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset med trädgården har en bevarad äldre/ursprunglig karaktär och utformning. Huset är därmed ett mycket gott exempel på 1940-talets egnahemsbebyggelse och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Mellområdene 1:40, Rådanevors herrgård

Beskrivning/historik

Omkring 1730 startade Jöns Kock Rådafors bruk vid ett vattenfall mellan sjöarna Långhalmen och Rådane-sjön. Järnbruket lades ned 1895 men verksamheten gav upphov till en mindre samhällsbildning på platsen. Spår och ruiner av den tidigare verksamheten kan hittas vid strömfåran mellan de båda sjöarna men av de byggnader som var knutna till järnbruket finns idag endast Rådanevors före detta bruksherrgård kvar.

Rådanevors herrgård är centralt beläget i Rådanevors samhälle och är enligt uppgift byggd omkring 1800. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna och tvåluftsfönster utan spröjs. På taket ligger enkupigt lertegel. Enligt uppgift tillbyggdes ett burspråk på byggnadens sydöstra långsida 1872. På byggnadens nordöstra gavel finns en tillbyggnad.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens arkitektoniska karaktär. Byggnadens fasadmaterial och fönstrens utformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär bevarad och är därmed ett värdefullt inslag i den före detta bruksmiljön. Detta sammantaget med bostadshusets höga ålder motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Källa: DigitalMuseum, Vänersborgs museum, Västarvet, år okänt

Bostadshus.

Ladugårdslänga.

Stall/vagnbod.

Magasin.

Rubbestad 1:2

Beskrivning/historik

Gård med bostadshus, ladugård, stall och magasin som genom dess placering på en höjd har ett framträdande läge i landskapet. Gården utgjorde tidigare en helhet tillsammans med huvudbyggnaden på fastigheten Rubbestad 1:6. Bostadshuset är enligt uppgift från 1928 och har putsad grund. Fasaden är klädd med stående rödslammad locklistpanel. Byggnaden har två- och treluftsfönster med spröjs och ett nockfönster på byggnadens södra gavel. På taket ligger enkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en senare tillkommen öppen farstukvist och på husets västra långsida finns en tillbyggd altan. Ladugården är en långstäckt byggnad, delvis med källare, enligt uppgift uppförd cirka 1870–1900. Fasaden är klädd med rödslammad stående lockpanel. Byggnaden har spröjsade fönster och på taket ligger korrugerad plåt. Stallet/vagnboden är enligt uppgift från 1890-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående lockpanel. Byggnaden har liggande småspröjsade fönster. På taket ligger korrugerad plåt. Magasinet är enligt uppgift från 1867. Fasaden är klädd med lockpanel och på taket ligger korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas bevarade ursprungliga karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmateriäl. Fönsterutformning och material framför allt på ladugård och stall/vagnbod.

Kulturhistorisk motivering

Gården och byggnaderna har till stora delar sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta sammantaget med gårdens historia motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt och samhällshistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Källa: DigitalMuseum, Västarvet, år 1938.

Rubbestad 1:6, *Rubbestad*

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet med bostadshus och garage/före detta häkte som genom dess placering på en höjd har ett framträdande läge i landskapet. Bostadsfastigheten utgjorde tidigare en jordbruksfastighet tillsammans med byggnaderna på Rubbestad 1:2. Gården är ett före detta länsmansboställe och komministergård samt födelsegård för Kirunagrundaren Hjalmar Lundbohm (f. 1855 d. 1926). Under en period arrenderades gården också av politikern Axel Rubbestad (f. 1888 d. 1961).

Bostadshuset är enligt uppgift från 1850-talet och är uppfört på delvis hög naturstensgrund. Fasaden är klädd med ljus färgad stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster och mezzaninfönster samt runda gavelsidofönster och lunettformat nockfönster på byggnadens nordöstra gavel. I anslutning till entrén på byggnadens sydöstra långsida finns en öppen veranda. På samma långsida finns en tandad takfris. På byggnadens nordöstra långsida finns en balkong. Huset är tillbyggt med en lägre del vilken förbinder huset med garaget/före detta häktet. Garaget/före detta häktet är enligt uppgift från 1850-talet. Byggnaden har rödslammad stående locklistpanel och liggande tvålufts-fönster med spröjs samt lunettformade gavelsidofönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Fasadmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har till stora delar sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta sammantaget med gårdens historia motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt och samhällshistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärden »Valbodalen (P13)«.

Sannerhult 1:9, Sannerhult

Beskrivning/historik

Gård med ett flertal byggnader belägen i nära anslutning till Östersjöns norra strandsluttning och omgiven av öppet odlingslandskap. Gården är idag en enhet men bestod tidigare av två separata gårdar.

Bostadshus I är placerat längst norrut på fastigheten och är ett så kallade västsvenskt dubbelhus. Huset är uppfört på hög naturstensgrund med källare och är enligt uppgift från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Byggnaden har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna, mezzaninfönster, gavelsidofönster och lunettformade nockfönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen farstu/veranda rikligt dekorerad med så kallade snickarglädje i anslutning till entrén på byggnadens västra långsida och en så kallade snedtäcka i anslutning till entrén på husets östra långsida. Bostadshuset II, den före detta vedboden, är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har spröjsade tvåluftsfönster och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Den före detta ladugården är troligen samtida med övrig bebyggelse. Fasadens stockar är delvis klädda med rödslammad stående vankantad lockpanel och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Magasinet är placerat längst norrut på fastigheten och är enligt uppgift från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående vankantad lockpanel. Magasinet har spröjsade fönster och på taket ligger tvåkupigt lertegel. Garaget är troligen samtida med övrig bebyggelse. Fasaden är klädd med rödslammad stående vankantad panel och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Bostadshus III är placerat längst söder ut på fastigheten och är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med stående profilerad locklistpanel. Huset har korspostfönster med spröjs i de nedre lufterna. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns en öppen farstu/veranda. Det finns ett burspråk på byggnadens södra långsida med en så kallade frontespis ovan. På byggnadens östra gavel finns en entré/farstu med balkong ovan. Ladugården strax öster om bostadshus III är troligen från 1880-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel och lockpanel. Byggnaden har fönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Magasinet strax nordöst om bostadshus III är enligt uppgift samtida med bostadshus III. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har småspröjsade tvåluftsfönster och på taket ligger tvåkupigt lertegel. På fastigheten finns också senare uppfört garage.

Bostadshus I.

Bostadshus II, före detta vedbod.

Bostadshus III.

Ladugård intill bostadshus III.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön och byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas äldre tak- och fasadmaterial. De äldre fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Gården och byggnaderna har till stora delar sin äldre/ursprungliga karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Sannerhult 1:29, Kalvängen

Beskrivning/historik

Bostadsfastighet belägen intill en mindre landsväg och till stora delar omgiven av skogsmark. På fastigheten finns ett bostadshus och en senare tillkommen gäststuga samt ett mindre förråd. Bostadshuset är troligen från 1920-talet och uppfört på kvaderhuggen naturstensgrund. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. På taket ligger betongtegel. På fastigheten finns också ett senare uppförd bostadshus och källare.

Särskilda värden att bevara

Bostadshusets form och karaktär. Bostadshusets fasadmaterial samt fönsterutformning och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess bevarad karaktär och utformning.

Torsberg 1:11

Beskrivning/historik

Bostadshuset i villakvarter med trädgård i Ödeborgs tätort. Bostadshuset är troligen från 1900-talets början. Fasaden är klädd med stående rödfärgad profilerad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs, mezzanin- och gavelsidofönster. På taket ligger rött betongtegel. I anslutning till entrén finns en öppen veranda rikligt dekorerad med så kallade snickarglädje. På byggnadens nordvästra långsida finns en senare tillbyggd veranda.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fönstrens placering och utformning. Verandans utformning och material.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Torsberg 1:38,
Disponentvillan Ödeborgs bruk
Beskrivning/historik

Disponentvillan vid Ödeborgs bruk är enligt uppgift från 1901. Byggnaden är belägen strax väster om bruksområdet och Valboån. Fasaden är klädd med rött tegel som genom olika murtekniker är indelat i fält. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster utan spröjs samt tvåluftsfönster och korspostfönster med spröjs i de övre lufterna. På taket ligger skiffer. Byggnaden är oregelbunden i sin form och har både utstickande verandor och burspråk.

Särskilda värden att bevara

Parkmiljön. Byggnadens bevarade karaktär och arkitektoniska utformning. Tak- och fasadmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Disponentvillans välbevarade äldre/ursprungliga karaktär och utformning utgör en del av bruksmiljön i Ödeborg och disponentvillan med tillhörande trädgård tillskrivs därmed ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i kulturmiljön »Ödeborgs bruks-samhälle och museikullen med fornsalen«.
Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Vrine 3:19

Beskrivning/historik

Bostadshus med trädgårdstomt i villaområde i Ödeborgs tätort. Huset är troligen från 1970-talet och har putsad grund med källare. Fasaden är klädd med stående lockpanel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster utan spröjs. På taket ligger betongtegel. Det finns en karaktäristisk öppen farstukvist med diagonala sidostycken i anslutning till entrén.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens ursprungliga form och karaktär. Fönsterutformning, material och placering. Entrépartiet med den öppna farstukvisten.

Kulturhistorisk motivering

Bostadshuset är ett mycket gott exempel på en småskalig villabebyggelse från 1960–1970-talet. Byggnaden tillskrivs därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Ödeborg 1:30, Stora Ödeborg

Beskrivning/historik

Gård med högt och fritt läge belägen i öppet odlingslandskap. Gården karaktäriseras av den väl synliga salsbyggnaden vilken flankeras av en magasinsbyggnad. Något söder om magasinsbyggnaden finns det före detta hönshus. Öster om bostadshuset är en maskinhall placerad. De större ekonomibyggnaderna är placerade söder om maskinhallen. Bostadshuset är en så kallade salsbyggnad med två våningar. Huset är enligt uppgift från 1820-talet. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger enkupigt lertegel. På byggnadens östra gavel finns en balkong och i anslutning till entrén finns en senare tillbyggd glasad veranda. Magasinet är enligt uppgift samtida med bostadshuset. Fasaden är klädd med rödslammad stående locklistpanel. Byggnaden har en- och tvåluftsfönster ochnockfönster med spröjs. På taket ligger äldre betongtegel. På taket finns också en vällingklocka. Det före detta hönshusets fasad och tak är klädda med korrugerad plåt. Maskinhallen är från 1970-talet. Fasaden är klädd med rödslammad stående slät panel och på taket ligger korrugerad plåt. De större

Bostadshus.

ekonomibyggnadernas fasader är klädda med rödslammad stående slät panel och korrugerad plåt.

Särskilda värden att bevara

Gårdsmiljön. Bostadshusets och magasinets tak- och fasadmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Gårdsmiljön och byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och är därmed ett tydligt och värdefullt inslag i kulturlandskapet. Detta tillsammans med bostadshusets höga ålder motiverar ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Gården ingår i kulturmiljön »Kring Ödeborgs kyrka och Håvesten, Ödeborgs socken«.
Gården ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärdet »Valbodalen (P13)«.

Magasin.

Ödeborg 1:30, Ringstad

Beskrivning/historik

Före detta torp under Ödeborg 1:30, Stora Ödeborg. Det före detta torpet ligger i närheten av länsväg 172 och är huvudsakligen omgiven av skogsmark. Huset är troligen från 1880-talet och uppfört på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster ochnockfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen farstuvist i anslutning till entrén.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasadmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Det före detta torpet har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Det före detta torpet ingår i område för riksintresse av kulturmiljövärdet »Valbodalen (P13)«.

Ödeborg 1:30, Udden

Beskrivning/historik

Före detta torp under Ödeborg 1:30, Stora Ödeborg. Det före detta torpet är huvudsakligen omgivet av skogsmark. Huset är troligen från 1890-talet och är uppförd på naturstensgrund. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster ochnockfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Det finns en öppen farstuvist i anslutning till entrén.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Byggnadens fasadmateriell samt fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Det före detta torpet har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Det före detta torpet ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«.

Ödeborg 1:32

Beskrivning/historik

Före detta skolbyggnad, nu bostadshus, med tillhörande vedbod/garage och trädgård belägen vid ländsväg 172. På grusplanen framför huset finns en gräsbeväxt rundel. Bostadshuset är enligt uppgift från 1900-talets början. Fasaden är klädd med rödfärgad stående locklistpanel. Byggnaden har spröjsade pivothängda fönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel. Byggnaden är förlängd vid den östra gaveln. I anslutning till entrén finns en öppen farstuvist. Det finns ett taklyft på byggnadens norra takfall. Vedboden/garaget är troligen från 1920-talet och har en senare tillbyggnad i vinkel. Fasaden är klädd med rödfärgad stående locklistpanel. Byggnaden har spröjsade fönster. På taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Fasad- och takmaterial

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Kulturhistorisk motivering

Byggnaden har en bevarad karaktär och har i egenskap av före detta skolbyggnad ett stort miljö- och samhällshistoriskt värde. Byggnaden besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Ödeborg 1:32

Beskrivning/historik

Bostadshus beläget vid länsvägen 172. Huset är enligt uppgift från 1910-talet. Fasaden är klädd med stående rödfärgad locklistpanel. Byggnaden har tvåluftsfönster med spröjs. På taket ligger tvåkupigt lertegel. I anslutning till entrén finns ett framskjutet mittparti med småspröjsade fönster. Vedboden är troligen från 1920-talet. Fasaden är klädd med stående rödfärgad locklistpanel. Byggnaden har spröjsade fönster och på taket ligger tvåkupigt lertegel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas utformning och karaktär. Fasad- och takmaterial. Fönstrens utformning, material och placering.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadernas särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess bevarade karaktär och utformning.

Fastigheten ingår i område för riksintresse av kulturmiljövården »Valbodalen (P13)«

Ödeborgs-Bråten 1:22, *Kulten*

Beskrivning/historik

Före detta torp med tillhörande vedbod/förråd omgivet av skogsmark och nära en mindre landsväg. Det före detta torpets fasad är klädd med rödslammad vankantad stående lockpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs ochnockfönster. På taket ligger betongtegel. Den äldre masonitklädda vedboden är enligt uppgift från 1940-talet och är tillbyggd i vinkel. Tillbyggnadens fasad är klädd med stående locklistpanel.

Det före detta torpet.

Särskilda värden att bevara

Byggnadens karaktär och utformning. Fasadmaterialiet.

Kulturhistorisk motivering

Byggnadens särskilda kulturhistoriska värde motiveras av dess bevarade karaktär och utformning.

Ödeborgs-Bråten 1:36

Beskrivning/historik

Före detta torp som ingår i en samlad grupp bostadsfastigheter belägna vid en mindre landsväg. På fastigheten finns ett före detta torp och garage. Det före detta torpet som delvis har källare är enligt uppgift byggt 1913. Fasaden är klädd med stående locklistpanel. Huset har tvåluftsfönster med spröjs ochnockfönster. Över entrén på husets gavel finns ett överljusfönster. På taket ligger betongtegel. I anslutning till entrén på den långsidan finns en småspröjsad glasveranda. På fastigheten finns också ett samtida garage. Fasaden är klädd med stående slät panel.

Särskilda värden att bevara

Byggnadernas karaktär och utformning. Byggnadernas fasadmaterial. Det före detta torpets fönsterutformning och material. Glasverandans utformning.

Kulturhistorisk motivering

Byggnaderna har sin karaktär och utformning bevarad och besitter därmed ett särskilt kulturhistoriskt värde.

Vedbod.

Ödeborgs bruksområde.

Datum: 2019 – 03 – 15
 Tid: 9.00 – 12.00
 Plats: Kunskapens Hus, Kustvägen 12 i Dingle, lokal Sporren

§ 21 – 33

Beslutande: Robert Yngve VG-regionen
 Karin Blomstrand Munkedals kommun
 Kristina Wallenäs (tjänstgörande ersättare) Försäkringskassan
 Catarina Sjöstrand (tjänstgörande ersättare) Arbetsförmedlingen

Närvarande ersättare: Nils-Olof Bengtsson Sotenäs kommun
 Ricard Söderberg Lysekils kommun
 Roger Wallentin Tanums kommun
 Kenneth Carlsson Färgelanda kommun
 Pia Tysklind Strömstads kommun
 Britt-Marie Andrén Karlsson Orust kommun

Övriga deltagare: Gudrun Emilsdottir, förbundschef
 Maria Hassing Karlander, processamordnare

Tid och plats för justering: 2019 – 03 – 22, Samordningsförbundet Väst, Silentzvägen 6 i Uddevalla

Sekreterare:

 Gudrun Emilsdottir

Ordförande:

 Karin Blomstrand

Justerare:

 Robert Yngve

Anslag/Bevis

Protokollet är justerat. Justering har tillkännagivits genom anslag.

Protokollet finns också på www.samverkanvg.se/sofvast

Organisation Samordningsförbundet Väst 222000 – 2030
 Protokollet är anslaget under tiden: 2019-03-22 – 2019-04-12
 Förvaringsplats för protokollet: Hos förbundschef Gudrun Emilsdottir, tele: 0522 – 69 5133
 Kopia finns på kansliavdelningen i respektive kommun och på Regionens Hus i Vänersborg, under anslagstiden

Underskrift:

§ 21 Mötes öppnande

Ordförande Karin Blomstrand hälsar alla välkomna och förklarar mötet öppnat. En kort presentationsrunda görs, då det är några nya som inte var med på mötet i januari.

*§ 22 Val av justerare***Förslag till beslut:**

att välja Robert Yngve, jämte ordförande, till justerare av dagens protokoll.

Styrelsen beslutar:

att välja Robert Yngve, jämte ordförande, till justerare av dagens protokoll.

§ 23 Fastställande av dagordning

Förslag till dagordning hade skickats till styrelsen inför mötet.

Förslag till beslut:

att fastställa dagordning enligt utskick med ett tillägg under § 33 Nya frågor: Eventuellt deltagande/ägande av ett nytt ESF projekt?

Styrelsen beslutar:

att fastställa dagordningen enligt förslag till beslut.

§ 24 Föregående mötesprotokoll

Inga synpunkter framkom.

Förslag till beslut:

att lägga det till handlingarna.

Styrelsen beslutar:

att lägga föregående mötesprotokoll till handlingarna.

§25 Årsredovisning med förvaltningsberättelse 2018

2018 års årsredovisning med förvaltningsberättelse, bilagor med mål och måluppfyllelse, samt statistik, hade skickats till styrelsen inför mötet. Förbundschef Gudrun Emilsdottir föredrar. Förbundet har under 2018 förbrukat 462 870 kr mera än erhållet bidrag, det är egna medel från tidigare år.

Skillnaden mellan aktuell kostnadsbudget och utfall under 2018, blev 1 252 568 kr. Anledningen till skillnaden mellan kostnadsbudget i verksamhetsplan och utfall är i första hand att i början av året var svårt att bemanna alla uppdrag och under hela året har förbundet saknat en arbetsterapeut till utredningen, samt att Steg1 i Lysekil upphörde i slutet av maj. Kostnader för anpassning av de nya lokalerna var budgeterat på 2017 och 2018, men fick periodiseras tom 2020.

Samordningsförbundets utgående egna kapital 2018-12-31 var 3 317 169 kr. Det blev högre än tidigare prognos, vilket beror först och främst på att bidraget från ESF kommer många månader i efterskott och var inledningsvis svårt att räkna, hur mycket som skulle bokas upp. Största delen av överskottet är budgeterat i insatser 2019.

I de individinriktade insatserna 2018 hade Samordningsförbundet Väst 475 deltagare, 248 kvinnor och 227 män. Av 475 deltagare var 373 unika, dvs. 102 deltagare deltog i mera än en insats eller var inskrivna mera än en gång. Dessutom var 30 anonyma deltagare, som finns inte med i statistiken för övrigt.

Justerares signatur

Utdragsbestyrkande

Uppföljningen 6 månader och 2 år efter avslut hos Rehabvägledarna visar att resultatet är bestående och blir tom bättre med tiden, dvs. fler och fler av dem som avslutas, är i arbete och egen försörjning desto längre tiden går.

I strukturövergripande insatser deltog 818 medarbetare från myndigheterna.

Volymen är bra i förbundet med aktiva och framgångsrika insatser, där antal deltagare ökar varje år.

Förslag till beslut:

att godkänna årsredovisning med förvaltningsberättelsen 2018 för Samordningsförbundet Väst.

Styrelsen beslutar:

att godkänna årsredovisning med förvaltningsberättelsen 2018 för Samordningsförbundet Väst.

§ 26 PM från sakkunnig revisor

Förbundschef Gudrun Emilsdottir föredrar granskningsrapporten från den sakkunniga revisorn, den hade skickats till styrelsen inför mötet.

Sakkunnige revisorn har vid sin granskning gjort den sammanfattade bedömningen att verksamheten har skötts ändamålsenligt och på ett ekonomiskt tillfredställande sätt samt att den ekonomiska hushållningen har varit tillfredställande under 2018. Uppföljning av verksamhet och ekonomi sker regelbundet och rapporteras till styrelsen.

Sakkunnig revisorn noterar att tillsammans med tidigare årsöverskott uppgår det egna kapitalet till 3 317 tkr vilket överstiger det rekommenderade egna kapitalet enligt Nationella Rådet väsentligt.

Sakkunnig revisor noterade att det är riskfaktor för förbundet när medlemspartern har blivit mindre benägna att låna ut personal till förbunden.

Sakkunnig revisor har även lämnat iakttagelsen, att verksamhet kopplat till ESF-projekt ställer ökade krav på förbundets ekonomiska redovisning.

Förslag till beslut:

att beakta synpunkterna från sakkunnig revisor.

Styrelsen beslutar:

att beakta synpunkterna från sakkunnig revisor.

§27 Uppföljning av Internkontrollplan samt risk och väsentlighetsanalys, beslut

Sammanfattning med uppföljning av internkontrollplan samt risk- och väsentlighetsanalys, hade bifogats med handlingarna till möte och redovisades av förbundschefen. Avtal om Datorskyddsombud är skrivit med JP-infonet, det är inom ramen för flera av kommunernas avtal med företaget.

Förslag till beslut:

Att anta redovisningen av internkontrollplanen.

Styrelsen beslutar:

att anta redovisningen av internkontrollplanen.

§ 28 Lägesrapport, beslut

Lägesrapport hade skickats till styrelsen inför mötet. Processamordnaren redogjorde för vad som är aktuellt och svarade på frågor.

Justerares signatur

Utdragsbestyrkande

Förslag till beslut:

att godkänna redovisningen och frågan om implementering av Steg1 kommer att diskuteras vidare under em. vid medlemsdialogen/ägarsamrådet.

Styrelsen beslutar:

att anta förslag till beslut och godkänna redovisningen.

§ 29 Förbundets Dag 17 maj, tema 7Tjugo.

Samtlig personal som arbetar med insatser finansierade av Samordningsförbundet Väst, samt de som arbetar i Steg1 (ESF-projektet), genomgår en 4 dagars utbildning i 7Tjugo, som är en kombination av ett förhållningssätt och ett metodmaterial. Under förbundets dag kommer kursledaren att föreläsa oss i den gemensamma spelplanen, så hela förbundet kan ha ett gemensamt förhållningssätt.

Förslag till beslut:

att notera informationen

Styrelsen beslutar:

att notera informationen

§ 30 Information:

- ✓ Rapport från ISF (Inspektionen för socialförsäkring) utvärdering av Samordningsförbundet.

ISF har på uppdrag av regeringen utvärderat samordningsförbundens organisering och verksamhet. Utvärderingen består av tre fristående delar: Samordningsförbundens organisering och verksamhet, Effekter av samordningsförbundens verksamhet på kommunnivå, Effekter av samordningsförbundens verksamhet på individnivå. Denna rapport handlar om Samordningsförbundens organisering och verksamhet. ISF konstaterar i sin rapport att utvecklingen visar att samverkan kan vara skör och att det kan få stora konsekvenser för arbetet i samordningsförbundet när parterna har olika syn på uppdraget och olika förutsättningar att bidra med medarbetare. Möjligheten till en långsiktig finansiering av framgångsrika insatser som ligger i gränslandet mellan myndigheterna behöver säkerställas.

- ✓ Sammanställning av Indikatorerna från hela landet

Sammanställningen skickades till styrelsen inför mötet och förbundschefen presenterar delar av resultatet och jämförelser mellan landet och Sof Väst.

- ✓ Nationella nätverkskonferensen i Stockholm 26 – 27 mars

11 personer från Samordningsförbundet Väst kommer att delta, därav 6 styrelseledamöter. I anslutning till konferensen genomförs årsmöte för NNS, där förslag om förändringar av stadgarna behandlas. Ordförande Karin Blomstrand skickar ut förslaget och ber styrelsen om synpunkter för att kunna agera utifrån Sof Väst i beslut och röstning.

- ✓ Arenadagarna

Vårens Arenadagar har fokus på ungdomar som står långt ifrån arbetsmarknad och studier. Dagen riktar sig till handläggare hos våra myndigheter som arbetar i samverkan kring dessa personer. Arenadagarna blir uppdelade vid 3 tillfälle, 26 april på Vann, 2 maj på Carlia i Uddevalla och 10 maj på Orust.

Ordförande anser att de i styrelsen, som kan och vill, kan få delta. Processansvarig skickar ut information och inbjudan till styrelsen.

Justerares signatur

Utdragsbestyrkande

Förslag till beslut:

att notera informationen och verkställa det som föreslås under varje punkt.

Styrelsen beslutar:

att notera informationen och anta förslag till beslut.

§ 31 Mötestider 2019

- 17 maj 8.30 – 16.30 Förbundets Dag, den inkl. möte med Beredningsgruppen och styrelsemöte, Stadshuset i Uddevalla, lokal Bäve.
- 24 september 11.30 – 16.30 Styrelsemöte som inleds med möte med Beredningsgruppen, Dingleskolan, lokal Sporren
- 25 november 9.00 – 12.00 Sof Väst lokal på Silentzvägen 6 i Uddevalla

Förslag till beslut:

att notera informationen

Styrelsen beslutar:

att notera informationen

§ 32 Nya frågor

En ny fråga anmäldes gällande deltagande i nytt ESF projekt. Förbundschefen informerar från möte om kommande utlysning hos ESF-rådet. Inriktningen som skulle vara aktuell för Sof Väst är: *Öka övergångarna till arbete eller studier för unga 15–24 år*. Utlysningen öppnar i april och kommer att vara öppen för ansökan tills i början av september. Beviljade projekt kommer att kunna starta i januari 2020 och pågå till juni 2022. Möjligheter finns att göra en fortsättning och utveckling av på nuvarande Steg1. Behov finns i så fall av att ha en egen resurs som hanterar projekt både administrativt och ekonomisk.

Förslag till beslut:

att notera informationen. Förbundschefen får i uppdrag att bevaka frågan och tillsammans med presidiet diskuterar vilka möjligheter vi har att genomföra ytterligare ett projekt. Ev. första beslut kan tas av presidiet.

Styrelsen beslutar:

att notera informationen och anta förslag till beslut.

§ 33 Mötets avslutande

Ordförande tackade alla för ett bra möte och förbundet bjöd på lunch inför medlems-/ägardialog på em.

Justerares signatur

Utdragsbestyrkande

Handläggare:
 Carina Sjöstrand
 Tfn: 0522-63 88 04

Protokoll nr 2 för styresemöte 2019-03-18– Västvatten AB
Tid: Måndag 18 mars 2019, kl 09,00
Plats: Västgötavägen 30, Uddevalla. Konferensrum vän 2

Närvarande ordinarie:

 Anna-Lena Heydar (s) ordförande
 Per-Arne Brink (s), vice ordf
 Jens Borgland (m)
 Roland Mattsson (m)
 Rolf Henriksson (m)
 Ann-Marie Jacobsson (c)
 Hilbert Eliasson (s)

Närvarande suppleanter:

 Kenneth Engelbretsson (s)
 Leif Svensson (c)

Närvarande fackliga representanter/suppleant:

 Sandra Zachrisson
 Mattias Bergström

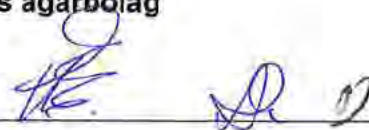
Närvarande tjänstemän

Peter Johansson

Ej närvarande

 Peter Höög (s)
 Vincenzo DeSantis
 Lilian Borg-Hansen (s)
 Stig-Arne Helmersson (c)

- § 1 **Mötet öppnas av Anna-Lena Heydar**
- § 2 **Upprop förrättas**
- § 3 **Dagordningen godkänns**
- § 4 **Protokollet justeras av Hilbert Eliasson**
- § 5 **Föregående protokoll, nr 6, 2018-10-15**
- § 6 **Beslut – Ny mötesform för Västvatten och dess ägarbolag**

Beslutsunderlag

Handläggare:
Carina Sjöstrand
Tfn: 0522-63 88 04

Ny mötesform för Västvatten och dess ägarbolag

Styrelsen beslutar

att Västvatten AB:s styrelse ställer sig bakom att remittera till ägarbolagen att prova ny mötesstruktur under andra halvåret 2019.

§ 7 Delegationsbeslut

§ 8 Information

- Västvatten, fördelningsnyckel

§ 9 Strategiska frågor

Västvatten med ägarbolag har fått förfrågan från Orust om delägarskap. Ordförande och VD får uppdrag att kontakta representant från Orust för att initiera en dialog.

§ 10 Kurser

§ 11 Övriga frågor

§ 12 Kommande sammanträden 2019

17:e maj kl 09,00

13:e september kl 09,00

14:e oktober kl 14,00

Lokal: Älven, Kaserngården 3A

Lokal: Älven, Kaserngården 3A

Lokal: Älven, Kaserngården 3A

Årsstämma per capsulam

Bolagsdag 29:e mars

§ 13 Mötet avslutas

Anna Lena Heydar (ordförande)

Hilbert Eliasson (justerare)

Peter Johansson, VD (sekreterare/justerare)

Ungdomsråd

Plats och tid: Biblioteket Färgelanda, 15:30-16:30 Onsdag 13 mars 2019

Beslutande:

Tova Wikström, ordförande
Eric Carlsson, vice ordförande
Mirabella Eliasson, sekreterare
Olle Löfström, vice sekreterare
Simon Björkman, Instagramansvarig

Övriga närvarande:

Lillan Fahlstedt, folkhälsostrateg

Godkändes på Ungdomsrådets möte 2019-03-27

Lillan Fahlstedt

Ungdomsråd

UR § 18
Genomgång av protokoll
Godkänns av ungdomsrådet.

Justering			Utdragsbestyrkande
-----------	--	--	--------------------

Ungdomsråd

UR § 19**Sommarlovsaktiviteter**

Vi gör ett formulär om sommarlovsaktiviteter och skickar till Valboskolan. Ungdomsrådet tar upp med Valboskolans rektor så alla elever gör formuläret.

Vi diskuterar sommarlovsfest och återkommer med bestämmelser.

Justering			Utdragsbestyrkande
-----------	--	--	--------------------

Brottsförebyggande rådet

**Minnesanteckningar förda vid möte med Brottsförebyggande rådet,
arbetsgrupp**

Plats och tid: Färgelanda kommunhus, Beredskap, måndag 1 april klockan
13.00-14.20

Närvarande:

Marion Pelli (C), ordförande
Kenneth Carlsson (L)
Susanne Korduner, kommunchef
Lillan Fahlstedt, folkhälsstrateg

Skrev anteckningarna:

Lillan Fahlstedt
Folkhälsstrateg

**Godkända 2019-04-08 via epost
av:**

Marion Pelli (C)

Sammanfattning av dagens möte:

- BRÅ styrgrupp ställer sig bakom uppföljningen av handlingsplanen 2018 och skickar den vidare till kommunstyrelsen för kännedom.
- BRÅ styrgrupp ställer sig bakom uppföljningen och skickar den vidare till kommunstyrelsen för kännedom.
- Folkhälsostrategen redogör för hanteringen av ärende § 21 (KSAU 2019-01-16), de förtroendevalda noterar informationen och tar med sig den till kommunstyrelsen

1. Genomgång av dagordningen

Ordförande går igenom dagordningen

2. Genomgång av minnesanteckningar från senaste mötet med styrgruppen (2018-11-19)

Minnesanteckningarna från föregående möte med styrgruppen läses igenom.

3. Genomgång av minnesanteckningar från senaste mötet med arbetsgruppen 2019-03-04

Minnesanteckningarna från föregående möte med styrgruppen läses igenom.

4. Styrgruppens syfte

Folkhälsostrategen lyfter frågan med BRÅs syfte och vad deltagarnas förväntningar och ansvar är i detta mötesforum.

De förtroendevalda i styrgruppen ansvarar för att rapportera väsentlig information vidare till kommunstyrelsen. Grunden för rapporten utgörs av minnesanteckningarna från mötet samt en skriftlig sammanfattning av mötet, vilken görs av de förtroendevalda.

Folkhälsostrategen och ordförande utgör länken mellan BRÅ arbetsgrupp och styrgrupp, de ansvarar därför för att rapportera

mellan styrgruppen och arbetsgruppen. Informationen från arbetsgruppen till styrgruppen bör vara detaljerad.

5. Handlingsplan BRÅ 2017-2019

Uppföljning av arbetet 2018

Folkhälsostrategen presenterar uppföljningen av arbetet med handlingsplanen 2018 vilken sammanställdes på mötet med BRÅ arbetsgrupp 2019-03-04, se Bilaga 1.

BRÅ styrgrupp ställer sig bakom uppföljningen och skickar den vidare till kommunstyrelsen för kännedom.

Aktiviteter enligt handlingsplanen 2019

Folkhälsostrategen informerar om arbetsgruppens planerade insatser enligt handlingsplanen under 2019, se Bilaga 2.

Styrgruppen har inga tillägg på arbetsgruppens planerade aktiviteter.

6. Uppföljning av medborgarlöfte 2018

Folkhälsostrategen presenterar uppföljningen av medborgarlöftet 2018, se Bilaga 3.

BRÅ styrgrupp ställer sig bakom uppföljningen och skickar den vidare till kommunstyrelsen för kännedom. BRÅ styrgrupp ber folkhälsostrategen kontakta polisen så att de kan redovisa sin del av medborgarlöftet för kommunstyrelsen.

7. Medborgarlöfte 2019

Folkhälsostrategen presenterar arbetsgruppens förslag på kommunens aktiviteter inom ramen för medborgarlöftet 2019.

Arbetsgruppen föreslår att aktiviteten ”utveckla det drogförebyggande arbetet” till stor del under året ska fokusera på att implementera de arbetssätt som påbörjades under 2018.

Valboskolan 7-9 arbetar med implementering av handlingsplan för ANDT.

Fritidsgarage fortsätter utveckla samarbetet mellan verksamheter och ungdomsrådet och arbeta för fler aktiviteter för ungdomar.
En trygg kommun för alla ska påbörja en föräldragrupp för vårdnadshavare med barn i åk 7-9

Aktiviteten "Blåljusdag för årskurs 8" kommer att ske under hösten 2019, rektorn för Valboskolan 7-9 ansvarar för att återkomma med en lämplig dag till folkhälsostrategen och säkerhetssamordnaren.

Aktiviteten "Informationsaktivitet för en av skolorna årskurs 1-6" planeras i samråd med barn och utbildnings ledningsgrupp. Förslaget från ledningsgruppen är att det sker under hösten för alla elever i årskurs 6. På så sätt blir det rättvist mellan skolorna och man når barnen oavsett tätort. Ledningsgruppen återkommer med datum till folkhälsostrategen och säkerhetssamordnaren.

BRÅ styrgrupp har inga tillägg på arbetsgruppens planerade aktiviteter.

8. Ärende från KSAU § 21 "Buskörning" i Färgelanda centrum

Färgelanda kommun har under slutet av 2018 och början 2019 fått in klagomål på buskörning i kommunen, bland annat på parkeringen vid Valboskolan och Centrumhuset.

Detta har diskuterats i KSAU 2019-01-16, § 21 vilka skickat frågan vidare till BRÅ för fortsatt arbete och diskussion med polisen. Detta diskuterades på BRÅ arbetsgrupp 2019-03-04 och kommunpolisen tog med sig frågan till sin organisation och de planerar en insats i Färgelanda kring denna fråga.

Mark- och exploatering har satt upp en bom till parkeringen på Valboskolan för att förhindra buskörning där.

De förtroendevalda noterar informationen och tar med sig den till kommunstyrelsen.

9. Övriga frågor

Inga övriga frågor.

Brottsförebyggande rådet

10. Mötestider 2019

10 juni klockan 13.00-14.30

9 september klockan 14.00-15.30

11 november klockan 14.00-15.30

Information om lokal anges i samband med kallelse.

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

Bilaga 1 – Uppföljning av arbetet med handlingsplanen 2018

Våldsbejakande extremism

Åtgärd	När	Ansvar	Uppföljning 2018
Stöd till berörda verksamheter	Vid behov	Säkerhetssamordnare	Kontaktuppgifter uppdateras vid behov.
Utbildning för anställda	Kontinuerligt	Ansvarig chef Personalavdelning	Ej genomfört. Gruppen som arbetar med revidering av handlingsplanen för våldsbejakande extremism föreslår att det sker i samband med att den nya handlingsplanen blir antagen 2019. Säkerhetssamordnare ansvarar för arbetet med revidering av planen.
Omvärldsbevakning	Kontinuerligt	Chef omsorgssektorn/ säkerhetssamordnare/ folkhälsstrateg	Genomförs kontinuerligt
Följa utvecklingen av preventiva metoder	Kontinuerligt	Säkerhetssamordnare/ Chef omsorgssektorn	Genomförs kontinuerligt, exempelvis via projektet En trygg kommun för alla

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

Trygghet

Åtgärd	När	Ansvar	Uppföljning 2018
Uppföljningsträffar för de som är igång med Grannsamverkansgrupper	1 gång årligen	Folkhälsostrateg	Genomfördes i oktober tillsammans med kommunpoliserna
Informationsbrev till Grannsamverkansgrupperna	1 gång i kvartalet	Folkhälsostrateg	Genomförs
Förse Grannsamverkansgrupperna med material	Vid efterfrågan	Folkhälsostrateg	Sker vid efterfrågan
Utbilda nya kontaktombud för Grannsamverkan	Vid efterfrågan	Folkhälsostrateg	Sker vid efterfrågan
Trygghetsvandringar; Kontroll av häckar, belysning o.s.v. i kommunens orter	1 gång om året	Säkerhets- samordnare och sektor samhälls- utveckling	Ej genomfört. Arbetsgruppen föreslår att i större utsträckning och vid behov tar del av Valboskolans 7-9 enkäter om trygghet och de vandringar personalen på skolan gör tillsammans med elever i årskurs 7. Samt att man tar del av de som görs av kyrkan på kyrkogårdarna.
Bevakar arbetet med Våld i nära relationer	Kontinuerligt	Sektor omsorg, IFO	Sker kontinuerligt. BRÅ arbetsgrupp lämnar ett förslag till styrgruppen; utveckla kommunikation om hjälp och stöd till utsatt. Arbetsgruppen bad IFO-chefen lämna förslag på hur det skulle kunna ske, se aktiviteter enligt handlingsplanen 2019.

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

Ungdomar

Åtgärd	När	Ansvar	Uppföljning 2018
Arbeta för ett ökat utbud av aktiviteter för ungdomar	Kontinuerligt	Sektor Samhällsutveckling (enhet kultur & fritid)	Sker kontinuerligt. Har utvecklats under året med ungdomsrådet och Fritidsgaraget. Projektet En trygg kommun för alla arbetar med detta.
Arbeta för en trygg och säker miljö till och från skolan	Kontinuerligt	Sektor barn & utbildning & skolskjutsbolag Sektor samhällsutveckling	Träff med bussbolaget som kör skolskjutsen en gång om året. Säkerhetssamordnaren har åkt med på en av skolbussarnas sträckor.

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

ANDT-prevention

Åtgärd	När	Ansvar	Uppföljning 2018
Information om ANDT i skolan, riktat mot ungdomar	4 timmar per termin, årskurs 6-9	Sektor barn och utbildning, sektor omsorg och sektor samhällsutveckling	Skер löpande Folkhälsostategen har under våren 2018 träffat barn och utbildningsledningsgrupp för att diskutera ANDT i skolan.
Information om ANDT risker till föräldrar i öppenvårdsenheten	1 föreläsning per termin med diskussionskväll i anknytning	Sektor Omsorg (IFO), i samarbete med rektor åk 7-9	Skер löpande i ordinarie arbete, specifik insats ej genomförd. Genomfört riktade satsningar till personer med problem, exempelvis samtalsstöd. Stod utanför Systembolaget utanför Valborg.
Stöd till föräldrar i ANDT frågor	Vid behov/efterfrågan	Sektor Omsorg (IFO)	Skер vid efterfrågan
Öka kunskapen om konsekvenser av ANDT för berörd personal, exempelvis inom skola och IFO	Vid behov	Ansvarig sektorchef, kunskapssatsningen kan ske gemensamt	Skер vid behov
Sprida information om pågående ANDT-kampanjer till allmänhet och berörda verksamheter i kommunen	Kontinuerligt	Folkhälsostateg	Sprider information till verksamheter inför Valborgshelgen samt lucia, jul och nyår. Fritidsgården har det med som mål i sitt ordinarie arbete och arbetar med information till de

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

			ungdomar som besöker verksamheten. Biblioteket har under året satt upp informationsblad i samband med riskhelger. Skolan har lagt upp informationen på sitt intranät för att nå vårdnadshavare.
--	--	--	---

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

Bilaga 2 – Planerade aktiviteter 2019

Våldsbejakande extremism

Åtgärd	När	Ansvar	Aktivitet 2019
Stöd till berörda verksamheter	Vid behov	Säkerhetssamordnare	
Utbildning för anställda	Kontinuerligt	Ansvarig chef Personalavdelning	När den reviderade handlingsplanen antas, säkerhetssamordnaren ansvarar för arbetet med revidering av handlingsplanen.
Omvärldsbevakning	Kontinuerligt	Chef omsorgssektorn/ säkerhetssamordnare/ folkhälsstrateg	
Följa utvecklingen av preventiva metoder	Kontinuerligt	Säkerhetssamordnare/ Chef omsorgssektorn	Via projektet En trygg kommun för alla.

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

Trygghet

Åtgärd	När	Ansvar	Aktivitet 2019
Uppföljningsträffar för de som är igång med Grannsamverkansgrupper	1 gång årligen	Folkhälsstrateg	Planeras när den nya kommunpolisen är på plats.
Informationsbrev till Grannsamverkansgrupperna	1 gång i kvartalet	Folkhälsstrateg	
Förse Grannsamverkansgrupperna med material	Vid efterfrågan	Folkhälsstrateg	
Utbilda nya kontaktombud för Grannsamverkan	Vid efterfrågan	Folkhälsstrateg	
Trygghetsvandringar; Kontroll av häckar, belysning o.s.v. i kommunens orter	1 gång om året	Säkerhetssamordnare och sektor samhällsutveckling	Vid behov ta del av och arbeta med Valboskolans 7-9 enkäter om trygghet och de vandringar personalen på skolan gör tillsammans med elever i årskurs 7. Samt vid behov ta del av de trygghetsvandringar som görs av kyrkan på kyrkogårdarna.
Bevakar arbetet med Våld i nära relationer	Kontinuerligt	Sektor omsorg, IFO	Arbeta med att utveckla kommunikation och nå de som utsätts för våld i nära relation. IFO-chefen lämnar ett förslag på arbete i kommunen. En styrgrupp där representanter från varje sektor/nämnd ingår för att kartlägga behovet i kommunen.

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

			<p>Socialsekreterare som arbetar med området kan på så sätt ge rätt stöd verksamheterna och utveckla arbetet efter behovet.</p> <p>Arbetar kontinuerligt med uppföljning och utvärdering av handlingsplanen för våld i nära relationer.</p>
--	--	--	---

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

Ungdomar

Åtgärd	När	Ansvar	Aktivitet 2019
Arbeta för ett ökat utbud av aktiviteter för ungdomar	Kontinuerligt	Sektor Samhällsutveckling (enhet kultur & fritid)	En trygg kommun för alla fortsätter arbeta med både aktiviteter och trygghet under 2019. Samarbetet mellan Fritidsgaraget och ungdomsrådet fortsätter under 2019. Fritidsgården har utvecklat sitt arbete och kommer under 2019 att besöka föreningar i kommunen. Fritidsgården har även diskuterat att ha en mer mobil verksamhet som ej är knuten så mycket till en lokal. Inget beslutat utan bara diskussioner.
Arbeta för en trygg och säker miljö till och från skolan	Kontinuerligt	Sektor barn och utbildning och skolskjutsbolag Sektor samhällsutveckling	Skolskjutshandläggaren och säkerhetskamordnaren tillsammans med skolan ta fram regler för vad som gäller på bussarna. Skolskjuts kommer ofta upp som en fråga på integrationskontoret, information om skolskjuts behövs på flera språk.

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

ANDT-prevention

Åtgärd	När	Ansvar	Aktivitet 2019
Information om ANDT i skolan, riktat mot ungdomar	4 timmar per termin, årskurs 6-9	Sektor barn och utbildning, sektor omsorg och sektor samhällsutveckling	Folkhälsstrategen besöker barn och utbildningsledningsgrupp för att följa upp diskussion som påbörjades våren 2018.
Information om ANDT risker till föräldrar i öppenvårdsenheten	1 föreläsning per termin med diskussionskväll i anknytning	Sektor Omsorg (IFO), i samarbete med rektor åk 7-9	Jobbar med information ut till föräldrar. Insatser fortsätter till personer med problem. Oklart om det blir någon föreläsning om ämnet.
Stöd till föräldrar i ANDT frågor	Vid behov/efterfrågan	Sektor Omsorg (IFO)	Jobbar med information ut till föräldrar
Öka kunskapen om konsekvenser av ANDT för berörd personal, exempelvis inom skola och socialtjänst	Vid behov	Ansvarig sektorchef, kunskapssatsningen kan ske gemensamt	Utbildning om droger sker under våren, totalt 3 utbildningstillfällen och riktar sig till alla som arbetar med barn och unga. Arrangeras av folkhälsstrategerna i Dalsland, Länsnykterhetsförbundet och Länsstyrelsen.
Sprida information om pågående ANDT-kampanjer till allmänhet och berörda verksamheter i kommunen	Kontinuerligt	Folkhälsstrateg	Ska ske vid varje riskhelg, folkhälsstrategen ansvarar för att skicka information till hemsida/facebook (Valborg och Lucia) samt verksamheter. Verksamheter ansvarar för att sprida informationen vidare. Riskhelg = Sportlov, Valborg, skolavslutning, lucia, jullov.

Justering

Utdragsbestyrkande

 Brottsförebyggande rådet

			Folkhälsostrategen tar kontakt med Systembolaget och kollar om det är möjligt för öppenvårdsenheten att stå utanför på Valborgsmässoafton IFO står utanför Systemet på Valborgsmässoafton.
--	--	--	--

 Justering

Utdragsbestyrkande

Bilaga 3 – Uppföljning medborgarlöfte 2018

Åtgärd	Omfattning	När	Ansvar	Uppföljning 2018
Planerade insatser för att öka tryggheten i kommunen, t.ex. fotpatrullering, besök på fritidsgårdar m.m.	Minst 10 tillfällen	Hela året	Polisen	Uppfyllt
Hastighetskontroller väg 172 & 173	Minst 5 tillfällen	Hela året	Polisen	Uppfyllt
Kontroll av olaglig och störande trafik samt allmänt trafikbeteende	Löpande	Hela året	Polisen	Genomförts löpande under året
Besök av polisens mobila poliskontor	1 dag/v, torget Färgelanda	Löpande	Polisen	Uppfyllt
Utveckla det alkohol- & drogförebyggande arbetet i kommunen	Löpande	Löpande	BRÅ	Skett inom flera områden, exempelvis; information om öppenvårdsenhet utanför Systembolaget på valborg, föreläsning för föreningar, stödgrupper för personer med missbruksproblem. Fritidsgården: Stärkt utbudet av aktiviteter, kompetensutbildning personal och lagt in ANDT-förebyggande arbete som mål i verksamhet. Skolan: Elevhälsan har tagit fram handlingsplan för drogförebyggande arbete på <i>Valboskolan</i> 7-9.

Brottsförebyggande rådet

				<p><i>Valbo 7-9.</i> Tagit bort att man får dricka energidrycker (och läsk) på skolan.</p> <p><i>Bruksskolan</i> tittat närmare på statistiken från CAN 2016 och planerat för att arbeta mer ämnesövergripande.</p> <p>IFO: Har en föräldrastödsutbildning (föräldrar till barn 7-12 år) i skolan som de håller på föräldramöten där ANDT är en del. Har informerat vårdcentralen om vilken hjälp som kan fås i kommunen. Alkoholproblem eller misstankar om alkoholproblem upptäcks ofta där i samband med att individen söker för andra besvär. Öppenvårdsenhet utanför Systembolaget på Valborg.</p> <p>Föreningar: Föreläsning om alkohol och energidryck inom idrott för idrottsföreningar med i Trygg och säker förening.</p>
Blåljusdag med årskurs 8	1 gång under 2018	Hösten 2018	BRÅ	Genomfördes 19 september. Särskolan årskurs 7-9 fick egen

Justering

Utdragsbestyrkande

Brottsförebyggande rådet

				tid med polisen och NÄRF innan dagen började för Valboskolans årskurs 8.
--	--	--	--	--

Justering

Utdragsbestyrkande

Delegeringsbeslut

Utskriftsdatum: 2019-04-17

Utskriven av: Barbro Isaksson

Dnr KS 2019-11

Diarienummer:	Kommunstyrelsen
Beslutsfattare:	Alla
Kategori:	Alla
Beslutsinstans:	Kommunstyrelsen
Sammanträdesdatum:	2019-04-24
Sekretess:	Visas ej

Id	Beskrivning	Paragraf
Datum	Avsändare/Mottagare	Beslutsfattare
Ärendenummer	Ärendemening	Kategori
		Ansvarig
2019.210	Avtal - Scenkonst avseende scenkomst för kommuner i Västra Götaland läsåret 2019/2020	Thomas Lassehag §
2019-02-21	Regionteater Väst AB	Thomas Lassehag
KS 2019/92	Avtal - Scenkonst avseende scenkomst för kommuner i Västra Götaland RTV Dnr 13:2019	Thomas Lassehag
2019.400	Avtal Operatörstjänster fast och mobil telefoni inkl datatrafik 20190101--20210331 (UH-2018-110)	Tobias Bernhardsson §
2019-03-26	Tele2 Sverige AB	Tobias Bernhardsson
KS 2019/78	Avtal Operatörstjänster för fast- och mobil telefoni inkl datatrafik (UH-2018-110)	Madeleine Olsson
2019.453	Hantverkartjänster Glasmästeri 20190101 20201231	Susanne Korduner §
2019-01-01	Ryds Glas AB	Susanne Korduner
KS 2019/50	Avtal-hantverkstjänster	Johan Karlsson
2019.454	Avtal Hantverkartjänster Kakelsättare 20190101 20201231	Susanne Korduner §
2019-01-01	SMJ Entreprenad AB	Susanne Korduner
KS 2019/50	Avtal-hantverkstjänster	Johan Karlsson
2019.455	Avtal Hantverkartjänster Takläggare 20190101 20201231	Susanne Korduner §
2019-01-01	Nordsvenska Tak AB	Susanne Korduner
KS 2019/50	Avtal-hantverkstjänster	Johan Karlsson
2019.456	Avtal Hantverkartjänster Bygg 20190101 20201231	Susanne Korduner §
2019-01-01	ToRox AB	Susanne Korduner
KS 2019/50	Avtal-hantverkstjänster	Johan Karlsson
2019.457	Avtal Hantverkartjänster Bygg 20190101 20201231	Susanne Korduner §

Id	Beskrivning	Paragraf
Datum	Avsändare/Mottagare	Beslutsfattare
Ärendenummer	Ärendemening	Kategori
		Ansvarig
2019-01-01 KS 2019/50	Paul Johanssons Byggtjänst AB Avtal-hantverkstjänster	Susanne Korduner Johan Karlsson
2019.458 2019-01-01 KS 2019/50	Avtal Hantverkartjänster Bygg 20190101 20201231 Martin & Germunds bygg AB Avtal-hantverkstjänster	Susanne Korduner § Susanne Korduner Johan Karlsson
2019.459 2019-01-01 KS 2019/50	Avtal Hantverkartjänster Bygg 20190101 20201231 Nya Bygg-Lars i Trollhättan AB Avtal-hantverkstjänster	Susanne Korduner § Susanne Korduner Johan Karlsson
2019.460 2019-01-23 KS 2019/50	Avtal Hantverkartjänster Bygg 20190101 20201231 SMJ Entreprenad AB Avtal-hantverkstjänster	Susanne Korduner § Susanne Korduner Johan Karlsson
2019.461 2019-01-04 KS 2019/50	Avtal Hantverkartjänster Bygg 20190101 20201231 Sven Johansson Bygg AB Avtal-hantverkstjänster	Susanne Korduner § Susanne Korduner Johan Karlsson
2019.462 2019-01-04 KS 2019/50	Avtal Hantverkartjänster Ventilation 20190101 20201231 F Hedgren Energiteknik AB Avtal-hantverkstjänster	Susanne Korduner § Susanne Korduner Johan Karlsson
2019.463 2019-01-01 KS 2019/50	Avtal Hantverkartjänster EI 20190101 20201231 Emil Lundgren AB Avtal-hantverkstjänster	Susanne Korduner § Susanne Korduner Johan Karlsson
2019.464 2019-01-01 KS 2019/50	Avtal Hantverkartjänster EI 20190101 20201231 RK Elteknik Avtal-hantverkstjänster	Susanne Korduner § Susanne Korduner Johan Karlsson
2019.467 2019-01-01 KS 2019/50	Avtal Hantverkartjänster Kylservice 20190101 20201231 Intemp AB Avtal-hantverkstjänster	Susanne Korduner § Susanne Korduner Johan Karlsson
2019.468 2019-01-01 KS 2019/50	Avtal Hantverkartjänster Rör och VVS 20190101 20201231 Radiator VVS AB Avtal-hantverkstjänster	Susanne Korduner § Susanne Korduner

Id	Beskrivning	Paragraf
Datum	Avsändare/Mottagare	Beslutsfattare
Ärendenummer	Ärendemening	Kategori
		Ansvarig
		Johan Karlsson
2019.469	Avtal Hantverkartjänster Rör och VVS 20190101 20201231	Susanne Korduner §
2019-01-01	Västsvenska Värme och Sanitet AB	Susanne Korduner
KS 2019/50	Avtal-hantverkstjänster	
		Johan Karlsson
2019.470	Avtal Hantverkartjänster Målare 20190101 20201231	Susanne Korduner §
2019-01-01	Nymålat Västra Götaland AB	Susanne Korduner
KS 2019/50	Avtal-hantverkstjänster	
		Johan Karlsson
2019.471	Avtal Hantverkartjänster Målare 20190101 20201231	Susanne Korduner §
2019-01-01	Nya Bygg-Lars i Trollhättan AB	Susanne Korduner
KS 2019/50	Avtal-hantverkstjänster	
		Johan Karlsson
2019.472	Avtal Hantverkartjänster Målare 20190101 20201231	Susanne Korduner §
2019-01-04	SMJ Entreprenad AB	Susanne Korduner
KS 2019/50	Avtal-hantverkstjänster	
		Johan Karlsson

Benämning	Bef r o m	Bef t o m	Avtal	Delegat
Måltidsbiträde	2019-03-19	2019-06-14	Månadsanställd (AB)	Malin Eriksson
Elevassistent	2019-03-12	2019-06-12	Månadsanställd (AB)	Pär Allvin
HR-Administratör	2019-03-25	2019-05-17	Månadsanställd (AB)	Per Wahlén
Bygglovingenjör	2019-03-06		Månadsanställd (AB)	Beatrice Hjörn
Undersköterska	2019-03-01		Månadsanställd (AB)	Jan-Åke Berglund

Meddelanden

Utskriftsdatum: 2019-04-16

Utskriven av: Barbro Isaksson

Dnr KS 2019-12

Diarienummer:	Kommunstyrelsen
Riktning:	Alla
Datum:	2019-03-19 - 2019-04-16
Notering:	Meddelande KS 20190424

Id	I/U/K	Beskrivning	Ansvarig
Datum		Avsändare/Mottagare	Avdelning
Ärendenummer		Ärendemening	
2019.351	I	Västvatten AB 20190318 protokoll 2 styrelsemöte	Marianne Martinsson
2019-03-19		Västvatten AB	
2019.381	I	Kallelse till bolagsstämma i Dalslands Turist AB samt valberedningens förslag	Marianne Martinsson
2019-03-22		Dalslands turist AB	
2019.383	I	Kontrollrapport från Dalslands miljö och energiförbund avseende Valboskolans produktionskök	Maria Wagerland
2019-03-22			
KS 2019/119		kontroll av Dalslands miljö och energiförbund avseende Valboskolans produktionskök	
2019.385	I	Beslut om slutrapport för stöd till öppen fritidsverksamhet 2018	Thomas Lassehag
2019-03-22		Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har 2018 beslutat att ni får stöd för genomförande av öppen fritidsverksamhet. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor	
2019.386	I	Sammanträdesprotokoll från sammanträde med samordningsförbundet Väst 2019-03-15	Marianne Martinsson
2019-03-22			
2019.407	U	Ungdomsråd 20190327 Protokoll	Lillan Fahlstedt
2019-03-27			
2019.482	I	Årsredovisning, revisionsrapport mm handlingar till årsstämman i Dalslandsturist AB	Barbro Isaksson
2019-04-08			
KS 2019/134		Kallelse till bolagsstämma i Dalslands turist AB	
2019.492	U	BRÅ styrgrupp 20190401 Minnesanteckningar	Lillan Fahlstedt
2019-04-01			

Kommunstyrelsens Personalutskott

Plats och tid: Kommunkontoret, Beredskap den 25 mars 2019, klockan 10.00-12.00

Närvarande:

Tobias Bernhardsson (C), ordförande
Ulla Börjesson (S)

Övriga:

Susanne Korduner, kommunchef
Per Wahlén, administrativ chef
Barbro Isaksson, nämndsekreterare

Utses att justera: Ulla Börjesson

Justeringsplats och tid: Kommunkontoret, den 5 april 2019
kl 09.00

Underskrifter

Ordföranden: _____ *Tobias Bernhardsson* _____
Tobias Bernhardsson

Justerare: _____ *Ulla Börjesson* _____
Ulla Börjesson

Sekreterare: _____ *Barbro Isaksson* _____
Barbro Isaksson

ANSLAG/BEVIS

Protokollet är justerat. Justeringen har tillkännagivits genom anslag.

Beslutsorgan: **Kommunstyrelsens personalutskott**

Sammanträdesdatum: 20XX

Anslaget sätts upp: 20XX

Anslaget tas ned: 20xx

Protokollet förvaras på kommunkontoret

Underskrift: _____
Barbro Isaksson

Kommunstyrelsens Personalutskott

Nästa möte: 23 april 2019 kl 10.00-12.00, kommunkontoret, Beredskap

Punkter vid dagens möte att uppmärksamma för fortsatt arbete:

- Personalutskottet beslutar att statistik avseende dels rekryteringar, dels sjukfrånvaro redovisas en gång per kvartal. Nästa redovisning sker i augusti 2019.
- Personalutskottet föreslår kommunstyrelsen besluta att kostnader för personalrepresentanternas närvaro belastar respektive nämnd.
- Förvaltningen får i uppdrag att ta fram en utbildning i arbetsmiljö, utifrån arbetsgivaransvaret, till kommunstyrelsen i höst.
- Personalutskottet önskar en statusrapport avseende bemanningsfunktionens arbete.

1. Rekrytering/Personalomsättning

Information lämnas om pågående rekryteringar främst av medarbetare inom sektor Utbildning och sektor Omsorg.

Redovisning av sjukfrånvaron under 2018.

Redovisning av vad som framkom vid avslutningssamtal med personer som lämnat sin anställning i Färgelanda kommun 2018.

Diskussion kring hur ofta personalutskottet vill ta del av statistik avseende rekryteringar respektive sjukfrånvaro. ***Personalutskottet beslutar att statistik avseende dels rekryteringar, dels sjukfrånvaro redovisas en gång per kvartal. Nästa redovisning sker i augusti 2019.***

2. Medarbetarundersökning 2018, åtgärder

Resultatet av undersökningen är utskickad till ansvariga chefer. Varje chef ska gå igenom resultatet med sina medarbetare och vidta lämpliga åtgärder där så behövs. Personalutskottet förutsätter att de problemområden som har framkommit, arbetas vidare med i personalgrupperna.

Forts

Kommunstyrelsens Personalutskott

Forts punkt 2

Utöver detta ska en uppföljning ske av de besök hos Previa som genomförts med anledning av trakasserier, mobbing eller kränkande särbehandling. Kompletterande frågor kommer att finnas i nästa undersökning när det gäller trakasserier, mobbing eller kränkande särbehandling för att finna orsaker och åtgärder för att arbeta bort/minska problemen.

Ny medarbetarundersökning genomförs i oktober. Diskussion förs om hur undersökningen introduceras så de anställda genomför enkäten.

Vidare diskuteras utveckling av ledarskapet hos kommunens chefer.

3. Budget för utbildningsinsatser

Oklarheter finns i verksamheten när det gäller budget för utbildningsinsatser, bland annat det som genomförs i samarbete med till exempel Högskolan Väst.

Administrative chefen redovisar budget och utfall 2018 samt budget 2019 för utbildningsinsatser per verksamhet, där budgeten 2018 inte använts fullt ut.

4. Samråd avseende löner för sektorchefer

Enligt gällande delegationsordning ska samråd ske med personalutskottet inför lönesättning av sektorchefer. Detta genomförs utifrån löneöversyn 2019.

5. Personalföreträdare i styrelse/nämnd

I kommunallagens 7 kapitel 10-19 §§ finns bestämmelser om närvarorätt för företrädare för de anställda i nämnd. Förslag till rutin för närvaro av personalföreträdare i nämnderna finns framtaget, dock kvarstår den del som rör ersättning vid närvaro på sammanträden.

Personalutskottet föreslår kommunstyrelsen besluta att kostnader för personalrepresentanternas närvaro belastar respektive nämnd.

6. Frisk- och hälsokontroller

Ärendet diskuterades på personalutskottet 25 mars 2019 (punkt 7).

Administrative chefen informerar om att förslaget som tagits fram utgår från frisk-/hälsokontroller för nyanställda och tillsvidareanställda medarbetare i åldern 40-60 år, med fem års intervall. Det handlar om cirka 100 personer per år.

Forts

Kommunstyrelsens Personalutskott

Forts punkt 6

För 2019 kan detta finansieras genom AFA-pengar från Försäkringskassan. Skulle inte återbetalning av detta slag ske i framtiden kommer det att behöva finansieras inom budget.

Offertfrågan kring uppdraget pågår.

Personalutskottet lägger informationen till handlingarna.

7. Utbildning kring arbetsmiljö utifrån arbetsgivaransvaret

Kommunstyrelsen har arbetsgivaransvaret och diskussion förs om utbildning kring detta efter sommaren. I samband med detta visar Arbetsmiljöverkets film ”Utmaningen – en film om den sjuka jobbstressen (korta versionen)”

<https://www.youtube.com/watch?v=MC0ziSmaABI>

Förvaltningen får i uppdrag att ta fram en utbildning för kommunstyrelsen i arbetsmiljö, utifrån arbetsgivaransvaret, som genomförs i höst.

8. Övriga frågor

Lägesrapport bemanningsfunktionen

Personalutskottet önskar en statusrapport avseende bemanningsfunktionens arbete.

9. Avslutning

Mötet avslutas.

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Plats och tid: Kommunkontoret, konferensrum Beredskap samt Furåsen, stora salen, onsdagen den 17 april 2019 kl 08.30-15.40

Beslutande:

Tobias Bernhardsson (C) ordf
Linda Jansson (M)
Ulla Börjesson (S)

Närvarande ej tjänstgörande ersättare

Louise Blom (C)
Kenneth Carlsson (L)
Urban Henriksson (S)

Övriga närvarande

Se nästa sida

Eventuella jäv och ersättares tjänstgöring vid jäv anges i respektive paragraf

Utses att justera: Ulla Börjesson

Justeringsplats och tid: Kommunkontoret, den 18 april kl 07.00 Paragrafer §§ 70-86

Underskrifter

Ordförande: Tobias Bernhardsson
Tobias Bernhardsson

Justerare: Ulla Börjesson
Ulla Börjesson

Sekreterare: Barbro Isaksson
Barbro Isaksson

ANSLAG/BEVIS

Protokollet är justerat. Justeringen har tillkännagivits genom anslag.

Beslutsorgan: **Kommunstyrelsens arbetsutskott**

Sammanträdesdatum: 2019-04-17

Anslaget sätts upp: 2019-04-18

Anslaget tas ned: 2019-05-10

Protokollet förvaras på kommunkontoret

Underskrift: Barbro Isaksson
Barbro Isaksson

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Övriga närvarande:

Jörgen Andersson (SD), § 86, kl 13.00-15.40

Jan Öhman (M), ordförande bygg- och trafiknämnden, § 83-86, kl 11.00-15.40

Lilian Borg-Hansen (S), vice ordförande bygg- och trafiknämnden, §§ 83-86, kl 11.00-15.40

Håkan Gusteus (L), ordförande socialnämnden, § § 86, kl 13.00-15.40

Sandra Hallberg(C), ordförande utbildningsnämnden, § § 86, kl 13.00-15.40

Johan Andréasson, ekonom, § 86

Katrin Axberg, ekonom, § 86

Lars Bäcker, ekonom, § 86

Helena Kronberg, sektorchef Utbildning, § 86

Johan Lundh, sektorchef Omsorg, § 86

Kristina Olsson, ekonomichef § 86

Maria Wagerland, avdelningschef Samhällsutveckling, § 86

Per Wahlén, administrativ chef, § 86

Susanne Korduner, kommunchef

Barbro Isaksson, nämndsekreterare

Föredragande anges i respektive paragraf

Kommunstyrelsens arbetsutskott
Innehållsförteckning

KSAU § 70	4
Ändring på dagens föredragningslista	4
KSAU § 71 Dnr KS 2019-5	5
Kvartalsrapport mars 2019 inklusive prognos	5
KSAU § 72 Dnr KS 2019-104	7
Ställningstagande till ansvarsfrihet för ledamöter och ersättare i direktionen för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund (NÄRF) och godkännande av förbundets årsredovisning 2018	7
KSAU § 73 Dnr KS 2019-51, 2019-52	9
Barn- och elevpeng 2017 respektive 2018, lägesrapport	9
KSAU § 74 Dnr KS 2019-114	10
Yttrande avseende remiss SOU 2018:74 ”Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämnningen för kommuner och landsting”	10
KSAU § 75 Dnr KS 2019-125, KS 2019-101	12
Förlikning och godkännande av förlikningsavtal mellan Färgelanda kommun och fastighetsägare till fastigheterna Torps Prästgård 1:18 och Torps Prästgård 1:23 avseende VA-anläggning för vattenförsörjning samt finansiering av förlikning och upprustningsbidrag (engångsbelopp) avseende fastigheten Torps Prästgård 1:13	12
KSAU § 76 Dnr 2018-500	14
Upphandling av renhållning, lägesrapport	14
KSAU § 77 Dnr KS 2019-103	15
Svar på Motion om att göra det enklare att sortera till återvinning	15
KSAU § 78 Dnr KS 2019-130	16
Investeringsmedel till omläggning av tak samt byte av ventilationsanläggning Ödeborgs skola	16
KSAU § 79 Dnr KS 2019-132	17
Revidering av Färgelanda kommuns kulturmiljöprogram	17
KSAU § 80 Dnr KS 2019-131	18
Inspel av förslag till åtgärder inom potten för mindre vägnätet 2022–2025	18
KSAU § 81 Dnr KS 2019-147	21
Inrättande av kommunal borgerlig begravningsförrättare	21
KSAU § 82	22
Övriga ärenden	22
KSAU § 83 Dnr KS 2019-145	23
Planprogram för Timmervägen	23
KSAU § 84	24
Planbesked avseende Tallbacken	24
KSAU § 85 Dnr KS 2019-146	25
Plankalender 2017 med utblick 2020, revidering	25
KSAU § 86 Dnr KS 2019-29	26
Ekonomiska ramar 2020	26

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 70

Ändring på dagens föredragningslista

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut

Följande tillägg sker till dagens föredragningslista:

- Inrättande av kommunala borgerliga begravningsförrättare.

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 71

Dnr KS 2019-5

Kvartalsrapport mars 2019 inklusive prognos
Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunstyrelsen beslutar att godkänna rapporten och lägga den till handlingarna.

Kommunstyrelsen beslutar att uppdra åt personalutskottet att följa upp kostnadsutvecklingen avseende personal/bemanning.

Kommunstyrelsen uppmanar socialnämnden respektive utbildningsnämnden att vidta åtgärder för att hålla sin budget i balans och bidra till kommunens totala budget.

Yrkanden

Linda Jansson (M) yrkar att kommunstyrelsen även beslutar att uppdra åt personalutskottet att följa upp kostnadsutvecklingen avseende personal/bemanning.

Tobias Bernhardsson (C) yrkar att kommunstyrelsen även beslutar att uppmana socialnämnden respektive utbildningsnämnden att vidta åtgärder för att hålla sin budget i balans och bidra till kommunens totala budget.

Propositionsordning

Ordföranden ställer proposition på Linda Janssons (M) respektive Tobias Bernhardssons (C) tilläggsyrkanden och finner att arbetsutskottet föreslår kommunstyrelsen besluta att även uppdra åt personalutskottet att följa upp kostnadsutvecklingen avseende personal/bemanning samt att uppmana socialnämnden respektive utbildningsnämnden att vidta åtgärder för att hålla sin budget i balans och bidra till kommunens totala budget.

Ärendebeskrivning

För första kvartalet 2019 redovisar kommunen ett negativt resultat med 5 288 000 kr, vilket är 418 000 kr bättre än budget.

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 71

Kommunen prognostiserar en negativ avvikelse jämfört med budget på 20 510 000 kr, vilket skulle innebära ett negativt resultat 2019 på 16 540 000 kr. Den negativa avvikelsen beror till största delen på kostnader i samband med försäljning av fastigheter samt ökande kostnader inom omsorgssektorn.

Avvikelse per sektor/avdelning framgår av Kvartalsrapport (Q1 2019).

Beslutsunderlag

Ekonomiavdelningens tjänsteskrivelse daterad 16 april 2019.
Kvartalsrapport (Q1 2019).

Ekonomichefen informerar.

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen
Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 72

Dnr KS 2019-104

**Ställningstagande till ansvarsfrihet för ledamöter och ersättare i
direktionen för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund (NÄRF) och
godkännande av förbundets årsredovisning 2018**
Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunfullmäktige beslutar att för Färgelanda kommuns del bevilja
direktionen för Norra Älvsborgs räddningstjänstförbund (NÄRF) och enskilda
förtroendevalda ansvarsfrihet för aktuella verksamhetsåret.

Kommunfullmäktige beslutar vidare att godkänna årsredovisningen för 2018
och lägga den till handlingarna.

Ärendebeskrivning

Årets resultat uppgår till 455 000 kr, exklusive sotningsverksamheten.
Sotningsverksamheten redovisar ett resultat på 109 000 kr. Det totala resultatet
för NÄRF inklusive sotningsverksamheten uppgår således till 564 000 kr.

Revisionen bedömer att förbundets verksamhet har skötts på ett ändamålsenligt
och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och att den interna
kontrollen är tillräcklig.

Revisionen tillstyrker att årsredovisningen godkänns.

Revisionen har inte funnit skäl till anmärkning.

Revisionen tillstyrker att förbundsdirektionen beviljas ansvarsfrihet.

Beslutsunderlag

Ekonomiavdelningens tjänsteskrivelse daterad 2 april 2019.
Direktionen NÄRF:s Begäran om ansvarsfrihet för verksamhetsåret 2018.
Årsredovisning 2018 för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund.
Sammanträdesprotokoll 2019-02-21, Direktionen NÄRF.
Revisionsbyrån PwC, Revisionsrapport granskning av årsredovisning 2018.
Revisorer NÄRF, Revisionsberättelse för år 2018.

Ekonomichefen informerar.

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 72

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 73

Dnr KS 2019-51, 2019-52

Barn- och elevpeng 2017 respektive 2018, lägesrapport

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut

Arbetsutskottet beslutar att lägga informationen till handlingarna.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen beslutar den 23 januari § 2 och § 4 att upphäva sina beslut den 28 november 2018 (§ 211 respektive § 212) avseende barn- och elevpeng för 2017 respektive 2018 då beräkningarna baserats på ofullständig data.

Ansvarig ekonom redogör för status i ärendena där intentionen är att ärendena återkommer för beslut under maj.

Beslutsunderlag

Kommunstyrelsens protokoll 23 januari 2019 § 2 och § 4.

Beslutet expedieras till:

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 74

Dnr KS 2019-114

Yttrande avseende remiss SOU 2018:74 ”Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämningsen för kommuner och landsting”

Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunstyrelsen beslutar att uppdra åt arbetsutskottet att översända yttrande över SOU 2018:74 ”Lite mer lika, Översyn av kostnadsutjämningsen för kommuner och landsting”, då kommunstyrelsen inte hinner behandla ärendet inom utsatt tid för yttrandet.

Ärendebeskrivning

Färgelanda kommun har getts tillfälle att lämna yttrande över SOU 2018:74 ”Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämningsen för kommuner och landsting.” Sista dag för yttrande är 17 maj 2019.

Den kommunalekonomiska utjämningsen består av inkomstutjämningsen, kostnadsutjämningsen, strukturbidrag, införandebidrag och regleringsbidrag/-avgift. Regeringen har lämnat uppdrag att utreda och uppdatera kostnadsutjämningsen. I direktiven anges att översynen ska överväga om det nuvarande systemet i tillräcklig grad fångar upp större samhällsförändringar och med anledning av detta eventuellt föreslå förändringar i de delmodeller som finns, nya delmodeller eller om delmodeller ska utgå. I uppdraget ingår också att analysera möjligheterna att förenkla utjämningsen. Förändringarna föreslås genomföras år 2020, vilket ställer krav på en snabb beredning i regeringskansliet.

Framtagande av yttrande pågår inom förvaltningen men ärendet kommer inte att vara klart för beslut till kommunstyrelsens sammanträde i april. Kommunstyrelsen sammanträder därefter den 22 maj vilket är efter sista datum för yttrandet.

Förvaltningen föreslår att kommunstyrelsen ger arbetsutskottet i uppdrag att besluta om yttrande vid sitt sammanträde den 15 maj. En muntlig dragning av utredningen kommer att ske vid kommunstyrelsens sammanträde i april

Beslutsunderlag

Kommunledningskontorets tjänsteskrivelse daterad 19 mars 2019.

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 74

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 75

Dnr KS 2019-125, KS 2019-101

Förlikning och godkännande av förlikningsavtal mellan Färgelanda kommun och fastighetsägare till fastigheterna Torps Prästgård 1:18 och Torps Prästgård 1:23 avseende VA-anläggning för vattenförsörjning samt finansiering av förlikning och upprustningsbidrag (engångsbelopp) avseende fastigheten Torps Prästgård 1:13

Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Arbetsutskottet beslutar att godkänna förlikningsavtal med en ersättning till fastighetsägarna med 80 000 kr per fastighet. Förlikningsavtalet ska undertecknas senast den 31 maj 2019.

Kommunstyrelsen beslutar att bevilja att finansiering av 160 000 kr (ersättning enligt förlikningsavtal) samt 180 000 kr (upprustningsbidrag, engångsbelopp, avseende fastighet Torps Prästgård 1:13), beslut fattat av kommunstyrelsen 20 januari 2016 § 14, dnr 2016-2), totalt 340 000 kr, sker ur kommunstyrelsens ofördelade medel 2019.

Yrkanden

Linda Jansson (M) och Ulla Börjesson (S) yrkar att arbetsutskottet beslutar att erbjuda fastighetsägarna ett fast belopp om 80 000 kr per fastighet och att förlikningsavtalet ska vara undertecknat senast 31 maj 2019.

Tobias Bernhardsson (C) yrkar att arbetsutskottet föreslår kommunstyrelsen besluta att finansiering sker ur kommunstyrelsens ofördelade medel 2019 när det gäller kostnaden utifrån förlikningsavtalet samt tidigare fattat beslut avseende upprustningsbidrag (engångsbelopp) avseende fastighet Torps Prästgård 1:13.

Propositionsordning

Ordföranden ställer proposition på Linda Janssons (M) och Ulla Börjessons (S) respektive Tobias Bernhardssons (C) yrkanden och finner att arbetsutskottet beslutar att godkänna förlikningsavtal med en ersättning till fastighetsägarna med 80 000 kr per fastighet. Förlikningsavtalet ska undertecknas senast den 31 maj 2019. Arbetsutskottet föreslår kommunstyrelsen besluta att bevilja att finansiering av 160 000 kr (ersättning enligt förlikningsavtal) samt 180 000 kr (upprustningsbidrag, engångsbelopp, avseende fastighet Torps Prästgård 1:13), beslut fattat av kommunstyrelsen 20 januari 2016 § 14, dnr 2016-2), totalt 340 000 kr, sker ur kommunstyrelsens ofördelade medel 2019.

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 75

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen beslutar 27 mars § 45 att till kommunstyrelsens arbetsutskott delegera rätten att slutföra förlikningen och godkänna förlikningsavtal mellan Färgelanda kommun och fastighetsägarna till fastigheterna Torps Prästgård 1:18 och Torps Prästgård 1:23 avseende VA-anläggning för vattenförsörjning.

Arbetsutskottet diskuterar storlek på belopp till berörda fastighetsägare samt finansiering av tidigare fattat beslut i kommunstyrelsen den 28 september 2016 § 203 (dnr 2016-537), avseende utförande och bekostande av renovering av befintlig avloppsbeläggning på fastigheten Torps Prästgård 1:13. Det sista utifrån upprättat köpeavtal mellan Färgelanda kommun och aktuell köpare.

Beslutsunderlag

Kommunstyrelsens protokoll 27 mars 2019 § 45.

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen
Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 76

Dnr 2018-500

Upphandling av renhållning, lägesrapport

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut

Arbetsutskottet beslutar att lägga informationen till handlingarna.

Ärendebeskrivning

Samordnad upphandling avseende renhållning i kommunerna Bengtsfors, Dals-Ed, Färgelanda, och Mellerud pågår.

Teknisk chef informerar.

Beslutet expedieras till:

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 77

Dnr KS 2019-103

Svar på Motion om att göra det enklare att sortera till återvinning
Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunfullmäktige beslutar anse motionen besvarad. Kommunstyrelsen får i uppdrag att utreda möjligheterna kring att införa en fastighetsnära insamling åt kommunens samtliga invånare. Utredningen skall innefatta såväl tillgänglighet (exempel bärighet vägnät) samt ekonomi.

Ärendebeskrivning

Ann-Marie Jacobsson (C) har i en motion (dnr 2018/273) föreslagit att *Färgelanda kommun skall införa fastighetsnära insamling med möjlighet till sortering i exempelvis fyrfackkärl.*

Att införa en fastighetsnära insamling bör utredas utifrån bland annat tillgänglighet och ekonomi.

Arbetsutskottet beslutar 20 mars § 53 KSAU att återremitterar ärendet för att undersöka möjligheten om föreslaget utredningsuppdrag kan samordnas med kommande upphandling av renhållning innan de tar ställning till svar på motionen. Information om pågående upphandling har lämnats vid dagens sammanträde, § 76. En utredning pågår inom Avfall Sverige när det gäller sortering i flerfackskärl. Denna bör avvaktas innan kommunen utreder ett eventuellt införande av fyrfackskärl.

Beslutsunderlag

Arbetsutskottets protokoll 20 mars 2019 § 53.

Enhet Tekniks tjänsteskrivelse daterad 7 mars 2019.

Motion ”enklare att sortera till återvinning” daterad 18 juni 2018.

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 78

Dnr KS 2019-130

**Investeringsmedel till omläggning av tak samt byte av ventilationsanläggning
Ödeborgs skola**
Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunfullmäktige beslutar att bevilja investeringsmedel till omläggning av tak samt byte av ventilationsanläggning Ödeborgs skola med 2 Mkr.

Finansiering sker inom befintlig ram.

Ärendebeskrivning

På Ödeborgs skola finns en ventilationsanläggning samt ett tak som tjänat ut sin tid och är i stort behov av att bytas ut.

Förvaltningens bedömning är att det är ekonomiskt fördelaktigt att utföra båda åtgärderna samtidigt. Att byta ut ventilationsanläggningen kommer även att innebära en energibesparing. Takomläggningen omfattar inte de lägre byggnaderna med sadeltak.

Arbetet beräknas att utföras under sommaren och dialog har förts med verksamheten.

Det totala investeringsbehovet beräknas uppgå till cirka 2 Mkr och finansieras inom befintlig ram.

Beslutsunderlag

Avdelning Samhällsutvecklings tjänsteskrivelse daterad 4 april 2019.

Mark- och exploateringschefen informerar.

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 79

Dnr KS 2019-132

Revidering av Färgelanda kommuns kulturmiljöprogram
Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunstyrelsen beslutar att godkänna förslaget till reviderat Kulturmiljöprogram för Färgelanda kommun 2019, för samrådskede.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsens ledningsutskott (numera arbetsutskott) beslutar 28 augusti 2017 (§ 154) att uppdra åt förvaltningen att revidera Färgelanda kommuns kulturmiljöprogram, antaget av kommunfullmäktige 15 februari 2006 (§ 5).

Kulturmiljöprogrammet är ett kunskapsunderlag avseende kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer i Färgelanda kommun. Kravet på att underhålla sin fastighet, varsamhetskravet och förbudet mot förvanskning enligt plan- och bygglagen (PBL) 8 kap 14-17 §§ gäller oavsett om en fastighet är utpekad i kulturmiljöprogrammet eller ej.

Programmet är en revidering av kommunens nuvarande Kulturmiljöprogram som antogs 2006. Under 2017 och 2018 har Plan- och byggkontoret inventerat samtliga i programmet utpekade fastigheter. Inventeringen har resulterat i att programmet har kompletterats med bilder samt en beskrivning av varje objekt och vilka värden som finns. Inventeringen har även resulterat i att några av de tidigare utpekade fastigheterna har utgått från dokumentet då de av olika anledningar bedöms ha förlorat sina värden. Ett resultat har också varit att ett mindre antal fastigheter har tillkommit.

Beslutsunderlag

Avdelning Samhällsutvecklings tjänsteskrivelse daterad 2 april 2019.
Förslag till Kulturmiljöprogram 2019 Färgelanda kommun.

Plan- och byggchefen informerar.

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen
Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 80

Dnr KS 2019-131

Inspel av förslag till åtgärder inom potten för mindre vägnätet 2022–2025
Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut

Arbetsutskottet beslutar att föreslå följande vägar för prioriterade åtgärder inom den mindre vägnätspotten:

- väg 924 Torsbyn-Munkedal med tanke på trafikintensiteten på denna vägsträcka,
- väg 2097, den del som ej är asfalterad, där delar av vägen stängs av vissa tidsperioder under året utifrån vägens bärighet.

Yrkande

Tobias Bernhardsson (C) yrkar att arbetsutskottet beslutar att föreslå följande vägar för prioriterade åtgärder inom den mindre vägnätspotten:

- väg 924 Torsbyn-Munkedal med tanke på trafikintensiteten på denna vägsträcka,
- väg 2097, den del som ej är asfalterad, där delar av vägen stängs av vissa tidsperioder under året utifrån vägens bärighet.

Propositionsordning

Ordföranden ställer proposition på Tobias Bernhardssons (C) yrkande och finner att arbetsutskottet beslutar att föreslå följande vägar för prioriterade åtgärder inom den mindre vägnätspotten:

- väg 924 Torsbyn-Munkedal med tanke på trafikintensiteten på denna vägsträcka,
- väg 2097, den del som ej är asfalterad, där delar av vägen stängs av vissa tidsperioder under året utifrån vägens bärighet.

Ärendebeskrivning

I den regionala planen för transportinfrastrukturen i Västra Götaland 2018-2029 har det avsatts medel för olika åtgärder avseende vägar och järnvägar. Den regionala transportinfrastrukturplanen utgör en del i planeringen av det totala transportsystemet och det är enligt den som Trafikverket prioriterar sina insatser på de regionala vägarna.

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 80 2/3

I transportinfrastrukturplanen är medlen fördelade mellan olika potter som exempel "Namngivna objekt", "Stråkpotten" och "Mindre vägnätet". Den 13 juni ska direktion Fyrbodals besluta om en lista med omkring åtta prioriterade åtgärder inom den mindre vägnätspotten för perioden 2022-2025.

Senast den 23 april vill Fyrbodals få in inspel på brister från kommunerna (max två brister per kommun). Det är slutligen regionstyrelsen som beslutar om fördelningen av medel från potten.

Prioriteringen av åtgärder inom potten mindre vägnätet kommer ske utifrån följande kriterier;

För att stödja det praktiska användandet av potten och samtidigt styra åtgärderna i önskad riktning används nedanstående politiskt beslutade kriterier, som har arbetats fram i dialog mellan Västra Götalandsregionen, kommunalförbunden/kommunerna och Trafikverket. Kriterierna är inte formulerade som skallkrav, utan fungerar som vägledning för urvalet och prioriteringen av åtgärder.

- Fokus på åtgärder runt 12 miljoner kronor: Maximal kostnad för enskilda åtgärder i denna pott är 25 miljoner kronor. Den nedre gränsen är 8 miljoner kronor.
- Prioritering av tre- och fyrsiffriga vägar: Det finns inget hinder mot att använda medel från potten till tvåsiffriga vägar, men fokus ligger på det tre- och fyrsiffriga vägnätet.
- Matarvägar: Avser vägar som matar in trafik till prioriterade stråk (den regionala planens nio stråkpottar, nationella leder och utpekade kollektivtrafikstråk enligt Regionalt trafikförsörjningsprogram Västra Götaland).
- Intermodalitet för person- och godstransporter: Avser vägar som knyter ihop de olika trafikslagen både på person- och godssidan, t.ex. kopplingar till kombiterminaler, hamnar och resecentra.
- Näringslivets transporter: Avser vägar som är särskilt viktiga för näringslivets transporter.

Processbeskrivning för mindre vägnätet

Åtgärder som redan är beslutade inom den regionala transportinfrastrukturplanen och som berör Färgelanda kommun är följande;

Ur potten "Brister"

- Väg 172 - Stora Bön–Skällsäter
Högt prioriterad brist där åtgärdsvalsstudie kan påbörjas 2019
- Väg 173 - Färgelanda–Frändefors
Högt prioriterad brist där åtgärdsvalsstudie kan påbörjas 2020 eller senare

Ur potten "prioriterade stråk"

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 80 3/3

- Väg 172 ingår som stråk 1, Uddevalla – Bengtsfors – Årjäng – Arvika.
Stråkpotten kan komma att användas för åtgärder för att bibehålla nuvarande hastighet Uddevalla - Bengtsfors, stigningsfält Bengtsfors-Ödskölt samt åtgärd vid Härsängen.

Beslutsunderlag

Avdelning Samhällsutvecklings tjänsteskrivelse daterad 4 april 2019.
Förfrågan från Fyrbodals kommunalförbund daterad 4 april 2019.

Plan- och byggchefen informerar.

Beslutet expedieras till:

Plan-och byggchefen
Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 81

Dnr KS 2019-147

Inrättande av kommunal borgerlig begravningsförrättare
Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut

Arbetsutskottet beslutar att uppdra till kommunchefen att ta fram underlag för eventuellt inrättande av kommunal borgerlig begravningsförrättare. I underlaget ingår att redovisa arbetsuppgifter, kostnader och hur information kring tjänsten kan kommuniceras till allmänheten.

Yrkande

Tobias Bernhardsson (C) yrkar att arbetsutskottet beslutar att ge kommunchefen i uppdrag att ta fram underlag för eventuellt inrättande av kommunal borgerlig begravningsförrättare. I underlaget ingår att redovisa arbetsuppgifter, kostnader och hur information kring tjänsten kan kommuniceras till allmänheten.

Propositionsordning

Ordföranden ställer proposition på Tobias Bernhardssons (C) yrkande och finner att arbetsutskottet beslutar att uppdra till kommunchefen att ta fram underlag för eventuellt inrättande av kommunal borgerlig begravningsförrättare. I underlaget ingår att redovisa arbetsuppgifter, kostnader och hur information kring tjänsten kan kommuniceras till allmänheten.

Ärendebeskrivning

Kenneth Carlsson tar upp ärende avseende kommunal borgerlig begravningsförrättare efter samtal han mottagit. Färgelanda kommun har inte utsett begravningsförrättare vilket finns möjlighet att göra.

Beslutet expedieras till:

Kommunchefen
Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 82

Övriga ärenden

Några övriga frågor fanns inte.

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 83

Dnr KS 2019-145

Planprogram för Timmervägen

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut

Arbetsutskottet beslutar att lägga dagens information till handlingarna.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen beslutar 3 oktober 2018 (§ 167) att uppdra till kommunchefen att ta fram ett planprogram för det område vid Timmervägen i Färgelanda centrum som i översiktsplanen är avsatt för bostadsändamål.

Beslutsunderlag

Kommunstyrelsens protokoll 3 oktober 2018 § 167.

Plan- och byggchefen informerar.

Beslutet expedieras till:

Plan- och byggchefen

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 84

Planbesked avseende Tallbacken

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut

Arbetsutskottet beslutar att lägga dagens information till handlingarna.

Ärendebeskrivning

Eventuell ansökan om ändring av planbesked avseende Tallbacken inväntas i och med ny köpare. Underlag för beslut om planbesked finns framtaget vilket innebär att ärendet kan tas upp för beslut, om ansökan inkommer.

Beslutet expedieras till:

Plan- och byggchefen

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 85

Dnr KS 2019-146

Plankalender 2017 med utblick 2020, revidering
Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut

Arbetsutskottet beslutar att uppdra åt kommunchefen att uppdatera ett underlag med prioriteringar inom planarbetet för att KS ska kunna fatta beslut i maj månad.

Yrkande

Tobias Bernhardsson (C) yrkar att arbetsutskottet beslutar att uppdra åt kommunchefen att uppdatera ett underlag med prioriteringar inom planarbetet för att KS ska kunna fatta beslut i maj månad.

Propositionsordning

Ordföranden ställer proposition på Tobias Bernhardssons (C) yrkande och finner att arbetsutskottet beslutar uppdra åt kommunchefen att uppdatera ett underlag med prioriteringar inom planarbetet för att KS ska kunna fatta beslut i maj månad.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen beslutar 30 november 2016 att godkänna plankalender daterad 15 november 2016 innehållande planuppdrag och tidsplan. Syftet med plankalendern är att redovisa vilka planarbeten som avses initieras under kommande år.

Plan- och byggchefen informerar om planarbetet och den revidering av tidigare redovisad plankalender som pågår. Denna revidering återkommer till kommunstyrelsen för beslut.

Ordföranden för bygg- och trafikinämnden redogör för nämndens tankar kring planarbetet framåt.

Beslutsunderlag

Kommunstyrelsens protokoll 30 november 2016 § 274 samt Plankalender 2017-2018 med utblick 2020.

Beslutet expedieras till:

Plan- och byggchefen

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 86
Ekonomiska ramar 2020

Dnr KS 2019-29

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut

Arbetsutskottet beslutar att uppdra åt nämnderna att inkomma med en plan och konsekvenser av föreslagna ekonomiska ramar 2020 senast den 26 juni 2019. I arbetet ingår även att diskutera mål för 2020 utifrån muntlig presentation vid arbetsutskottets sammanträde 17 april.

Yrkande

Tobias Bernhardsson (C) yrkar att arbetsutskottet beslutar att uppdra åt nämnderna att inkomma med plan och konsekvenser av föreslagna ekonomiska ramar för 2020 senast 26 juni 2019. I arbetet ingår även att diskutera mål för 2020 utifrån muntlig presentation vid arbetsutskottets sammanträde 17 april.

Propositionsordning

Ordföranden ställer proposition på Tobias Bernhardssons (C) yrkande och finner att arbetsutskottet beslutar att uppdra åt nämnderna att inkomma med en plan och konsekvenser av föreslagna ekonomiska ramar 2020 senast den 26 juni 2019. I arbetet ingår även att diskutera mål för 2020 utifrån muntlig presentation vid arbetsutskottets sammanträde 17 april.

Ärendebeskrivning

Utifrån den föreläsning som genomfördes vid kommunfullmäktige den 10 april om kommunens finansiella profil respektive kvartalsrapport Q1 2019 presenteras förslag till ekonomiska ramar för 2020. En muntlig redogörelse sker avseende arbetet med målen 2019 som kommer att vara ett underlag för förvaltningens framtagande av mål för 2020.

Beslutsunderlag

Förslag ekonomiska ramar 2020 daterat 15 april 2019.

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 86

Beslutet expedieras till:

Kommunchefen

Bygg- och trafiknämnden för kännedom

Socialnämnden

Utbildningsnämnden

Ekonomiavdelningen

Diariet

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 72

Dnr KS 2019-104

**Ställningstagande till ansvarsfrihet för ledamöter och ersättare i
direktionen för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund (NÄRF) och
godkännande av förbundets årsredovisning 2018**
Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunfullmäktige beslutar att för Färgelanda kommuns del bevilja
direktionen för Norra Älvsborgs räddningstjänstförbund (NÄRF) och enskilda
förtroendevalda ansvarsfrihet för aktuella verksamhetsåret.

Kommunfullmäktige beslutar vidare att godkänna årsredovisningen för 2018
och lägga den till handlingarna.

Ärendebeskrivning

Årets resultat uppgår till 455 000 kr, exklusive sotningsverksamheten.
Sotningsverksamheten redovisar ett resultat på 109 000 kr. Det totala resultatet
för NÄRF inklusive sotningsverksamheten uppgår således till 564 000 kr.

Revisionen bedömer att förbundets verksamhet har skötts på ett ändamålsenligt
och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och att den interna
kontrollen är tillräcklig.

Revisionen tillstyrker att årsredovisningen godkänns.

Revisionen har inte funnit skäl till anmärkning.

Revisionen tillstyrker att förbundsdirektionen beviljas ansvarsfrihet.

Beslutsunderlag

Ekonomiavdelningens tjänsteskrivelse daterad 2 april 2019.
Direktionen NÄRF:s Begäran om ansvarsfrihet för verksamhetsåret 2018.
Årsredovisning 2018 för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund.
Sammanträdesprotokoll 2019-02-21, Direktionen NÄRF.
Revisionsbyrå PwC, Revisionsrapport granskning av årsredovisning 2018.
Revisorer NÄRF, Revisionsberättelse för år 2018.

Ekonomichefen informerar.

Forts

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Forts KS § 72

Beslutet expedieras till:

Kommunstyrelsen

Diariet

Kommunledningen
Ekonomiavdelningen
Kristina Olsson
0528-567 107
Kristina.olsson@fargelanda.se

Kommunstyrelsen

**Ställningstagande till ansvarsfrihet för ledamöter och ersättare i
direktionen för Norra Älvsborgs räddningstjänstförbund (NÄRF) och
godkännande av förbundets årsredovisning 2018**

Beslutsförslag

Kommunfullmäktige beslutar att för Färgelanda kommuns del bevilja
direktionen för Norra Älvsborgs räddningstjänstförbund (NÄRF) och
enskilda förtroendevalda ansvarsfrihet för aktuella verksamhetsåret.

Kommunfullmäktige beslutar vidare att godkänna årsredovisningen för 2018
och lägga den till handlingarna.

Ärendebeskrivning

Årets resultat uppgår till 455 000 kr, exklusive sotningsverksamheten.
Sotningsverksamheten redovisar ett resultat på 109 000 kr. Det totala
resultatet för NÄRF, inkl. sotningsverksamheten, uppgår således till
564 000 kr.

Revisionen bedömer att förbundets verksamhet har skötts på ett
ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och att
den interna kontrollen är tillräcklig.

Revisionen tillstyrker att årsredovisningen godkänns.

Revisionen har inte funnit skäl till anmärkning.

Revisionen tillstyrker att förbundsrevisionen beviljas ansvarsfrihet.

Susanne Korduner
Kommunchef

Kristina Olsson
Ekonomichef

*Kommunfullmäktige
Medlemskommuner, NÄRF*

Ärende: Begäran om ansvarsfrihet för verksamhetsåret 2018

Direktionen har den 21 februari 2019, dnr 5010-2019-21-1 § 5, tagit beslut om fastställelse av bokslut och årsredovisning för 2018 inkl. resultat- och balansräkning samt kassaflödeanalysanalys för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund.

Revisorerna har genomfört bokslutsgranskning för verksamhetsåret den 28 februari 2019, se bilagda handlingar.

Härmed föreslås kommunfullmäktige att bevilja ansvarsfrihet för direktionen för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund avseende verksamhetsåret 2018.

Trollhättan 2019-03-07

Monica Hanson
Ordförande

Hans Därnemyr
Förbundschef

Bilaga:

- Årsredovisning 2018 för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund
- Sammanträdesprotokoll 2019-02-21, Direktionen NÄRF (dnr 5010-2019-21-1)
- Revisionsrapport, granskning av årsredovisning 2018, Revisionsbyrå PWC, (dnr 5010-2019-21-2)
- Revisionsberättelse för år 2018, Revisorer NÄRF (dnr 5010-2019-21-3)

Sändlista:

Färgelanda kommun
Allhemsvägen 5
458 80 Färgelanda

Trollhättans Stad
Gårdhemsvägen 9
461 83 Trollhättan

Melleruds kommun
Box 64
464 80 Mellerud

Vänersborgs kommun
462 85 Vänersborg

Årsredovisning 2018

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund

”Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund arbetar för att innevånare och besökare i medlemskommunerna ska känna sig trygga med att vistas i vårt område.

Vi arbetar för att leda och utveckla räddningstjänstens verksamhet med inriktning på trygghet, säkerhet, kvalité och omtanke.

Genom effektiva insatser kan vi hjälpa olycksdrabbade samt begränsa konsekvenser av inträffade händelser med tanke på liv, egendom och miljö”.

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund

Larmvägen 1, 461 38 Trollhättan

Tel. 0521-26 59 00

E-post: info@brand112.se

Följ oss på: www.brand112.se

Förord	1	Mål och måluppfyllelse	26
		Anpassningar utifrån GDPR	
		Tabeller måluppfyllelse	
Geografiskt upptagningsområde	2		
Utryckningsstatistik	3	Personalekonomisk redovisning	33
		Åldersstruktur	
		Sjukfrånvaro	
		Personalkostnader	
Förvaltningsberättelse	5		
Politisk ledning			
Revision			
Förbundsledning	7	Ekonomisk redovisning	35
Räddsam VG		Finansiella mål för förbundet	
Gemensam operativ systemledning (GOSL)			
Gränslös räddningstjänst		Redovisning NÄRF inkl. enhet sotning	35
Utredning RASP		Årets resultat	
Pågående dödligt våld/ terror		intäkter och kostnader	
Räddningstjänst under höjd beredskap		Personal	
Viktigt meddelande till allmänheten		Pensionsåtagande	
Säkerhetsskyddsanalys		Finansnetto	
Beslut om handlingsprogram		Materiella anläggningstillgångar	
Delegationsordning		Likviditet	
MSB-utbildningar		Låneskuld	
Arbetsmiljöutbildning		soliditet	
Rekrytering		Redovisning NÄRF exkl. enhet sotning	36
Lönebildning		Årets resultat	
Lokal samverkan		Personal	
Medarbetarenkät		Redovisning enhet sotning	36
Företagshälsovård		Årets resultat	
FYS/ friskvård		Personal	
Skyddsronder		Intäkter och kostnader	
Tillbud och skador		Investeringar	
Ungdomsbrandkåren	11	Intäcks- och kostnadsstruktur	37
Förvaltningsstab	12	Resultaträkning	38
		NÄRF inkl. enhet sotning	
		NÄRF exkl. enhet sotning	
		Enhet sotning, Färgelanda och Trollhättan	
Enhet ledningscentral	14	Balansräkning	39
Redundant larmmottagning			
Olycksundersökning			
Automatlarm			
Enhet beredskap	16	Finansieringsanalys/ kassaflöde	40
Händelser under året			
Operativ bemanning		Investeringsredovisning	41
Övningsverksamhet och kompetensutveckling		Faktiska kostnader för investeringar	
Särskilt utpekade verksamhetsuppdrag		Pågående investeringar	
Utåtriktad verksamhet		Avslutade investeringar	
Enhet teknik	19	Noter	42
Underhåll och lokalplanering		Balansräkning	43
Investeringar			
Enhet samhällsskydd	21	Revisionsberättelse	44
Utbildning			
Enhet sotning	23	Ord och begreppsförklaringar	45
Arbetsmiljö			
Statistik för sotningsverksamheten			
Påtalade brister och fel			
Införande av SMS-avisering			

Skogsbrandbekämpningsplan över Kroppefjäll, Färgelanda juli 2018

Förord

Under våren och sommaren drabbades Sverige av torka med ett stort antal bränder i skog och mark som följd. Vid ett hundratal tillfällen bekämpade förbundets resurser denna typ av händelser, behovet av samverkan var stort.

Under sommaren fungerade förbundets ledningscentral samt stab, som samverkansnod i Fyrbodals för samordning av räddningstjänstresurser i Västra Götaland och nationellt. NÄRF levererade ca 1 500 mantimmar som hjälp till annan räddningstjänst.

Förbundets förmåga, att hantera många samtida händelser, sattes under denna tid ofta på hårda prov. Särskilt kan nämnas den 13 juli 2018, denna dag hade NÄRF 7 st. bränder samtidigt inom förbundsområdet. Samtidigt lämnade NÄRF resurser som förstärkning till brand i en angränsande kommun.

Två större skogsbränder hanterades under sommaren inom Färgelanda kommun. Den 13 juli uppstod en skogsbrand vid Åntorp, bekämpning skedde under en veckas tid. Den 24 juli, uppstod en brand på Kroppefjäll i svårtillgänglig terräng.

Under hela sommaren var det mycket ont om luftburna släckresurser i form av helikoptrar och flygplan. Vid branden på Kroppefjäll, till vår stora överraskning, tilldelades 2 st. italienska skogsbrandbekämpningsplan, samt 2 st. helikoptrar från Tyskland. Dessa resurser ledde till att branden snabbt kom under kontroll och endast tog NÄRF:s resurser i anspråk under ett par dagar.

I detta sammanhang vill jag rikta ett stort tack till övriga räddningstjänster, Forsvarsmakten, kommuner och övriga myndigheter samt frivilliga som medverkat vid bekämpning av sommarens bränder inom NÄRF:s område.

Förutom egna bränder medverkade förbundet med resurser (förutom i egenskap av nod för Fyrbodals) vid skogsbränder i Sala, Hagfors, Bengtsfors, Älvdalen och Uddevalla.

Stort fokus har under 2018 riktats på förberedelser kring Gemensam Operativ System Ledning (GOSL) tillsammans med Räddningstjänstförbundet Mitt Bohuslän. GOSL-projektet innebär att de operativa resurserna i Mitt Bohuslän från och med år 2019 kommer att ledas från Ledningscentralen i Trollhättan. GOSL innebär också att Räddningschefsbereidskapen (RCB) delas med Mitt Bohuslän.

Utöver räddningsinsatserna har verksamheten genomfört övningar, utbildning, tillsyn, service och underhåll av fastigheter, material och fordon.

Verksamheten har även utfört utåtriktade informationsinsatser, temat för dessa har varit bland annat brandsäkerhet i hemmet.

Samverkan med förbundets medlemskommuner är god och har hög prioritet. Det kan även konstateras att vi inom Västra Götaland kommit långt i att samverka mellan räddningstjänsterna. Målet är att stärka och utveckla vår gemensamma förmåga att hantera de oönskade händelserna, samt finna samordningsvinster avseende utbildning, övning, inköp, etc.

Tidigare svårigheter med rekrytering av RIB-personal har lättat något. Viktig resurstillsförsel har skett vid ett flertal av förbundets deltidsstationer.

Jag vill rikta ett stort tack till samtliga medarbetare och samverkansparter för era insatser under det gångna verksamhetsåret.

Hans Dårnemyr
Förbundschef/ Räddningschef

Geografiskt upptagningsområde

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund omfattas av medlemskommunerna; Färgelanda, Mellerud, Trollhättan och Vänersborg. Inom förbundsområdet bor 113 924* kommuninvånare (jämförelse riket 10 223 505*).

Förbundet ansvarar för räddningstjänst och förebyggande information utifrån lagen om skydd mot olyckor. Verksamheten och dess resurser ska vara anpassade efter samhällets risk- och hotbilder. Vår personal arbetar aktivt med att identifiera risker för att kunna förebygga olyckor genom tät samverkan på både lokal och regional nivå.

Kommunkod/namn	Antal invånare 31 dec 2017	Invånare/ km ² 31 dec 2017**	Antal invånare 1 nov 2018*
1439 Färgelanda	6 592	11,2	6 596
1461 Mellerud	9 377	18,3	9 349
1488 Trollhättan	58 238	142,1	58 624
1487 Vänersborg	39 151	60,9	39 355
Total folkmängd NÄRF:s upptagningsområde	113 358	-	113 924

* Preliminär statistik uttagen från SCB per 18 januari 2019. Statistiken avser period 1 jan - 1 nov 2018.

** Vid beräkning av befolkningstätheten (invånare/km²) sätts befolkningen i relation till den 1 januari året därpå.

Övergripande jämförelsetal	2014	2015	2016	2017	2018
Antal invånare i förbundsområdet, per 31 dec	110 257	111 137	112 658	113 358	113 924*
Antal utryckningar	1 331	1 420	1 489	1 503	1520
Antal inkomna automatlarm	557	569	664	512	432
Antal utförda tillsyner	244	200	173	142	89
Medlemsavgift/invånare (kr)	664	677	688	704	716
Externa intäkter (tkr)	12 860	17 294	13 807	12 097	22 560
Årets resultat (tkr)	-489	-4 793	6 121	887	564
Tillgångar (tkr)	98 611	100 733	97 169	89 404	91 279
Nettoinvesteringar (tkr)	3 970	2 361	7 503	4 309	3 759
Soliditet (%)	21,97	16,75	23,37	26,5	26,5
Personalkostnader (tkr)	65 234	71 671	70 688	75 021	78 721
Antal anställda, per 31 dec	228	232	229	235	250

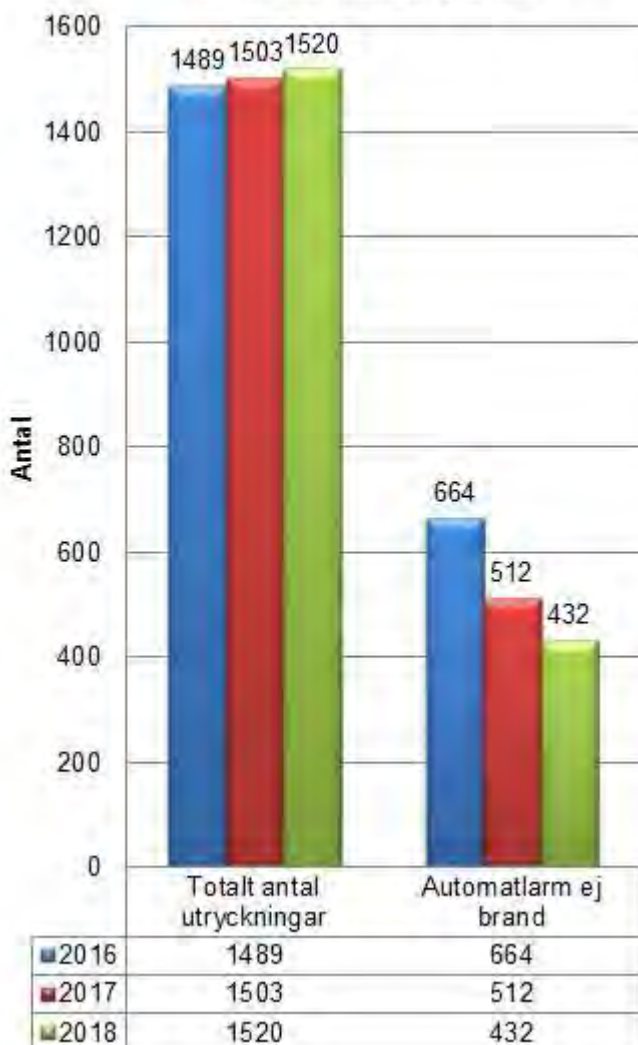
* Preliminär statistik uttagen från SCB per 18 januari 2019. Statistiken avser period 1 jan - 1 nov 2018.

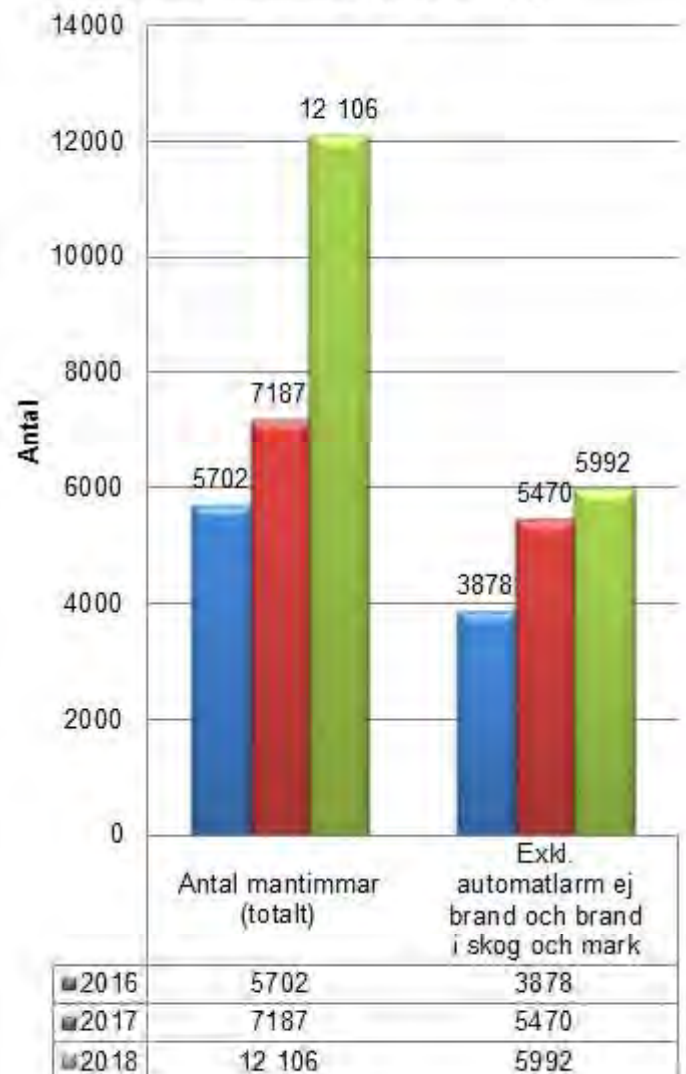
Utryckningsstatistik

Under verksamhetsåret 2018 har förbundet genomfört totalt 1 520 st. räddningsinsatser. Antalet mantimmar uppgick till totalt 12 106 timmar. Årets höga siffra kan delvis förklaras av den extrema skogsbrandsäsongen, men även av att andelen skarpa larm (avräknat automatlarm ej brand) har ökat.

Totalt antal utryckningar år 2016-2018
Jmfr. automatlarm ej brand

Antal mantimmar år 2016-2018

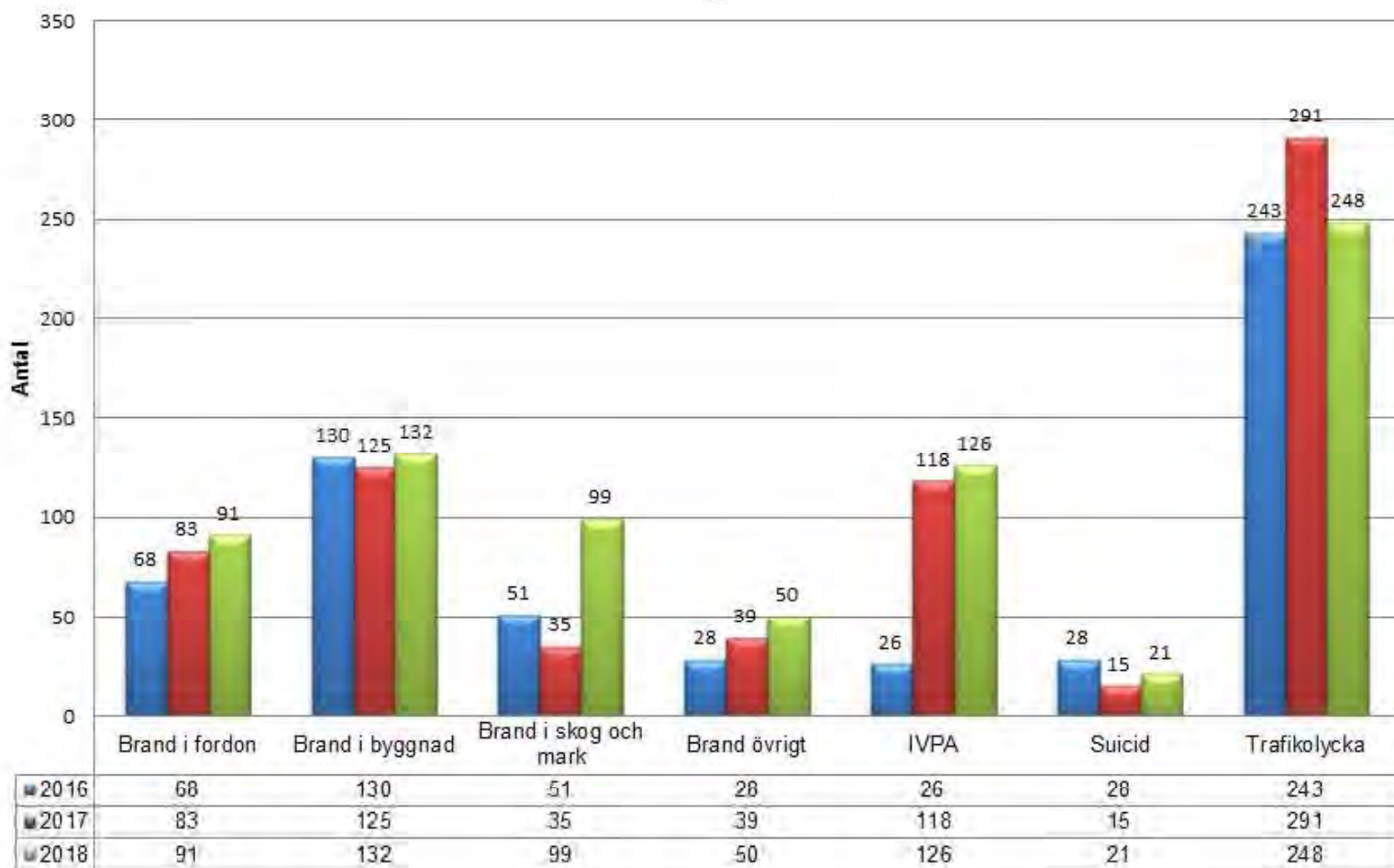
En analys av inträffade händelser uppvisar att de tre vanligaste orsakerna är automatlarm ej brand (28 %), trafikolycka (16 %) samt brand i byggnad (8 %). Antalet händelser kring brand i skog och mark har under året förekommit med en 100 % ökning i jämförelse med ett normalår och står för 6,5 % av det totala antalet händelser.

En fortsatt positiv utveckling kan konstateras avseende automatlarm ej brand. Under år 2018 genomfördes 80 färre insatser än under 2017, 232 färre än 2016. Trots detta ökar antalet händelser och därmed också satsade mantimmar att bekämpa brand och olyckor. Borträknat mantimmar för automatlarm och brand i skog o mark, en nettoökning från år 2016 (3 878) till 2018 (5 992) med 2 114 mantimmar, det vill säga cirka 54 %.

En tråkig utveckling som ses inom förbundsområdet är att antalet insatser för brand i fordon stadigt ökar. Totalt förstördes 134 fordon under året, främst personbilar. (Jmfr. 99 st. år 2017/ 72 st. år 2016). Övriga fordonstyper som brunnit under året representeras av arbetsmaskiner, lastbilar, mopeder och motorcyklar. En stor del av dessa bränder är, eller förmodas vara anlagda.

IVPA-verksamheten startades den 1 december 2016. Förbundets samtliga stationer responderar, enligt avtal med NU-sjukvården, på IVPA-larm enligt bas-kriterie 1 (hjärtstopp/ medvetslös person) om ambulans inte finns tillgänglig. I snitt hanteras tio larm per månad av denna typ.

Urval av händelsetyper, år 2016-2018

Politisk ledning

Direktionen ansvarar för att fastställa budget och besluta i övergripande och principiellt viktiga frågor avseende förbundets verksamhet. Direktionen är sammansatt av ordinarie ledamöter och ersättare ifrån medlemskommunerna; Färgelanda, Mellerud, Trollhättan och Vänersborg. Totalt har 7 ordinarie sammanträden, samt 1 extramöte genomförts under verksamhetsåret 2018.

En milstaple under året har varit att skapa förutsättningar för en Gemensam Operativ Systemledning (GOSL) i samverkan med Räddningstjänstförbundet Mitt Bohuslän. I mars månad deltog direktionerna ifrån respektive räddningstjänstförbund i ett gemensamt informationsmöte för att ta del av resultatet från genomförd förstudie. Respektive förbundsledning fattade beslut om att ge klartecken för att arbeta vidare. Ärendet togs därefter upp på ägarmöte inom förbunden, även där gavs positivt besked för att få GOSL i operativ drift. Förbunden arbetar intensivt med planen att driftsätta GOSL i början av nästkommande verksamhetsår (2019).

Mandatperioden (2015-2018) för nuvarande direktion är nu slut. Direktionen framför ett stort tack för den här perioden. De framför även att förbundet påvisat en stark utveckling som uppvisar trygghet och stabilitet inom ledning och styrning.

Ledamöter;

Monica Hanson (S), Trollhättan - Ordförande
Kjell Nilsson (S), Vänersborg - Vice ordförande
Pia Fogelberg (M), Trollhättan
Henrik Harlitz (M), Vänersborg
Rune Månsson (S), Färgelanda
Gunnar Karlsson (C), Mellerud

Ersättare;

Mikael Sundström (S), Trollhättan
Lars-Göran Ljunggren (S), Vänersborg
Kent Almkvist (C), Trollhättan
Dan Åberg (M), Vänersborg
Leif Söderqvist (C), Färgelanda
Roland Björndahl (M), Mellerud

Revision

Revisorerna ska enligt kommunallagen, reglemente och med iakttagande av god revisionsred granska all verksamhet som bedrivs inom förbundet. Redovisningsrevision samt förvaltnings- och miljörevision syftar i huvudsak till att bedöma om god redovisningssed tillämpas och om räkenskaperna är rättvisande. Bedömning ska också göras kring efterlevnad av direktionens beslut och om verksamheten, inom budgetramar och med avsedd kvalitet, uppnår de politiska målen.

Granskning har skett avseende delårsbokslut och årsredovisning, samt av den i november genomförda internkontrollen. Den genomförda internkontrollen för året visar att förbundet som helhet har god kontroll på verksamheten. Inom områden som påvisat mindre brister eller avvikelser har nödvändiga åtgärder vidtagits eller påbörjats för att säkerställa god verksamhetsledning och målstyrning.

Revisorer;

Jörgen Jörgensen (S) Trollhättan
 Torsten Gunnarsson (S) Vänersborg
 Tomas Nilsson (C) Mellerud
 Roger Martinsson (L) Färgelanda

Ombud från revisionsbyrå PWC

Resultaträkning (tkr) för Direktion, revision och förbundsledning

(Ansvar 10-20)

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	149	1 215	1 066	144
Medlemsavgifter från kommuner	81 623	81 623	0	79 632
Summa intäkter	81 772	82 838	1 066	79 776
Personalkostnader	-2 068	-2 050	18	-3 102
Övriga kostnader	-937	-1 045	-108	-2 226
Summa kostnader	3 005	-3 095	-90	-5 328
Resultat	78 767	79 743	976	74 448

Verksamheten redovisar ett plusresultat jämfört med budget (976 tkr).

Överskottet härrör till sökt ersättning från MSB avseende skogsbrand Åntorp. Personalkostnaderna är redovisade under respektive ansvar men kostnader som avser ersättning för drivmedel, slitage och nyttjande av befintliga resurser tex brandmaterial, fordonshyror etc redovisas under förbundsledningen.

Förbundsledning

Förbundet arbetar aktivt med samverkan tillsammans med olika myndigheter, organisationer, kommuner och räddningstjänster för en gemensam slagkraftig organisation mot oönskade händelser.

Räddsam VG

Samverkan mellan räddningstjänster och räddningstjänstförbund i Västra Götalands län har skett enligt beslutad verksamhetsplan. Ledande tjänstemän och politiker från räddningstjänsterna ingår som aktiva parter inom Räddsam VG. Förbundet representeras, via förbundschef, i den beredningsgrupp som leder arbetet på tjänstemannanivå. Utöver beredningsgruppen och HR-rådet, är förbundet representerat i bl.a. utbildnings- och förebygganderådet.

Politiker och tjänstemän möts två gånger per år vid anordnade ledningskonferenser för att gemensamt diskutera om räddningstjänsternas samverkan. Räddsam VG har blivit en stor påverkansfaktor nationellt framförallt genom det remissvarsarbete som utförs. Tillsammans utgör samverkansgruppen en stark röst och en betydande faktor kring räddningstjänstfrågor i landet.

Den 15 november 2018 genomfördes en gemensam inspirationsdag, kring rekrytering, i Trollhättan med NÄRF som värd. Dagen innehöll föreläsningar och workshops. Deltagarna fick dela med sig av sina tips och idéer med fokus på RiB-personal (räddningstjänstpersonal i beredskap) innehållande fyra temaområden: *Attrahera - Behålla - Rekrytera - Kommunisera*. Ytterligare en gemensam rekryteringsdag med tema RiB kommer genomföras hos samverkande räddningstjänster inom Räddsam VG den 10 april 2019.

Gemensam operativ systemledning (GOSL)

Kraven på den kommunala räddningstjänstens operativa systemledning har med samhällets utveckling blivit högre. Ett antal större komplexa räddningsinsatser har även visat att mindre räddningstjänster inte klarar att upprätthålla en, utifrån riskbilden, tillräckligt effektiv och robust operativ systemledning.

Vid vissa tillfällen har stora och komplexa räddningsinsatser inträffat hos räddningstjänster som inte klarat att genomföra sitt lagstadgade uppdrag på ett tillfredsställande sätt. Detta har medfört att människor, egendom och miljö har lidit onödig skada.

Under de senaste åren har även ett antal utredningar startats för att genomlysna den kommunala räddningstjänstens organisering såväl som alarmeringstjänst.

Dessa kommer med största sannolikhet påvisa att kommunal räddningstjänst inte bedrivs på, ett utifrån riskbilden, tillfredsställande sätt.

Under 2016 -2017 genomfördes ett antal förstudier om hur NÄRF och Räddningstjänstförbundet Mitt Bohuslän (RMB) skulle kunna möta framtida krav på en mer effektiv operativ systemledning tillsammans. I mars 2018 presenterades förslag på organisation för gemensam operativ systemledning (GOSL) mellan de båda förbunden för ansvariga politiker i respektive direktion.

Under hösten har en särskild styrgrupp tillsatt ett antal arbetsgrupper för planering av personal, (intern) rekrytering, ekonomi, utbildning etc. Resultatet är att en gemensam funktion för Räddningschef i beredskap (RCB) startas den 1 april 2019.

Från och med den 2 maj 2019 kommer Inre befäl vid nuvarande ledningscentral (LC) NÄRF att sköta utalarmering och operativ systemledning för båda räddningstjänstförbunden. För LC beräknas antalet räddningshändelser att öka från ca 1 500 till ca 2 800 händelser per år.

Gränslös räddningstjänst

Inom Fyrbodals fjorton medlemskommuner verkar totalt nio räddningstjänster. Utav dessa har följande räddningstjänstorganisationer påbörjat en genomlysning av hur man på ett effektivt sätt kan samnyttja varandras resurser vid stora och små händelser.

- Räddningstjänsten Mitt Bohuslän (Munkedal, Lysekil, Uddevalla)
- Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund (Färgelanda, Mellerud, Trollhättan, Vänersborg)
- Orust
- Sotenäs
- Tanum
- Strömstad

Avsikten är att utreda hur dessa räddningstjänstorganisationer tillsammans kan utveckla en gränslös räddningstjänst för ett ömsesidigt operativt resursnyttjande, och samtidigt undersöka möjligheten att samverka kring ledning av operativ verksamhet.

Utredning RASP¹

En utredning har genomförts för att analysera förutsättningarna för en effektiv samverkan på stab- och ledningsnivå mellan Polismyndigheten Fyrbodals, NU-sjukvården samt NÄRF. Resultatet visar ett fortsatt utredningsbehov, en långsiktig satsning, för att uppnå en effektivare samverkan på ledningsnivå.

1 Räddningstjänst, Ambulans och Polis (RASP)

Pågående dödligt våld/ terror

Som ett stöd för att möta pågående dödligt våld (PDV) i samhället har Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) gett ut en vägledning – Samverkan vid pågående dödligt våld i publik miljö. En befälsutbildning i ämnet har under hösten genomförts i Räddsam VG:s regi.

För att ytterligare öka förmågan att möta PDV/ terror tog Polismyndigheten i slutet av året initiativ till en aktörsgemensam utbildning för polis räddningstjänst och ambulanssjukvård. I början av 2019 utbildas regionala instruktörer, varav NÄRF utbildar en instruktör. De ska sedan tillsammans samordna gemensamma utbildningar och övningar för ledningspersonal under 2019-2020. Målet är bland annat att utveckla vår förmåga till ledning, samverkan och kommunikation.

Räddningstjänst under höjd beredskap (RUHB)

Räddningstjänsten måste förbereda verksamheten inför krav om höjd beredskap. MSB har tilldelat kommunerna nationella direktiv samt tilldelat medel för arbetet. NÄRF har påtalat för ägarkommunerna att förbundet önskar äska del av dessa medel för att höja nivån för civilt försvar inom kommunal räddningstjänst. Regelbunden dialog pågår med medlemskommunernas säkerhetssamordnare/ motsvarande.

VMA - Viktigt meddelande till allmänheten

Färgelanda kommun har i samverkan med NÄRF ansökt om installation av nya VMA anläggningar i kommunen. Ansökan beviljades av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) i slutet av januari. Utbyggnad av fyra nya anläggningar för utomhusvarning kommer installeras i Färgelanda, Högsäter samt Stigen under 2019.

Säkerhetsskyddsanalys

Enligt Säkerhetsskyddsförordningen (1996:633) 5§ ska myndigheter, landsting och kommuner, genomföra en säkerhetsskyddsanalys. En säkerhetsskyddsanalys har genomförts för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund. Med analysen bifogas en genomförandeplan vilken beskriver de säkerhetsåtgärder som krävs inom förbundet under 2019.

Beslut om handlingsprogram

Direktionen fattade den 16 november 2018 beslut om att prolongera nuvarande, Handlingsprogram 2016-2018 för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund, att gälla även för 2019. Beslutet fattades utifrån följande faktorer:

- Att medlemskommunernas HP med tillhörande riskanalyser inte förväntas vara klart före nov 2019
- Att de nya nationella riktlinjerna för handlingsprogram förväntas bli föreskrifter
- Att flertalet av räddningstjänster avser prolongera nuvarande beslutat handlingsprogram att gälla även för 2019.

Arbetet med att utarbeta ett nytt handlingsprogram för NÄRF startades under 2018 och pågår för fullt.

Delegationsordning

Den 1 januari 2018 trädde den nya kommunallagen i kraft. Utifrån lagändring kring kommunal redovisning samt i övrigt identifierade behov, har revidering skett av delegationsordningen för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund. Syftet är att tydliggöra delegation och ansvarsroller inom områdena för ekonomiska transaktioner, myndighetsutövning och personal/ arbetsmiljö samt övergripande allmänna delar.

MSB-Utbildningar

GRiB, grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap, ersatte tidigare räddningsinsatsutbildning för RiB-personal den 1 januari 2018. GRiB har inneburit att räddningstjänsterna fått ett större ansvar. Till följd av detta har förbundet behövt utöka den lokala introduktionsutbildningen för nyanställda.

Under 2018 har 19 (13) personer genomfört någon form av utbildningsinsats genom MSB. Förbundet var i behov av 22 (19) platser för att uppfylla kraven. Siffrorna inom parantes avser jämförelse med verksamhetsår 2017.

Aktuella kurser har varit; grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap (GRiB), räddningsledare A (RL A), räddningsledning B (RL B), tillsyn och olycksförebyggande A (TiO A) respektive tillsyn och olycksförebyggande B (TiO B).

MSB utbildningar 2018

(påbörjade före 2018-12-31)

Utbildningsområde	Tilldelning	Behov
Räddningsinsats	9 st.	9 st.
Räddningsledare A	3 st.	4 st.
Räddningsledning B	3 st.	4 st.
Tillsyn och olycksförebyggande A	3 st.	4 st.
Tillsyn och olycksförebyggande B	1 st.	1 st.
Totalt antal:	*19 st.	22 st.

* Antalet tilldelade platser uppnår 86 % av egentligt behov.

Arbetsmiljöutbildning

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund har huvudansvar för arbetsmiljön och har som målsättning att skapa en säker och bra arbetsplats. För att chefer och skyddsombud ska kunna uppfylla sitt ansvar behöver de kunskap och kännedom om vilket arbete som krävs för att minska risker och skapa en god arbetsmiljö.

Under hösten 2018 har därför samtliga chefer och skyddsombud heltid träffats 2 x 3 timmar för en introduktion till det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM). Ytterligare ett tillfälle är planerat under 2019.

Arbetsplatsanpassad utbildning har även skett för brandskyddsansvarig personal med syfte att säkerställa förbundets brandskyddsorganisation och rutiner enligt fastställd brandskyddspolicy.

Rekrytering

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund ska vid rekrytering agera mångfaldsfrämjande. För att lyckas med det är utformning av rekryteringsprocessen en viktig faktor för att nå rätt målgrupp.

Under 2018 har NÄRF påbörjat ett samarbete med VARBI. Ett rekryteringsverktyg som på ett enkelt sätt kan användas som stöd vid rekrytering, ex. genom annonsering på traditionella jobbsidor. Den kandidat förbundet söker kanske inte alltid utgörs av en aktivt jobbsökande. En stark fördel är då att annonsera genom sociala medier. Med rätt riktat innehåll kan vi nå ut till rätt målgrupp.

Lönebildning

Lönestrukturen inom Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund ska utgå ifrån arbetets svårighetsgrad samt krav på befattningen vid lönesättning. Förbundet har påbörjat att systematiskt värdera kraven i arbetet för samtliga befattningar, som hjälp i arbetet har vi använt verktyget lönelotsen.

Resultatet ska synliggöra löneförhållanden inom grupper av anställda, och mellan likvärdiga grupper. Värdering av arbete beräknas färdigt under 2019.

Lokal samverkan

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund har tagit initiativ till att bjuda in Kommunal, Vision, Sveriges Ingenjörer och ledarna för att tillsammans utforma ett avtal som kan återge centralt avtal på lokal nivå med parternas intentioner och förutsättningar för utveckling och samverkan lokalt. Vidare förhandling kring ett lokalt samverkansavtal i NÄRF kommer ske under våren 2019.

Medarbetarenkät

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbunds planerar att genomföra en medarbetarundersökning under första kvartalet 2019. Undersökningen syftar till att kartlägga medarbetarnas uppfattning om sin arbets-situation sett ur olika aspekter.

Företagshälsovård

Under 2018 har förbundet genomfört en upphandling av ny företagshälsovård. Kontraktet tilldelades den leverantör som utifrån anbudsförfarandet var mest ekonomiskt fördelaktigt för förbundet. Från och med den 2 januari 2019 utgör Hälsobolaget ny leverantör av företagshälsovård för NÄRF.

FYS/ friskvård

Under 2018 har förbundet investerat i ny utrustning för FYS och friskvård. Ett nytt löpband har köpts in för att på ett effektivt sätt genomföra de fystester för operativ personal som krävs enligt fastställd policy. Förbundet har även renoverat och utökat befintliga träningslokaler.

Under nästa år (2019) kommer inköp att ske av ytterligare ett löpband som ska placeras på station Vänersborg.

Skyddsronder

Uppföljning av skyddsronder fungerar bra, men kräver mycket tid i kontakter med fastighetsägare inom repektive kommun för att få till åtgärder. Årlig skydds-rond har genomförts vid 8 av förbundets 9 stationer i samverkan med skyddsombud samt fastighetsägare. Station Högsäter är förnärvarande under ombyggnation, förbundet avvaktar färdigställande innan skydds-rond kan genomföras i lokalerna.

Tillbud och skador

Förbundet har hanterat och åtgärdat 25 st. tillbuds-rapporter under verksamhetsåret. Ungefär 2/3 av dessa tillbud rör brister eller skador på fordon, materiel eller lokaler. Resterande tillbud berör lindrigare personrelaterade händelser/ skador, eller tillbud som hade kunnat leda till personskador. Förbundet har hanterat 2 st. personalärenden avseende arbetsskador.

I samband med arbetsplatsträffar lämnas regelbundet information om vikten av rapportering kring tillbud samt syftet med varför det ska göras. Information kring inkomna tillbudsrapporter samt efterföljande åtgärder redovisas i skyddskommittén.

Räddningstjänstens Informationssystem för Arbetsmiljö (RIA) planeras att driftsättas fullt ut under 2019. RIA ska, efter utbildningsinsats hos personal, utgöra ett hjälpmedel i arbetsmiljöarbetet för att uppnå en säkrare och effektivare arbetsplats. Systemet stödjer även det förebyggande arbetet med hjälp av digitala checklistor, ex. för skyddsronder och riskanalyser.

Ungdomsbrandkåren

En årligen återkommande och mycket uppskattad utbildning inom Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund är ungdomsbrandkårens verksamhet. Ett tiotal ungdomar ifrån våra medlemskommuner ges under höst- och vårtermin en introduktion i brandkunskap, samt får lära sig hur man ska agera på en olycksplats.

Då utbildningen startar på hösten hinner NÄRF både med att avsluta föregående årskurs samt starta en ny under verksamhetsåret. Kursledare utgörs av anställda brandmän inom förbundet.

Den kunskap som ungdomarna bär med sig om risker vid bränder och olyckor, kan de i sin tur sprida vidare till föräldrar och vänner. De får också livsviktig kunskap i hjärt och lungräddning (HLR) samt livräddning.

Ungdomarna får prova på några av de varierande arbetsuppgifter som en brandman utför till vardags; ex genom en heldagsutbildning vid övningsfältet Guttasjön i Borås där vanligtvis utbildning sker för brandmän att klara diverse olyckor och bränder.

De får även genomföra studiebesök på platsen för den stora diskoteksbranden 1998 vid Backaplan i Göteborg, rökdyka i container, släcka eld med handbrandsläckare, samt genomföra studiebesök hos Polismyndigheten, ambulanssjukvården och Sjöräddningen.

Vill du söka till vår utbildning som ungdomsbrandman?

Kravet för att kunna göra en ansökan är att du ska gå i årskurs 6–9 samt vara folkbokförd inom någon av förbundets medlemskommuner; Färgelanda, Mellerud, Trollhättan, Vänersborg

Förvaltningsstab

Förvaltningsstaben sköter förbundets ekonomi- och löneadministration, posthantering, diarieföring och arkivering, förberedelser och protokollförande vid direktionssammanträden, samt i övrigt ger administrativt stöd till hela verksamheten.

Utöver ordinarie arbetsuppgifter tillkommer även specifika uppdrag, både internt från förbundsledning och externt ifrån olika myndigheter och kommuner.

Som exempel kan nämnas förvaltningsstabens insats vid sommarens många skogsbränder där enhetens personal aktivt deltog i operativ stabsledning. Dokumentation och efterföljande ekonomisk uppföljning avseende personal, fordons- och materiella kostnader har krävt omfattande insatser.

Automatlarmshanteringen är ytterligare ett exempel, en uppgift som tar tid och som är i behov av en kvalitets-säkring. För att tillgodose kravet har förvaltningsstaben, mellan perioden 1 mars till 31 december 2018, haft en tillfällig resurs på visstidsanställning. Huvudsaklig sysselsättning har varit att vara behjälplig vid en betydande revidering av utformning och rutiner av samtliga automatlarmsavtal. Medarbetaren har även utgjort resurs för enhet sotning avseende kundservice/telefonhjälp 3 h per dag under perioden sep-dec.

Förvaltningsstaben stävar efter att arbeta med proaktiva åtgärder för att möta de omvärldskrav som ställs inom det administrativa och ekonomiska området. Att effektivisera rutiner kring nya system, vara väl förberedd på nya lagar och krav är ett måste.

Vad det gäller lönesystemet Hogia lön, som är nytt för i år, har anpassningar, rutiner och utbildningar som är specifika för NÄRF:s verksamhet prioriterats.

Kvalitetssäkring av systemet är genomförd och uppdatering av inrapporterade uppgifter sker löpande.

Dataskyddsförordningen (GDPR) är en tillkommande resurskrävande uppgift som ska utföras enligt lag. Ytterligare åligganden enligt lagkrav, som tillkommer f.r.o.m. årsskiftet, är redovisning av arbetsgivardeklaration på individnivå (AGI), pensionsredovisning på individnivå samt införs nya rutiner vid beräkning av sjuklön, karensdag blir karensavdrag, åtgärder som är tidskrävande och ställer stora krav på personalens kunskande.

Som ett led i att upprätthålla kompetensen har personal inom förvaltningsstaben under året genomfört utbildning inom lönesystemet, arbetsgivardeklaration på individnivå (AGI), kommunal redovisning samt kommunal nämndadministration. Utbildningar utförs löpande och efter inventerat och målanpassat behov.

Under hösten har förvaltningsstaben även förberett införande av mottagande av e-fakturer ytterligare ett lagkrav som träder i kraft from 1 april 2019.

Inom flertalet av arbetsområdena sker tät samverkan mellan förvaltningsstaben och HR-ansvarig.

Resultaträkning (tkr) för Förvaltningsstab*(Ansvar 30)*

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	202	293	91	204
Summa intäkter	202	293	91	204
Personalkostnader	-2 265	-2 575	-310	-4 064
Driftskostnader	-1 342	-1 497	-155	-792
Summa kostnader	-3 607	-4 072	-465	-4 856
Resultat	-3 405	-3 779	-374	-4 652

Verksamheten redovisar ett minusresultat jämfört med budget (-374 tkr).

Intäkterna överstiger budget med 91 tkr, intäkten innehåller ersättning för MSB utbildningar där motsvarande kostnad registreras under kostnader. En återbetalning av försäkringspremier från Länsförsökringar på 37 tkr bidrar till intäkten.

Personalkostnader överstiger budget med 310 tkr vilket beror på tillfällig anställning av en extraresurs under perioden mars – dec 2018. Personen har arbetat med kvalitetssäkring av avtal och rutiner avseende automatiska brandlarm. Tjänsten är ej budgeterad.

Övriga kostnader härrör till HR-verksamheten och utgör personalåtgärder som ej var förutsedda.

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund (NÄRF) bildades 1 juli 1997.

Vi har ansvar för att bedriva räddningstjänst och olycksförebyggande arbete inom förbundets fyra medlemskommuner;

Färgelanda, Mellerud, Trollhättan och Vänersborg

Enhet ledningscentral

Redundant larmmottagning

Förbundet har under året införskaffat den teknik som används av SOS Alarm AB. Genom detta har förutsättningar skapats för att, vid avbrott i LC, kunna nyttja annan ledningscentral med samma teknik.

Tester har genomförts, med lyckat resultat, med Räddningstjänsten Storgöteborg (RSG). Inom cirka 1 timme lyckades RSG flytta personal från Göteborg till LC Trollhättan för att hantera larm ifrån NÄRF:s ledningscentral.

Anspänningstider;

Funktion inom enhet LC genomför regelbundet kontroll av registrerade händelserapporter. De angivna anspänningstiderna överskrider i vissa fall de, enligt handlingsprogrammet, tillåtna.

Generellt sett är det oerhört svårt att hitta en metod och teknik som ger en helt rättvisande bild för att mäta anspänningstidernas längd. Vidtagna åtgärder är att rapportansvarig är extra noggranna med att dokumentera avsteg vid anspänningstid.

Det är främst externa faktorer som medför att insatserna blir försenade, men även interna faktorer kan pekas ut.

Olycksundersökning

En olycksutredning syftar till att klarlägga hur ex. brandskyddet har fungerat vid räddningsinsatsen. Utredningen ska även klarlägga hur räddningsinsatsen har genomförts och vilka erfarenheter som går att dra av genomförandet. Detta görs för att förbättra genomförandet av räddningsinsatser och dra lärdomar av hur brandskyddet fungerade i aktuellt fall.

Under året har enheten genomfört två olycksundersökningar. En kring brand i byggnad 31 januari 2018 i Trollhättan, där olycksdrabbade togs ut från fastigheten via balkonger med hjälp av räddningstjänstens höjdfordon. 2 personer fick föras till sjukhus p.g.a. påverkan av brandgaser.

Den andra utredningen avsåg en brand i byggnad 13 februari 2018 i Brålanda, där en person påträffades död i samband med branden.

Utredningarna har visat att samverkan mellan inblandade aktörer har fungerat bra under båda räddningstjänstinsatserna och att den operativa personalen agerat på ett korrekt sätt.

Automatalarm

Syftet med ett automatiskt brandlarm är att skydda människor, egendom och miljö. En brand som upptäcks tidigt medför goda förutsättningar för att hinna utrymma lokaler samt begränsa skador på egendom och miljö. Det ger även ett tidigt larm till räddningstjänsten. Vissa verksamheter har krav på att ha automatiska brandlarm utifrån byggglagstiftning, försäkringskrav etc.

Antalet automatiska brandlarmsanläggningar hos NÄRF är ca 450 st, varav 121 st är direktanslutna till NÄRF LC. Under året har arbete pågått med att kvalitetssäkra automatlarmsprocessen. Syftet är att få enklare och tydligare rutiner för såväl kund som NÄRF och därigenom högre kvalitet och tillgänglighet för kunderna. Informationsmöten genomfördes under hösten för våra kunder inför planerad förändring.

I september 2018 sades samtliga tidigare tecknade automatlarmsavtal upp, inför nytecknande. De nya avtalen säkerställer rättssäkerhet och korrigerar tidigare felaktigheter i äldre avtal. Detta arbete kommer att fortlöpa under verksamhetsåret 2019.

Direktanslutna automatiska brandlarm, NÄRF LC

ÅR	2016	2017	2018
Kommun	Antal	Antal	Antal
Färgelanda	0	1	2
Mellerud	17	19	21
Trollhättan	11	17	25
Vänersborg	50	64	73
Totalt	78	101	121

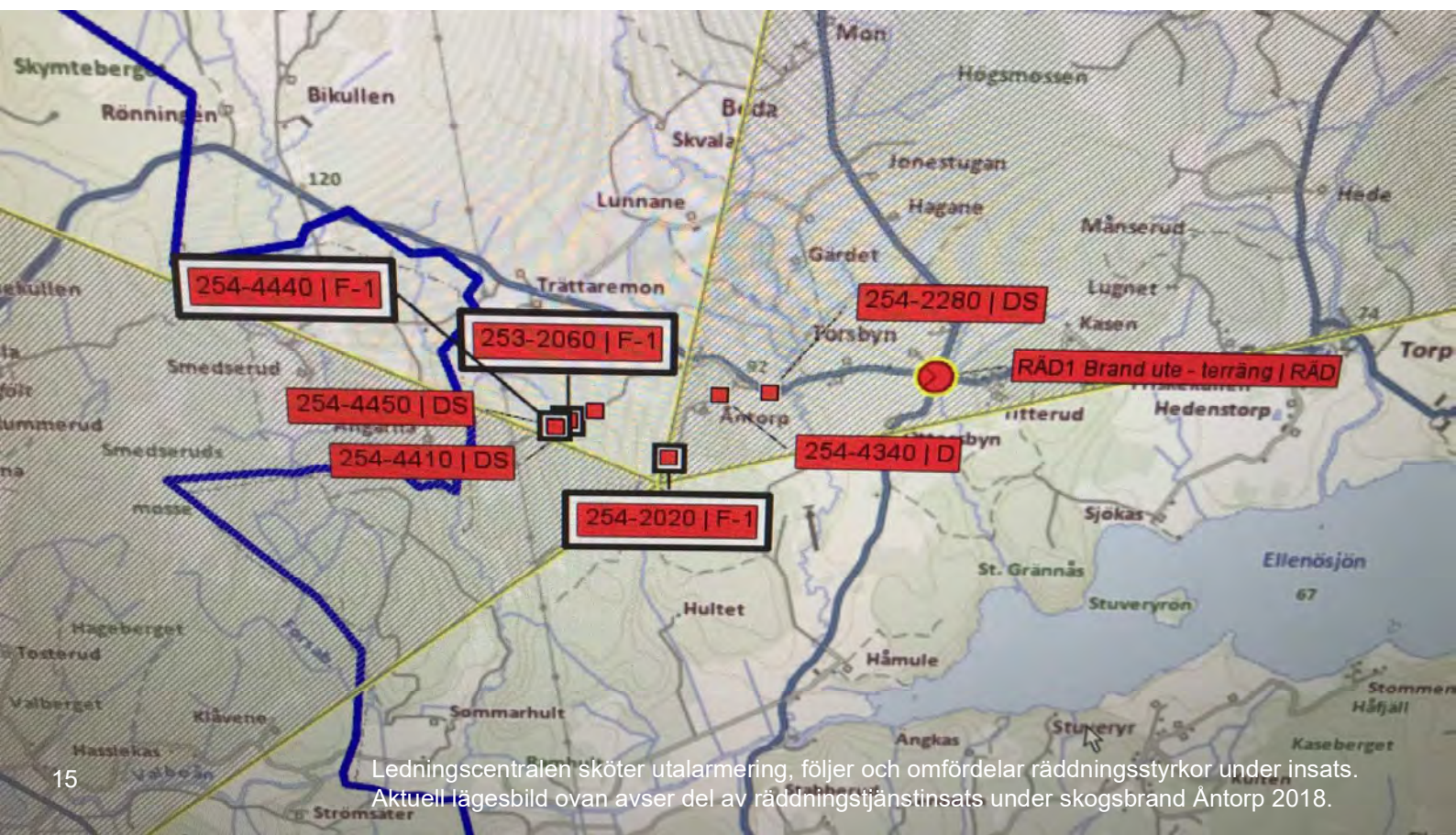
Resultaträkning (tkr) för enhet Ledningscentral*(Ansvar 40)*

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	1 498	1 639	141	1 551
Summa intäkter	1 498	1 639	141	1 551
Personalkostnader	-4 826	-5 192	-366	-4 530
Övriga kostnader	-4 843	-4 980	-137	-4 551
Summa kostnader	-9 669	-10 172	-503	-9 081
Resultat	-8 171	-8 533	-362	-7 530

Verksamheten visar på ett minusresultat jämfört med budget (-362 tkr).

Intäkterna är högre än budgeterat med 141 tkr vilket kan härledas till nyanslutningar av abonnemang för automatiska brandlarm, 50 tkr. Täckning av personalkostnader vid skogsbränder genererar 80 tkr och debitering av övernattning vid värdskap 10 tkr.

Personalkostnader överstiger budget med -366 tkr vilket beror på felbudgetering av personalkostnader. Övriga kostnader överstiger budget med -137tkr. IT-kostnader för kvartal 4 år 2017 debiterades inte under 2017, och är fakturerat med 132 tkr.

Ledningscentralen sköter utalarmering, följer och omfördelar räddningsstyrkor under insats. Aktuell lägesbild ovan avser del av räddningstjänstinsats under skogsbrand Åntorp 2018.

Enhet beredskap

Den primära uppgiften för operativ beredskap är att kommuninnevånare och besökare ska känna sig trygga inom NÄRF:s område. Vi ansvarar för att, vid olyckor och överhängande fara för olyckor, hindra och begränsa skador på människor, egendom och miljö.

Händelser under året

Flera skogsbränder har härjat i landet i sommar, varav några i förbundsområdet. Skogsbränderna i Åntorp och Kroppefjäll, i Färgelanda kommun, var extra resurskrävande.

Förbundets beredskapsstyrkor har också funnits tillgängliga som extra förstärkningsresurs inom samverkan för Räddsam VG. Vår personal har utgjort hjälpt vid de stora skogsbränderna i Värmland och Dalarna, samt vid skogsbranden vid Bratteröd, Uddevalla kommun. NÄRF skickade också förstärkning till Räddningstjänsten Storgöteborg (RSG) vid en större kvartersbrand i Göteborg.

Förutom de insatser som kan kopplas till den extrema sommaren, har förbundet även hanterat en del större insatser avseende brand i byggnad.

- Brand i byggnad 2018-01-31, Trollhättan
- Brand i byggnad 2018-02-13, Brålanda
- Industribrand 2018-05-12, Trollhättan
- Skogsbrand Åntorp 2018-07-13, Färgelanda
- Skogsbrand Kroppefjäll 2018-07-24, Färgelanda
- Bistånd med brand- och ledningspersonal vid skogsbränder i Hagfors, Sala och Älvdalens kommuner.

Operativ bemanning

Problematiken med rekrytering av arvodesanställd personal bottnar sig i att många idag pendlar till sina ordinarie arbetsplatser, vilket gör att det blir svårt att rekrytera personal till deltidsstationer i hemorten.

NÄRF har därför, tillsammans med medlemskommunerna, sett över möjligheterna att rekrytera arvodesanställd personal från kommunal verksamhet i framtiden. Initialt har denna form av rekrytering påbörjats i Färgelanda kommun med gott resultat.

Under året har bemanningen på förbundets deltidsstationer (RIB) varit ganska god och förbundet har även genomfört några nyanställningar. Station Vargön har dock fortfarande problem med att få full bemanning, vilket dock ser ut att lösas på sikt. Genom god planering och med personal som ställer upp har NÄRF klarat sitt uppdrag.

Under hösten 2017 fick enheten i uppdrag att utreda bemanningssituationen inom förbundets operativa heltidsorganisation. Bakgrunden var att bättre kunna planera för den ökade lagstadgade personalfrånvaron, t ex. vård av barn och föräldraledigheter.

Resultatet av utredningen redovisades i början av 2018 och innehöll en riskanalys över nuläget kring bemanningssituationen, samt förslag på åtgärder för att säkerställa god arbetsmiljö, arbetsplanering och utförandet av kommunalt uppdrag. Den åtgärd som krävs för att minska eller helt ta bort angivna risker, är att öka bemanning/ höja anställningsfaktorn inom förbundet.

Arbetsgivaren har även vidtagit åtgärder för att minska komp- och semesterskulder, gränsen på högst 30 dagar sparade semesterdagar har bidragit till att semesterkulden har minskat.

Övningsverksamhet och kompetensutveckling

Löpande under verksamhetsåret genomförs olika övningar och kompetensutvecklingsåtgärder för att utöka och bibehålla personalens kunskapsnivå.

Förbundet har bl.a. genomfört kompletterande motorsågsutbildning för personal som saknat denna kompetens. Brandövningar har skett kring "hög riskmiljö". Operativ personal har deltagit i en övning kring arbetsplatsolyckor på byggarbetsplats efter förfrågan från byggföretag. En mycket lärorik övning för både räddningstjänstens personal, anställda vid företaget och samverkande parter.

Preparandutbildningar har genomförts under vårhöstperiod för nyanställd RIB-personal, en viktig grundläggande introduktionsutbildning som sedan ligger till grund för fortsatta MSB-utbildningar.

Förbundets yttre befäl har medverkat vid en utbildning i Skövde med tema, pågående dödligt våld (PDV) och terror. Utbildningen genomfördes i regi för samverkan inom Räddsam VG. Våra befäl har även påbörjat en arbetsmiljöutbildning.

Särskilt utpekade verksamhetsuppdrag

Uppdraget att utreda förutsättningarna för genomförande av värmeövningar i egen regi, enligt AFS-krav², har under hösten landat i genomarbetad kravspecifikation. Under första kvartalet 2019 beräknas upphandlingsprocessen påbörjas.

² Arbetsmiljöverkets författningssamling, AFS 2007:7

Brandskyddsföreningens maskot "Flammy" är ett gosedjur som delas ut till barn som behöver lite tröst och trygghet när de varit med om en olycka. Här illustrerad utav en av förbundets brandmän.

Utåtriktad verksamhet

En god samverkan med skolorna inom förbundets medlemskommuner har medverkat till en mycket lyckad informations- och praoverksamhet för skolorna.

Beredskapspersonal har tagit emot flertalet studiebesök. Informationsinsatser har genomförts på allmän plats samt vid olika evenemang under året. Operativ personal har också genomfört HLR-utbildningar.

Uppdraget att arbeta bredare ut mot samhällsmedborgare genom informations- och utbildningsinsatser sköts av Resurs och utvecklingsgruppen (RUG).

RUG genomför brandkunskapsutbildning för elever i årskurs 5 inom förbundets medlemskommuner. De deltar i olika informationsaktiviteter ute på skolor, ex. "blåljusfika" och "Topprojektet" och med syfte att förmedla viktig brandkunskap, samt informera om brandmannayrket för eleverna. Deltagande har skett vid yrkesmässan på Lyrfågelskolan.

Även proaktivt arbete har genomförts genom att besöka skolor där brandrelaterade händelser inträffat under höstterminen.

Resultaträkning (tkr) för enhet Beredskap*(Ansvar 50)*

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	4 404	5 486	1 082	4 891
Summa intäkter	4 404	5 486	1 082	4 891
Personalkostnader	-52 347	-52 433	-86	-49 330
Övriga kostnader	-797	-1 274	-477	-816
Summa kostnader	-53 144	-53 707	-563	-50 146
Resultat	-48 740	-48 221	519	-45 255

Verksamheten visar på ett plusresultat jämfört med budget (519 tkr).

Intäkterna är 1 082 tkr över budget, vilket kan härledas till täckning av kostnader vid skogsbränder med 1 251 tkr, ersättning för hjälp till annan räddningstjänst 113 tkr samt funktionskontroll som överstiger budget med 100 tkr. Intäkter för teknisk återställning fortsätter att minska och ligger under budget med -389 tkr.

Personalkostnaderna ligger över budget med -86 tkr, personalkostnader för skogsbränderna inkluderas i resultatet.

Övriga kostnader ligger över budget med -477 tkr. Hjälp från andra räddningstjänster har kostat enhet beredskap ca 60 tkr och kostnader vid skogsbränder för material, helikopterhjälp mm ca 155 tkr.

Fys-utrustning/ aktiviteter överstiger budget med 63 tkr och övningsverksamheten överstiger budget med ca 60 tkr.

Ytterligare en post som överstiger budget är kostnad för platsbefäl i Mellerud, ett avtal där NÄRF hyr personal av Melleruds kommun och som tecknades om att gälla för år 2018. Avtalet är 150 tkr dyrare än beräknat. Budgeten för 2019 har omfördelats så att redovisningen visar på en mer rättvisande bild.

Enhet teknik

Enhet teknik har hand om löpande underhåll och reparationer på förbundets materiel, fordon och fastigheter. Genom regelbundna kontroller och åtgärder tillgodoser enhetens personal att materiella tillgångar håller en hög kvalitet och drifttillförlitlighet som motsvarar uppställda krav.

Enhetens tekniker utför även uppdrag åt förbundets ledningscentral och löpande underhåll av VMA-anläggningar (viktigt meddelande till allmänheten) inom medlemskommunerna.

Fordonsansvarig planerar och ansvarar för att underhåll, service, reparationer samt att gällande kontroller utförs på förbundets fordon och maskiner.

Under året har förbundet även köpt in en begagnad brandbil ifrån en annan räddningstjänst. Inköpet ligger utanför budget. Fordonet ska brukas av resurs- och utvecklingsgruppen (RUG) samt utgöra reservbil för RIB stationer.

Underhåll och lokalplanering

Uppföljningen av kontroller sker löpande under året. Det är i vissa fall svårt att genomföra till 100 %, men fungerar tillfredsställande.

Enheten har också i uppdrag att inventera och sammanställa förbundets behov av ändamålsenliga lokaler. Arbetet bedrivs löpande och sker i samverkan med medlemskommunerna. Pågående lokalplanering för räddningstjänstens verksamhet ska säkerställa att de lokaler, i vilka vi bedriver verksamhet, är väl anpassade för verksamheten och har en framtida utvecklingsmöjlighet.

Det samma gäller för sotningsverksamheten där enhet teknik aktivt har deltagit i att finna lämplig lokal samt medverkat vid verksamhetsanpassning av lokalen.

I samverkan med enhet LC (ledningscentralen) har skalskydd och tillgänglighet av ledningscentralen setts över. Arbetet har inneburit förstärkning av brandcellsgränser, sektionering av ventilation samt integrering av nya dörrmiljöer i förbundets låssystem.

Deltagande har även skett i planeringen kring uppgradering/ förbättring av befintligt övningshus i Trollhättan. Rengöring av övningshuset skedde under hösten. Projektet med att skapa förutsättningar för förbundet att bedriva rökdykningsövningar för personal i egen regi fortlöper under 2019.

Ny utrustning har installerats på Trollhättans brandstation för att förenkla och effektivisera fordonstvätten. Utbytet av utrustning har medfört att förbundet kan leva upp till de miljökrav som ställs, samt skapa förutsättningar för konceptet friska brandmän.

Investeringar

Under året har ett antal reinvesteringar genomförts inom området för teknik. Föråldrad och trasig utrustning har bytts ut för att uppfylla en god driftsäkerhet och arbetsmiljö. Investeringar som genomförs sker enligt fastställd investeringsplan.

Under året har enheten bland annat hanterat följande investeringar:

- Andningsskyddsutrustning till operativ personal
- Personlig skyddsutrustning, larmställ till operativ personal
- Brandmateriel, så som IR-kamera (infraröd), slang, lyftkuddar
- Skogsbrandsmateriel, slang och skyddsutrustning

Resultaträkning (tkr) för enhet Teknik

(Ansvär 60)

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	466	694	228	931
Summa intäkter	466	694	228	931
Personalkostnader	-1 816	-1 849	-33	-2 188
Övriga kostnader	-5 864	-6 406	-542	-6 367
Summa kostnader	-7 680	-8 255	-575	-8 555
Resultat	-7 214	-7 561	-347	-7 624

Verksamheten visar på ett minusresultat jämfört med budget (-347 tkr).

Intäkterna är 228 tkr över budget vilket kan härledas till material vid skogsbränder med 43 tkr, ersättning vid försäkringsärende 74 tkr, försäljning av material 86 tkr samt hyror och försäljning av tjänster med ca 30 tkr.

Personalkostnader ligger strax över budget -33 tkr.

Övriga kostnader överstiger budget med -542 tkr, vilket kan härledas till inköp av begagnad brandbil om 140 tkr, bränslekostnader som ligger över budget med 317 tkr, till största delen beroende av skogsbränderna, samt entreprenadkostnader som överstiger budget med 173 tkr.

Enhet samhällsskydd

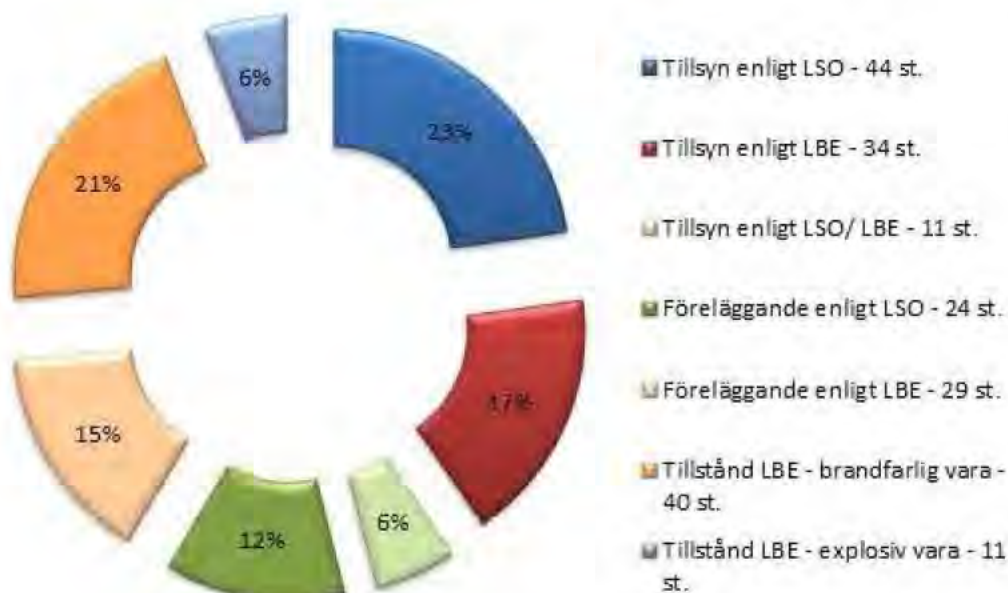
Enhet Samhällsskydd medverkar och är drivande i ett flertal uppdrag inom förbundet. Specialkompetens finns kring Boverkets byggregler, brandskydd och räddningstjänstens möjligheter till insats. Under hösten har enheten varit underbemannad pga. en vakant tjänst avseende brandingenjör. Sammantaget har detta inneburit att målsättningen för utförande av tillsyner inte helt uppfyllts.

Medarbetare på enheten har exempelvis arbetat med handlingsprogram med tillhörande riskanalys, samverkat med andra myndigheter inom dammsäkerhet, utredning om medlemskommunernas brandpostnät, samt räddningstjänstens förmåga/ möjlighet att utgöra den alternativa utrymningsvägen från bland annat bostäder.

Förbundet har hanterat 51 st. tillståndsansökningar enligt LBE under perioden; 40 st. avseende brandfarlig vara (gas/ vätska) samt 11 st. avseende explosiv vara. Per den 31 december 2018 uppgick antalet befintliga tillstånd för brandfarlig vara till 220 st inom förbundsområdet. För explosiva varor fanns 59 st. befintliga tillstånd.

1 årsarbetskraft har avsatts för ärendehantering inom LBE; varav 0,8 till tillståndsprövning och 0,2 för tillsyner. Inom LSO har 3 årsarbetskrafter avsatts för tillsynsverksamhet samt 1 för information och rådgivning. Beräkningen baseras på en årsarbetskraft motsvarande 1 600 timmar.

Ärendehantering LSO/ LBE

Remisshantering

Tematillsyn har genomförts på 9 st. restauranger i Trollhättan genom myndighetsgemensam kvällstillsyn.

4 st. händelsebaserade tillsyner har gjorts efter inträffade bränder.

Enligt fastställd tillsynsplan för kommande två verksamhetsår ska enheten under 2019 genomföra tematillsyn på uppställningsplatser för räddningsfordon och höjdfordon samt räddningsvägar.

Därtill planerade tillsyner avseende på 2 kap 4§, farlig verksamhet.

De vanligast ställda kraven på åtgärder i samband med tillsyn enligt LSO är brister kring utrymningsförhållanden och brandcellsgränser. En annan utveckling som uppmärksammats inom området för LBE är att det råder oroväckande dåliga kunskaper inom näringslivet kring butikshantering av brandfarliga varor.

Dialog har förts med remissinstanser med syfte att minimera antalet inkomna remisser, samt optimera att remissvar lämnas framförallt i de ärenden som innefattas av räddningstjänstens verksamhetsområde. Antalet remisser inom byggprocessen har därmed minskat. Remisser avseende serveringstillstånd och polisiära ärenden ligger dock på samma nivå som föregående verksamhetsår.

För närvarande pågår en översyn avseende vilka interna förutsättningar som finns för att bistå enheten med resurser för utförande av tillsyner. Veckovisa avstämningsmöten genomförs även i verksamheten för att förbättra och effektivisera arbetet ytterligare, samt verka för att handläggare ska få en gemensam bild inom området för myndighetsutövning. Enheten arbetar aktivt för att sprida kunskaper och utöka medarbetarnas kompetens inom olika områden för att bli mindre sårbara vid ökad arbetsbelastning eller vid personalfrånvaro.

Från 1 november 2018 tillämpar enhet Samhällsskydd förenklad delgivning. Införandet grundar sig i att det i många tillsynsärenden varit svårt att få den enskilde att återsända delgivningskvitton, trots påminnelser, telefonkontakter och information vid tillsynsbesök. Den enskilde har fått handlingen, men glömt eller inte förstått att kvittot ska skickas tillbaka.

Vid förenklad delgivning skickas två brev, i det första skickas den handling som ska delges mottagaren. Nästa arbetsdag skickas ett kontrollmeddelande till delgivningsmottagaren om att handlingen har skickats. Mottagaren behöver därmed inte skicka in något bevis på att handlingen har mottagits. Delgivningsmottagaren anses delgiven när två veckor har passerat från det att handlingen skickades.

Enheten har inför införandet av ny rutin reviderat berörda blanketter avseende ärendehantering för brandfarlig och explosiv vara. Information kring processen med förenklad delgivning till allmänhet har lagts till i blanketter, samt publicerats på förbundets externa webbplats.

Utbildning

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund erbjuder en rad externa utbildningar till den enskilde för att öka kunskaperna om brandskydd och bidra till ett säkrare samhälle. Enhetens personal deltar därutöver vid flertalet mässor under året för att sprida information till samhällsmedborgare. Under året har enhetens personal utbildat omkring 2 200 personer, merparten anställda i någon av våra fyra medlemskommuner.

Genomförda utbildningstillfällen avser grundläggande brandskydd 55 st., repetitionsutbildning 44 st., utrymningsövningar 12 st., samt externa utbildningar 10 st. Utbildning för heta arbeten introducerades under året, 4 tillfällen har genomförts. Privata aktörer som, enligt den fria konkurrens på marknaden, verkar inom förbundets upptagningsområde leder till en mindre efterfrågan än vad som förväntats.

Resultaträkning (tkr) för enhet Samhällsskydd

(Ansvaret 70)

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	2 110	1 822	-288	2 099
Summa intäkter	2 110	1 822	-288	2 099
Personalkostnader	-3 908	-3 763	145	-4 011
Övriga kostnader	-169	-170	-1	-224
Summa kostnader	-4 077	-3 933	144	-4 235
Resultat	-1 967	-2 111	-144	-2 136

Verksamheten visar på ett minusresultat jämfört med budget (-144 tkr).

Intäkterna ligger under budget med -288 tkr. Intäktsbortfallet beror till stor del av omprioriteringar p.g.a. tillkommande uppdrag. Specialkompetens för att hantera vissa uppdrag finns enkom inom denna enhet, med följd att antalet tillsyner, som budgeten grundar sig på, inte utförts i den utsträckning som varit planerat.

Personalkostnaderna ligger under budget med 145 tkr. En personal har slutat sin anställning under hösten och det har varit problem med att rekrytera ny personal. Detta påverkar naturligtvis även intäkterna negativt. Rekrytering har nu skett och tjänsten tillsätts 2019-03-01. Övriga kostnader ligger i fas.

Enhet sotning

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund ansvarar för sotning och brandskyddsontroller inom Färgelanda kommun och Trollhättans Stad.

Enheten har under delar av året haft resurser för att stötta den ordinarie administrativa bemanningen. Bland annat genom att en skorstensfejartekniker, 1 dag/ vecka, arbetat med arbetsplanering. Enheten har också haft stöttning av en tillfällig administrativ resurs från förvaltningsstaben under sep-dec med 3 tim/ dag, vilken svarat för telefonhjälp/ kundservice.

En skorstensfejare med 5 års tidigare erfarenhet av yrket har erhållit tillsvidareanställning.

Arbetet med att kvalitetssäkra enhetens ärendehandläggning är påbörjad. Syftet är att erhålla en rätts-säker process kring protokollförande, utfärdande och uppföljning av förelägganden. Som ett led i arbetet sker tät samverkan med berörda medlemskommuner kring frågor knutna till verksamhetsområdet; ex. nyinstallationer på restauranger och ej godkända takskyddsanordningar på fastigheter.

Arbetsmiljö

I mitten av oktober flyttade enheten in i nya verksamhetsanpassade lokaler i Trollhättan. Flytten har medfört en sänkt hyreskostnad samt skapat bättre förutsättningar för en god arbetsmiljö avseende "svart" och "vitt" arbetsområde.

Vidare åtgärder har skett inom det systematiska arbetsmiljöarbetet utifrån konceptet friska sotare och säker arbetsmiljö. Enligt framtagna åtgärdsplan arbetar arbetsgivaren med åtgärder för att minska personalens exponering för skadliga ämnen och risk för fallolyckor.

Statistik för sotningsverksamheten

2,5 årsarbetskrafter har avsatts till att genomföra brandskyddskontroller enligt LSO. Beräknat på en årsarbetskraft motsvarande 1 600 timmar.

Totalt har personalen genomfört 3 314 brandskyddskontroller samt 7 287 rengöringar (sotningstillfällen) inom Färgelanda och Trollhättans kommun.

Antalet beviljade ansökningar för egenotning uppgår till totalt 5 st. varav 3 st. i Färgelanda och 2 st. i Trollhättan. 1 avslag p.g.a. ej tillräcklig kompetens hos sökanden.

Antalet inträffade soteldar under året uppgår till 3 st. Därtill en brand i värmepanna, ej soteld. Samtliga händelser inom Trollhättan.

- 2018-02-22 Soteld i röckanal, värmepanna, trots uppfylld sotningsfrist.
- 2018-03-02 Soteld i röckanal, köksspis, trots uppfylld sotningsfrist
- 2018-12-25 Soteld i röckanal, värmepanna. Fastigheten hade hyrts ut. Fastighetsägaren hade inte meddelat sotningskontoret kring utökad eldning/ behov av tätare rengöring.

Påtalade brister och fel

Syftet med en brandskyddskontroll är att i ett tidigt skede upptäcka fel och brister hos anläggningen som kan innebära risk för brand. Brister av mindre allvarlig karaktär, ej risk för brand, tilldelas en 1:a vid anmärkning i protokollet. 302 st. fastighetsägare har tilldelats en 1:a i anmärkning vid brandskyddskontroll inom Färgelanda. Motsvarande antal för Trollhättan uppgår till 1 582 st.

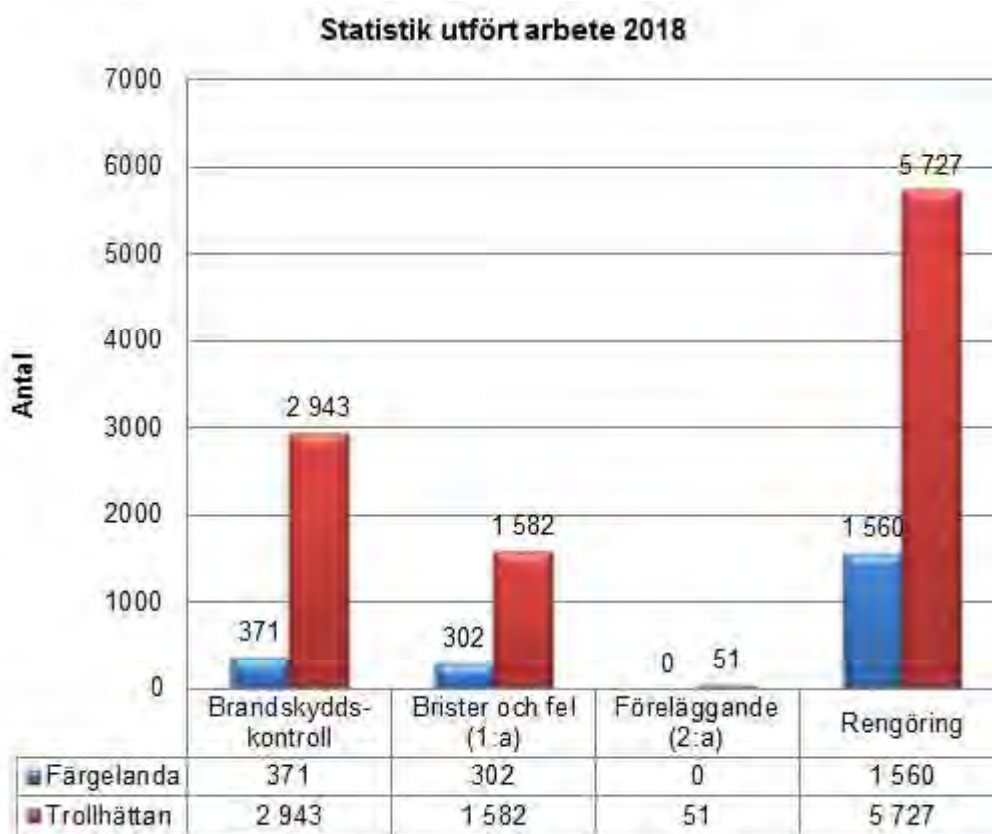
Antal brandskyddskontroller som påvisar allvarliga brister och fel tilldelas en 2:a i anmärkning. Fastighetsägaren erhåller då ett föreläggande som anger vilka åtgärder som måste vidtas för att uppnå gällande lagkrav för brandsäkerhet. Främst ses brister kring taksäkerhetsanordningar, avstånd till brännbart material, bristfällig isolering, bristfälliga skorstenar, rensluckor som saknas samt sönderbrända baffelplåtar.

Totalt 51 st. förelägganden har tilldelats fastighetsägare inom Trollhättan. Inga förelägganden har utfärdats inom Färgelanda. 2 st. av dessa ärenden har gått vidare till Direktionen för beslut om vitesföreläggande. I ett ärende har fastighetsägaren vidtagit förelagda åtgärder inom utsatt tid, vilket medförde att vitesbelopp inte behövde utdömas. I det andra ärendet kommer återkontroll ske hos fastighetsägaren under våren 2019.

Enheten har utfört färre kontroller än planerat i Färgelanda. Något som härrör till att det fortfarande upptäcks felaktiga uppgifter i det sotningsregister som övertogs från tidigare aktör. Dubbelregistrerade fastigheter medför att statistiken påvisar felaktiga uppgifter. Ett resultat om 95 % bedöms därför vara mer rättvisande.

Åtgärder för att komma tillrätta med felaktiga uppgifter i registret sker löpande. Resultatet för Trollhättan (116 %) grundar sig i att enheten utfört riktat arbete för att komma i kapp med brandskyddskontroller som släpat efter.

Statistik för sotningsdistrikten	2017		2018	
	Färgelanda	Trollhättan	Färgelanda	Trollhättan
Brandskyddskontroll (BSK)				
Antal utförda BSK	709 st.	2 153 st.	371 st.	2 943 st.
Procentuell måluppfyllelse jmf. objekt i frist för BSK 2018	76 %	92 %	46 % (95 %)	116 %
Brister och fel, mindre allvarlig karaktär 1:a	596 st.	1 307 st.	302 st.	1 582 st.
Brister och fel, 2:a med följd föreläggande	0 st.	87 st.	0 st.	51 st.
Rengöring (sotning)				
Antal utförda rengöringar	1 585 st.	5 793 st.	1 560 st.	5 727 st.
Procentuell måluppfyllelse jmf. objekt i frist för rengöring 2018			62,74 %	84,77 %
Beviljad dispens för egenstotning	9 st	4 st	3 st.	2 st.
Soteld	0 st	3 st	0 st.	3 st.

Införande av SMS-avisering

Fr.o.m. hösten 2018 har enhet Sotning infört tjänst för SMS-påminnelse inför det att sotning- och brandskyddskontroll ska utföras. Brevledes avisering skickas ut 2-3 veckor före budad tid, därefter skickas SMS-påminnelse ut till kunden 2 dagar före utlovad tid.

Registrering av person-/ fastighetsuppgifter sker för att vi ska kunna genomföra lagstadgad sotning eller brandskyddskontroll, samt skicka kundfakturor och hantera betalningar avseende ovan nämnda.

Resultaträkning (tkr) för enhet Sotning*(Ansvär 98)*

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	4 900	5 080	180	4 755
Summa intäkter	4 900	5 080	180	4 755
Personalkostnader	-3 548	-3 434	114	-3 496
Övriga kostnader	-1 352	-1 537	-185	-1 376
Summa kostnader	-4 900	-4 971	-71	-4 872
Resultat	0	109	109	-117

Verksamheten visar på ett plusresultat jämfört med budget (109 tkr).

Intäkterna överstiger budget med 180 tkr vilket beror på enhetens satsning på att utföra brandskydds-kontroller som släpade sedan tidigare.

Personalkostnader understiger budget med 114 tkr och kan härledas till att en skorstensfejartekniker har avslutat sin anställning under året. Tjänsten har återsatts med en skorstensfejare, vilket är en tjänst som genererar ett lägre löneläge. Personal på enheten har även varit föräldraledig/ haft vård av barn, vilket genererar lägre personalkostnader.

Övriga kostnader överstiger budget med 185 tkr. Det kan härledas till leasingavgifter för fordon som var tänkt att köpas 45 tkr (redovisades i investeringsbudgeten), inköp av utrustning för uppdraget 27 tkr, bränsle och ombyggnation av fordon 40 tkr, portoavgift 24 tkr, licensavgifter 10 tkr samt kostnader för IT och telefoni 37 tkr.

Årets resultat för sotningsenheten bokförs som skuld hos NÄRF, fördelning enligt beslut av enhetschef sotning, Färgelanda 25 % samt Trollhättan 75%.

Resultaträkning (tkr) sotning, Trollhättan

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	3 675	3 810	135	3 566
Summa intäkter	3 675	3 810	135	3 566
Personalkostnader	-2 661	-2 576	86	-2 622
Övriga kostnader	-1 014	-1 153	-139	-1 032
Summa kostnader	-3 675	-3 728	-53	-3 653
Resultat	0	82	82	-86

Resultaträkning (tkr) sotning, Färgelanda

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	1 225	1 270	45	1 189
Summa intäkter	1 225	1 270	45	1 189
Personalkostnader	-887	-859	29	-874
Övriga kostnader	-338	-384	-46	-344
Summa kostnader	-1 225	-1 243	-18	-1 218
Resultat	0	27	27	-29

Mål och måluppfyllelse

NÄRF:s uppdrag innebär arbeta med myndighetsutövning, olycksförebyggande åtgärder och operativa räddningsinsatser med syfte att minska antalet bränder och skador till följd utav bränder.

Uppdraget fordrar ständigt förbättring av verksamheten för att uppfylla krav och behov ifrån våra medlemskommuner och samhällsmedborgare med utgångspunkt på LSO (lagen om skydd mot olyckor).

Arbetsgivaren ansvarar för att informera om och implementera fastställda verksamhetsmål inom förbundet. Genom stort engagemang och bred kunskap hos medarbetarna uppnås en god utveckling, kvalitet och kontroll av verksamheten.

Uppföljningen säkerställer att verksamheten bedrivs på ett korrekt och kostnadseffektivt sätt. Den visar även hur förbundet lever upp till, de direktiv som direktionen och förbundschefen, beslutat i enlighet med handlingsprogram, budget- och verksamhetsplan samt mål och verksamhetsuppdrag.

Vikten av intern och extern informations spridning i och om verksamheten är stor. Tät samverkan sker med olika aktörer för att förmedla och hantera viktig samhällsinformation. Internt inom verksamheten hålls arbetsplatsträffar, medarbetarsamtal, fackliga förhandlingar, informationsmöten etc.

Arbetsgivaren ansvarar för att nödvändiga styrdokument och instruktioner finns framtagna och är aktuella för verksamhetens olika delområden. Varje morgon, året om, genomför de operativa heltidsstyrkorna Check-Points³ inför skiftbyten.

Anpassningar utifrån GDPR

Dagligen hanteras personuppgifter på något sätt inom verksamheten. Hanteringen är nödvändig för att kunna fullgöra de åtaganden och tjänster som åligger räddningstjänstens uppdrag.

Arbetet med verksamhetsanpassningar med anledning utav Dataskyddsförordningen (GDPR) har varit högt prioriterad under året. Förbundet ligger i fas med de krav som föreligger enligt lagstiftningen. Goda rutiner har framarbetats för att hantera dessa frågor löpande i verksamheten.

3 Med Check-Points avses videokonferensmöten mellan Trollhättan och Vänersborgs heltidsstationer.

Resultaträkning (tkr) för Verksamhetsledning

(Ansvar 80)

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	0	194	194	0
Summa intäkter	0	194	194	0
Personalkostnader	-2 124	-2 388	-264	0
Övriga kostnader	-3 81	-307	74	0
Summa kostnader	-2 505	-2 695	-190	0
Resultat	-2 505	-2 501	4	0

Verksamheten visar på ett plusresultat jämfört med budget (4 tkr).

Intäkterna överstiger budget med 194 tkr och härrör till ersättning för personalkostnader vid skogsbränderna.

Personalkostnader överstiger budget med -264 tkr vilket beror på att tjänstgöring som RCB (Räddningschef i beredskap) redovisas under verksamhetsledning. RCB har i hög utsträckning tjänstgjort under tiden för sommarens skogsbränder.

Övriga kostnader understiger budget med 74 tkr vilket beror på att utbildningar inte är genomförda enligt plan.

Extern/ intern information		
Förbundet ska ha goda rutiner för informationspridning till allmänhet, media och anställd personal.		
Aktivitet	Kommentarer	Resultat
Samverkan kring samhällsviktig information	Förbundet samverkar med informationsansvariga inom medlemskommuner samt myndigheter. Förbundet medverkar löpande under verksamhetsåret vid utvalda evenemang. Förbundets webbplats tillhandahåller viktig information till allmänheten.	Uppfyllt
Arbetsplatsträffar, informationsmöten, medarbetarsamtal etc.	Arbetsplatsträffar (APT), informationsmöten, medarbetarsamtal, förhandlingar med fackliga parter etc. sker löpande under året. Varje dag, året om, genomförs Check-Points (video-konferensmöten) för operativa heltidsstyrkor i samband med skiftbyte.	Uppfyllt
Styrdokument/ instruktioner etc.	Nödvändiga styrdokument, instruktioner och blanketter finns framtagna och presenteras för personalen via intern plattform, SharePoint. Viktiga styrdokument för verksamheten; <ul style="list-style-type: none"> • Revidering av delegationsordning • Mål och verksamhetsplan 2019 • Tillsynsplan LSO 2019-2020 • Handbok med tillhörande policy och riktlinjer för det systematiska arbetsmiljöarbetet • Vägledning för säker olycksplats på väg • Introduktionsplan vid rekryteringsprocess • Rutinbeskrivning sjuk- och friskanmälan för personal • Uppstart revidering av handlingsprogram 2020-2023 • Rutiner/ instruktioner för hantering av personuppgifter enligt gällande krav i Dataskyddsförordningen (GDPR). 	Uppfyllt
Informations- och kommunikationsplan	Det finns framtagna rutiner för spridning av krisinformation vid större och/ eller extraordinära händelser ex. via mediakanalar och andra samverkanspartners. En komplett kommunikationsplan för räddningstjänstförbundet saknas dock. Förbundet är i stort behov av en kommunikatör som kan hantera dessa frågor.	Delvis uppfyllt

HR - Human resources <i>Förbundet ska säkerställa att rätt resurser och förutsättningar finns att tillgå för att bedriva en god verksamhet.</i>		
Aktivitet	Kommentar	Resultat
Företagshälsovård	Upphandling av ny företagshälsovård har skett. Byte till ny leverantör av företagshälsovård sker 2019-01-01.	Uppfyllt
Arbetsidentifikation (AID)	Ett aktivt arbete har bedrivits för att ta fram arbetsidentifikationer för samtliga tjänster inom förbundet. Parallellt med detta arbete sker en kartläggning av löner inför kommande lönerrevision. Arbetet fortlöper under 2019.	Uppfyllt
Säkerställa personalens kunskapsnivån enligt verksamhetens krav och beslutat handlingsprogram	<p>Utbildningsinsatser/ övningar inom särskilt utpekade verksamhetsområden genomförs löpande för såväl operativ personal, chefer och befäl som administrativ personal. Aktiviteterna följer plan.</p> <p>Den interna introduktionsutbildningen har utökats under året för att möta MSB krav avseende GRiB. Totalt erhöll förbundet 19 platser (eg. behov 22).</p> <p>Förbundet analyserar och planerar för framtida rekryteringsbehov, delredovisning har skett beträffande operativ heltidspersonal. Arbetet löper vidare under 2019.</p>	Delvis uppfyllt
Tillbudsrapportering (RIA)	<p>RIA är i drift, dock kvarstår att genomföra utbildningsinsatser för personal som ska hantera frågor i systemet. Fördröjningen beror främst på att andra uppdrag har prioriterats.</p> <p>Inrapportering och uppföljning av inrapporterade tillbud fungerar bra enligt nuvarande rutin. Åtgärder har vidtagits i de fall där det krävts.</p>	Delvis uppfyllt
Frånvarorapportering/ tidsrapportering för personal	<p>Revidering har skett av anvisningar och blanketter, framförallt avseende tidsrapportering vid särskilda händelser.</p> <p>Förbundet har också arbetat fram tydligare rutiner för vad som gäller vid sjuk- och frisknämnan samt annan frånvaro.</p> <p>Vikten av korrekta underlag kring frånvaro-/ tidsrapportering är hög. För att säkerställa korrekta, samt förbereda verksamheten inför digital inrapportering sker löpande informationsinsatser ut till personal. Arbetet fortlöper under 2019.</p>	Delvis uppfyllt

Personalen utgör en stor tillgång med sin samlade kompetens inom räddningstjänstförbundet.

Ekonomi/ investeringar <i>Förbundet ska, i enlighet med god ekonomisk hushållning, ha de tillgångar och resurser som krävs för uppdraget.</i>		
Aktivitet	Kommentar	Resultat
Budgetuppföljning	Budgetuppföljning sker löpande enligt inarbetade rutiner/ krav. För att säkerställa god kontroll på tilldelade medel sker löpande avstämningsmöten. Intern vidareutbildning i ekonomisystemet kommer att genomföras för budgetansvariga våren 2019.	Uppfyllt
Leverantörs- och kundreskontra	Förbundet har goda rutiner för administrering av inkommande leverantörsfakturor och utgående kundfakturor. Förberedelser har skett för att förbundet ska kunna ta emot e-fakturor enligt kommande lagkrav 1 april 2019.	Uppfyllt
Investeringsplan	Kontroll av investeringskapital och uppföljning sker löpande. Revidering av investeringsplan (kort- och långsiktig) är pågående. Förbundet ligger efter med re- och nyinvesteringar då uppgifter kopplade till sommarens händelser och andra prioriterade uppdrag krävt tid ifrån arbetet. Planerat inköp av basbil är ej genomfört då leverantör ej uppfyllde beslutad kravspecifikation, ny upphandlingsprocess krävs.	Delvis uppfyllt
Avtalshantering	En omfattande revidering har skett avseende förbundets hantering av automatiska brandlarm. Arbetet är omfattande och kräver mycket systemadministration, varav arbetet fortlöper under 2019.	Delvis uppfyllt
Lönehantering	Lönehantering sker i egen regi fr.o.m. 2018-01-01. Adekvata utbildningsinsatser och systemanpassningar har genomförts under året. Förberedelser pågår i skrivande stund med att förbereda lönesystemet inför de lagförändringar som kräver ett förändrat rapporteringssätt för arbetsgivaren kring personalens löner.	Delvis uppfyllt

Samordning räddningsinsatser/ operativ systemledning <i>Förbundet ska utveckla samverkan och ledning med andra aktörer.</i>		
Aktivitet	Kommentar	Resultat
Samverkan medlemskommuner / övriga externa aktörer	Samverkan sker mellan förbundet, medlemskommuner och övriga externa parter genom samverkan vid regelbundna regionala övningar, larmsamordning, sociala oroligheter och extraordinära händelser m.m.	Uppfyllt
Räddsam VG	NÄRF har bidragit till att ta fram en ny länsöverenskommelse för operativ samverkan. Tät samverkan har skett mellan de delregionala naven (NÄRF, SÄRF, RSG och RÖS) under sommarens skogsbränder för att optimera ledningsfunktioner och förstärkningsresurser.	Uppfyllt
Redundant larmmottagning	Förutsättningar har skapats för att kunna nyttja annan ledningcentral vid avbrott. Lyckade tester har genomförts i samverkan med Räddningstjänsten Storgöteborg (RSG).	Uppfyllt
Utbildning av stabspersonal	Utbildning av personal sker löpande och följer plan. I samband med operativ drift inom GOSL finns utökad utbildningsbehov för både egen personal i LC och från samverkande part (RMB). Internutbildning inom GOSL startar i januari 2019.	Delvis uppfyllt

Insatsplanering särskilda objekt/ typhändelser <i>Förbundet ska säkerställa ett gott insatsstöd i verksamheten.</i>		
Aktivitet	Kommentar	Resultat
Insatsstöd LC	Ekonomiska ramar för teknisk lösning genom SharePoint 2016 har skapats. Arbete med implementering är påbörjat och fortlöper under våren 2019.	Delvis uppfyllt
Riktlinjer och mål för Insatsplanering/ behov av insatsplaner (kort)	Framtagande av riktlinjer och mål för insatsplanering har inte startat än p.g.a. andra prioriteringar inom verksamheten i LC (ex. GOSL). Samverkan ska ske med metodutvecklingsgruppen kring insatsstöd.	Ej uppfyllt

Drift/ teknikförvaltning LC <i>Förbundet ska säkerställa en god drift och teknikförvaltning inom verksamheten.</i>		
Aktivitet	Kommentar	Resultat
Rakelutrustning/ in- och utalarmeringssystem/ personsökare	Reinvestering av utrustning har skett för att säkerställa att in- och utalarmering fungerar bra. Utrustningen har anpassats för att möta behov vid driftsättning av GOSL.	Uppfyllt
Samverkan med IT-avd Trollhättans Stad	Samverkan har utökats med syfte att utveckla IT-verksamheten.	Uppfyllt
Utveckling av rutiner för stab- och ledning/ samordningsfunktion	NÄRF har under sommaren uppvisat en hög förmåga att hantera flera samtidigt pågående insatser. Arbete i stabsliknande former och i rollen som samordningsfunktion har skett vid flertalet gånger. Erhållna erfarenheter har dokumenterats, och analyserats för att användas vid utvecklingsarbetet av rutiner.	Uppfyllt
Avtalshantering, automatiska brandlarm	Förbundet tecknar löpande förnyade/ nyttkomna avtal med kunder enligt pågående revideringsarbete för att säkerställa rättssäkerhet i avtalsprocessen. Med anledning av arbetets omfattning förväntas avtalsadministrationen inte vara till fullo förordigställd förrän under år 2019.	Delvis uppfyllt

Uppföljning/ analys av räddningsinsats <i>Förbundet ska, i skäligen omfattning, undersöka alla olyckor som föranleder en räddningsinsats för att klargöra olycksorsak samt utvärdera egen insats vid olyckan.</i>		
Aktivitet	Kommentar	Resultat
Uppföljning/ utvärdering av händelser (statistik)	Samtliga händelserapporter granskade utan fel, statistikuppföljning sker löpande.	Uppfyllt
Genomförande av olycksundersökningar	Fr.o.m. den 1 januari 2017 ansvarar enhet LC för genomförande av olycksundersökningar. Under året har två olycksundersökningar genomförts, båda avseende brand i byggnad.	Uppfyllt

Beredskap <i>Förbundet ska svara för livräddande och skadeavhjälpande verksamhet.</i>		
Aktivitet	Kommentar	Resultat
Planering för räddningsinsatser och övningar	Övningsverksamheten i förbundet sker löpande under verksamhetsåret. Planering, genomförande och uppföljning sker på rutin och fungerar bra.	Uppfyllt
Personalplanering (operativ bemanning)	Fastställd rutin fungerar bra, avvikelser uppmärksammas i tid och följs upp för att säkerställa tillräcklig bemanning.	Uppfyllt
Kundanpassad Hjärt och lungutbildning (HLR)	Arbetsledare i RUG tar emot och bokar HLR-utbildningar enligt förfrågningar. HLR utbildningen genomförs av operativ personal som har rätt kompetens för uppdraget. Utbildningar har genomförts i Mellerud och Trollhättan.	Uppfyllt

Information och rådgivning till allmänhet	Information och rådgivning har lämnats vid olika evenemang på allmän plats vid flertalet tillfällen under året. Besök har även skett vid ex. skolor för att informera om brandskydd och risker i samband med inträffade händelser på skolan.	Uppfyllt
Mottagande av praoelever i åk 7-9	RUG har planerat och genomfört praoverksamhet för elever i högstadiet under våren 2018 enligt fastställd plan.	Uppfyllt
Brandskyddsutbildning för elever i åk 5	Brandskyddsutbildning för elever har genomförts under hösten 2018 enligt fastställd plan.	Uppfyllt
Räddningsinsats, normal beredskap	Under året har avvikelser avseende bemanning uppvisats vid enstaka tillfällen på några av deltidstationerna. Planering av räddningsinsats sker löpande enligt beslut. Vissa avvikelser i anspänningstid förekommer, uppföljning av dessa sker regelbundet.	Delvis uppfyllt

Teknik

Förbundets materiella tillgångar ska hålla en hög kvalitet och drifttillförlitlighet som motsvarar uppställda krav.

Aktivitet	Kommentar	Resultat
<p>Funktion och kvalitet på fordon och utryckningsmaterial</p> <ul style="list-style-type: none"> Säkerställa att kontroller genomförs enligt plan samt att provningsunderlag är korrekta. Utveckla och effektivisera fordonskontroller och avvikelserapportering. 	<p>RIB anställd personal utför fordonskontroll enligt fadderansvar. Fordonskontroller har genomfört enligt plan. Utveckling och förbättring pågår ständigt i samverkan med personalen för att få en effektiv hantering av inrapporterade avvikelser inom uppsatt tidsram.</p>	Uppfyllt
<p>Funktion och kvalitet på skyddsutrustning</p> <ul style="list-style-type: none"> Säkerställa korrekt hantering av kontaminerad utrustning. Framtagande av rutiner kring andningsskyddverkstad och slangvård 	<p>Arbetet med att skapa anpassade rutiner för att hantera kontaminerad utrustning pågår löpande.</p> <p>Inventering och reinvestering har skett av föråldrad/ trasig utrustning avseende andningsskydd.</p>	Delvis uppfyllt
<p>Funktion och kvalitet på lokaler</p> <ul style="list-style-type: none"> Genomförande och uppföljning av skyddsronder Planering lokalbehov Informera om/ tydliggöra rutiner kring lokaler för personal i NÄRF Delta i tillsyn avseende systematiskt brandskyddsarbete (SBA) 	<p>Samtliga skyddsronder, utom en, har genomförts för året. Avvaktar ombyggnation Högsäter.</p> <p>Enligt särskilt utpekat uppdrag pågår arbete med att se över lokalbehov. Arbetet sker i samverkan med lokalstrateg inom Trollhättans stad.</p> <p>Löpande information ges till personal kring gällande lokalrutiner.</p> <p>Deltagande har skett vid SBA-tillsyn, uppkomna brister vid tillsyn har åtgärdats.</p>	Delvis uppfyllt
<p>Investeringar inom enhet tekniks ansvarsområde</p> <ul style="list-style-type: none"> Revidering av investeringsplan Utbildning vid driftsättning Metod- och taktikutveckling (ansvarsområdet har under 2018 överförts till enhet beredskap) 	<p>Revidering av investeringsplaner sker i intern samverkan med ansvariga inom olika verksamhetsområden i förbundet.</p> <p>Investeringar inom enhet tekniks ansvarsområde är genomförda och tagna i drift. Fördröjning dock kring upphandling av basbil.</p> <p>Under året identifierades ett oplanerat behov av andningsutrustning, vilket krävde omedelbar åtgärd av reinvestering.</p>	Delvis uppfyllt

Samhällsskydd		
Förbundet ska planera och utföra myndighetsutövning enligt LSO/ LBE, genomföra utbildningar, samt ge rådgivning/ information.		
Aktivitet	Kommentar	Resultat
Remissshantering/ yttrande	Enheten besvarar remisser löpande under året. Enheten har fört dialoger med remissinstanser för att säkerställa att förbundet hanterar rätt typer av remisser.	Uppfyllt
Tillståndsansökningar enligt LBE	Förbundet har under året hanterat ett 50-tal ansökningar avseende brandfarlig eller explosiv vara. Behov finns av kompetensförstärkning på enheten under 2019.	Uppfyllt
Kvalitetssäkring av dokumentation för ärendeprocesser	Sker löpande enligt regler och frågor på arbetsplatsträffar för att samstämmighet ska råda mellan handläggare. Den 1 november 2018 infördes förenklad delgivning inom ärendeprocessen med syfte att förenkla för våra kunder och ge en mer effektiv handlägningsprocess.	Uppfyllt
Genomförande och informationsinsatser kring brandskydd	Enhetens personal samt personal inom operativ beredskap har deltagit vid mässor/ evenemang för att sprida information till allmänheten.	Uppfyllt
Genomförande av utbildningar kring brandskydd	Enhetens personal har utfört utbildningar för anställda inom medlemskommunerna enligt efterfrågat behov.	Uppfyllt
Utveckling/ identifiering av utbildningsbehov	NÄRF deltar inom förebyggande- samt utbildningsrådet inom Räddsam VG. Syftet är att vidareutveckla den verksamhet som bedrivs och ta fram gemensamma utbildningar riktat mot räddningstjänstpersonal.	Uppfyllt
Arbete med insatsplaner	Insatsplaner tas i nuläget fram för farlig verksamhet LSO 2:4, enligt beslutad prioritering.	Delvis uppfyllt
Genomförande av tillsyner enligt LSO, LBE, farlig verksamhet, tema- och händelsebaserad tillsyn	Förbundet ligger efter i antalet tillsyner med anledning av att andra uppdrag inom förbundet krävt högre prioritet, samt vakans på enheten. Översyn pågår för att hitta lämpliga möjligheter att stödja enheten med interna resurser.	Delvis uppfyllt

Sotningsverksamheten		
Förbundet ska planera och utföra sotningsuppdrag och brandskyddskontroller enligt LSO inom Färgelanda och Trollhättan.		
Aktivitet	Kommentar	Resultat
Uppföljning och redovisning av genomförda sotningsuppdrag, BSK, soteld etc. inom Trollhättan	Utfört arbete avseende rengöring (sotning) följer plan. Arbete har inriktats mot att komma ikapp med eftersläpande brandskyddskontroller med gott resultat, 116 %.	Uppfyllt
Projektering av ny sotningslokal	Hysesavtal för nya lokaler har tecknats, enheten flyttade in i nya verksamhetsanpassade lokaler i mitten av oktober 2018.	Uppfyllt
Uppföljning och redovisning av genomförda sotningsuppdrag, BSK, soteld etc. inom Färgelanda	Utfört arbete avseende rengöring (sotning) följer plan inom fastställda frister. Antal brandskyddskontroller uppnår 95 %. Problematik med felaktiga uppgifter i sotningsregister är under åtgärd.	Delvis uppfyllt
Säkerställa administrativ bemanning	Enheten har fått visst internt administrativt stöd från tillfällig personal inom förvaltningsstaben under verksamhetsåret för att hantera kundservice. Behov kvarstår under 2019 att få till en långsiktig lösning för enhetens administration.	Delvis uppfyllt
Kvalitetssäkring Ritz	Kvalitetssäkring av kunduppgifter i verksamhetssystemet sker utifrån gällande krav på hantering av personuppgifter. Införandet av SMS-tjänst till kund har medfört att uppdaterade kunduppgifter kommer in. Arbetet med översyn av befintliga uppgifter är omfattande och beräknas inte vara klart förrän i slutet av 2019.	Delvis uppfyllt
Framtagande av investeringsplan för sotningsverksamheten	Revidering av investeringsplaner sker i intern samverkan med ansvariga inom olika verksamhetsområden i förbundet.	Delvis uppfyllt
Medverkande vid externa evenemang för informationsspridning	Enheten har ej medverkat vid några evenemang under perioden.	Ej uppfyllt

Personalekonomisk redovisning

Per den 31 december 2018 fanns det totalt 250 anställda inom förbundet med tjänstgöring antingen på heltid, som vikarie eller som arvodesanställd. Av det totala antalet utgör 148 personer räddningspersonal i beredskap (RIB) vid någon av förbundets sju deltidstationer.

Under året har förbundet anställt 4 personer på heltid. Antalet personer som valt att avsluta sin anställning på egen begäran, blivit uppsagd eller gått i pension utgör 9 st. Under huvudsemesterperioden visstidsanställdes 9 personer som semestervikarier.

Fördelning/ verksamhetsår	2016			2017			2018		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	kvinnor	Totalt	Män	kvinnor	Totalt
Typ av anställning									
Heltid	93	9	102	93	13	106	87	15	102
RIB	122	5	127	124	5	129	142	6	148
Totalsumma	215	14	229	217	18	235	229	21	250

Åldersstruktur

I tabellen nedan redovisas åldersfördelning mellan heltidsanställd respektive arvodesanställd personal inom Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund.

Åldersfördelning mellan heltidsanställd samt RIB (arvodesanställd) personal				
Åldersgrupp	Antal heltid	Antal RIB	Totalt antal	% av totalt antal
-29	12	13	25	10,0 %
30 - 39	41	38	79	31,6 %
40 - 49	23	35	58	23,2 %
50 - 59	21	37	58	23,2 %
60 -	18	12	30	12,0 %
Totalsumma	115	135	250	100 %

Sjukfrånvaro

Förvaltningsberättelsen inom ett kommunalförbund ska innehålla redovisning om anställdas sjukfrånvaro. Uppgifter lämnas kring andel av sjukfrånvaro som avser frånvaro under en sammanhängande tid av 60 dagar eller mer. Sjukfrånvaron i procent av total bruttoarbetstid ska redovisas per åldersgrupp respektive fördelat på kön.

Arbetsgivaren ersätter de första 14 dagarna av sjukfrånvaron, förutom dag 1 som utgör karensdag. För sjukfrånvaro dag 15-90 dagar ersätter arbetsgivaren 10 % av lönen.

Den totala sjukfrånvaron under året uppgår till 842 kalenderdagar fördelat på 83 personer.

Sjukfrånvaro % per åldersgrupp*			Sjukfrånvaro % per respektive kön*		
Åldersgrupp	2017	2018	Kön	2017	2018
-29	1,57	2,36	Kvinnor	1,56	3,20
30 - 49	1,11	2,48	Män	2,74	2,55
50 -	6,44	3,22			

* Total sjukfrånvaro beräknas på total bruttoarbetstid, arbetad tid och sjuktimmar, period 1 jan-31 dec.

Annat frånvaro	
Område	År 2018
Föräldraledighet	Totalt 485 kalenderdagar fördelat på 33 personer
Vård av barn (VAB)	Totalt 164 kalenderdagar fördelat på 33 personer

Personalkostnader

Personalkostnader avseende löne- och pensionskostnader, sjuklön samt personalomkostnader uppgick till 78 721 tkr, vilket motsvarar ca 77 % av förbundets totala kostnader under verksamhetsåret.

Personalkostnader för verksamhetsåret (tkr) inklusive personalomkostnadspålägg

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Utfall 2017
Heltid, inklusive semesterlön	50 890	49 381	47 877
RIB-personal (arvodesanställd)	16 568	18 475	16 605
Övertid, fyllnadstid	1 440	1 019	1 536
OB-tillägg, beredskap	3 784	4 587	4 065
Arvode för förtroendevalda	220	233	206
Pensionsutbetalning inklusive skatt	4 584	5 054	4 677
Förändring av semester- och övertidsskuld	0	-28	55
Totalt	77 486	78 721	75 021

Förbundets skuld till de anställda avseende ej uttagen semester har minskat med 200 tkr och uppgick till 3 812 tkr vid årets slut. Skulden avseende övertid har däremot ökat med 143 tkr och var vid årets slut totalt 450 tkr.

Total semester- och övertidsskuld för år 2018 var 4 262 tkr att jämföra med år 2017, 4 319 tkr år. En minskning med 57 tkr.

Ekonomisk redovisning

Förbundet arbetar utefter direktionens direktiv, och planerar såväl kort- som långsiktigt, samt ser till att verksamhetens beslut grundas på ett kvalitets- och kostnadseffektivt tankesätt. Allt för att upprätthålla förbundets tillgångar och resurser i den omfattning som krävs för vårt uppdrag och i enlighet med god ekonomisk hushållning.

Finansiella mål för förbundet

Syftet med den finansiella redovisningen är att ge en rättvisande bild av förbundets finansiella ställning. Förbundet följer de grundläggande redovisningsprinciper som framgår av kommunal redovisningslag och god revisionsred.

För att betona att ekonomin är en restriktion för verksamhetens omfattning krävs det finansiella mål. Mål och riktlinjer för verksamheten skall därmed planeras utifrån kopplingen mellan ekonomi och verksamhet.

Finansiella mål;

Förbundet ska öka intäkterna genom att aktivt arbeta för mer nyttjande av befintliga resurser t.ex. externutbildning, ledningscentral etc.

Intäkterna ska möjliggöra planerade investeringar avseende tillgångar, samt se till att förbundet har den kompetens som krävs för att driva en effektiv och säker räddningstjänst. Ett arbete som fortgår löpande.

Följande aktiviteter har utförts under året i linje med finansiella mål;

- *Certifiering av egen personal för att kunna erbjuda utbildning i Heta Arbeten.*
- *Utförande av HRL-utbildningar i större utsträckning än tidigare.*
- *Aktiv samverkan med andra räddningstjänster vilket leder till högre effektivitet, mindre sårbarhet och minskade kostnader.*

Låneskulden ska uppgå till högst 2 500 tkr år 2018

Vid årsskiftet hade förbundet 1 500 tkr i låneskuld. Målet är uppfyllt.

Redovisning NÄRF inkl. enhet sotning

Årets resultat

Förbundet redovisar för år 2018 ett resultat om 564 tkr. I resultatet ingår uppbokning av sökt ersättning från MSB för branden i Åntorp, Färgelanda, med 1 874 tkr. Ersättning från MSB utgår då kostnader för brand överstiger kommunens självrisk vilken, i det här fallet, är 226 tkr. Ersättningen motsvarar kostnader som NÄRF har haft i samband med branden.

Avskrivningar påverkar resultatet med ca 700 tkr lägre kostnader än budgeterat pga. att planerade investeringar inte har genomförts.

Uppbokning av kostnader för IT-support under 2018 och som ej har debiterats under året uppgår till 328 tkr.

Intäkter och kostnader

Förbundets totala intäkter under år 2018 uppgick till 102 628 tkr och totala kostnader uppgick till 102 065 tkr. Avgiften från medlemskommunerna är förbundets dominerande inkomstkälla och uppgick under året till 81 623 tkr exklusive pensionsutbetalningar.

Personal

Personalkostnader för hela förbundet överstiger budget med totalt -818 tkr.

Pensionsåtagande

Enligt finansiell överenskommelse mellan förbundet och medlemskommunerna kring pensionsåtaganden, kvarstår personalens intjänade pensionsrätt till och med 1997 som skuld hos medlemskommunerna. Intjänad pensionsrätt fr.o.m. 1998 belastar förbundet som en direkt skuld och medlemskommunerna som indirekt skuld.

Pensionsskulden har ökat med 2 800 tkr. Utgående balans 2018 är 51 532 tkr.

Finansnetto

Finansnetto, uppgick för år 2018 till -9 tkr. Kostnadsräntorna om -11 tkr avser kostnader för befintligt lån. Förbundet har erhållit ränteintäkter om 2 tkr.

Materiella anläggningstillgångar

Värdet på anläggningar, transportmedel, maskiner och inventarier har under året minskat med 2 975 tkr, utgående balans är 28 033 tkr. Nyinvesteringar uppgår till 3 325 tkr varav pågående investeringar som ej färdigställts utan löper över årsskiftet uppgår till 434 tkr.

Avseende köp av brandbil, där investeringsstart var planerad under 2017 kunde inte leverantören uppfylla samtliga krav enligt kravspecifikation. Beslut har därför tagits om att ny upphandling sker i egen regi. Inköp planeras under våren 2019.

Likviditet

Likvida medel uppgick vid årets slut till 17 921 tkr.

Låneskuld

Den långfristiga låneskulden var vid årsskiftet 1 500 tkr och avser lån som förbundet har tagit från extern aktör för att finansiera investeringar. Lånet togs under år 2010 med en amorteringsplan på 1 000 tkr/ år.

Soliditet

Soliditet visar hur stor del av tillgångarna som finansieras med egna medel och utgör den långsiktiga betalningsförmågan. Soliditetens utveckling beror på två faktorer, dels på förändring av eget kapital och dels på tillgångarnas värdeökning respektive minskning.

Soliditeten vid 2018 års slut uppgick till 26,5 % (jmf. 26,5% under 2017).

Redovisning NÄRF exkl. enhet sotning

Årets resultat

Räddningstjänst exklusive sotningsenhet redovisar för år 2018 ett resultat om 455 tkr.

Personal

Personalkostnader överstiger budget med totalt -932 tkr. Orsaken är sommarens skogsbränder där främst arvodesanställd personal har varit aktiva men även heltidspersonal som IB (Inre Befäl) RCB (Räddningschef i beredskap) och administrativ personal från förvaltningsstaben har varit inkallade utöver ordinarie arbetstid.

Förvaltningsstaben har också under 9 månader haft en tillfällig anställd, som har arbetat med rutiner kring avtal och diarieföring avseende automatlarm. Anställningen har genererat ca 300 tkr mer i lönekostnader än budgeterat.

Redovisning enhet sotning

Årets resultat

Sotningsenheten redovisar för år 2018 ett resultat om 109 tkr. Resultatet bokas som skuld i balansräkningen. Saldo på kontot är vid årsslutet, Trollhättan 323 tkr, Färgelanda 73 tkr.

Personal

Resultatet kan härledas till lägre personalkostnader än budgeterat (114 tkr), vilket till stor del beror på personalens föräldraledigheter samt en personals långtidssjukdom.

Intäkter och kostnader

Intäkterna ligger över budget med 180 tkr beroende på ett aktivt arbete med att komma i kapp med de brandskyddskontroller som har varit försenade. Även rutinerna har effektiviserats och sotning och brandskyddskontroll utförs i större utsträckning med hänsyn till hur objekten är placerade geografiskt.

Kostnaderna ligger över budget med -187 tkr vilket till största delen beror på verksamhetsanpassning vid flytt till mindre och billigare lokaler. För 2019 kommer hyreskostnaderna att minska med 46 %.

Investeringar

Under året har sotningsenheten investerat i datorer, 56 tkr samt verksamhetsanpassning av ny lokal, 375 tkr. Investeringarna redovisas som tillgång i NÄRF:s balansräkning.

Resultaträkning (tkr) Finansförvaltning

(Ansv. 90)

Avseende	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Pensioner, avgift från medlemskommunerna	8 133	6 137	-1 966	-2 479
Summa intäkter	8 133	6 137	-1 966	-2 479
Förändring av personalkostnader	-8 133	-6 642	1 491	-2 460
Avskrivningar, kundförlust	-6 665	-5 999	666	-6 125
Kapitalkostnad/intäkt	-100	-10	90	-104
Summa kostnader	-14 898	-12 651	2 247	-3 769
Resultat	-6 765	-6 514	251	-6 248

Verksamheten visar på ett plusresultat jämfört med budget (251tkr). Pensionerna visar på ett lägre utfall av pensionskostnaderna med -1 996 tkr jämfört med budget. Summan redovisas även under förändring av personalkostnader. Summorna tar därmed ut varandra och påverkar inte resultatet.

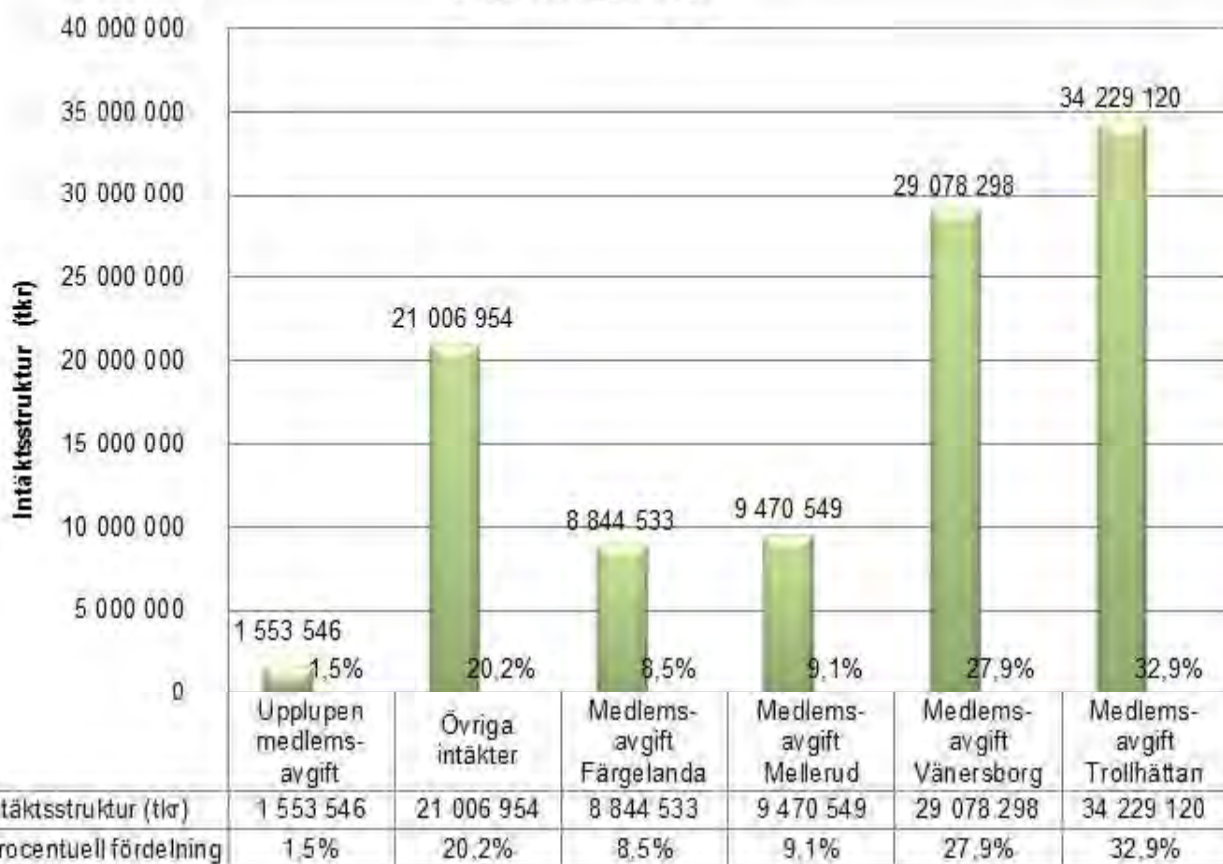
Medlemsavgifterna ligger i fas med budget. Personalrelaterade kostnader innefattar övertid-, lön-, semester och pensionsskuld förändring.

Avskrivningarna är lägre än budgeterat med ca 660 tkr pga problem vid inköp/ upphandling av brandbil. Krav enligt kravspecifikation är inte uppfyllt upphandlingen har därför avbrutits och ny upphandling skall genomföras. Kapitalkostnad/Intäkt ligger under budget då räntenivån på lån har förhandlats ner från 3,15 % till 0,75 %.

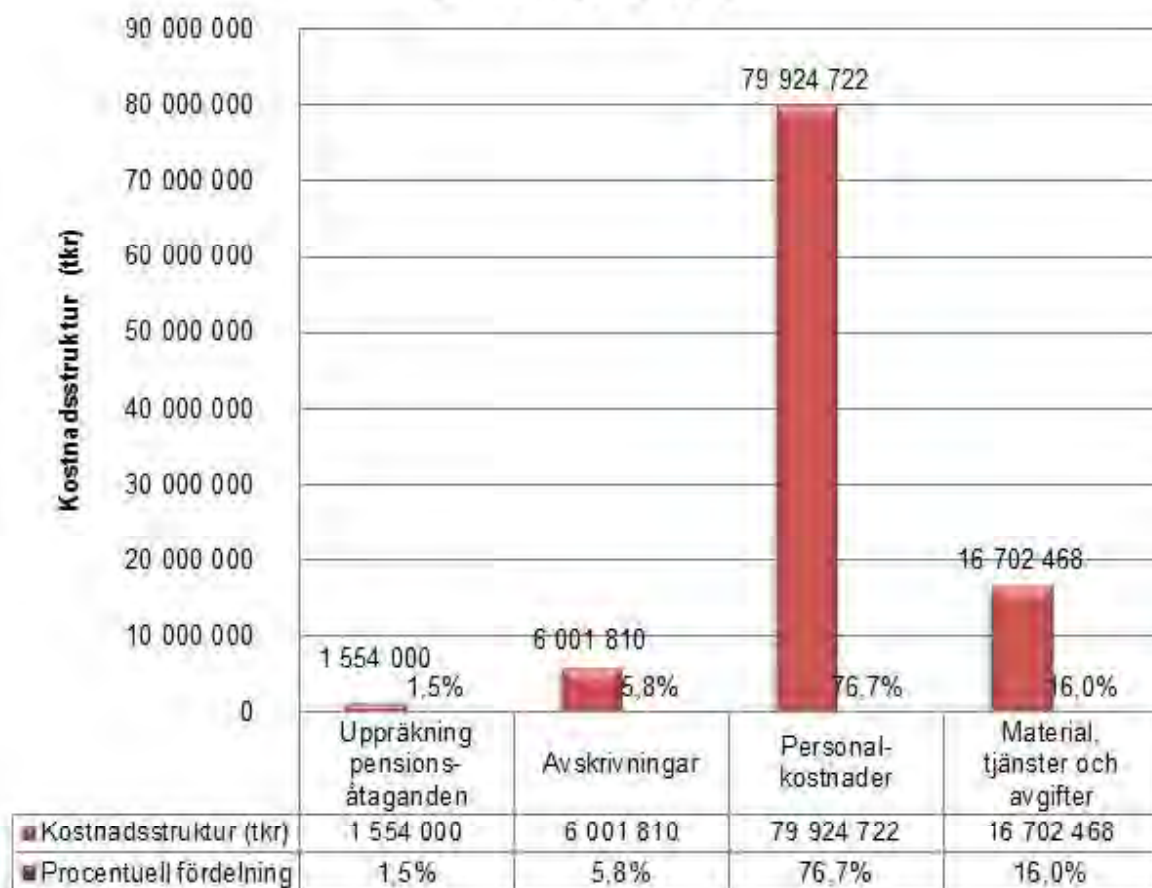
Intäcks- och kostnadsstruktur

Nedanstående diagram visar fördelning av totala intäkter och kostnader för verksamhetsåret 2018 inom Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund.

Intäcksstruktur 2018

Kostnadsstruktur 2018

Resultaträkning

NÄRF inkl. enhet sotning

tkr	Not	Budget 2018	Utfall 2018	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	(1)	21 862	22 560	12 097
Medlemsavgifter från kommuner	(2)	81 623	81 623	79 632
Verksamhetens kostnader	(3)	-96 689	-97 608	-84 622
Avskrivningar	(4)	-6 703	-6 002	-6 124
Verksamhetens nettokostnader		93	573	983
Finansiella intäkter	(5)	8	3	8
Finansiella kostnader	(6)	-100	-12	-104
Årets resultat		1	564	887
			<i>Varav räddningstjänst</i>	<i>455</i>
			<i>Varav enhet sotning</i>	<i>1 001</i>
				<i>-115</i>

NÄRF exkl. enhet sotning

tkr	Not	Budget 2018	Utfall 2018	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	(1)	16 962	17 479	7 342
Medlemsavgifter från kommuner	(2)	81 623	81 623	79 632
Verksamhetens kostnader	(3)	-91 819	-92 638	-79 745
Avskrivningar	(4)	-6 665	-5 999	-6 124
Verksamhetens nettokostnader		101	465	1 105
Finansiella intäkter	(5)	0	0	0
Finansiella kostnader	(6)	-100	-10	-104
Årets resultat		1	455	1 001

Enhet sotning, Färgelanda och Trollhättan

tkr	Not	Budget 2018	Utfall 2018	Utfall 2017
Verksamhetens intäkter	(1)	4 900	5 080	4 755
Verksamhetens kostnader	(3)	-4 900	-4 973	-4 878
Verksamhetens nettokostnader		0	107	-123
Finansiella intäkter	(5)	0	2	9
Årets resultat		0	109	-114

Balansräkning

tkr	Not	Utfall 2018	Utfall 2017
Tillgångar			
Anläggningstillgångar			
Materiella anläggningstillgångar	(7)		
Maskiner och inventarier		28 032	31 008
Finansiella anläggningstillgångar	(8)		
Långfristiga fordringar		36 719	35 165
Summa anläggningstillgångar		64 751	66 173
Omsättningstillgångar			
Kortfristiga fordringar	(9)	8 607	6 605
Kassa och bank	(10)	17 921	16 626
Summa omsättningstillgångar		26 528	23 231
Summa tillgångar		91 279	89 404
Eget kapital, avsättningar och skulder			
Eget kapital			
Ingående eget kapital	(11)	23 714	22 713
Årets resultat		455	1 001
Summa eget kapital		24 169	23 714
Avsättningar			
Avsättningar pensioner	(12)	51 532	48 732
Skulder			
Långfristiga skulder	(13)	500	1 500
Kortfristiga skulder	(14)	14 683	15 172
Resultatutjämnning, sotning	(15)	395	286
Summa skulder		15 578	16 958
Summa eget kapital, avsättningar och skulder		91 279	89 404

Finansieringsanalys/Kassaflöde

tkr	Not	Utfall 2018	Utfall 2017
Den löpande verksamheten			
Årets resultat		455	1 001
Justering för av- och nedskrivningar	(7)	6 002	6 125
Justering för gjorda avsättningar	(12)	2 800	-6 090
Justering för försäljning		0	0
Justering för resultatutjämnning sotning	(15)	109	-115
<i>Medel från verksamheten före förändring av rörelsekapital</i>		9 366	921
Ökning/minskning av kortfristiga fordringar	(9)	-2 002	-94
Ökning/minskning av kortfristiga skulder	(14)	-488	-1 560
Kassaflöde från den löpande verksamheten		-6 876	-733
Investeringsverksamheten			
Investering i materiella anläggningstillgångar	(7)	-3 027	-4 310
Försäljning av materiella anläggningstillgångar		0	0
Kassaflöde från investeringsverksamheten		-3 027	-4 310
Finansieringsverksamheten			
Nyupptagna lån		0	0
Amortering av skuld	(14)	-1 000	-1 000
Ökning långfristiga fordringar	(8)	-1 554	0
Minskning av långfristiga fordringar		0	7 289
Kassaflöde från finansieringsverksamheten		-2 554	6 289
Årets kassaflöde/förändring av likvida medel			
Likvida medel vid årets början	(10)	16 626	15 380
Likvida medel vid årets slut	(10)	17 921	16 626

Investeringsredovisning

Genomgång av förbundets samtliga inventarier har påvisat ett stort behov av reinvesteringar. Investeringsplanen är uppdaterad och arbete med ny- och reinvesteringar pågår. NÄRF ligger dock efter i investeringsplanen då sommarens extrema skogsbränder tagit tid från personal som är verksam inom hanteringen av investeringar. Fordonsplanen följer inte tidsplanen p.g.a. ej uppfyllda krav i ställd kravspecifikation, ny upphandling är pågående.

Faktiska kostnader för investeringar under verksamhetsåret 2018

Område (tkr)	Budget 2018	Utfall 2018	Avvikelse	Utfall 2017
Teknik	1 090	1 079	11	1 179
Fastigheter	600	0	600	323
Fordon	6 260	0	6 260	1 678
Friskvård	100	98	2	0
LC	1 380	504	876	449
IT/ Kommun kation	1 860	1 647	213	680
Delsumma räddningstjänst	11 290	3 328	7 962	4 309
Sotning, datorer	56	56	0	-
Sotning, verksamhetsanpassning lokal	300	375	-75	-
Delsumma sotning	356	431	-75	-
Summa totalt	11 646	3 759	7 887	-

Pågående investeringar, vilka ingår i ovanstående redovisning

Investeringsnamn (tkr)	Budget 2018	Utfall 2018
Redundans inalarmering	400	269
Barcovägg	260	147
Teknik för mötesrum	100	18
Summa totalt	760	434

Avslutade investeringar under verksamhetsåret 2018

Område (tkr)	Budget 2018	Utfall 2018
Andningsskydd	300	303
Hydralverktyg	200	194
Larmställ, skyddsutrustning	260	270
Brandmateriel, slang, verktyg, övertrycksfläkt	140	169
Skogsbrandsoveraller	55	54
Ytlivräddningsutrustning, IR-kamera	96	89
Delsumma teknik	1 051	1 079
Fysutrustning, gångband	100	95
Delsumma friskvård	100	95
KVM lösning till LC	90	88
Delsumma Ledningscentral LC	90	88
Rakelmobiler/ personsökare/datorer	790	803
Förbättrat skalskydd LC	430	516
Lönesystem Hogia	130	273
Växel och IT-stöd (reinv)	50	37
Delsumma IT-Kommunikation	1 400	1 629
Sotning	356	431
Summa avslutade investeringar inkl. sotning	2 997	3 325

Noter

RESULTATRÄKNING (tkr)	2018	2017	forts. Resultaträkning (tkr)	2018	2017
Not 1 Verksamhetens intäkter			Not 4 Avskrivningar		
Momspliktig försäljn, personalens löneavdrag	589	412	Byggnader tekniska anläggningar	-205	-121
Ersättning avseende skogsbränder	2 685	0	Byggnader tekniska anläggningar, sotning	-3	0
Tillsyn, teknisk återställning, kvartalsprovning	10 419	11 120	Maskiner och inventarier	-5 751	-5 962
Sotning, bes ktning	5 074	4 750	Maskiner och inventarier, sotning	-43	-43
Hyror	413	517	Summa avskrivningar	-6 002	-6 124
Ersättning, bidrag ex utbildning arvodesanst.	27	37	Not 5 Finansiella intäkter		
Samverkan annan räddningstjänst, utbildning byggnadsnämnd	1 762	2 167	Räntor likvida medel	2	8
Post, avser återbet. av försäkringspremie Länsförsäkringar (3196)	37	0	Summa finansiella intäkter	2	8
Försä jn. maskiner, fordon, engångskarraktär	0	383	Not 6 Finansiella kostnader		
Förändring av pensionsåtagande, ökad skuld	1 554	0	Räntor långfristig upplåning	-11	-104
Förändring av pensionsåtagande, minskad skuld	0	-7289	Summa finansiella kostnader	-11	-104
Summa intäkter, före medlemsavgift	22 560	12 094	Summa kostnader totalt	-103 620	-90 842
Not 2 Medlemsavgifter					
Medlemsavgifter ifrån kommuner	81 623	79 632			
Varav preliminärt betalt pensionsförskott	1 227	1 199			
Summa medlemsavgifter	81 623	79 632			
Summa intäkter totalt	104 183	91 729			
Not 3 Verksamhetens kostnader					
Bygg, el, avtal, anläggningsentreprenad	-2 284	-2 418			
Kostnader för arbetskraft	-79 925	-76 476			
<i>Specificering, kostnader för arbetskraft</i>					
<i>Löner och personalomkostnader</i>	-73 725	-70 321			
<i>Pensionsutbetalningar inkl. skatt</i>	-5 107	-5 205			
<i>Förändring semester- och övertidsskuld</i>	-57	-23			
<i>Övriga personalkostnader</i>	-1 150	-926			
<i>Ökning av pensionsåtagande</i>	-1 554	0			
<i>Minskning av pensionsåtagande</i>		7 289			
Övriga verksamhetskostnader	-13 446	-12 902			
Specificering övriga verksamhetskostn.					
<i>Hyror och fastighetsunderhåll</i>	-733	-631			
<i>Bränsle, nätavgifter</i>	-2 697	-2 455			
<i>Förbrukningsmaterial</i>	-1 653	-1 714			
<i>Kontorsmaterial, reparation och service</i>	-1 559	-1 823			
<i>Data, abonnemang, support, telefoni</i>	-4 261	-3 653			
<i>Hotell och logi, representation, annonser</i>	-385	-411			
<i>Föräkringsavgift, fordonsskatt, övriga avg.</i>	-2 158	-2 329			
Summa kostnader, före avskrivningar och finansiella poster	-97 609	-84 622			

BALANSRÄKNING (tkr)	2018	2017	forts. Balansräkning (tkr)	2018	2017
Not 7 materiella anläggningstillgångar			Not 11 Eget kapital		
Pågående arbete	434	1 142	Eget kapital	-24 169	-23 714
Byggnader			Summa eget kapital	-24 169	-23 714
Anskaffningsvärde, totalt	3 718	2 590	Not 12 Avsättningar		
varav årets förändring	1 129	86	Avsättningar för pensioner	-51 532	-48 732
Ackumulerade avskrivningar	-776	-568	Summa avsättningar	-51 532	-48 732
varav årets förändring	-208	-121	Not 13 Långfristiga skulder		
Summa årets förändring	921	-35	NORDEA, lån totalt 2 500 varav 1 000 amorteras/ år och därmed bokas om till kortfristigt lån	-500	-1 500
Summa bokfört värde byggnader	4 494	3 164	Summa långfristiga skulder	-500	-1 500
Maskiner inventarier			Not 14 Kortfristiga skulder		
Anskaffningsvärde, totalt	48 039	45 737	Amortering kortfristiga lån, avser lån Nordea	-1 000	-1 000
varav årets förändring	2 305	1 413	Leverantörsskulder	-2 124	-2 951
Ackumulerade avskrivningar	-40 595	-38 243	Utgående moms	-210	-62
varav årets förändring	-2 350	-2 521	Arbetsgivaravgift och preliminär skatt	-2 699	-2 726
Årets förändring totalt	-45	-1 108	Särskild löneskatt	-999	-968
Summa bokfört värde maskiner, inventarier	7 444	7 494	Upplupen särskild löneskatt, individuell del	-621	-777
Fordon			Upplupen pensionskostnad, individuell del	-2 558	-2 817
Anskaffningsvärde, totalt	55 226	54 922	Semester- och övertidsskuld	-4 262	-4 319
varav årets förändring	304	1 669	Övriga kortfristiga skulder	-210	448
Ackumulerade avskrivningar	-38 014	-34 572	Summa kortfristiga skulder	-14 683	-15 172
varav årets förändring	-3 444	-3 483	Not 15 Resultatutjämnning, sotning		
Årets förändring totalt	-3 140	-1 814	Trollhättan	-323	-241
Bokfört värde, fordon	17 212	20 350	Färgelanda	-72	-45
Anskaffningsvärde totalt	107 417	104 391	Summa resultatutjämnning sotning	-395	-286
Ackumulerade avskrivningar totalt	-79 385	-73 383	Summa eget kapital, avsättning och skuld	-91 279	-89 404
Summa materiella anläggningstillgångar	28 032	31 008			
Not 8 Finansiella anläggningstillgångar					
Långfristig fordran, pensionsskuld	36 719	35 165			
Summa finansiella anläggningstillgångar	28 032	31 008			
Summa anläggningstillgångar totalt	64 719	66 173			
Not 9 Kortfristig fordran					
Kundfordran	1 765	1 317			
Ingående moms	879	974			
Upplupna intäkter, periodisering	5 963	4 314			
Summa kortfristig fordran	8 607	6 605			
Not 10 Kassa och bank					
Bank och postgiro	17 921	16 626			
Summa, kassa och bank	17 921	16 626			
Summa tillgångar totalt	91 279	89 404			

Revisorena
Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund

Till förbundsmedlemmarnas fullmäktige

Revisionsberättelse för år 2018

Undertecknade, utsedda revisorer i Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund, lämnar härmed följande redogörelse.

Vi har granskat redovisning och förvaltning för 2018 i enlighet med kommunallagen, god revisionssed, förbundsordning och förbundets revisionsreglemente. Vi har anlitat PwC som sakkunnigt biträde i revisionsarbetet.

Vi bedömer att förbundets verksamhet har skötts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och att den interna kontrollen är tillräcklig.

Årsredovisningen är i allt väsentligt rättvisande. Den är upprättad enligt kommunal redovisningslag och god redovisningssed.

Vi tillstyrker att årsredovisningen godkänns.

Vi har inte funnit skäl för anmärkning.

Vi tillstyrker att förbundsledningen beviljas ansvarsfrihet.

Trollhättan 2019-02-28

Thomas Nilsson
Utsedd av Melleruds kommun

Jörgen Jörgensen
Utsedd av Trollhättans kommun

Torsten Gunnarsson
Utsedd av Vänersborgs kommun

Roger Martinsson
Utsedd av Färgelanda kommun

Anläggningstillgångar

Fast och lös egendom avsedda för stadigvarande innehav.

AFS

Arbetsmiljöverkets författningssamling.

AGI

Arbetsgivardeklaration på individnivå.

Avskrivningar

Planmässig värdenedsättning av anläggningstillgångar.

Avsättningar

Ekonomiska förpliktelser vilkas storlek eller betalningspunkt inte är helt bestämd.

Balansräkning

Balansräkningen visar totala tillgångar, skulder, avsättningar och eget kapital på bokslutsdagen.

Egensotning

Möjlighet att, enligt tillstånd, utföra rengöring (sotning) på egen anläggning.

Eget kapital

Eget kapital definieras som totala tillgångar, minus totala avsättningar och skulder.

Finansieringsanalys (kassaflöde)

Finansieringsanalysen redovisar betalningsflödena uppdelade på sektorerna löpande verksamhet, investeringar, finansiering och mynnar ut i förändring av likvida medel.

GDPR

Dataskyddsförordningen (General Data Protection Regulation) är till för att skydda enskildas grundläggande rättigheter och friheter, särskilt deras rätt till skydd av personuppgifter.

GOSL

Gemensam operativ systemledning.

GRiB

Grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap, MSB.

HLR

Hjärt- och lungräddning.

HP

Handlingsprogram för räddningstjänten.

HR

Human resources, personal.

Händelsebaserad tillsyn

Tillsyn efter inträffad händelse, räddningsinsats eller anmälan från allmänheten om otillfredsställande brandskydd, eller om det på annat sätt framkommit brister i brandskyddet som kräver tillsyn av en viss verksamhet.

IB

Inre befäl.

IBiB

Inre befäl i beredskap.

IL

Insatsledare, tidigare tjänstebenämning yttre befäl (YB).

Kortfristiga skulder

Kortfristiga lån och skulder hänförliga till den löpande verksamheten, och som förfaller till betalning inom ett år.

LBE

Lag (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor.

LC

Ledningscentral NÄRF.

LSO

Lag (2003:778) om skydd mot olyckor.

Långfristiga skulder

Skulder som förfaller senare än ett år efter räkenskapsårets utgång.

MSB

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Nettoinvesteringar

Investeringsutgifter efter avdrag för investeringsbidrag.

NÄRF

Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund.

Omsättningstillgångar

Tillgångar avsedda att omsättas, förbrukas för framtagandet av en vara/ tjänst, eller på annat sätt användas för förbundets verksamhet, t.ex. konstanter eller fordringar hos kunder.

PDV

Pågående dödligt våld

Periodisering

Intäkter/ kostnader ska hänföras till den period under vilken de intjänas respektive förbrukas.

RASP

Samverkan mellan räddningstjänst, ambulanssjukvård och polismyndighet.

RCB

Räddningschef i beredskap.

Resultaträkning

Sammanfattar årets intäkter/ kostnader, visar hur förändringen av eget kapital framkommit.

RIA

Räddningstjänstens Informationssystem för Arbetsmiljö utgör ett hjälpmedel i arbetsmiljöarbetet.

RiB

Räddningstjänstpersonal i beredskap.

RL A/ RL B

Utbildning, räddningsledare kurs A resp. B, MSB.

RMB

Räddningstjänstförbundet Mitt Bohuslän.

RUBH

Räddningstjänst under höjd beredskap.

RUG

Resurs- och utvecklingsgruppen.

Rörelsekapital

Skillnaden mellan omsättningstillgångar och kortfristiga skulder. Rörelsekapitalet avspeglar finansiell styrka.

SAM

Systematiskt arbetsmiljöarbete.

Soliditet

Andelen eget kapital av de totala tillgångarna d.v.s. graden av självfinansierade tillgångar.

Tematillsyn

Tillsyner inriktade på specifika typer av verksamheter, brandskyddsåtgärder eller liknande.

TiO A/ TiO B

Utbildning, tillsyn och olycksförbyggande kurs A resp. B, MSB.

VMA

Viktigt meddelande till allmänheten.

Årets resultat

Förändring av eget kapital.

Norra Älvsborgs
Räddningstjänstförbund
Direktionen

Plats och tid	Norra Älvsborgs Räddningstjänst, Trollhättan kl.09:00-11:15
Beslutande	Monica Hanson (S), Trollhättan Ordförande Kenneth Borgmalm (S) Vänersborg Pia Fogelberg (M), Trollhättan Henrik Harlitz (M), Vänersborg Pontus Westerman Hansson (SD), Färgelanda Roland Björndahl (M), Mellerud
Övriga deltagande	Malin Johansson (S) Trollhättan, ej tjänstgörande ersättare Kent Almkvist (C) Trollhättan, ej tjänstgörande ersättare Lena Eckerbom Wendel (M) Vänersborg, ej tjänstgörande ersättare John-Olov Frid (S) Mellerud, ej tjänstgörande ersättare Hans Därnemyr, förbundschef Anders Gillek, stf. räddningschef Bodil Bramfors, ekonomichef Pär-Henrik Karlsson, BRF Caroline Larsson, Sveriges Ingenjörer Pontus Olsson, Kommunal
Utses att justera	Henrik Harlitz
Justeringens plats och tid	Brandstationen, Trollhättan
Underskrifter	Sekreterare [redacted] Paragraf § 1-8 Ann Gustavsson Ordförande [redacted] Monica Hanson Justerande [redacted] Henrik Harlitz

ANSLAG/BEVIS

Protokollet är justerat. Justeringen har tillkännagivits genom anslag

Organ: Direktionen för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund

Sammanträdesdatum: 2019-02-21

Datum för anslags- 2018-03-07 Datum för anslags- 2019-03-31
uppsättande nedtagande

Förvaringsplats Brandstationen, Trollhättan
för protokollet

Underskrift

[Redacted signature]

Utdragsbestyrkande

Norra Älvsborgs
Räddningstjänstförbund
Direktionen

§ 1 Val av justerande

Direktionens beslut

Direktionen beslutade att välja Henrik Harlitz att justera protokollet.

§ 2 Val av presidium för mandatperioden 2019-2022

Direktionen har att välja presidium för mandatperioden 2019-2022 för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund.

Kenneth Borgmalm (S), Vänersborgs kommun föreslår att Monica Hanson (S), Trollhättan väljs som ordförande i direktionen och Kjell Nilsson (S), Vänersborg som vice ordförande.

Mötet ajourneras för politisk överläggning mellan politiska representanter ifrån Trollhättan Stad och Vänersborgs kommun.

Mötet återupptas.

Direktionens beslut

Direktionen beslutade att välja Monica Hanson (S) som ordförande och Kjell Nilsson som vice ordförande i direktionen under mandatperioden 2019-2022

Direktionen beslutade också att tillfälligt adjungera Henrik Harlitz (m) till utskottet. Ordförande och viceordförande utgör presidium, tillika utskott, för Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund.

§ 3 Beslut om fastställelse av reglemente för arvoden/ ersättningar för förtroendevalda

Direktionen har att fatta beslut om reglemente som ska gälla för arvoden och ersättningar för förtroendevalda inom NÄRF. Reglementet för arvoden och ersättningar för förtroendevalda i Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund föreslås ha samma lydelse, i tillämpliga delar, som i gällande reglemente för arvoden och ersättningar för förtroendevalda inom Trollhättans Stad.

Beslutet föreslås gälla under mandatperiod 2019-2022.

Direktionens beslut

Direktionen beslutade att fastställa reglemente för arvoden och ersättningar för förtroendevalda i Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund, med samma lydelse i tillämpliga delar, som i gällande reglemente för arvoden och ersättningar till förtroendevalda inom Trollhättans Stad. Beslutet gäller för mandatperioden 2019-2022.

§ 4 Rapporter/ skrivelser

a) Förbundschefens rapport från verksamheten

Direktionen erhöll en redovisning över utryckningsstatistik de senaste tre åren, 2016-2018, inkl. skogsbrandsäsongen 2018. Direktionen erhöll även övergripande redovisning kring förbundets verksamhet och samverkansområden, däribland Gemensam operativ systemledning (GOSL) mellan Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund och Räddningstjänstförbundet Mitt Bohuslän (RMB).

Direktionens beslut

Norra Älvsborgs
Räddningstjänstförbund
Direktionen

Direktionen har tagit del av och godkänner rapporten.

b) Utbildningsdagar Direktion 14-15 mars 2019

Utbildningsdagar kommer hållas för Direktion och förbundsledning den 14-15 mars 2019.

Direktionens beslut

Direktionen har tagit del av och godkänner rapporten.

§ 5 Beslut om fastställelse av bokslut och årsredovisning för verksamhetsåret 2018

Förbundet har tagit fram bokslut och årsredovisning för verksamhetsåret 2018 inkl. resultat- och balansräkning samt kassaflödesanalys.

Ombud för valda revisorer har granskat bokslutet den 11 februari 2019. Revisorerna utför bokslutsgranskning för verksamhetsåret 2018 den 28 februari 2019 och avger därefter en revisionsberättelse till förbundet.

Direktionen föreslås besluta att fastställa bokslut och årsredovisning för verksamhetsåret 2018 inkl. resultat- och balansräkning samt kassaflödesanalys.

Vidare föreslås direktionen besluta, att uppdra åt ordföranden samt förbundschefen att tillskriva medlemskommunerna och föreslå att direktionen beviljas ansvarsfrihet för verksamhetsåret 2018, under förutsättning att revisorernas revisionsberättelse inte påvisar några avvikelser.

Direktionens beslut

Direktionen beslutade att fastställa bokslut och årsredovisning för verksamhetsåret 2018. Direktionen beslutade att uppdra åt ordförande samt förbundschef att tillskriva medlemskommunerna och föreslå att direktionen beviljas ansvarsfrihet för verksamhetsåret 2018, efter det att revisionsberättelse inkommit.

§ 6 Beslut om debitering vid bristande takskyddsanordningar

Fastighetsägaren ansvarar för att godkända takskyddsanordningar med glidskydd för lös stege finns på fastigheten inför sotning/ brandskyddskontroll. De flesta fastighetsägare sköter åliggande kring takskyddsanordningar på ett fullgott sätt. Förbundets uppfattning är att uteblivna intäkter på grund utav att fastighetsägare brister i sitt ansvar kring takskyddsanordningar inte ska kompenseras genom en generell taxehöjning.

Förbundet föreslår att det vid dessa brister ska ske en debitering om grundavgift + 300 kr. Kostnaden avser täcka upp för förlorad intäkt för aviserat men uteblivet arbete, samt för administrativt merarbete.

Direktionens beslut

Direktionen beslutade att fastställa en avgift om grundavgift + 300 kr för debitering vid bristande takskyddsanordningar.

§ 7 Delegationsärende

Förteckning över beslut fattade med stöd av direktionens delegationsbeslut § 13/2017 Ärenden från och med 2018-12-01 t.o.m. 2019-01-31, nr 1-60.

Norra Älvsborgs
Räddningstjänstförbund
Direktionen

Direktionens beslut

Direktionen beslutade att lägga förekommande ärenden till handlingarna.

§ 8 Övriga frågor

2019 -03- 05

5010-2019-21-2

Revisionsrapport

Granskning av årsredovisning 2018

Norra Älvsborgs Räddningstjänst

Februari 2019

Håkan Olsson

1 Bakgrund	1
2 Revisionsmetod	1
3 Sammanfattning	2
4 Iakttagelser och bedömning	2
4.1 Förvaltningsberättelse	2
4.1.1 Ekonomisk analys och utvärdering av mål mm	2
4.1.2 Driftredovisningen	2
4.1.3 Investeringsredovisningen	2
4.2 Resultaträkning	3
4.4 Balansräkningen	3
4.3 Finansieringsanalys/kassaflödesanalys	3
4.5 Övrigt	3

1 Bakgrund

Den kommunala redovisningslagen (KRL) gäller fr o m 1998 och reglerar extern-redovisningen. I lagen finns bestämmelser om årsredovisningen. Styrelsen/direktionen ansvarar enligt kommunallagen för årsredovisningen.

2 Revisionsmetod.

Revisorerna har bl a till uppgift att pröva om räkenskaperna är rättvisande. Inom ramen för denna uppgift är syftet med granskningen av årsredovisningen att bedöma om den är upprättad i enlighet med lag om kommunal redovisning (kap 3 – 8). Granskningen som sker utifrån ett väsentlighets- och riskperspektiv skall besvara följande revisionsfrågor:

- Lämnar årsredovisningen upplysning om verksamhetens utfall, verksamhetens finansiering och den ekonomiska ställningen.

Med verksamhetens utfall avses utfallet i förhållande till fastställda mål och ekonomiska ramar.

- Är räkenskaperna i allt väsentligt rättvisande.

Med rättvisande räkenskaper avses fullständighet, riktighet, existens, tillhörighet, periodisering, värdering, äganderätt och förpliktelser samt innehåll och presentation.

Granskningen av årsredovisningen omfattar förvaltningsberättelsen med ekonomisk information, nyckeltal, analyser och kommentarer tillsammans med en driftredovisning, investeringsredovisning, resultaträkning, finansieringsanalys och balansräkning.

Bilagor och specifikationer till bokslutets olika delar har också omfattats av granskningen.

Granskningen bygger på urval av de kontrollmål som är uppställda i enligt standards för granskning av årsredovisning samt i Aura.

I huvudsak har dessa inriktats på kontroll av den finansiella redovisningen och substansen i de poster som finns redovisade i utkast till årsredovisningens resultat- och balansräkning samt finansieringsanalys.

3 Sammanfattning

Förbundets redovisning har sammanfattats på ett riktigt sätt i en årsredovisning, som i allt väsentligt är rättvisande. Underlag och specifikationer finns i tillräcklig omfattning och är i god ordning.

Vi bedömer att förvaltningsberättelsen innehåller en översiktlig beskrivning över förbundets verksamhet som är viktiga för bedömning av förbundets ekonomi och ställning, väsentliga personalförhållanden samt andra förhållanden som är av betydelse för styrning och uppföljning.

Vi bedömer att förbundets interna kontroll är tillräcklig.

4 Iakttagelser och bedömning

4.1 Förvaltningsberättelse

4.1.1 Ekonomisk analys och utvärdering av mål mm

Vi bedömer att förvaltningsberättelsen innehåller en översiktlig beskrivning över förbundets verksamhet som är viktiga för bedömning av förbundets ekonomi och ställning, väsentliga personalförhållanden samt andra förhållanden som är av betydelse för styrning och uppföljning.

Vår sammanfattande bedömning är att uppföljning och utvärdering av målen och övriga analyser i årsredovisningen är förenlig med direktionens beslut.

Direktionen har 2018-11-16 beslutat att prolongera gällande handlingsprogram för 2019.

4.1.2 Driftredovisningen

Vi bedömer att driftredovisningen, som redovisas för varje enhet, redovisar utfallet i förhållande till fastställd driftbudget och förklarar avvikelserna på ett övergripande men tydlig sätt.

4.1.3 Investeringsredovisningen

Vi bedömer att investeringsredovisningen ger en samlad bild av investeringsverksamheten.

4.2 Resultaträkning

Vi bedömer att resultaträkningen redovisar samtliga intäkter och kostnader så att den ger en rättvisande bild av resultatet dvs hur det egna kapitalet förändrats under året.

4.4 Balansräkningen

Vi bedömer att balansräkningen ger en rättvisande bild av den ekonomiska ställningen. Det finns en liten differenserna mellan bokföringen och avstämningar/underlag avseende kundfordringar sotningsavgifter men den är tydligt särredovisad i specifikationen till berört konto. Det finns genomgångskonton med positivt saldo, dvs en fordran, som redovisas som negativ skuld i årsredovisningen. Även om resultatet inte påverkas uppstår det ett omslutningsfel. Omföring bör ske till kommande år.

4.3 Finansieringsanalys/kassaflödesanalys

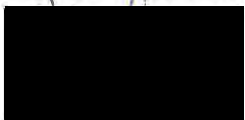
Vi bedömer att finansieringsanalysens innehåll är riktig dvs att den beskriver och förklarar förbundets förändring av rörelsekapitalet och likvida medel samt hur investeringarna finansierats.

4.5 Övrigt

Vi bedömer att förbundets interna kontroll är tillräcklig.

Den interna kontrollen, som utvecklades på ett mycket bra sätt 2017, föregås av en riskanalys utifrån förbundets mål och verksamhetsplan för 2018.

Direktionen har beslutat om den sammanfattande uppföljningen av den interna kontrollen 2018-11-16. Den genomförda internkontrollen visar att förbundet som helhet har god kontroll på verksamheten. Dock påvisas i vissa fall mindre brister eller avvikelser. Förbundet har vidtagit, eller påbörjat, nödvändiga åtgärder för att säkerställa en god verksamhetsledning och målstyrning inom dessa områden. Direktionen har också 2018-12-14 beslutat om en intern kontrollplan för 2019.

Håkan Olsson

2019-03-05

5010-2019-21-3

Revisorerna
Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund

Till förbundsmedlemmarnas fullmäktige

Revisionsberättelse för år 2018

Undertecknade, utsedda revisorer i Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund, lämnar härmed följande redogörelse.

Vi har granskat redovisning och förvaltning för 2018 i enlighet med kommunallagen, god revisionssed, förbundsordning och förbundets revisionsreglemente. Vi har anlitat PwC som sakkunnigt biträde i revisionsarbetet.

Vi bedömer att förbundets verksamhet har skötts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och att den interna kontrollen är tillräcklig.

Årsredovisningen är i allt väsentligt rättvisande. Den är upprättad enligt kommunal redovisningslag och god redovisningssed.

Vi tillstyrker att årsredovisningen godkänns.

Vi har inte funnit skäl för anmärkning.

Vi tillstyrker att förbundsledningen beviljas ansvarsfrihet.

Trollhättan 2019-02-28

Tomas Nilsson
Utsedd av Melleruds kommun

Jörgen Jörgensen
Utsedd av Trollhättans kommun

Torsten Gunnarsson
Utsedd av Vänersborgs kommun

Roger Martinsson
Utsedd av Färgelanda kommun

**Färgelanda
kommun**

Polisen

Medborgarlöfte Färgelanda kommun 2018

Medborgarlöften är en utveckling av de samverkansöverenskommelser som sedan tidigare finns mellan polisen och Färgelanda kommun. Det handlar om aktiviteter och åtgärder som polisen och kommunen tillsammans tar fram för att öka tryggheten och minska brottsligheten. Vad invånarna i kommunen anser har stor betydelse.

Under hösten 2017 har polisen och Färgelanda kommun tillsammans genomfört medborgardialoger i tätorterna Färgelanda och Högsäter. Invånarna har fått frågan om vad de anser kommunen och polisen tillsammans bör arbeta med för att öka tryggheten och säkerheten i Färgelanda kommun.

Majoriteten av de som man pratat med känner sig trygga i sin närmiljö, men många tycker att polisens synlighet är en viktig fråga för att öka tryggheten. Andra frågor som lyfts fram som viktiga att jobba med är trafikfrågor samt alkohol och trygghet i Färgelanda centrum.

Medborgarlöftet

Medborgarlöftet 2017 handlade om trafikmiljön i kommunen. Polisen och Färgelanda kommun lovar att under 2018 fortsätta det arbetet. Polisen kommer även att ha som mål att öka synligheten och närvaron i kommunen.

Uppföljning

Medborgarlöftet följs upp löpande under året av det lokala brottsförebyggande rådet (BRÅ). I början av 2019 ska en sammanställning av aktiviteterna göras och informeras till polisområdesledning samt BRÅ och kommunstyrelsen.

Aktivitet	Omfattning	När	Ansvarig
Planerade insatser för att öka tryggheten i kommunen, t.ex. fotpatrullering, besök på fritidsgårdar m.m.	Minst 10 tillfällen under året	Hela året	Polisen
Hastighetskontroller väg 172 & 173	Minst 5 tillfällen under året	Hela året	Polisen
Kontroll av olaglig och störande trafik samt allmänt trafikbeteende	Löpande under året	Hela året	Polisen
Besök av polisens mobila poliskontor	1 dag i veckan, torget Färgelanda	Löpande	Polisen
Utveckla det alkohol- och drogförebyggande arbetet i kommunen	Löpande under året	Löpande under året	BRÅ
Blåljusdag med årskurs 8	1 gång under 2018	Hösten 2018	BRÅ

Överenskommelsen har upprättats i två exemplar varav parterna har varsitt.

Färgelanda 2017-12-04

Nina Heyden
 Chef lokalpolisområde Fyrbodal

Susanne Korduner
 Kommunchef Färgelanda

Uppföljning medborgarlöfte 2018

Aktivitet	Omfattning	När	Ansvarig	Uppföljning
Planerade insatser för att öka tryggheten i kommunen, t.ex. fotpatrullering, besök på fritidsgårdar m.m.	Minst 10 tillfällen	Hela året	Polisen	Uppfyllt
Hastighetskontroller väg 172 & 173	Minst 5 tillfällen	Hela året	Polisen	Uppfyllt
Kontroll av olaglig och störande trafik samt allmänt trafikbeteende	Löpande	Hela året	Polisen	Genomförts löpande under året
Besök av polisens mobila poliskontor	1 dag/v, torget Färgelanda	Löpande	Polisen	Uppfyllt
Utveckla det alkohol- & drogförebyggande arbetet i kommunen	Löpande	Löpande	BRÅ	<p>Skett inom flera områden, exempelvis; information om öppenvårdsenhet utanför Systembolaget på valborg, föreläsning för föreningar, stödgrupper för personer med missbruksproblem.</p> <p>Fritidsgården: Stärkt utbudet av aktiviteter, kompetensutbildning personal och lagt in ANDT-förebyggande arbete som mål i verksamhet.</p> <p>Skolan: Elevhälsan har tagit fram handlingsplan för drogförebyggande arbete på <i>Valboskolan 7-9</i>. <i>Valbo 7-9</i>. Tagit bort att man får dricka energidrycker (och läsk) på skolan.</p> <p><i>Bruksskolan</i> tittat närmare på statistiken från CAN 2016 och planerat för att arbeta mer ämnesövergripande.</p> <p>IFO: Har en föräldrastödsutbildning (föräldrar till barn 7-12 år) i skolan som de håller på föräldramöten där ANDT är en del.</p> <p>Har informerat vårdcentralen om vilken hjälp som kan fås i kommunen. Alkoholproblem eller misstankar om alkoholproblem upptäckts ofta där i samband med att individen söker för andra</p>

Bilaga 3 BRÅ arbetsgrupp 2019-03-04

				<p>besvär. Öppenvårdsenhet utanför Systembolaget på Valborg.</p> <p>Föreningar: Föreläsning om alkohol och energidryck inom idrott för idrottsföreningar med i Trygg och säker förening.</p>
Blåljusdag med årskurs 8	1 gång under 2018	Hösten 2018	BRÅ	Genomfördes 19 september. Särskolan årskurs 7-9 fick egen tid med polisen och NÄRF innan dagen började för Valboskolans årskurs 8.

**Färgelanda
kommun**

Polisen

Medborgarlöfte Färgelanda kommun 2019

Medborgarlöften är en utveckling av de samverkansöverenskommelser som sedan tidigare finns mellan polisen och Färgelanda kommun. Det handlar om aktiviteter och åtgärder som polisen och kommunen tillsammans tar fram för att öka tryggheten och minska brottsligheten. Vad invånarna i kommunen anser har stor betydelse.

Under hösten 2018 har polisen och Färgelanda kommun tillsammans genomfört medborgardialoger i tätorterna Färgelanda och Högsäter. Invånarna har fått frågan om vad de anser kommunen och polisen tillsammans bör arbeta med för att öka tryggheten och säkerheten i Färgelanda kommun.

Liksom tidigare år känner sig majoriteten av de som man pratat med trygga i sin närmiljö, men många tycker att polisens synlighet är en viktig fråga för att öka tryggheten. Andra frågor som lyfts fram som viktiga att jobba med är trafikfrågor samt alkohol och trygghet i Färgelanda centrum.

Medborgarlöftet

Medborgarlöftet 2018 handlade om trafikmiljön i kommunen. Polisen och Färgelanda kommun lovar att under 2019 fortsätta det arbetet. Polisen kommer även att ha som mål att öka synligheten och närvaron i kommunen.

En givande och uppskattad aktivitet är den s.k. Blåljudsdagen. Det är en informationsdag för elever i årskurs 8. Under 2019 kommer en liknande aktivitet att genomföras även för elever i årskurs 1-6.

Uppföljning

Medborgarlöftet följs upp löpande under året av det lokala brottsförebyggande rådet (BRÅ). I början av 2019 ska en sammanställning av aktiviteterna göras och informeras till polisområdesledning samt BRÅ och kommunstyrelsen.

Aktivitet	Omfattning	När	Ansvarig
Planerade insatser för att öka tryggheten i kommunen, t.ex. fotpatrullering, besök på fritidsgårdar m.m.	Minst 10 tillfällen under året	Hela året	Polisen
Hastighetskontroller väg 172 & 173	Minst 5 tillfällen under året	Hela året	Polisen
Planerad kontroll av olaglig och störande trafik samt allmänt trafikbeteende	Minst 5 tillfällen Under året	Hela året	Polisen
Besök av polisens mobila poliskontor	1 dag i veckan, torget Färgelanda	Löpande	Polisen
Utveckla det alkohol- och drogförebyggande arbetet i kommunen	Löpande under året	Löpande under året	BRÅ
Blåljusdag med årskurs 8	1 gång under 2018	Hösten 2018	BRÅ
Informationsaktivitet för elever i årskurs 1-6	På minst en skola under 2018	Under året	BRÅ

Överenskommelsen har upprättats i två exemplar varav parterna har varsitt.
Färgelanda 2018-12-18

Stefan Kristiansson
Chef lokalpolisområde västra Fyrbodal

Susanne Korduner
Kommunchef Färgelanda